

1. The first part of the paper is devoted to a discussion of the general principles of the theory of the structure of the atom. It is shown that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics, and that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics.

પ્રસ્તાવના.

આજ કાલ દુનિયામાં બહુધા જનસ્વભાવનું ઘટ્ટન સંસ્કૃત અને માગધી ભાષામાં લેખાયેલા કઠોન શાસ્ત્રીય વિષયો તરફ ન દોરાતાં સ્વભાષામાં લેખાયેલા સરલ વિષયો તરફ દોરાવા છાગ્યું છે. તેથી કરીને દિવસે દિવસે શાસ્ત્ર સંબંધી ડચ જ્ઞાન દીન, દીન-તર થતું જાય છે. જ્યાંમુખી ગુજરાતી ભાષામાં અનેક ગ્રંથો બહાર પડ્યા નહોતા, ત્યાંમુખી ડચ તત્ત્વજ્ઞાન માત્ર કરવાની ઉમેદ ધરાવનારાઓ સંસ્કૃત તથા શાકૃત ભાષાઓનો અધ્યાય કરી તે દ્વારા ડચ જ્ઞાન મેલવતા હતા પણ તેવા મનુષ્યો સંકલ્યામાં ધોદા અને કોઈક ઢેકાળે જોવામાં આવતા. જ્યારે ગુજરાતી ભાષામાં કથારૂપે, નાટકરૂપે, કે તત્ત્વજ્ઞાનરૂપે અનેક ગ્રંથો બહાર પડ્યા, ત્યારે લોકોનું શાસ્ત્રીય કઠોન ભાષા તરફ દુર્લભ થયું અને તેથી તે દ્વારા ડચ તત્ત્વજ્ઞાન મલતું હતું તે થંધ થયું. તેથી શાસ્ત્ર સંબંધી મૂદ રહસ્યોને સ્વભાષામાં બહાર પાડવા જરૂર જણાઈ. ચાંચવાનો છોત્વ થયો ગયો તેમ તેમ ભિન્ન ભિન્ન વિષયોના પુસ્તકો બહાર પડતા ગયા. પણ તેમાં ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવવાને યોગ્ય ગ્રંથો બહુજ ધોદા છે. તેથી જમાનાને અનુસરતી ભાષામાં વધારે પુસ્તકો બહાર પડવાની આવશ્યકતા જણાવાથી અમારા તથા સીજા સજ્જનોના આગ્રહથી મુને મારારાજ ઓ દિદિચંદ્રમીના તિપ્પ શાંતમુનિ મુનેમહારાજ ઓ કર્ણુગવિજયત્રીણ મયમ તથા જાનિદ પંતિના અધ્યાસોયોને અલ્પ થને ધર્મ જાંચનો

બોધ પાય એવા હેતુથી જૈન હિતોપદેશ નામના પુસ્તકની રચના સરલ અને રસીલી ભાષામાં કરાઈ છે. જેનો પહેલો ભાગ અમારા તરફથી અગાઉ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે. તે પુસ્તક વિશેષ પ્રકારે જન પ્રિય થઈ પડ્યું છે. જેના પરિણામે, આ ચીજ તથા ગ્રંથના માગનું પુસ્તક અમારા વાંચક વર્ગે સમક્ષ મૂકતા અમે ભાગ્યશાળી થયા છીએ.

આ જૈન હિતોપદેશનું પુસ્તક પોતાના નામ પ્રમાણે પોતાનું ગાંધીય મહત્વ અને બોધકત્વ જણાવે છે. બહુ આ પુસ્તકનો ક્રમ એવીતો સર-સ્તારી મોડેલામાં આવ્યો છે કે માટે ઉગમ, મધ્યમ અને કર્નિષ્ટ એ ત્રણે વર્ગના વાંચક અધિકારીઓ સ્વસ્ત્ર શુદ્ધિ અનુમારે નિઃશંક-પણે તેનાં લાભ મેળવે શકશે એ નિર્ણય છે; સિદ્ધાંતરૂપ મગ્દને પાદ ઉતારવા માટે નીચા તુલ્ય આ ગ્રંથ રચનું એકમાત્ર અવલોકન કરવાથી તેની ત્રણે ઉપયોગીતા સમજી શકીએ તેમજ ગમગી થઈએ.

થી જૈન હિતોપદેશ ભાગ ૨. જાની શસ્ત્રાત્મકો મંગલાચરણરૂપે ગાંધીજીનાં વિચરતા શ્રી ગાંધીજી જીવનની સ્તુતિ કાઢી શકીને જીવનના સાથે આવ્યા પાદ શ્રી ગણેશ મુનિ શિરોત્તર શુભાશિષ રચનાથી મંગલાર્થી થઈ જાશે અને શુભ વ્યવહારને ઉપયોગી પુરા પુરા ૪૫ વિષયો ઉપર સ્પષ્ટરૂપે ચિત્રણ કર્યું છે. ઉત્તર વિષયોનું મય શિશુમન કાજી કાજી મદદ થયેલ તેને વાંચી મનન કરવાનું કામ અમે વાંચકને જ સોંપી દીધું છે. ત્યાર પછી મુખ્ય અને ચારિત્ર સાચા મુદ્દાવત્ત નેરામાં પડી શરિત્ર ધારીને જય મહાત્મા પુનઃ ચિત્ર કરવા માટે વાંચી સમિદ્ધ થોડો નોંધવો અગત્ય છે. પછી 'વચ્ચી કુંચી' જે રિપત્તી પદ્યરૂપે આપક કીધા ૩૫ મુખ્ય મુખ્ય સામા-ન્ય અને વર્તી વિશેષી ચિત્રણ આપ્યું છે અને ખેતી વાણિજ્ય વગેરે અને પ્રવૃત્તિઓ મુજબ આપકી આવી છે.

શ્રી જૈન દિતોપદેશ ભાગ ગ્રીજામાં થીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય વિરચિત
 શાસન નાયક વીરાધિવીર શ્રી વર્દમાન જીનના સ્તોત્રનો સારાંશ,
 મંગલચરણરૂપે આપીને પ્રથમ જ્ઞાનસાર સૂત્ર (અષ્ટકગી)ના મૂળ શ્લોકો
 તેના રહસ્યાર્થ સાથે આપેલ છે જે ઈશી તો સરલતાથી સ્પષ્ટપણે લ-
 શાયેલ છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાલાને પણ તે સહજ રીતે સમજમાં આવી
 શકે તેમ છે પછી વૈરાગ્યસાર અને ઉપદેશ રહસ્ય એ નામના વિષયમાં
 વૈરાગ્ય અને ઉપદેશમય વાચતનો સારો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
 ત્યારપછી આધ્યાત્મિક વિષયની પુષ્ટીકારક અધ્યાત્મ ગીતા, સંયમ,
 ધર્મગીતી, અને જ્ઞાના છર્મીની કઠીન શબ્દની પુષ્ટનોટ સાથે આપી
 ગ્રંથની સમાપ્તી કરવામાં આવી છે.

દરેક જૈનશાળાના ઘાઠકાંને ક્રમસર વાંચનમાળા ચલાવવાની
 આવશ્યકતા આપણી કોન્ફરન્સ તરફથી જે સ્વીકારવામાં આવી છે
 તે વાંચનમાળાની ગરજ આ પુસ્તકનો પહેલેથી ક્રમસર અભ્યાસ ક-
 રવાથી કેટલાક અંશે સરસ-એમ અમારું નિષ્પક્ષપાત્તપણે માનવું છે.
 તેથી તેનો ઘટનો ઉપયોગ કરવા અમે સહુ સમજનોને સાગ્રહ વિશત્તિ
 કરીએ છીએ.

પૂજ્ય મુનિશ્રીના પ્રયામ માટે અમે અંતઃકરણથી આભાર માન-
 વા સાથે ઉક્ત ગ્રંથરત્નનો લાભ લેઈ તેઓ માહેવના પારિશ્રમને સર્વ
 ભવ્યાત્માઓ સાર્થક કરો એમ ઇચ્છી ગ્રંથ ધારમીએ છીએ.

આ ગ્રંથ છપાવવાને આદયદાતા, સદ્ગુરુત્ત્વોનો અંતઃકરણથી
 આભાર માની તેમનું અનુકરણ કરવા અન્ય ધર્મિકોને નમ્રવિનંતી
 કરીએ છીએ. શનિવાર. સ્ત્રી, શસ્ત્રિક પક્ષી.

अनुक्रमणिका.

श्री जैनहितोपदेश भाग २ जो.

सद्भाषितावली.....	१ थी १२४
१ शिष्ट सेवित सन्मार्गनुं सेवनकर	१०
२ शिष्ट निन्दित पाप कार्यनो परिहार कर	११
३ निर्मळ श्रद्धान कर	१३
४ मिथ्यात्वनो त्याग कर	१४
५ सदाचारनुं सेवन कर	१९
७ इंद्रियोनुं दमन कर	२०
८ स्त्रीनो संग-परिचय तज	२२
९ विषय रसनो त्याग कर	२५
१० श्री बीतराग देवनी भक्ति कर.	२७
११ सद्गुरुनुं सेवन कर	२८
१२ तप करवामां यथाशक्ति प्रयत्न कर	२९
१३ जोहाने व्रत कर	३१
१४ राग द्वेषनो त्याग कर	३३
१५ क्रोधादि कषायने दूर कर	३५
१६ अहिंसा व्रतनो आदर कर	३९
१७ सत्य वस्तुनुं पालन कर	४१
१८ अदत्तनो त्याग कर	४३

१९. द्रव्यधर्पणं मेदनं कर	४५
२०. परिश्रमं मूर्खानो परिहारं कर	...	४७
२१. वैराग्य भाव धारण कर	५०
२२. गुणी जनानो संग कर	५२
२३. श्री रीतिरागने ओल्लखी रीतिरागनुं मेदन कर.		५४
२४. पाषाणधने समर्पणी गुपाये दान दे.	५५
२५. जलर जणाय त्याजि मिनाल्य जमणायी कगवतुं		५७
२६. निर्मल भावनाभो भाव	६०
२७. शप्री भोजननो न्याग कर	६२
२८. घोर मायाने लज्जाने बिबेक आदर.	...	६४
२९. खोटी ममतानो न्याग कर	६६
३०. संसार सायरनो पार पामवा मयन्न कर	६८
३१. धर्पणे धारण कर.	७०
३२. दुःखदायी शोकनो न्याग कर.	७४
३३. मननो मेळ दूर कर.	७७
३४. मानव देहनी सपळता करी से.	८१
३५. प्राणान्ते पण घन-भंग करीश नहि	८४
३६. मरण धरते समाधि साचववा मूख लक्ष राखजे	८७
३७. आ भव परभव संबंधी भोगार्शशा करीश नहि.		८९
३८. स्ववर्तव्य समर्पणे स्वपरहित साधना तत्पर रहे.		९१
३९. वष परमेष्ठि महावंप्रनुं निरंतर स्मरण कर....		९८

૪૦	ધર્મ રમાયગત્રું મેરન કર	...	૧૦૧
૪૧	નેમાય ભાર્ગી મહર્ષી વિમિતે તનિક વડાગો		
	નો મોદ નરી દે	...	૧૦૩
૪૨	સામ્પૂર્ણ પ્રા મહર્ષિરુનું મેરન કર	...	૧૧૧
૪૩	ધર્મરૂપી મંત્ર વને નેટરું માથે જડ છે		૧૧૩
૪૪	મનુષ્ય મા કરી કરી મઠરો મુદ્દેસ છે પણ		
	મમની શીઘ્ર મ્યદિન માથે છે	..	૧૧૪
૪૫	પુરુષાર્થ વેદજ મીં કાર્ય મિદ થાય છે માટે		
	પુરુષાર્થનેજ શ્રંગીજ્ઞાન કર	...	૧૧૭
૨	સુમતિ અને ચામિ રાનનો મુવદાયક મંવાદ	...૧૨૪થી૧૬૭	
૩	ધર્મ રત્નની માતિને માટે અરજ્ય પ્રાપ્ત કરવા યો-		
	ગ્ય મુળો અથવા ધર્મની નરી કુંચી	...૧૬૮થી૧૮૨	
૪	ધર્મની દસ શિક્ષા....	૧૮૨
૫	પરમાત્મ છત્રીશી....	..	૧૮૫
૬	અમૃતવેલીની સશ્ચાય	૧૮૮
	શ્રી જૈનહિતોપદેશ ભાગ ૩ જો.		
૧	જ્ઞાનસાર મૂલ	૭થી૧૪૦
૨	વૈરાગ્ય સારને ઉપદેશ રહસ્ય	૧૪૦
૩	અધ્યાત્મ ગીતા	૧૮૬
૪	ક્ષમા છત્રીશી	૧૯૫
૫	યતિ ધર્મ વત્રીશી..	૧૯૮

મંગલચરણરૂપ.

શ્રી શામલેશ્વર જિન—ગુણિ.

મહુ માય મું નિષાળેશ્વરો, મન્યતા વિહરન માણ;
શરદ્દ શરદ્દશી મુંદે, મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે

વિનમી છે ૧૧: ૧

મહુ જીવ જીવન મળ્યના, મહુ મહુ જીવન માણ;
મારો દર્શને મુંદે મુંદે, મુંદે મળત મિથિ જાણ. નિં ૨

મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે, મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે;
નિજ માથે પદમાવનો, જાણો મહી મુંદેશ્વર. નિં ૩

મન્ય નેર જે નિત્ય મારામે, દેરે જે જિન મુંદે મુંદે;
મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે, મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે. નિં ૪

મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે, મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે;
જે મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે, નિજ મુંદે મુંદે મુંદે. નિં ૫

જે મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે, મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે;
મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે, મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે. નિં ૬

મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે, મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે;
મે અપદ્ધ મિષ્ટા મુંદે, નિવિદ નિવિદની રીત. નિં ૭

૧ શરદ્દશી જેવો વિષ્ણુ જિનવર. ૨ જળ લોકનો. ૩ મુંદે મુંદે
શરદ્દશી જેવો વિષ્ણુ જિનવર. ૪ જળ લોકનો. ૫ મુંદે મુંદે
૬ મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે. ૭ મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે. ૮ મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે.
૯ મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે. ૧૦ મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે. ૧૧ મુંદે મુંદે મુંદે મુંદે.

- प्रभु वात मुज मननी सहु, जाणौज छौ जिनराज;
 स्थिर भाव जो तुमचो लहु, तो मिले शिवपुर साथ^१. जि० ८
 प्रभु मिले हुं स्थिरता लहु, तुज विरह चंचळ भाव;
 एकवार जो तन्य^२ रम, तो करे अचल स्वभाव. जि० ९
 प्रभु अछो क्षेत्र विदेहमां, हुं रहूं भरत मझार;
 तोपण प्रभुनां गुण विपे, राखूं स्वचेतन सार. जि० १०
 जो क्षेत्र भेद टळे प्रभु, तो सरे सघळां काज;
 सन्मुख भाव अभेदता, करी बहं आत्मराज. जि० ११
 पर पुंठ इहां जेहनी, एवढी जे छे स्वाम^३;
 झरि हजरी ते मळे, नीपजे ते केटलो काम. जि० १२
 इंद्र चंद्र नरेन्द्रो, पद न मांगु तिल मात्र;
 आछे प्रभु मुज मनपकी, न बीसरो सण मात्र. जि० १३
 ज्या पूर्ण सिद्ध स्वभावनी, नवी करी शहु निज सिद्ध^४;
 त्या चरण शरण तुमारदो, एहिज मुज नवनिप^५. जि० १४
 म्हाारी पूर्व विराधना, योगे पडयो ए भेद;
 सण वस्तु पर्य विचारता, तुज मुज नहि छे भेद. जि० १५
 प्रभु ध्यान रंग अभेदपी, करी आत्मभाव अभेद;
 छेदी विभाव अनादिनो, अनुभवु स्वसंवेद^६. जि० १६

१ नमालो-नमाली जेतो. २ तन्य-ताना पाव. ३ मोक्ष-सदापी, अमे
 लोचन. ४ मौरमात्र-सिद्धि. ५ स्वामी. ६ सिद्धि. ७ विधि. ८ केसर. ९ निरुद्ध
 भाव, विरह कष्टावस्था. १० अस्व-आत्मिका, भाव-हृदय-आशांकार.

विनई अनुभव मित्रने, तु न करीश बर रस चाहै;
 गुंदात्म रस रंगीं योइ, करी पूर्ण सक्ति अंदाहै. नि० १७

जिनराज सीमंथर प्रभु, तै लघो कारण गुंजो;

हवे आत्म सिद्धि निपावनी, श्री डील करीण बुद्धे. जि० १८

कारणे कार्य सिद्धिनो, करवो घटे न विग्रेहः;

सांघवी पूर्णनिंदता; निजे र्जुता अविलंब. वि० १०

निज शक्ति प्रभु गुणमा रमे, ते करे पूर्णानन्द;

सुखगुणी भाव अभेदधी, पीजीये शर्म-मकरन्द. जि० २०

मम सिद्ध इदं महोदयी, ध्याने यद् लयलाने;

निज देवचंद्र पद आदरे, नित्यात्म रस मुख पीने, जि. २४

इति.

१. 'साहना अभिलषिता' २. विर्यस्य स्वभावात् विप्र. अमर्त्यस्य विप्रस्य
३. अमर्त्य-विप्र उच्यते. ४. स्वभावे' सुखतां. ५. सामर्थ्येण. ६. अत्र विप्रस्य
७. स्वभावे. ८. अत्र स्वभावे-विप्रस्य भावे. ९. अत्र विप्र.

સુભાષિત રત્નાવલી.

પ્રસ્નાવના.

વિદીત યાગ્યકે 'સુભાષિત રત્નાવલી' ? નામનો એક સંપ્રદાય

પદ્યાત્મક ગ્રંથ શ્રી ગણેશ કૃત પ્રથમ મારા જોવામાં આવ્યો. તેની પત્ર
 એકજ, મત, ઘડવાથી અને તે પણ અત્યંત અશુદ્ધ હોવાથી ઉક્ત ગ્રંથન
 મૂલ સાથે તેનું ભાષાંતર કરવા જે પ્રથમ વિચાર મધ્યો હતો
 તેવા રૂપમાં અવલમાં મૂકી શક્યો નહિ. પરંતુ તેની સરખામટીમાં સા
 રૂપે જે શ્લોકો દાસલ કર્યા છે તે સાથે યોદાક ધીમા શ્લોકો
 ભાષાંતર આદિમાં કાયમ રાખીને યાકીનાં વિષયોનું વિવેચન કંઈક
 સ્વતંત્ર રીતે સ્વસ્થોપશ્ચયાનુસારે કરવું દુરસ્ત ધારી ઉક્ત ગ્રંથમ
 કહેવા ધારેલા વિષયો દેકી બની શક્યા છેદલા લગભગ ૪૬ વિષયો
 દાસલ કરવામાં આવ્યા છે. વર્તમાન સમયને અનુસારે જિજ્ઞાસુ ભો
 ંદેનોને ઉક્ત વિષયો સંબંધી સંરૂપથી વોધ પૂર્વક શુભ ક્રિયા રહિની
 શ્રદ્ધિ યાગ્ય અને એમ યય.શક્તિ જ્ઞાન અને ક્રિયાના સંમેલનથી વીત
 રાગ મમુની પવિત્ર આજ્ઞાનુસાર સ્વહિત આચરવા તેઓ સમર્થ
 થાય એવી સદ્શુદ્ધિથી પ્રેરાઈને આ પ્રસ્તુત પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો
 છે. આવા શુભશ્રયયુક્ત પ્રયત્નની સાર્થકતા કરવા મધ્ય માઈ
 બેનોને કંઈક સાદ્રહ મસામણ કરું તો તે કંઈ સ્થોડું કહેવાશે નહિ.
 વર્તમાનકાલે કંઈક જાણત યતી જિજ્ઞાસા સ્વસ્થોપશ્ચમાનુસાર લખી
 તે જિજ્ઞાસુ વર્ગ સમલ મૂકવાને જેમ હું સ્વતર્કવ્ય સમજું છું તેમ તેનો
 યથાશક્તિ આદર વરવા રૂપ નિજ વર્તવ્ય કરવાને કૃતજ્ઞ માઈ બેનો
 મૂકશે નહિ એમ સમર્જાને પ્રસ્તુત ગ્રંથ સંબંધી પ્રસ્તાવના પૂર્ણ કરું છું.

શુભં સ્પાત્ સુધે સુચ્ચાનામ્, સમિત્ત્વ કપૂરવિજયની.

श्री जैनहितोपदेश भाग २५

सद्भाषितावली.

श्री गणेशे विरचिता पीठिका.

जिनाधोशं नमस्कृत्य, संसारांबुधितास्कं ॥
स्यान्यस्य दित सुदिश्य, वक्ष्ये सद्भाषितावलीम् ॥१॥
धर्मत्वं कुरु दुस्त्यजं, त्यजं महापापं बुधे निदितं,
सम्यक्त्वं भज शर्मदं, त्यज महामिथ्यात्वं मूलच वै ॥
सच्छास्त्रं पठ वृत्त-माचर, जयं पंचेन्द्रियाणां च भो,
नारी संगमपि स्वयं त्यज, सदा कामं कलंकास्पदम् ॥२॥
दृष्ट्वा श्री सुशरीर रूपमबुलं मध्ये विचारं कुरु,
श्री तीर्थेश्वर पाद सत्कमलयोः सेवां सदा सदुरो ॥
वाद्याभ्यंतर सत्तपः कुरु मदा जिह्वां वशे चानय,
आन स्त्वं त्यज द्वेष राग सहितान् सर्वा कृपायांश्च वै ॥३॥

सर्वेषु जीवेषु द्रव्यां कुरुत्वं, सत्यं वचो ब्रूहि धनं परेषां ॥
 माऽब्रह्म सेवां त्यज सर्वकालं, परिग्रहं मुंच कुर्यो निद्वारं ४
 पराग्य सारं सज सर्वकालं, निग्रंथ संगं कुरु मुक्ति बीजं ॥
 वेमुच्य संगं कुत्र नेपुमित्र, देवार्चनं त्वं कुरु वीतरागे ५ ॥
 तनं त्वं कुरु पात्रसारमुनय चैत्यालयं भावनां,
 पात्रौ भोजनवर्जनं त्यज महागार्हस्थ्यभावं सुहृद् ॥
 हं त्वं त्यज भोगं सास्मपिवे संसार पारं व्रज,
 शीत्वं कुरु मुंच शोकमशुभं शौचं च नीरं विना ॥ ६ ॥
 तारं त्वं कुरु देहमेव सफलं धृत्वा व्रतं मा त्यज,
 न्यासे मरणं च भोगविषये चाशामिहाऽमुत्र च ॥
 ध्यस्थं हितमेव जाप्य जपनं रोगस्य निर्नाशनं,
 शिवस्या शरणं चलंच विभवं सारं विवेकं भज ॥ ७ ॥
 चलं कुरु वै धर्मं, मानुष्यं दुर्लभं भवेत् ॥
 योग्यं च परित्यज्य, मुक्ति योग्यं समाचर ॥ ८ ॥

॥ इति पीठिका ॥

સુભાષિત સ્વાવલી, સુલ્લ, પ્રવેશ :

સંસાર સમુદયી તારણહાર શ્રી જિનેશ્વર દેવને મમસ્કાર કરી સ્વી-
પરના હિતને માટે હું સુભાષિત સ્વાવલીની વ્યાખ્યા કરું છું ૧

શ્રી ભદ્ર ! તું ધર્મ આચરણ કર, જ્ઞાનીય નિંદેલાં મહાપાપનો
ત્યાગ કર, સુલ્લદાયી સમકીર્તનું સેવન કર, મહા દુઃસ્વ-
દાયી મિધ્યાત્વનો ત્યાગ કર, ચષ્મ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કર, વ્રતનું
સેવન કર અને પાંચે ઇન્દ્રિયોનું દમન કર, સ્ત્રીના સંગનો પણ ત્યાગ
કર, તેમજ સદૌષ કામ સેવાનો સર્વદા ત્યાગ કર. ૨

સ્ત્રી સંબંધી સુંદર દેહનું અતુલ રૂપ દેત્રીને શ્રી ભદ્ર ! તું મનમર્મ
નિર્દોષ વિચાર કર. શ્રી સીર્થિકર દેવનાં ચરણ કમલની સેવા કર, સદ્-
સ્ત્રી સદા ભક્તિ કર. યજ્ઞે પ્રકારના શુદ્ધ તપનું સેવન કર. અને
જીમને વશ કર, તેમજ હે ભાઈ ! રાગ દ્રેષ સહિત સર્વ કપાપનો તું
(કાલજીવી) ત્યાગ કર. ૩.

હે ભદ્ર ! તું સર્વે જીવોમાં દયા ભાવ રાખ્ય, સત્ય વાણી વદ,
પરધન અને જગદ્દા સેવાનો સર્વદા ત્યાગ કર, તેમજ દુર્ગતિદાયક
પરિગ્રહ મૂર્ચ્છાને ત્યજ. ૪

સર્વદા શ્રેષ્ઠ ચૈરામ્યને મજા, શુક્તિદાયક નિર્ગ્રંથ મુનિનો સંગ કર,
અને દુર્જનોનો સંગ ત્યજી દે; હે મિત્ર ! તું ચીતરાગ દેવની આવશ્ય
ભક્તિ કર. ૫.

ચઢી પાપાપાત્રનો વિવેક રાખીને તું દાનદે, જિન ચૈત્ય કરાવ, રુઢી ભાવના ભાવ, રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કર, તેમજ હૈ મિત્ર તું સંસારિક મોહને ત્યજી દે; કેવલ ભોગના સાધનરૂપ એવા દેહની મૂછા ત્યજ, અને સંસારનો પાર પામ. તેમજ ધીરપણું ધારણકર દુઃખદાયી શોકને ત્યજ અને મનનો મેલ દૂર કર. ૬

શ્રેષ્ઠ એવો માનવ દેહ પાપાને સારાં વ્રત નિયમ પાઠી તેને સંકલ્પ કરવો, વ્રત ભંગ નહિ કરવો; સમાધિવાલું મરણ કરવું, આ મય પરમવ્ય સંવંધી ભોગાશંસા તજી દેવો; મધ્યસ્થ રહી સ્વપર દિત સાધવું, પરમેષ્ઠિનો જાપ જપવો; ધર્મ રસાયણ સેવવું વૈરાગ્ય ભાવના ભાવવો, લક્ષ્મી વિગેરે ક્ષણિક વસ્તુ ઉપરથી મોહ ત્યજી દેવો અને સારભૂત એવા વિવેકને ભજવો. ૭

હે છુભગ ! તું ધર્મરૂપી સંચલ (ભાતું) સાથે લડીને, પરી પરી મનુષ્ય મય પામવો દુર્લભ છે, માટે અયોગ્ય આચરણ ત્યજી દે જૈથી જન્મ મરણનો અંત આવે એવું પ્રોગ્ય આચરણ સેવીલે. ૮

“ઈતિ પ્રસ્તાવના.”

— ધર્મ કરુ.

ધર્મ કમેતિ યો નિત્યં, સંપૂજ્યં સિદ્ધશેશ્વરઃ ॥
લક્ષ્મીસ્તં સ્વયમાયાતિ, ભુવન ત્રય સંસ્થિતાં ॥૧૧॥

धर्मवतोहि जीवस्य, भृत्यः कल्याणो भवेत् ॥
 चितामणिः कर्म करः, कामधेनुश्च किंकरः ॥ १० ॥
 धर्मेण पुत्र पौत्रादि, सर्व संपद्यते नृणां ॥
 गृह याहन वस्तूनि, राज्यालंकरणानि च ॥ ११ ॥
 यरं मुहूर्त मेकंच, धर्म युक्तस्य जीवितं ॥
 तर्जानस्य वृथा वर्ष, कोटा कोटि विशेषतः ॥ १२ ॥
 यम दम समयातं, सर्व कल्याण धीर्ज ॥
 सुगति गमन हेतु, तीर्थनाथैः प्रणीतः ॥
 भवजलनिविशतं, मार पाथेय मुञ्चै,
 स्यज नकल विकारं, धर्मभासवय त्वम् ॥ १३ ॥

पापं त्यज.

पापं शत्रु परं विद्धि, शत्रु तिर्यग्गतिप्रदं ॥
 रोग क्लेशादि भांडारं, सर्व दुखाकरं नृणाम् ॥ १४ ॥
 जीवंतोऽपि मृता ज्ञेया, धर्म हीनाहि मानवाः ॥
 मृता धर्मेण संयुक्ता, इहा मुत्र च जीविताः ॥ १५ ॥
 पापवतो हि नास्त्यस्य, घन घान्यं गृहादिकं ॥

વસ્રાલંકાર સદસ્તુ, દુઃસ્વ ક્લેશાનિ સંતિ ચ ॥ ૧૬ ॥

મિત્ર શત્રુ ચ વિજ્ઞેયો, પુણ્ય પાપે શરીરિણાં ॥

જીવેન વ્રજતઃ સાર્થ, સુસ્વદુઃસ્વફલપ્રદમ્ ॥ ૧૭ ॥

સકલ ભવ નિદાનં, રોગ શોકાદિ વીજં ॥

નરક ગમન હેતુ સર્વ દારિદ્ર્ય મુલમ્ ॥

ઇહ પરમવ શત્રુ, દુઃસ્વ દાનૈક દત્તં ॥

ત્યજે મુનિવર નિન્ધાં પાપ વીજં સમસ્તમ્ ॥ ૧૮ ॥

૧ શિષ્ટ સેવિત્ર સન્માર્ગનું સેવન કર.

જે નિત્ય સ્વકર્તવ્ય સમજીને સન્માર્ગનું સેવન કરે છે તે
દ્રોને પણ માન્ય થાય છે, અને સકલ લક્ષ્મી તેને સ્વયં આવી મળે
છે. પુણ્યશાળીને પગલે પગલે નિધાન છે. ૧. સન્માર્ગગામી-ધર્મી
જીવને કલ્પવૃક્ષ સેવક ઘડીને રહે છે, ચિંતામણિ રત્ન તેનું ચિંતિત
દાર્ય સાર્થી આપે છે, અને કામધેનુ તેના સકલ મનોરથ પૂરે છે. ૨૦
ધર્મ સેવનવડે પ્રાણીઓને પુત્ર પૌત્રાદિક માણ થાય છે તેમજ રાજ્યના
મલ્લિકારમૂળ વર્ણ પર ચારણ વિગેરે વસ્તુઓ પણ સરજે મળે છે.
૩. ધર્મ કરીને શુભ વર્ણ જીવનું કે ઘડી જેટલું પણ જીવતર છેલ્લે
છે, અને ધર્મીને, જીવનું તો કોઈ કોઈ કલ્પ મુખીનું પણ જીવન

નકામું છે. ૧૨ તે માટે હે, ખવ્ય! યમ-મહાવ્રતાદિ અને દમ-ઇન્દ્રિય-
દમન આદિથી યુક્ત, સર્વે કલ્યાણનું મૂળ કારણ, સદ્ગતિ ગમનનું
હેતુ, ભવ સમુદ્ધી પાર-પમાદવાને પ્રવહન તુલ્ય અને ભવાન્તરમાં
સાર શંબલરૂપ-एवा ક્રૂપભાદિક-તીર્થનાથોએ મગટ કરેલા ધર્મનું તું
સર્વવિકાર રહિતપણે સેવન કર. ૧૩

૨ શિષ્ટ નિંદિત પાપ કાર્યનો પરિહાર કર.

માનીયોને નર્ક તિર્યચ ગતિ આપનાર, રોગ શોકાદિ દુઃ-
સ્વના નિધાન, અને સકલ વલેશનાં સ્થાનરૂપ પાપને તું પરમ શત્રુ
સમજ. ૧૪ ધર્મદીન માનવોને જીવતા છતાં પણ મૂઆ માનવા, અને
ધર્મે કરી યુક્ત માનવો મૂઆ છતાં આલોક અને પરલોકમાં જીવતાજ
જાણવા. ૧૫ પાપરૂઠ માનીને પન ધાન્ય વૃદ્ધાદિક તથા ષત્રુ અર્થ-
કારાદિક શુભયસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી, તેને તો કેવલ દુઃસ અને
વલેશજ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૬ પુણ્ય અને પાપ માનીયોના મિત્ર અને
શત્રુ છે, એમ જાણવું, કેમકે શુભ દુઃસ કલ્પને આપનારા તે થઈને
માનીની સાથેજ જાય છે. ૧૭ ભવ ઝમનના નિદાનરૂપ અને રોગ
શોકાદિકના ધીજ રૂપ નર્ક ગમનના હેતુ રૂપ અને સર્વે દારિદ્રના
મૂળરૂપ આ મધ અને ધરમથના શત્રુરૂપ અને દુઃસ દેવાર્ષા એકાગ્ર
एवा સમસ્ત પાપનાં નિષ્ઠ કારણોને હે યુગ્મત! તું તર્જાદે. સમસ્ત
પાપકાર્યથી તદન અલગ રહેવું એજ સાર છે. ૧૮

सम्यक्त्वं भजः

सम्यग् दर्शनं संशुद्धः सत्यं मानुष्यते बुधैः ॥
 सम्यक्त्वेन विना जीवः पथुस्ते न संशयः ॥ १९ ॥
 सम्यक्त्वं युक्तं जीवस्य, हस्ते चितामणिर्भवेत् ॥
 कल्पवृक्षो गृहे तस्य, कामगव्यनु गामिनी ॥ २० ॥
 सम्यक्त्वाऽलंकृतो यस्तु, मुक्तिं श्रीं स्तं वरिष्यति ॥
 वर्गश्रीः स्वयं मायाति, राजलक्ष्मी सुखी भवेत् ॥ २१ ॥
 अत्र कुत्रापि सद् दृष्टिः पूज्यः स्याद्भुवनैरपि ॥
 सम्यक्त्वेन विना साधुः निन्दनीयः पदे पदे ॥ २२ ॥
 सकलं सुखं निधानं, धर्मवृक्षस्य धीर्जं ॥
 नन जलविपोतं, भव्यं सत्त्वैकपावं ॥
 अस्ति तरुः कुठारं ज्ञानं चारित्र्यमूलं ॥
 यजं सकलकुधर्मं, दर्शनं त्वं भजस्व ॥ २३ ॥
 आपा बुद्धिर्विवेकवाक्यकुशलः शंकादिदोषोन्मिताः
 भीरुः प्रशमश्रियां परिगतो वश्येन्द्रियो धैर्यवान् ॥

.....નિશ્ચયો વિરતિતો, મક્તિશ્ચ દેવે યુરા,
વૌચિત્યાદિ ગુણૈરલંકૃત તનુઃ સમ્યક્ત્વ યોગ્યો ભવેત

૩ નિર્મલ ધ્યાનકર.

તેવ શ્રદ્ધાર્થી સંસ્કાર પારેલા ઝીવોજ સાચા ગણાય એમ સમજના જાણ વેદે છે. શુદ્ધ શુદ્ધા વિનાના જીવ તો કેવલ પશુ રપ છે. એમાં સંશય નથી. સમવિતવંત જીવના હાથેમાંજ ચિંતામણિ ર છે, તેના આંગળામાંજ કંતપદ્મ રપ્યો છે. અને કામધેનુ તો તેને સહચારિણીજ છે. જે સમ્યક્ત્વ ભૂષણથી ભૂષિત છે તેનેજ મુક્તિ વચ્ચે વરનારી છે. સ્વર્ગ લક્ષ્મી તો તેને સ્વયં આર્થી મળે છે. અને રાજમ્મ દર્માનું તો વહેંડુંજ થું ? સમવિતવંત જીવ સર્વ રીતે ફુલીજ પા છે. સમવિત રાષ્ટ્રે જીવ ગ્રણે ફુલનમાં ગમે ત્યાં પૂજાનિક થાય છે અને સમવિત ગુણ વિનાનો તે પગલે પગલે નિંદાપાત્ર રને છે. ૨૨

“નીતરાગ પ્રહુર્નાં એકાંત રિતકારી મદનનું સાધધાનપણે ક-
વળ કરીને તેમાં કરુણાહરણ, ત્યાગ્યાત્યાગ્ય અને રિતારિતનાં નિર્જય
પૂર્વક શ્રદ્ધા-આસ્તા વેસથી તેનું નામ સમવિત છે.” કંઠા, કેસી,
ફૂલ સંદેહ, રિધ્યાતિની મશંતા, અને તેનો પરિષય ૪ પાંચ દુષણો
સમવિતવંતને દૂર કરવાના છે. અને શુદ્ધ દેવશુદ્ધ તેના ચર્ચ-સીર્ષની

મક્તિ, પ્રમાદનાદિક ઉર્ધ્વમ્. મૂષણી તેજે ચેવથી પારણ કરવાનાં છે. શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને, આસ્તિકતા રૂપ પાંચ લક્ષણ પણ સમક્ષિતવંત જીવમાં અવંદય હોવા જોઈયે. પટલે કે અંપરાધિ ઉપર પણ સમા, અવિકારી પ્રવા મોક્ષ મુક્તની અભિલાષા; સંસારથી વિરક્તતા, દુઃખી ઉપર દયા અને ચીતરાગના વચનની પૂર્ણ પ્રતીતિ થયી સમક્ષિત ઓઢરવાય છે." એમ સમર્જીને હે મદ્ર! તું સકલ મુક્તનું નિધાન, યર્મદસનુ ધીજ, મયંનિધિ પાર પ્રમાદનારું પોતે, મધ્યતાવંતને જ પ્રાપ્ત પંનારું, પાપ તસ્તુ ઉચ્છેદનારું અને જ્ઞાન-ચારિત્રનુ મૂલ્ય પશું સંમક્ષિત સકલ કુધર્મના ત્યાગ પૂર્વક તું અંગીકાર કર. ૨૩.

માપા, બુદ્ધિ, વિવેક અને વાક્યમાં કુશલ, શંકાદિ દોષરહિત, ગંભીર, સમતાવંત, જિતેન્દ્રિય, ધર્મવાન્, તત્ત્વગ્રાહી; દેવ-ગુણ મક્ત, અને ઉચિતતા વિગેરે ગુણોથી ભૂષિત એવો મધ્ય આરમોજ સંમક્ષિત પામવાને અધિકારી છે. ૨૪

૪ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કર.

અજ્ઞાનથી અપવા સમ્યક્ જ્ઞાનની સ્વામીથી શત્યાસરયે ચા ત-પ્રાતરં સર્વથી મુદ્દ મમમ વિનાની અપવા કદાગ્રહવાળી વિપરીતુ-બુદ્ધિનું નામ મિથ્યાત્વ છે, તેથી જીવ સદય માર્ગને ત્વગી અસત્ય માર્ગે દોરવાનું અમ્ય છે. અપવા સમ્ય માર્ગને સારી રીતે સમજી જઈતો નરી, મેદમ ઉચિત ગાદ મિથ્યાત્વ માર્ગે સં-માર્ગને ત્વગી અસત્ય માર્ગનું,

મ્યાપન કરવા ખોરે પરિચય કરી અનેક 'મોળા' જીતીને ઉન્માર્ગે
લેષો જાય છે. સત્ય માર્ગમાં રહોટી 'શંકાઓ' કરવાથી અર્થવા મિ-
ધ્યાત્વિઓનો પરિચય કરી તેમનાં પરસ્પર અસંબદ્ધ વચન સાંમલ-
વાથી વા તેમની મદદસા કરવાથી. સમકિતવર્ત જીવને પણ ઉક્ત મહા
દોષની માત્રિ થઈ જાય છે, કે જેને પછીથી દઠાવી વાદવા ખારે
પરિચય કરવાની શ્યામ જગ્ગર પડે છે. ઉક્ત મિધ્યાત્વ યોગે જીવો ભિન્ન
ભિન્ન વિપરીત કરળી કરવામાં મરવે છે. તેથી ઉક્ત દોષના પ્રકાર
તથા તેના સ્વામીને જાણવાની જરૂર છે.

મિધ્યાત્વના પ્રકાર તથા ઉક્ત દોષને સેવનારનાં નામ.

૧ આભિગ્રહિક-પરીક્ષા રહિત કેવલ સ્વસદય મમાને પક્ષાંત
વાદી દર્શનો.

૨ અનભિગ્રહિક-વિવેક-જૂન્યપણે સત્યાસત્યને સમગ્રતા વિના
મરે દર્શનને સમાન સમજનાર.

૩ સાંશયિક-સંન્ય સર્વજ્ઞ વચનમાં (ન્યાય વિરુદ્ધ) શંકા પા-
રનાર મૂઢાંત્યા.

૪ અનામૌલિક-ઉપયોગ-જૂન્યપણે મરિદ્ધ દશામાં રતનાર
ચક્રેદ્રિય, ચિક્ષેદ્રિય વિગેરે.

૬ આધિનિવેશિક-જાળી જોઈને હઠ કદાગ્રંથી સત્ય વસ્તુનો અનાદર કરીને અસત્ય વસ્તુ (ધર્મ) નો સ્વીકાર કરી તેનું સ્થાપન કરનાર નિન્હવો વિગેરે.

ઉક્ત મિથ્યાત્વ મહા દોષથી ભરેલો જીવો સત્ય ધર્મને સેવી શકતા નથી. જેમ ઝવેરાતુર જીવને દુર્ધ સાકર માવતાં નથી તેમ મિથ્યામતિને સત્ય ધર્મ રુચતો નથી. જેમ રોગીને કુપચ્ચ બહાલું લાગે છે તેમ તેને કુધર્મ પ્રિય લાગે છે, હંતાં પરોપકારકનિષ્ઠ સદૈષ્ય સમાન સદગુરુ મિથ્યામતિને ધારવા અને શુભ યતિને ધારવા ભગ્ય જીવોને નીચે ઘુનવ દિતોપદેશ આપે છે—હે મધ્યો! સકલ પાંપનુ મૂઠું, દુઃસ્વ દૃષ્ટનુ બીજ, નર્કદૃષ્ટનુ દ્વાર, સ્વર્ગ, અપવર્ગનુ ભારે વિગ્ર, પરમ પુરુષ નિષ્ઠ, અને મૂઠ સોકોષ સેવિતં એવા સંકલ અસાર મિથ્યાત્વ બીજનો તમે ત્યાગ કરો કે જેથી સમક્તિ અમૃતનુ સેવન કરી તમે અસત્ય મુક્તના અધિકારી થાઓ. "

સમ્યગ્ જ્ઞાનનુ સેવન કર.

જેના વડે (આત્મ) વસ્તુ ધર્મનુ યથાર્થ માન થાય અને અજ્ઞાન અંધકાર દૂર થાય તેમજ જેથી તદ્દલાઢ મિથ્યાત્વ ધર્મને દૂર કરનાર સમદ્વિત ગુણ પ્રગટ થાય તેને જ્ઞાની પુરુષો સમ્યગ્ જ્ઞાન કરે છે.

સમ્યગ્ જ્ઞાનીને ગમે તે શાસ્ત્ર સમજીને પાળીને છે. ગમે તેમા-

થી તે સાર માત્ર ગ્રહી શકે છે. ડુંકાળમાં માત્ર પરમાર્યથી તે સુસે સ્વપર દિવ સાધી શકે છે. અજ્ઞાની યા શુષ્કજ્ઞાની તેમ કદાપિ કરી શકતો નથી.

સમ્યગ્ જ્ઞાનીને સમ્યગ્ જ્ઞાનના પદ્ધતી સમજાયેલા રાગ દ્વેષ-
દિક અંતરંગ શત્રુવર્ગને દમવા મુલ્ય લક્ષ્ય રહે છે. તેની સફલ ક-
રણી તેવા મુલ્ય લક્ષ્યથીજ પ્રવર્તે છે. તેથી તેને આ દ્રવ્ય દુનિયા
કેવલ સ્વાર્થમય ભાસે છે. જે એક વસ્તુને સંપૂર્ણ જાણે છે તે સર્વ
વસ્તુને સંપૂર્ણ જાણે છે, ઘટલે કે જે સર્વ ભાવને સર્વથા જાણે છે.
તેજ એક ભાવને સંપૂર્ણ જાણી શકે છે. આ વાતની સ્વામી સમ્યગ્
જ્ઞાનથી સારી રીતે ધૃષ્ટ શકે છે. માટેજ સત્સમાગમ કરીને યા પરો-
પકારશીલ મહા પુરુષ પ્રણીત પરમાગમની સદાય ચેલ્લથીને સમ્યગ્
જ્ઞાનનો સ્વપ કર્યા કરવો યોગ્ય છે. એવા સ્વપી પુરુષોજ પરમ પદના
અધિકારી ધૃષ્ટ શકે છે. જેમ પૂર્વે એક પણ પદનુ સમ્યગ્ રીત્યા અ-
વગ, મનન અને નિદિધ્યાસન કરવાથી કદાક આગવંત મધ્યોનુ ક-
લ્યાણ થયું છે, તેમ સર્વકાલે ધૃષ્ટ શકે તેમ છે. વ્યારે એક પણ પદ
સંબંધી સમ્યગ્ જ્ઞાનનો આશો અપૂર્વ મહિમા તો તો પછી તેમાં અનેક
પદવાળા સમ્યગ્ જ્ઞાનનું તો કહેવુંજ શું ?

જ્ઞાની પુરુષો સમ્યગ્ જ્ઞાનને અપૂર્વ અદ્યત, અપૂર્વ રસાવગ અને
અપૂર્વ એશ્વર્ય વાદિને બોલાવે છે. અને તે ચર્ચાર્ય છે, કેમકે તેથીજ

આત્મા પરમપદનો મોંગી થઈ શકે છે.

સમ્યગ્ જ્ઞાનયુક્ત આત્માજ સ્વર્ગ અને મોક્ષ સંબંધી લક્ષ્મીનો અધિકારી થાય છે. પણ અજ્ઞાન અને અવિવેકાત્માતો દુઃસ્વપ્ન સંસાર સાગરમાં જ ભ્રમણ કરે છે.

જ્ઞાનવંત-વિવેકી ગમે ત્યાં કર્મ-યુક્ત થાય છે, ત્યારે અજ્ઞાની માણી જ્યાં-ત્યાં કર્મથી ઘંઘાય છે.

જ્ઞાનહીન માણી-પુન્ય, પાપ, ગુણ અવગુણ, તથા ત્યાજ્યાત્યાજ્ય વિગેરેના વિષેકને જાણી શકતા નથી. જેમ જન્માંષ જીવ સૂર્યના સ્વરૂપને જાણી-શકતા નથી તેમ અજ્ઞાની અવિવેકી જીવ પણ હિતાહિત, લચિતાનુલિત, તેમજ મહ્યામહ્ય પેપાપેય સંબંધી ગુણદોષનું વર્ણન સ્વરૂપ સમજવાને સમર્થ થઈ શકતો નથી.

ઉક્ત હેતુ માટે સમ્યગ્ જ્ઞાનનું જેમ જેને તેમ આરાધન કરવા શાસ્ત્રમાર આપણું છત્ર સંચલા માર દર્શને વડે છે કે—

“દ્રે-મય્યો ! નિર્મલ ગુણનું નિધાન, સમસ્ત વિજ્ઞાનનું ધોર મુમુક્ષુજનોષ સેવવા યોગ્ય, સર્વ તત્ત્વવ્યાપક, પાપતરનું નિષંદક અને મનરૂપ મદોન્મત્ત હાર્યાનો ગર્વ-ગાઢવાને કેસરી સિંહ સમાન, સર્વજ્ઞ માપિત સમ્યગ્ જ્ઞાનનું તમે જલ્દર યથાશક્તિ આરાધન કરો. તેનું વિરાધન તો તમે કદાપિ કરશો નહિ.

૬ સદાચારનું સેવન કર.

આચારની શુદ્ધિ કરવી, સદાચરણનું સેવન કરવું એજ સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શનનું ફલ છે. સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શન છતાં સદાચાર (સમ્યક્ ચારિત્ર ગુણ) માત્ર થયો નહિ તો વાંછીયા વૃક્ષની પેરે તે જ્ઞાન-દર્શનને અધ્યાત્મી પુરુષો નવામાં વહે છે, એ સમજી જેમ યને સમે સદ્ગતો સેવના આત્માથી જનોએ અદોનિશ ઝનમાલ રહેવુંજ યોગ્ય છે. દશ દ્વંદ્વથી દુર્લભ મનુષ્યદેહ પામ્યાનું સ્વર્ગ ફલ એજ છે.

શુદ્ધ ચારિત્ર યુક્ત એક દિવસનું પણ જીવિત લેતે છે, પરંતુ ચારિત્રહીન કોટી વર્ષનું પણ જીવન નવામું છે. શુભકરણી વિનાના દિવસ માત્ર વાંછીયા લેતવાના છે.

સંયમ-શરીરબલ્લ હીનું છતાં જે ચારિત્રને સમ્યક્ આચરે છે તે ઝટકાટ શરીર બલ્લની અપેક્ષા સહસ્રગણું ફલ પામે છે. સંયમ-ણનું થાતું કાઢીને ચારિત્ર ગુણમાં શિથિલ થવાને વદલે ઝલટો અધિક પ્રયત્ન કરવો યુક્ત છે. છતાં શિથિલતાને મનનાર મગદ સ્વપરનાં અદિતનામ માગી પાવે છે.

ચારિત્રવંત સ મર્યાદાને સેવતો જે જે વસ્તુને ઇચ્છે છે તેને તે સત્કાલ આવી મળે છે એવો સમ્યક્ ચારિત્રનો મહિમા મગદ છતાં તેમાં કોણ પ્રવાદી થતે ?

હીન સંઘયણ છતાં જે એક વર્ષની દીક્ષા વરાવર પાલ્લી તે ઉત્કૃષ્ટ સંઘયણની સહસ્ર વર્ષની દીક્ષા વરાવર સમજવી યુક્ત છે. એમ વિચારી તપ, જપ, જ્ઞાન, ધ્યાન વિગેરે સદ્ગુણાનમાં સદા સાવધાનપણે વર્તવામાંનું સ્વપરહિત સમાયેલું જાણવું.

ચારિત્રથી ચલાયમાન યદ્ ભ્રષ્ટ દયેલો જીવ જીવતો છતો મૂઆ વરોવર છે. અને ચારિત્ર સંયુક્ત આત્મા મૂઆ છતાં ઉભય લોકમાં અમર થઈ રહે છે. ઉક્ત હેતુથી ચારિત્ર ગુણની પુષ્ટિ માટે શાસ્ત્રકાર માર મુકીને ઉપદિશે છે કે—

“ સકલ મદરહિત, દેવમાન્ય, સર્વ તીર્થનાથોષ સાદર સેવવા-યોગ્ય મહા ગુણસાગર પંડિતોષ સેવિત, મુક્તિ સુખનું અવંધ્ય ઘીજ, નિર્મલ ગુણનિધાન, સર્વ કલ્યાણનું મૂલ કારણ, અને સકલ વિકાર-રહિત એવું નિર્મલ ચારિત્ર હે ભવ્યો ! તમે ભાવથી મનો, જેથી અસ્ય અર્નત સુખને તમે સહજે વરો. ”

૭ ઇન્દ્રિયોનું દમન કર.

નાયક એવા મને મેરેલા ઇન્દ્રિય-ચોરોષ ધર્મ ધનનું હરણ કરીને વાપઢા લોકોને આકુલબ્યાકુલ કરી મૂવયા છે. તેથી તેમને વશ કરવાને ભગીરથ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે. અન્યથા તે સર્વને વશ કરી જીવની મારે દુર્દશા કરશે.

જેમ ઇંધનથી અગ્નિ તુલ્ય થતો નથી અને ગમે તેટલી નદીયોથી
પણ દરીયો પૂરાતો નથી તેમ વિષયગુસ્તથી કદાપિ પણ ઇંદ્રિયો તુલ્ય
થવાની નથી. એમ મધ્યસ્થપણે વિચાર કરી વિવેકથી સંતોષપાત્તિ
ધારથી યોગ્ય છે.

જેણે ઘેરાગ્ય સ્વદ્ગથી ઇંદ્રિય ચોરોને હપ્પ્યા છે તેનોજ સ્વસ્થ
મોક્ષ થાય છે. ધાકી ધીજા કાપારન્દેશો વહે થું વલવાનું છે ? માટે
મધ્યમ મન અને ઇંદ્રિયોનેજ ધન કરી લેવાની જરૂર છે. તે વિના કર-
વામાં આવતી વૃદ્ધકરણી કષ્ટકરણી થવાની નથી.

મનનો જય કરીને જેમણે ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ કર્યો નથી તેમણે
તાપુ-મુદ્રા ધારણ કરીને જેવલ પોતાના આત્માને ઢગ્યોજ છે. એમ
નિશ્ચય સમજવું.

જે પોતાની ઇંદ્રિયોને પણ જીતવાને સમર્થ થઈ શકતા નથી તે-
મની દીક્ષા કે તપસ્યામાં કાંઈ માલ્લ જેવું નથી. ઇંદ્રિયોના ગુન્દામ
ધડને ઝલટા તે ધર્મની અવશ્રાજના રૂપ મહા અનર્થને પેદા કરે છે.
માટે દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા પહેલાંજ યોગ્ય વિચાર કરવાની જરૂર છે.
દીક્ષા સ્વીકા થાદ તો ઇંદ્રિયો ઉપર સંપૂર્ણ વાધુ રાસના અહોનિશ
લક્ષ રાત્રી રહેવાની સ્વાસ જરૂર છે. જેમકે ચિરક્ષ આત્માને પણ તે
વિષયવાસના પાદી નાંસતાં પૂકતી નથી.

ઇન્દ્રિયરૂપી-દુર્ધર ચોરો જીવનાં વ્રતજ્ઞાનાદિ દુષ્ણ સ્વથી મરેલા જગતારક માંદને સળવારમાં સ્વલ્પના પમાડે છે. તેથી જે મુનીશ્વરો સંનદ્ધ થઇને મહાવ્રતરૂપી ઘાળો સાવધાનપણે ગ્રહી મર્યાદામાં રહ્યા છતાં ધ્યાનરૂપ તીરથી તેમને મર્મમાં હજે છે, તેઓજ દુરુદ્ધસમાધે મોક્ષપુરીમાં જઇ શકે છે.

૮ સ્ત્રીનો સંગ-પરિચય તજ.

સ્ત્રી કેવલ કામ વિકારનું ઘર છે, એમ સમજી સાધુ જનોએ તેની સંગતિ ધારવી યોગ્ય જ છે. મલા મલા પળ સાધુ સ્ત્રી સંગતથી નિશાન ચૂકી ગયા છે. તેથી બ્રહ્મચારીજનોએ સ્ત્રીઓના પરિચયથી દૂર રહેવું જ હિતકારી છે. એમ વર્તવાથી જ નવકોટિ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યની રક્ષા થઇ શકે છે.

દુનિયામાં ગહનમાં ગહન સ્ત્રી ચરિત્ર જ છે. તેથી જેમ બને તેમ સાધુ પુરુષોએ તેનાથી ચેતતાં રહેવાની જરૂર છે. જેવો મૂષકને માર્જારી તરફથી ભય રાખવાની જરૂર છે. તેમ બ્રહ્મચારી સાધુને પણ સ્ત્રી સમુદાય તરફથી ભય રાખવાની જરૂર પડે છે, સ્ત્રીજનોનો પરિચય સાધુ જનોને હિતકારી નથી જ એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ છે.

અગ્નિથી લાલચોળ થયેલી લોહમય પૂતળીનું આલિંગન કરવું સારું પણ નર્કના દ્વારમૂત નારીના નિતંબનું સેવન કરવું સારું નથીજ.

સ્ત્રીને એક દૂસરી વિપની વેલ છે એમ સમજીને તેનાથી દૂર રહેવું.

સ્ત્રીનાં મોદમય વચન વિશ્વાસ યા હાવભાવથી લોભાદ મયલ્લ કામથી પીડિત થઈ અંતે આપ રુદ્ધ ચાલનાર સાધુ ગ્રહ્ય પ્રત્યથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

સ્ત્રીના ચિર પરિચયથી સાધુ કુલવાલુકનીં વેરે માર્ગ ભ્રષ્ટ થઈને મહા વિદંબના પાત્ર થાય છે, અને ક્ષણિક સુખને માટે અક્ષય સુખથી ચૂકી જાય છે. તેથી આત્માથી સાધુ જનોએ સ્ત્રી સંગથી દૂર રહેવું જ યુક્ત છે.

ઝ્યારે ચિત્રાદિમાં નિર્માણ કરેલી નારી. વળ. મનનો. સોભા કરે છે તો પછી સાક્ષાત્ જીવતી ઝ્યોત (મહામાયા) નારી સાથે સંસર્ગ ચાર્તાદિક કરતાં કેમ કાયમ રહી શકાય એ જરૂર વિચારવા જેવું છે.

સર્પ, વ્યાગ્ર, ચૌરાદિકની સાથે સહવાસ કરતાં પટલું નુક-
શાન નથી જેટલું સ્ત્રીની સાથે સળમાત્ર રહેતાં સંભવે. એમ સમજીને
શાળા સાધુઓએ સળમાત્ર વળ સ્વચ્છંદપણે સ્ત્રીનો સંગ ન્યા પરિચય
કરવો યોગ્ય નથી..

સાપળી સ્પર્શ કરીને કપડે છે અને નારી તો દૂરથીજ ડંસ મારે છે. તેથી એમ સમજાય છે કે દાદિ વિષ સર્પનો જેમ તેની દષ્ટિ-માંજ ક્ષેર રહેલું છે. એવી સ્ત્રીનું નામ સાંમઢતાંજ સ્થાનાન્તર ચાલ્યા જવું જોઈએ.

સર્વ રીતે સંયમ પ્રાણને હરનારી હોવાથી નારીને શાસ્ત્રકારે પ્રત્યક્ષ રાક્ષસી કહીને બોલાવી છે. છતાં તેનો વિશ્વાસ કરનાર સાધુના ચરિત્ર વિષે વપારે શું કહેવું? સ્ત્રીસંગી સાધુ જરૂર સંયમથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

સારાંશ ઇ છે કે ભવભોરુ હોવાથી જેઓ ભગવંતની આજ્ઞા મુજબ સ્ત્રીના અંગોપાંગને પણ દષ્ટિ દેને નીરસ્વતા નથી, વિફાર બુદ્ધિથી (પશુ વૃત્તિથી) તેની સાથે ઘાત પણ કરતા નથી, અને મનથી વિષય સુખની ભાવના કરતા નથી, એમ સર્વ રીતે સાવધાન થઈને વ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે છે તેજ મહાત્માઓ આ દુસ્તર ભવોદધિને સહજમાં તરીને અક્ષય સુખના અધિકારી થાય છે. એવા મહાશયો નાંજ શુદ્ધ ચરિત્ર અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે. વઢી કશું છે કે—

ન ચ રાજમયં ન ચ ચોરમયં, ઇહલોક સુખં પરલોક હિતં ॥
 વર કીર્તિકરં નરદેવનતં, શ્રમણત્વ મિદં સ્મણીયતરં. ॥૧૧॥

જેને નથી તો રાજ મય અને નથી તો ચોરમય, જા લોકમાં

પણ મુશ્કર અને પરલોકમાં પણ હિતકર, શ્રેષ્ઠ ઈવી કીર્તિ-કૌમુ-
દીને વિસ્તારનાર અને જેને નર દેવાદિક નમેલા છે, ઈશુ આ મગટ
અનુભવાતું સાધુપણું જ શ્રેયઃકારી છે માટે તેમાં વિશેષે આદર કરવો.

૧ વિષય રસનો ત્યાગ કર.

જાણે કેવલ નર્કનું જ સ્થાન ન હોય ! ઈવી અસાર નિંદનીય,
અશુચિ અને દુર્ગંધી ઈવી સ્ત્રીની યોનિમાં કામગંધ માણસ વીંટાવી
પેરે પ્રીટા કરે છે. મલમીદ વિવેકાત્મા તો સ્વપ્નમાં પણ તેનો સંગ
ઈચ્છતો નથી.

ધામદારી વીંટોલા દાદપિંજરવાળા અને દુર્ગંધી ઈવા શ્લેષ્મા-
દિકથી ભરેલા કામિનીના મુશ્કને કામગંધ માણસ શ્વાનની પેરે
ચાટે છે

માતના ઓછા જૈવા સ્ત્રીનાં સ્તનો અને વિષ્ણુદિથી ભરેલા કૂમા-
નુલ સ્ત્રીના ઉદરમાં કામગંધ માણસ કાગડાની જેમ પ્રીટા કરે છે.

ગોરી ધામદારી વીંટોલું અને ઘસામણથી ભૂષિત કરેલું સ્ત્રીનું
રુપ જોઈને દે ! મદ ! તું વિવેકથી વિચારકર. પણ તેમાં પતંગની પેરે
તું ઇકાણકા પ્રંપચાઈ પડીશ નહિ. નહિતો છેલ્લ પધાતાપ કરીશ.
સ્વમાલિક રીતે જ આધિક અશુચિથી ભરેલા અને અનેક દ્વારથી અશુ-

ચિને વહન કરતાં છતાં ચામડાગી મહેલા સ્ત્રીના દેહનું અંતર સ્વચ્છ વિચારીને તું જિવેકર્મી તેનો પરિહાર કર.

કામાન્ધ માણસ કામરાગને વશ થયો થયો દોળાકૂલ સ્ત્રીમાં ગુણનોજ આરોપ કર્યા કરે છે, અને વિખયરસના સ્વાગી પણ વિવેકી હંસની પણ હાંસી કરી સ્વઊત્કર્ષ થતાવશ માગે છે. પણ અંતે તો કાચ તે કાચ અને મણિ તે મણિજ છે.

ઘૂઠ દિવસે દેસતું નથી અને કાગડો રાત્રે દેસતો નથી પણ કામાન્ધ તો રાત્રે કે દિવસે કંડપણ દેસી શકતો નથી. મોહ મહા મદિરાના જોરથી તેની શુદ્ધબુદ્ધ સ્વોવાદ જવાથી તે મૂર્છિતપ્રાય થઈ જાય છે.

કામાન્ધ માણસ જિહ્વા અને કામને વશ પડ્યો જે જે પાપકર્મ કરે છે તેના અગણ્ય ફલ તે નરકાદિક ગતિમાં જઈને ભોગવે છે.

કામાન્ધ માણસ સુઃખ, દુઃખ, હિતાહિત, પુણ્ય, પાપ તેમજ સમીપસ્થ વધ, વંધ અને મરણને પણ જાણી શકતો નથી. તેને દુર્ગતિનો ઢર હતો નથી, તેથી તે નિઃશંકપણે પશુક્રીડા (મૈથુન-પશુક્રિયા) કરવામાંજ મગ્ન રહે છે. અને સાંદની જેમ સ્વચ્છંદપણે મ્હાલવામાંજ સાર સમજે છે.

તિલ માત્ર સુઃખને માટે કામાન્ધ માણસ સારાં વ્રતને તજીદે છે.

અને આ સ્થોક અને પરલોકમાં મેરુ જેવઠાં મોટાં દુઃખ માથે
ચ્છોરી સે છે.

વિષમ ઇલા કામ-માળથી પીડિત થઈ જે ધર્મરૂપ ચિંતામણિને
તર્જી દેછે, તે હતથાન્ય અનેક જન્મમરણ સંબંધી દુઃખને સાથી દુર્ગ-
તિમાં જાય છે.

૧૦ શ્રી વીતરાગ દેવની ભક્તિ કર.

જે મુષુદિ પુરુષ ઇલાગ્રચિત્તે સદા વીતરાગ મધુની સેવા કરે
છે તે સ્વર્ગ અને રાજ્યાદિ સંબંધી સર્વ મુલને ભોગવીને અંતે અણ્ય
પદને પામે છે.

વીતરાગ મધુને તર્જીને જે રાગ દ્વેષ યુક્ત દેવને મને છે તે દુર્મતિ
ચિંતામણિ રજને ત્યર્જીને ધૂલનું દેફું. હાથમાં લેવા જેવું કરે છે.

જિનેશ્વર દેવનું સ્મરણ માત્ર કરવાથી રોગ શ્લોક મય હેન્ય મદ
સાકિણિ અને દારિદ્રાદિક સર્વ દુઃખ દૂર થઈ જાય છે.

જે મુગ્ધ અનેક દેવ અને અનેક ગુરુને સેવે છે તે કાર્યાકાર્ય સં-
બંધી વિચાર શૂન્ય ઝન્યથ જેવો છે, એમ જાણવું.

મન્ય કમલોને મવોષ કરનાર, સર્વ દુઃખને દૂર કરનાર, ત્રિમુ-

ચનપતિને સેવવા યોગ્ય, ધર્મ રત્નના સાગર, સ્વપરને અત્યંત હિતકારી સ્વર્ગ અને મોક્ષમુખના મુખ્ય સાધનમૂત અને સકલ ગુણનાનિધાન. એવા તીર્થનાથ શ્રી વીતરાગમુની હે ભવ્યો ! તમે માવથી ભક્તિ કરો જેથી અનુક્રમે સમ્યક્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીને પામી શકો તેનું સમ્યક્ આરાધન કરીને તમે અક્ષય-અવિનાશી મુખના સંપૂર્ણ અધિકારી થાઓ ?

૧૧ સદ્ગુરુનું સેવન કર.

જે ગુરુ જ્ઞાન અને ચારિત્રથી યુક્ત હતાં ધર્મોપદેશક, નિર્લોભી અને ભવ્ય જીવોનો નિસ્તાર કરનાર છે, તેનું જ આત્મહિતેપીય સેવન કરવું યુક્ત છે.

જે સદ્ગુરુ સ્વયં ભવસમુદ્ર તરીકે શકે છે તેજ અન્ય જીવોને પણ તારી શકે છે. જે પોતેજ ભવસાગરમાં ડૂબે છે તે પરને શી રીતે તારી શકશે ? એમ વિચારીને સદોષ-સારંભી ગુરુનો ત્યાગ કરવો.

સદ્ગુરુ સેવક સુસુદ્ધિ પુરુષ સ્વર્ગ અને મોક્ષ સંબંધી મુશ્કેલી પામે છે. પણ કુગુરુકામી દુર્બુદ્ધિ તો નરક અને નિર્વેચ ગતિનેજ પ્રાપ્ત થાય છે.

જે નિર્ગ્રંથ ગુરુને ત્રીજીને કુગુરુની સેવા કરે છે તે ઘરના આંગણે ડોળા વલ્લટણને છેદીને ખંતૂરાને ધાવવા જેવું જ કરે છે.

માતાપિતા અને સર્વ કુટુંબાદિક, દુર્ગતિમાં પડતા જીવનો ઉદ્ધાર કરવા અસમર્થ છે. પણ એક સદ્ગુરુ, પવિત્ર ધર્મની મદાયથી અનેક ભવ્ય જીવોને આ મરમાવરથી તારવાને સમર્થ થઈ શકે છે.

જેને સ્વપર સંબંધી સમ્યક્ વિચાર થઈ છે, જે સંસારના પારને પામેલા છે, જાડી નિરુપમ ગુણે કરીને શુભ, જ્ઞાન વિજ્ઞાનમાં દસ, જાતેન્દ્રિય, મધ્ય જીવોને તારવા પોત સમાન, અને મજાક દોષગદિન વગેરે સદ્ગુરુની દે મળ્યો ! તમે માવરથી ભક્તિ કરો.

૧૨ તપ કરવામાં યથાશક્તિ પ્રયત્ન કર.

જે છુટ્ટિ તપનું સ્વરૂપ સમજીને કેવળ આત્મવ્યવસ્થા માટે તેનું સંવન કરે છે તેને અનુક્રમે સર્વ કર્મનો અંત થતાં છુટ્ટિ. જમળા પણ થાય છે તો પછી સ્વર્ગ સંબંધી છુટ્ટિ અને રાજ્યના શુભનું તો કરેલું જ છે ! તેમાં શુભ તો માસંગિક રોગથી રાદને સંવન છે.

અનશન, ડનોદરી છુટ્ટિ સંતેષ, રાત્રાગ, વાયવ્યેશ અને સંલીનતારપ વાસતપ તથા પ્રાચિન, વિનય, વૈષાલ્ય, રવાપ્યાય, ધ્યાન અને વાઙ્મરણ (સમાધિ) રૂપ અભ્યંતર તપને જે વિશેષથી રહે છે તે મહાશયની સજા મનોરથમાળા વડીભૂત થાય છે.

વાઙ્મરણથી જેમ અભ્યંતરતપની છુટ્ટિ થાય તેમ લક્ષ રાત્રાગની રવાગ જલ છે. જાડી જેમ ધર્મસાધનમાં વધારે સાધનપદ રહે,

સ્વરૂપ સમજીને મુચુદ્ધિજનોએ તેનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે. કેમકે ક્ષણિક વિષય મુલ્કની સ્વાત્તર તેથી અસંખ્ય કે અનંત જીવોનો વિધ્વંસ થાય છે.

એક તિલમાત્ર ભૂમિકંદર્મા પણ અનંત જીવો રહેલા છે. તેથી ધથુની પેરે વિવેક રહિત તેવી અમહત્ત્વ, અનંતકાલ વસ્તુઓને પ્રમાણ રહિત સ્વાનાર માણસો અનંત જીવોનો સંહાર કરી ક્ષણિક વૃત્તિ મેલ્લવી અધોગતિને પામી અનંત જન્મ મરણ સંવંધી દુઃખને પ્રાપ્ત થાય છે.

તિલમાત્ર મુલ્કને માટે મેલ્લવી પણ મોડું દુઃખ મૂલ્ય લોકો અજ્ઞાનતાથી માગી લે છે જિહ્વેન્દ્રિયને વશ કરી અમહત્ત્વ માત્રનો ત્યાગ કરનાર મુચુદ્ધિજનો સર્વત્ર સુખી થાય છે.

રસ લંપટ જીવો અનેક વ્યાધિઓને ભોગ થઈ પડે છે તેમ જીતેન્દ્રિય કદાપિ થઈ પડતો નથી. એમ સમજીને પણ અમહત્ત્વ મક્ષણથી સદંતર દૂરમ રહેવા પ્રયત્ન કરવો.

ઔપચ ઉપચારની સ્વાત્તર મધ, માલ્લખ વિગેરે અમહત્ત્વ વસ્તુ વાપરી સ્વાનારને પણ પરિણામે અહિતજ કહેલું છે. તેથી તેવા વિષય સંયોગોમાં વિવેકી માણસોએ વિશેષે સાચવેન રહેવું યોગ્ય છે. (યુક્ત છે.)

પવિત્ર દાંતા શ્રદ્ધા કર્યા છતાં રસનેન્દ્રિયને વશ થઈ યથેચ્છિત મોજન કરનાર મિથુ મંચૂ આચાર્યની પેરે વિઠ્ઠનાપાત્ર થાય છે.

તેથી ઉભય લોકનાં મુશ્કેલીને દુષ્ટતા આત્માથી જીવોપ જીહાને
જેમ થને તેમ વિવેકથી મન કરના સતત પ્રયત્ન કરવો યુક્તજ છે.

જેમ કુપ્રધ્ય યોજનથી માર્યા પરિણામ આવે છે તેમ તેવાં વિવેક
વિનાનાં રાગદ્વેષ યુક્ત સ્વાર્થી વચનોથી પણ વિપરીતજ પરિણામ
આવે છે એમ સમજીને સ્વપરને હિતકારી સત્ય અને પ્રિય વચનજ
મસંગોપાત્ત બોલવાની ટેવ પાડવી. જરૂર વિનાનું, મરૂર વિચાર્યું, સ્વ-
ચ્છંદપણે મહુ બોલવાની કુટેવથી જીવ ઘર્ષાવાર જીવના પણ જો-
તમમાં આવી પડે છે એમ વિચારીને જ્ઞાના માણસોપ હિત, મિત,
પ્રિય, ઇર્ષુ સત્ય પણ મસંગોપાત્ત જરૂર જોઈતુંજ નમ્રપણે બોલવાની
ટેવ રાખવી. આથી સર્વ કોઈને સંતોષ રહવાનો સારો સંભવ રહે
છે. રાગદ્વેષ રહિત મધ્યસ્થપણે વિચારીનેજ મસંગોપાત્ત પ્રિય અને
સત્ય વચન વદવાથી તે પરને પણ પ્રાયઃ હિતકારીજ થાય છે.

૧૪ રાગ દેવનો ત્યાગ કર.

અનાદિ કુર્કર્મના યોગથી જીવને રાગદ્વેષરૂપ મારે-દુસ્તર,
વિકાર થયા છે, જેથી જીવ પશુને દેહી રાજી થાય છે અને રીંજાને
દેહી કરાની થાય છે. તેમજ તે વેળી રોગ અનેક મન સંવર્તિ સુધી
પાલ્યા કરે છે.

પોતાના વિકારોને વારવાને જોડતો પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો અનુ-
ક્રમે સતત શુદ્ધ અભ્યાસના પઠથી શાદનામાં જડ ઘાતીવેસેલા
રાગ દ્વેષાદિ વિકારોનો સમૂહનો અંત આવી શકે. પણ ડયાં ગુધી
ઉક્ત મહા વિકારોનો અંત ન આવે ત્યાં ગુધી તેમનું ઉન્મલન કરવા
અદગ પ્રયત્ન કર્યાજ કરવો જોડે.

રાગ અને દ્વેષથી અંધ થયેલા માણીયોની માયઃ અધોગતિજ
થાય છે. એવા અંધ જીવોને સ્વરી આંસ આપનારા અલૌકિક શસ્ત્ર
સંદ્ય સમાન કોડક સત્ત્વ પુરુષનો સમાગમ ભાગ્યોદયે થઈ આવે અને
જો તેમની સમ્યક્ ઉપાસના કરવામાં આવે તો સદુદ્યમના સ્વાદિષ્ટ
ફલ રૂપે આપણા અનાદિના મહા વિકારો નષ્ટ થઈ આપણને સમતા
રૂપી દિવ્ય સધુની સ્વસ્થ પ્રાપ્તિ થઈ શકે.

૧૫ ક્રોધાદિ કપાયને દૂર કર.

ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ એ ચાર કપાય છે. અમીતિ
લક્ષણ ક્રોધ, અદંભાવ લક્ષણ માન, દંભ લક્ષણ માયા, અને અસંતોષ
લક્ષણ લોભથી અનુક્રમે મીતિ, વિનય, મિત્રાદિ, અને સુલ શાન્તિનો
નાશ થાય છે. માટે સમગ્ર માણસને તે અવશ્ય પરિહરવા યોગ્ય છે.

દ્રેષ યા ઇર્ષ્યા યકી ક્રોધ અને માન પેદા થાય છે તેમજ કામ યા રાગાન્ધતાથી માયા અને લોભ પેદા થાય છે અને જેમ જેમ તેમને તેથી પોષણ મળતું જાય છે તેમ તેમ તેઓ દૃઢિ પામતા જાય છે.

ધાત્ર અને અંતર બે પ્રકારના શત્રુઓમાં અજ્ઞાની લોકો જેના પ્રતિ વૈરભાવ રાખે છે તે બાહ્યશત્રુ છે, અને જ્ઞાની પુરુષો જેમનો રૂપ કરવા અહોનિશ યજ્ઞ કર્યા કરે છે તે અંતરંગ શત્રુઓ—કામ, ક્રોધાદિક છે. બાહ્યશત્રુ ઉપર કપાય કરવો તે અમશસ્ત છે. અને અંતરંગ શત્રુઓ ઉપર કપાય કરવો તે મશસ્ત કપાય કહેવાય છે. મશસ્ત કપાયના યોગે અમશસ્ત કપાયનો અનુક્રમે અભાવ થાય છે, તેથી મશસ્ત કપાય અમશસ્ત રાગાદિને દૂર કરવા અમોઘ ઉપાય તુલ્ય છે.

અને તો સર્વ પ્રકારના કપાય સર્વથા પરિહરવાર્થીજ પરમપદ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યાં ગુપ્તી છે તે માત્ર રાગ, દ્રેષાદિક વિકાર હોય ત્યાં ગુપ્તી ધીનરાગતા દોડ શકે નહિ અને તે વિના અજ્ઞાનના આધિકારી થઈ શકાય નહિ. માટે ધીનરાગ દશને પ્રગટ કરવા રાગદેવ અને ક્રોધ માત્રનો સંયમ કરવાને સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

સમા ગુણવટે પ્રોચનો, વિનય-નમ્રતા ગુણથી માનવો, સરસતા-ગુણથી માયા-કવચનો, અને સંતોષ ગુણથી સોમનો પરામણ કરવો....
કર્મ છે કે—

शमा शार चंदनाने, गिषो विष पवित्र;
 दया देव दीप लजे, रतो गरो शुभ विष.
 देन वेद बजिन शया, वेद रतिन शुभराज;
 नावे मरि अपरिज बहू, कारण रतिगो काम.

समा सदाः परे यस्य, दुर्जनः किं करिष्यति॥
 अतृणे पतितो बद्धिः स्वयमेवो पशाम्यति.

शुद्धता कोमल कामलपे, बभ्रमार अहंकार;
 सेदनने एक पम्पकमे, अपरिज एह अपार.

माया सापणी जगदस, श्रम सबळ गुणसार;
 गमरो बजुना जांगुली, पाठ सिद्ध निरधार.

कोव सयंभू रमणरो, जो नर पावे पार;
 शोभी शोभ समुद्रको, लहै न मध्य प्रधार.
 मन संगोष अगस्तिहुं, ताके दोष निमित्त;
 निवृ सेवो भिनि सो कियो, निजबल अंजलि मिष्ट.

પૂર્વોક્ત વે પ્રકારના કપાય સમજવાનું ફલ છે કે જૈનાથી ભવ સંતાતિ વધે એવા અમશસ્ત્ર કપાયથી દૂર રહેવા માટે પ્રથમ તો પ્રશસ્ત રાગાદિક સેવવાં. ઇટલે કે શુદ્ધ દેવ, ગુરુ અને ધર્મ પ્રતિ મેમભાવ ધારણ કરવો ને વધારવો. તે ઇટલે મુઘી કે સંસાર સંયંધી સ્વોદો રાગ સમૂલ્લંગો નષ્ટ થઈ જાય, અને આત્મ-ગુણનું આપણને સહજ બાન થાય અને છેવટે ધીતરાગદશા, પ્રગટ કરવાને સર્વ પ્રમાદ દોષનો પરિહાર કરીને સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના દૃઢ અંખ્યાસથી આપણે સર્વથા નિષ્કપાયપણું પામીએ.

જેમો શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપર નિર્મલ રાગ કરવાને વદલે લલટો કરાગ-દ્વેષ પેદા કરે છે તે દત્તભાગ્યોને ભવિષ્યમાં અનંત ભવ ભ્રમણ કરવું પડશે. અને તેમને પ્રાપ્ત સામગ્રી પુનઃ પામવી દુર્લભ થઈ પડશે.

જેમો પાંતે ગુણી છતાં ગુણવંત ઉપર રાગ ધરજે તેમો અવશ્ય ઉમય યોક્તમાં મૃત્યુ અને યજ્ઞના ભાગી થઈ અને અસત્ય વદને પામશે.

દાંડા પ્રરંધ કરીને જે ક્રોધાદિ કપાયને સેવજે-દિતકારી વચન વદેનારની ઉપર કોષજે, તપશ્રુતનો ગર્વ કરજે અથવા પૂજા પ્રતિષ્ઠાદિકથી મનમાં અભિમાન ધરજે, સરા ગુણ વિના મોટો આદંત્ર રચી દંભટ્ટનિ ચલ્યાવજે અને વશ પાત્ર પુસ્તક યા નિવ્ય શિષ્યાઓનો મોટો લોભ રાગજે. તેમની ઉપર મનના ધારણ કરજે તો

તે સ્વચારિત્રને નિષ્ફળ કરીને અંતે અધોગતિને પામશે. સહજ ગુ-
સ્વદાપી ચારિત્રને ધારીને જે મલમીર સાધુઓ રાગ દ્વેષાદિકદુષ્ટ
વિકારના ઉત્પાદક અનુકૂળ યા પ્રતિકૂળ કારણો મુલતઃ છતાં નિર-
નિવારણે સ્વસંયમને પાલે છે તેમ સ્વરા ધીર-વીર સાધુઓ છે એમ
નિર્ધે જાણવું. કયું પણ છે કે:—વિકારહેતૌસતિચિક્રિયંતે,
યેપાં ન ચેતાંસિ ત ણ્ય ધીરાઃ—રાગ દ્વેષ યા કામક્રોધાદિ
વિકાર ઝપજે, એવાં કારણ વિષમાન છતાં જેમનાં ચિત્ત જરાપ સોભ
પામતાં નથી તેમ ધીર-વીર પુરુષો છે.

૧૬ અહિંસા વ્રતનો આદર કર.

મમાદ મુક્ત આચરણથી સ્વપર માણનો નાશ કરવો તેનું નામ
હિંસા છે. મય, વિષય, કષાય, નિદ્રા, અને વિક્રયા એ પાંચ મમાદ
જીવોને દુર્ગતિમાં પાડનાર છે તેથી તે અવશ્ય વર્જ્ય છે. સર્વ મમાદ
રહિત થઈને “આત્મયત્ સર્વં ભૂતેષુ” સર્વ માણાને સ્વસમાન
લેખનાર મહાશય અહિંસા વ્રતને ચપાર્ય પાઢી શકે છે.

સર્વ જીવને અમય દાન દેનાર જેવો કોઈ ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યવાન
નથી. કેમકે સર્વ દાન કરતાં અમય દાન ધરીપાતું છે.

દુનિયામાં-મહાલામાં બહાલી સ્ત્રીજ પોતાના માણસ મમાવ. છે.
તેથી કોઈ શુદ્ધ જીવના પણ મિય માણ અપહરવા યત્ન કરવો નહિ.

સર્વે જીવિતજ ઇચ્છેછે, કોઈપણ મરણને ઇચ્છતુંજ નથી. એમ સં-
મજી નિગ્રંથ પુરુષો અહિંસાવ્રતનો અત્યંત આદર કરે છે.

મનથી, વચનથી, કે કાપથી હિંસા કરવા કરાવવા કે અનુ-
મોદવાનો સાવધાનપણે ત્યાગ કરવાથીજ અહિંસાવ્રતનું પૂર્ણ રીતે
પાલન થાય છે.

જે જેવા મંદ કે સ્તૂષ્ટ પરિણામથી પરને પરિતાપ કરે છે તે
સેનો તેઓજ અલ્પ કે અધિક વિપાક મોગવે છે. તથા કોઈ રીતે
કોઈને પણ પીઠા ઝપ્પે એવું મનથી, વચનથી કે કાપથી, કરતું,
કરાવતું કે અનુમોદતું નહિ. કેમકે જેવું શીન ચાવીયે તેવુંજ ફઠ
પામીયે. ઘઠી આપણને દુઃસ્વમાત્ર અનિષ્ટ છતાં જો આપણે અન્યને
આપણા સુષ્ટ સ્વાર્થની સ્વાતર જાણી જોઈને અસમાધિ ઉપજાવિયે
તો પછી સેના બદલા તરીકે આપણને પણ અસમાધિજ પેદા થાય
તેમાં આશ્ચર્ય શું ! તથા ઢલમ રસ્તો એજ છે કે સારા કે નરસા અ-
નુકૂળ કે પ્રતિકૂળ સંજોગોમાં સદનશીલપણું ધારણ કરીને કોઈ
જીવને કંઈપણ અસમાધિ નહિ કરતાં બની શકે તેટલી સમાધિ ક-
રવા પ્રયત્નશીલ થાવું. આવા કઠીણ પણ સીધે રસ્તે ધાત્રનાર સ-
ત્યુદ્ધને વદાપિ કંઈપણ કષ્ટ પ્રાપ્ત થવાનું નથી, પરતુંજ નહિ પણ તે
સત્યુદ્ધ પોતાના સદાધરણથી ઘેરુ સુખનોજ અધિકારી થવાનો.

છરીર સંબંધી અનેક પ્રકારના વ્યાધિ, નિર્ધનતા, પરતંજના, અને
ધૈર, વિગ્રહ વિગેરે સર્વ દિગ્ગાનાં પાઠ સમર્થને છુપુદિનનોષ અર્ધિ-
સાનોમ આદર કરવો.

આરોગ્ય, સાંભાગ્ય, સ્વામિત્વ, અને સમાધિ પ્રમુલ અર્ધિસાનાં
પાઠ સમર્થને છાળા માણસોષ અર્ધિસાવતનોમ અત્યંત આદર ક-
રવો મુક્ત છે.

૬૭ સત્ય વ્રતનું પાલન કર

મિય અને દિતકારી વચનને જ્ઞાની પુરુષો સત્ય કહે છે, અને
સત્ય છતાં અમિય, કાઠુક અને અદિતકારી વચન અસત્યમ કહું છે.
તથા વ્રત્તાષ વચન વ્યવહારમાં વિશેષે વિશેષ રાસવાની જરૂર છે.

આંધળો, ભુરુષો, લ્હાદ, ધોર, દુષ્ટ, ધીઠ વિગેરે વચનો રા-
ગદ્વેષાદિક વિકારથી વચ્ચરાવેલાં હોવાથી તે પ્રસંગે અસત્ય કહે છે.

ધૈર, ત્વેદ, અવિશ્વાસાદિ અનેક દોષો અસત્ય ધોલવાથી લદ્-
મવે ॥ તેમજ આલોકમાં વમુરાજાની પેરે અપવાદ અને પરલોકમાં
અનર્થ પરંપરાને પામે છે.

અસત્ય ધોલનારને પોતાના વચનપર પ્રતીતિ બેસાડવા અનેક
કુતર્કો કરવા પડે છે તેથી તેનું મન મહા માઠા ધ્યાનમાં મધ રહે છે.

સત્ય ધોળનારું મન નિર્ભય રહે છે, તેથી તેને સોટાં સંકલ્પ વિકલ્પ કરવા પડતા નથી. સત્ય વચનમાં ટેક રાखનારને દેવતા પણ સહાય કરે છે.

સત્ય વચન સીરસમુદ્રના જલ જેવું મીઠું છે તેથી સત્યનું પાન કરનારને સારા સમુદ્રનાં જલ જેવાં અસત્ય વચનથી કદાપિ સંતોષ વલતોજ નથી.

અસત્ય ભાષણથી ખોળા લોકોને અવલે રસ્તે દોરનાર જેવો કોઈપણ વિશ્વાસઘાતી-મહાપાપી નથી. તેથી સમાસમક્ષ ભાષણ કરનારે પોતાની જવાબદારી સારી રીતે વિચારી રાखવાની જરૂર છે. કેમકે તેના ઉપર લાચોગમે માણસોના ભવિષ્યનો સવાલ રહેલો છે.

સત્યના રાગીષ્ઠ લક્ષમાં રાखવું જોડ્યે કે દુનિયામાં અસત્ય બોલવાનાં કારણ માત્ર ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ભય કે હાસ્યજ હોય છે, અને જેમ વને તેમ કાઢજીથી તેવાં કારણોને દૂર ફરીને સત્યજ વચન વદવું ઇવા સત્યવાંદીનો મુયશ કાલિકાચાર્યની પેરે ચિત્ર સ્થાયી રહે છે.

સત્યની સ્વાતર પોતાના પ્રિય પ્રાણને પંખ ગળે નહિ તેજ સત્ય ધર્મનો અધિકારી છે. 'અમં સમજીનેજ મુધિષ્ઠિર' પ્રમુખે પ્રાણાંત સુધી તે ઘતનું પાલન કર્યું છે.

જે માણસ વિવેકથી વિચારીને મસંગોપાત, હિત, મિત, માપ-
ળથી સર્વને પ્રિય લાગે એવું સત્ય વચન બોલે છે. તેનું વચન સર્વ
માન્ય યવાથી અંતે તે અભીષિત કાર્ય મુલે સાધી શકે છે.

તોતડી જીભ, મૂંગાપણું, મુલપાકાદિ રોગ, મૂર્ખતા, દુઃસ્વર
અને અનાદેયવચનાદિક સર્વ અસત્યનાં મિત્ર ફલ સમજીને તેનાંથી
મુચ્છિજનોએ દૂર રહેવું. તેમજ ધીજા પણ યોગ્ય જીવોને દૂર રહેવા
પ્રેરણા કરવી.

ચોરી જીભ, મુલ્પટ્ટ ભાપિત્વ, નિર્દોષતા, પાંડિત્ય, મુસ્વર,
અને આદેયવચનાદિક સર્વ સત્યનાં મિત્ર ફલ સમજીને જાણા માણસોએ
સદા સત્યનો મ. પક્ષ કરીને સત્યવ્રતનું પાલન કરવા ઝગમાલ રહેવું.

૧૮ અદત્તનો ત્યાગ કર.

સાક્ષાત્ અન્યાયથી ટાવપેચ કરીને પરાદ વસ્તુ ઈનવી લેવી,
તેમ કરવા ધીજાને ઉદ્દેશી કરવી, તેને સહાય આપવી, જાણી
જોઈને ચોરાદ વસ્તુ લેવી, થાપણ ઓલવવી, અને વિશ્વાસપાત ક-
રવો એ વધા ચોરીના પેટામાં આવી જાય છે. એમ સર્મજીને દસ
નીતિવંત અને દયાલુ શાવકે તેનાથી ધીલકુલ દૂર રહેવું.

દસ માણ ઉપરાંત પૈસાને લોકો અગીયારમો માણ લેવે છે તો

પણ માણસિય દ્રવ્યનું અપહરણ કરનાર માણસ પરાયા માણસ હર
કરનાર કરતાં પણ અધિક પાતકી ઠરે છે, અને તેથી તે આત્મેક્ષ
મત્યક્ષ થયે વંધનાદિક પામીને પરમત્રમા નરકનો અધિકારી થાય છે.

સુશુશ્ત્ર સાધુને તો પૃથી પણ અધિક ચારીકીયી અદત્તનો સ્વા
કરવાનો છે. તેને તો મનથી પણ અદત્ત લેવાનો સસ્ત નિષે
કહેલો છે.

સ્વામી અદત્ત, જીવ અદત્ત, તીર્થંકર અદત્ત, અને ગુરુ અદત્ત
પ્રમ વ્યાર પ્રકારનું અદત્ત સર્વથા તમી સાધુને મહામત્ત પાઢવાનું છે.
તમા જેટલો જેટલો અનાદર કરાય છે તેટલું તેટલું મહામત્ત દૂષિત
થઈ જાય છે. તેથી તેનું સ્વરૂપ યથાર્થ સમજીને ગુસાધુ જનોપ અદ-
ત્તથી સર્વથા દૂર રહેવા યત્નવંત રહેવાની અવશ્ય જરૂર છે.

આશાર, પાણી, ઘોળ, ખેતમ, વણ, વાપ, અને રહેઠાણ વિ-
ગેરે તેના ધર્મીની રજા સિવાય છદ્ધ વાપરવાથી સ્વામી અદત્ત માગે છે.

પર ધર્મીયે આપ્યા છતાં જો તે તે વસ્તુ સાચેત (સર્મીય)
અથવા અચેત (નિર્મીય) નહિ ગયેથી પૃથી વિષ્ણુ છતાં છદ્ધ વાપર-
વામાં આવે તો તે એનાર અને વાપરનાર સાધુને જીવ અદત્ત માગે છે.

દ્રવ્ય, ભેજ, કાઢ, અને મારને પ્રધાન કરીને મર્મગતી પૃથી
મહા માણને પ્રમાણ કરવાને વદ્યે સ્વચ્છંદપમે વ્યવહાર વળાવવાથી

આપ સ્તૂત કર્તેનથી તીર્થંકર અદક્ષ લાગે છે.

તેમજ ગીતાર્થ ગુરુ મહારાજની તેવીજ દિતકારી આજ્ઞાને અવ-
ગણી આપ યોને પાત્કાર સાધુને ગુરુ અદક્ષ લાગે છે.

અદક્ષનું સ્વરૂપ સમ્યગ્ વિધારીને જે ભવમીહ જનો તેનાથી
અલગ રહેશે તે સ્વર્ગાદિકની સંપદાને સાક્ષાત્ પામી અંતે અવિચલ
મુક્તિના અધિકારી યાને.

૧૯ બ્રહ્મચર્યનું સેવન કર.

દેવતા, મનુષ્ય અને તીર્થંક સંબંધી વિષય ભોગોથી વિરમીને
સહજ સંતોષધારી, ધર્મધ્યાનમાં નિમગ્ન રહેવું તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય છે.

મનથી પણ ઉક્ત વિષયોને નહિ ઇચ્છવારૂપ મહાવ્રત મુમુક્ષુ પુરુ-
ષોને હોય છે. અને યથાસંભવ સામાન્યપણે તો તે વ્રત દૃઢસ્થ આવ-
કોને પણ હોય છે. મુનિયોમાં સ્પૂલભદ્રાદિકનાં અને દૃઢસ્થોમાં
વિજય શેઠ અને વિજયા શેઠાણી તથા સુદર્શન શેઠ વિગે-
રેનાં તેમજ અનેક સતા અને સતીઓનાં દૃષ્ટાન્તો જગ જાહેર છે.

અનાદિની વિષય વાસના ભાગ્યયોગે સર્વથા અથવા અંશથી
ઉપશાન્ત થયે છતાં ઉક્ત મહાવ્રત સર્વથી કે દેશથી ઉદય આવે છે.
ઉક્ત મહાવ્રતના દૃઢ અભ્યાસ પૂર્વક ભાવનાથી તેની સિદ્ધિ યતાં તે

મદ્દાશયને સદ્ગત સંતોષ જન્ય અનંત મુક્તિ ધ્યાપી. જાય છે અને એવા સ્વાભાવિક મુશ્કેલી નિમગ્ન થયેલા યોગી પુરુષને કદાચ અપ્સરા ચલાયમાન કરવા યત્ન કરે તો તે તદ્દન નિષ્ફળ જાય છે. એવા સ્વાભાવિક આત્મ મુક્તિની કામનાથી જે મદ્દાશયો ઉક્ત મદ્દાશયને સેવે છે તે સફળ મુશ્કેલીને માન્ય થઈને અભયમુક્તિના અધિકારી થાય છે.

ઉક્ત મદ્દાશયની રક્ષા માટે પ્રથમ નવ વ્રત-વાડો પાલનની જરૂર રહે છે. માટે તે વાડોનું સ્વરૂપ સમગ્રી દરેક મુશ્કેલી તેનો લેખ કરવો યુક્ત છે.

૧ ધસતિ-સ્ત્રી, પશુ, પંડક વિગેરે રહે ત્યાં વ્રતચારીને રહેવું
ફલ્યે નહિ.

૨ કપ્તા-કામકપ્તા કરવી ઘટે નહિ.

૩ નિપચા-સ્ત્રી વિગેરેનું આસન શયન વિગેરે વાપરવું નહિ.

૪ ઈન્દ્રિય-સ્ત્રી આદિકર્તા અંગોપાંગ રાગબુદ્ધિની નીરક્ષણ નહિ.

૫ કુદયંતર-ભીત અથવા પડદા પાસે સ્ત્રી આદિકર્તાનો વાસ
તજવો.

૬ પૂર્વક્રીદા-પૂર્વે અવતીર્ણ કરેલી કામ ક્રીદા સંભારવી નહિ.

૭ પ્રણીત યોગન-રસકસવાલ ધેર પ્રમુશ્કેલી સ્ત્રિય યોગન
કરવું નહિ.

- ૮ અતિમાત્રાહાર—પ્રમાણથી વધારે ભૂખું ખોજન પણ કરવું નહિ.
 ૯ વિમૂષા—સ્નાન, વસ્ત્રાલંકારથી કે તૈલ્યાદિકના મર્દનથી વ્રત
 ચારીને સ્વશરીરની શોભા કરવી કરાવવી નહિ.

જે પ્રમાણે અલંકાર વ્રત્તચર્યને પાઠીને પુર્વે અનેક શુદ્ધાન્વયો જેમ
 અક્ષય મુક્તને પામ્યા છે તેમ વર્તમાન અને અનાગત કાલમાં પણ
 પવિત્ર પુરુષાર્થ પોરવનારા અનેક મહાશયો જે નિર્મલ્યવ્રતને નિરતિ-
 ચારપણે પાઠીને આત્મોન્નતિ કરી અન્યને દૃષ્ટાંતરૂપ થઈને અત્યંત
 સંપદાને વરશે.

૨૦ પરિગ્રહ—મૂર્છાનો પરિહાર કર.

સાચેત, અચેત, જે વિધિ પૈ અલ્પ મૂલ્ય કે વસ્તુ મૂલ્યવાળી
 વસ્તુ ઉપર મૂર્છા થઈ તેને જ્ઞાની પુરુષો પરિગ્રહ કરે છે. તે પરિગ્રહ
 બે પ્રકારનો છે.

ધન, પાન્થ, રૂપું, સોનું, દ્રિપદ, ચતુષ્પદ વિગેરે વાગ્ય પરિગ્રહ
 છે. તથા વેદોદય ૧, દાસ્યાદિ ૬, વિધ્યાત્વ અને કપાલ ૪ મઠીને
 ૧૪ પ્રકારનો અભ્યંતર પરિગ્રહ કર્યો છે.

જે વસ્તુને પ્રકારનો પરિગ્રહ સર્વેના પરિહારે તે નિર્ગણ્યુનિ
 કરેવાય છે.

૨૧ વૈરાગ્ય યાવ ધારણ કર.

સંપદો જલ તરંગ વિલોલા, યોવનં ત્રિ ચણુસાણિ દિનિનિ
શારદાધ્રમિવ ચંચલ માયુઃ, કિં ધનેઃ કુરુત ધર્મમનિન્દ્યાં?

લક્ષ્મી જલતરંગની જેવી ચપલ છે, યૌવન અલ્પ-રસાયી રોવા-
થી અસ્થિર છે, અને આયુષ્ય શરદનાં વાદળાં જેવું ઇંચલ છે. માટે
હે ભવ્યો ! તમે સળિય ધનનો લોભ તમીને સર્વોત્તમ એવા વીતરાગ
આપિત ધર્મનુંજ સેવન કરો.

રાગીના ઉપર રહેનારી યા સ્વાર્થ પૂરતા ઇન્દ્રિય રાગને ધરનારી
એવી નારીને કોણ સહૃદય પુરુષ ઇચ્છે ? તેતો વિરાગી ઉપર પૂર્ણ મે-
મને ધરનારી એવી મુક્તિકન્યાનેજ ઇચ્છે છે.

દુનિયામાં સર્વ કોઈ સ્વજનવર્ગાદિક સ્વાર્થનિષ્ઠજ છે. એમ
મુસ્પષ્ટ સમજ્યા છતાં કોણ સહૃદય પુરુષ તેમાં નિષ્કારણ મમ થઈ
રહે ?-જ્યારે મોહ માયાનો પદ્મો દૂર સ્વસે છે ત્યારે અત્તંદ સામ્રાજ્ય
મુશ્વને સાક્ષાત્ સેવનારા ચક્રવર્તી સરલા સિંહ પુરુષો પણ પૂર્ણ વૈ-
રાગ્યથી આ પૌદ્ગલિક મુશ્વનો ત્યાગ કરીને સદ્ગ આનંદને સાક્ષા-
ત્ અનુભવવાને શ્રી વીતરાગ દેશિત ચારિત્ર ધર્મનો સ્વીકાર કરીને
તેને સિંહની પેરે પાઝવા મદ્દત થાય છે.

દુઃસ્વર્ગર્થિત, મોહર્થિત અને જ્ઞાનર્થિત એમ ત્રૈવિધ પ્રણ મ-
યારનો છે. ૧ પ્રણે પ્રકારમાં જ્ઞાનર્થિત ત્રૈવિધ્ય જ શિરોમણિ છે.

જેમ હંત ક્ષીર ગીરને સ્વચંદ્રુથી ગૂદાં પાઠી ક્ષીરમાત્રનું ગ્રહણ
કરી લે છે. તેમ જ્ઞાનર્થિત ત્રૈવિધ્યવંત-વિવેકાત્મા શુદ્ધ ચારિત્રના
બળથી અનાદિ કર્મફળને દૂર કરી શુદ્ધ આત્મત્વ (સદ્જ્ઞાનંદ સુખ)
ને સાક્ષાત્ પામે છે.

રાગદ્વેષાદિક દુષ્ટ દોષોને દૂર કરવાથી જ શુદ્ધ ત્રૈવિધ્ય પ્રગટે છે,
અને ઉક્ત ત્રૈવિધ્યના દૃઢ અભ્યાસથી રાગદ્વેષાદિક વિકારો સમૂહના
નાશ છે, ત્યારે જ આત્માની સદ્જ્ઞા કીર્તિરાગ (પરમાત્મ) દશા સા-
ક્ષાત્ માત્ર પાવ છે.

આવા કીર્તિરાગ પરમાત્માનાં વચન સર્વથા પ્રમાણ કરવા યોગ્ય-
જ હોય છે. આ દુઃસ્વપ્ન વસાર સંસાર મધ્યે શ્રી કીર્તિરાગ દેશિત
ધર્મનું સેવન કરી એવું, એજ સારભૂત છે, છતાં પણ પ્રમાદવશવર્તી જનો
સત્ય-સર્વજ્ઞ દેશિત ધર્મનું વધાર્થ સેવન કરી શક્તાન નથી, જેથી
પૂર્વ પુણ્યોદયે ગાત્ર ઘેલી આ અમૃત્ય તરુને ગમાવી તે પાપદાઓને
પાછળથી મહુ ધોતું પડે છે.

સમતાસાગર સત્પુરુષોના સદુપદેશનું વિધિવત્ અવળ મનન ફ-
રવાથી મલ્ય જીવોને પૂર્વોક્ત ઉચ્ચ ત્રૈવિધ્યનો અપૂર્વ લાભ મળે છે.

વિરક્ત માંત્રે રહેતાં વિશાળ રાજ્યાદિક ભોગો પળ વાયકમૂલ થઈ શકતા નથી. પણ અન્યથા તો ગાઢમોહથી આત્મા મલીન થયા વિના રહેતોજ નથી. વિરક્ત પુરુષ છતી વસ્તુ અનાસક્ત રહે છે, અને મૂઢાત્મા તો તેમાં સદાકાલ આસક્તજ રહે છે. શુદ્ધ વૈરાગ્યનીજ સ્વરી મલિહારી છે, સ્વરા વૈરાગ્યથી ચક્રાવતીને સ્વરાજ્ય તજવું સ્મારે મુશ્કેલ નથી. પણ મોહગ્રસ્ત ખીચારીને હો એક રામપાત્ર (શકોઈ) તજવું પણ મારે કટણ થઈ પડે છે. શુદ્ધ વૈરાગ્યવંત નિષ્કલંક ચારિત્રને પાઠી સર્વ દુઃસ્વને શમાવી અંતે અક્ષય મુક્તિને ધરે છે.

૨૨ ગુણીજનોનો સંગ કર.

નિર્ગુણી એવા સ્વલ યા દુર્જનોનો સંગ ત્યજીને હે ભવ્ય હું તારું સ્વહિત સાધવાને સદ્ગુણી-સજ્જનોનો સદા સમાગમ કર.

સદ્ગુણીની સોવતથી નિર્ગુણ પણ ગુણવંત થાય છે અને નીચ એવા નિર્ગુણીની સોવતથી સદ્ગુણી પણ નિર્ગુણી થઈ જાય છે. જુઓ! મલપાગિરિના સંગથી સામાન્ય વૃક્ષો પણ ચંદનતાને અને મેઠુગિરિના સંગથી તુણ પણ સુવર્ણતાને મળે છે. તેમજ લીમટાના સંગથી આંત્રા અને કોઢાના સંગથી કળકનો વાક વિનાશ પામે છે.

સાધુ પુરુષો સદુપદેશવદે સામાના અજ્ઞાન અંધકારનો નાશ

કરી તેને સત્ય વસ્તુનું ખાન કરાવે છે, જેથી તેનો મોહ ભ્રમ દૂર નાતે છે.

ગુણીજનો નિર્ગુણીજનોને પણ સદ્ગુણી કરવા ઇચ્છે છે, ગુણી-માંથી ગુણ ગ્રહણ કરે છે, સદ્ભૂત ગુણનું ગાન કરે છે અને પોતાના ગુણોનો પણ ગર્વ કરતા નથી. એવા સદ્ગુણીનો સંગ મહા ભાગ્ય યોગેન થાય.

• ગુણીજનો મનથી વચનથી અને કાચથી નિઃસ્પૃહપણે પરોપકાર કરે છે.

સદ્ગુણીના સંગથી સામાનાં વાપનો શોષ થાય છે, ધર્માચરણ કરવામાં નિર્મલ મતિ વિસ્તરે છે, ચૈરાગ્ય પ્રગટે છે, ક્ષેત્રાગ્ર વિપટે છે, સર્વે ઇન્દ્રિયો ઉપર કાબુ મળે છે, શોક વલેશ અને ભયાદિક દુઃ-સ્વનો જય થઈ શકે છે અને સંસારનો પાર થાય છે. એમ સામગ્રીને સ્વ ચરિત્રને નિર્મલ કરનાર એવા સત્પુરુષોની શોધનું નિરંતર ચર. પાપાપાત્રની યોગ્ય કદર ગુણી પુરુષન કરી શકે છે પણ નિર્ગુણી કરી શકતો નથી. તેથી જો સામાનાં વાત્રતા હશે તો તે મેને સ્વ સમાન કરવા પણ ખૂલશે નહિ. પરંતુ જો પાપતાની રચામી મળાશે તો પહેલું ત્યાં સામાને વાત્રતા માત્ર કરાવવા દોરશે, અને તે યોગ્યમ છે. કેમકે વાત્રતામાં કરેલો થમ સાર્થક થાય છે કશું પણ છે જે "વાત્રતાપાત્રનો શિવેક શિલ્પવાને ગાય અને સર્પનો મુકાવલો કરશે.

ગાયને તૃણ-મહ્નથી દૂધ થાય છે અને સાપને દૂધ પાવાથી પશુ
ક્ષેરજ થાય છે. ” સુબુદ્ધિજનોએ તો સર્વથા પ્રથમ પાત્રતાજ પ્રાપ્ત
કરવા લક્ષ્ય દોરવાનું છે.

૨૩ શ્રી વીતરાગને ઓઢણી વીતરાગનું સેવન કરવું

જેને સંલેશકારી રાગ, શાન્તિ મંજરુ છે એ અને સમ્યક્ જ્ઞાન
વિહારક તથા વિપરીત જેષ્ઠાકારી મોક્ષ સર્વથા નષ્ટ થયા છે, અને
ત્રિભુવનમાં જેનાં મહિમા ગવાયો છે તેજ સ્વરા મહાદેવ છે. જે વીતર
રાગ, સર્વજ્ઞ, અક્ષય, શુભના સ્વામી, શિષ્ટેશ્વરનાં કર્મથી મુક્ત અને
સર્વથા દેહાતીત-જન્મ મરણથી મહિત થયા છે. જે સર્વ દેવોના પુત્ર
એ છે, સર્વ યોગીઓના ધ્યેય છે અને સર્વ નીતિના કર્તા છે તેમ
સ્વરા મહાદેવ છે. જે પ્રમાણે થેટુ અગ્નિવાલા જેમણે સર્વ દોષો
મહિત મોક્ષ માર્ગ મહાજનક શામ પ્રરૂપ્યાં છે તેમ પરમ દેવ પરમાત્મા
છે.

મહા માત્રાપાત્રણે તેમની આજ્ઞાની અભ્યાસ કરવો એ તેમની
આજ્ઞાનાની માર્ગે ઉપાય છે. અને તે જળ શક્તિના પ્રમાણમાં કર-
વાથી અદ્યક્ષ વૃદ્ધિદારી નિવડે છે. છતાં શક્તિ મોતરીને માત્ર માત્ર-
શ્રીનો નોંટવે નેતો સર્વેક આજ્ઞાને અનુમાર મદુરયોગ મહિત કરનાર
વ્રતદારીક જનને શ્રી વીતરાગ નેત્રનો વચાગે પ્રાપ્ત થવી શક્યો

નથી. જેમ પરોપકારશીલ શ્વા કુશલ ઘેપનાં નિઃસ્વાર્થ વચનાનુસારે વર્તન કરનાર વ્યાધિગ્રસ્ત જનોના વ્યાધિનો અંત આવે છે, તેમ પરમાત્મ પ્રભુનાં એકાંત હિતકારી વચનને પરમાર્થથી અનુસરનાર ભવ્ય જીવોનાં ભવદુઃખનો જરૂર અંત આવે છે.

એવી રીતે પરમશાંત, કૃતકૃત્ય, અને સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી ! શ્વા ધીતરાગ પરમાત્માને સમ્યક્ ભક્તિ-ભાવથી સદા નમસ્કાર ધાઓ !

મોહ માયા તર્જાને જે મસદાચિત્તથી પરમાત્મ પ્રભુની પૂજા સેવા કરે છે તે સર્વ અચન ટાઢી અને અનઘ શ્વા અસયપદને વરે છે. જે ઉપર મુગધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ સદ્બુદ્ધિથી વિચારીને વિવેક પૂર્વક તેમની પવિત્ર આજ્ઞાને યયાક્ષતિ આરાધનારૂપી ઘપાસના નિષ્કપટ-પણે કરે છે તે અનુક્રમે હૃદ અભ્યાસના યોગથી સર્વ દુઃખનો અંત કરીને પોતેજ પરમાત્મપદને વરે છે.

૨૪ પાત્રાપાત્રને સમજી સુપાત્રને દાન દે.

જે સંસારથી ઉદાસીન થઈ સર્વજ્ઞ ધીતરાગ વચનાનુસારે સર્વ આરંભ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી પાંચ મહામતોને ધારણ વરીને ૧૬ કર્તવ્ય સાવધાનપણે સાધવા ઉત્તમાલ રહે છે તે જૈનશાસનમાં સુપાત્ર કહેવાય છે તેથી વિરુદ્ધ વર્તન કરનાર મપાદી, સ્વચ્છંદી યા દંભી

દોઢગાલુની કુપાત્રમાં ગણના થાય છે. કલ્યાણાર્થીજ કુપાત્રની ઉપે-
ક્ષા કરીને પ્રતિદિન સુપાત્રનીજ પોષણ કરવો યુક્ત છે.

સુપાત્રમાં પણ ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્યવટે વિવેક પૂર્વક સેવ કાલા-
દિ વિચારીને કરેલો જ્યય અત્યંત હિતકારી થાય છે.

સુપાત્રને કુપાત્ર શુદ્ધિયી કે કુપાત્રને સુપાત્ર શુદ્ધિયી દીધેલું
દાન દૂષિત છે.

પાત્રાપાત્રની યોગ્ય પરીક્ષા પૂર્વક સુપાત્રને સ્વલ્પ પણ આપેલું
વિવેકવાર્ણ દાન અમૂલ્ય થઈ પડે છે, વિવેક વિના તો તે વિશેષ પણ
ફલીભૂત થતું નથી.

સ્વાભાવિક મેમ, હલ્લાસ, હદારતા, અને અકુંઠિત માંવના વિ-
ગેરે વિવેક યુક્ત દાનનાં ભૂષણ છે, તેથી દાતાને અત્યંત લાભ થાય છે.

સ્વાતિ નક્ષત્રનું જલ્લ જેમ જૂદાં જૂદાં ફલ આપે છે, તેમ ગમે
તેવું સારું દ્રવ્ય પણ પાત્રતાના પ્રમાણમાંજ ફલીભૂત થાય છે. માટેજ
પાત્રાપાત્ર સંવંધી વિચાર પ્રથમ કર્તવ્ય છે. સુપાત્ર દાનથી શાઢીભ-
દ્રની પેરે વિશાલ મોગ પામી પછી સ્વર્ગ યા મોક્ષનાં મુલ્ય માત્ર થાય
છે. અરે તેની અનુમોદના માત્રથી મૃગલા જેવાં મુઘ્ધ પ્રાણી પણ સા-
ક્ષાત્ દાતાની પેરે સ્વર્ગ ગતિ પામે છે. તો પછી પરમ મેમ પૂર્વક
પવિત્ર ચારિત્રપાત્ર સાધુજનોને જે સદા હલ્લસિત માવે દાન દે છે,

અને અન્ય દેનારની અનુમોદના વગર છે તેવું તો ચરેવું જ થી ! તેતો તેમના સ્વિકાર આપણી આસપાસ મુલનામ અધિકારી પાસ છે. તેથી આપણે યોગ્યજ વસ્તુ છે કે જે ધન્યો ! તમે અનેક ગુણનિપાત્ર સ્વર્ગ મોક્ષદાયક શક્તિ ગુપ્તકારક, વાપ મોષ નિવારક, સ્વપ્ન દિવસાર્થી, અને શર્વ શંભોગવારી વસ્તુ અસાધ્ય ગુપ્તચક્ર દાન નિર્ણય દુનિયાને શક્તિ આપો.

૨૫ જરૂર જણાય ત્યાંજ જિનાલય જયનાથી કરાવવું.

સૌંદર્ય ભાગ્યશાળી મહ્યનું જ દ્રવ્ય જયનાથી જિનાલયમાં ચપરાપ છે.

મહું જિનાલય કરવા કરતાં મૂનું સમરાચવામાં સામાન્ય રીતે આઠ ગુણું વાલ શાસ્ત્રવારો વગેરે છે. શુદ્ધ સમજથી તો ને કરતાં અનંતગણું વાલ મળે છે.

ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્યવાલો, હદાર આશય, મોટી શાગવગવાલો, શાસ્ત્ર નોતિ પ્રમાણે વાલનારો, મહાશક્તિ આવકજ જિનાલય કરાવવાનો અધિકારી છે. કેમકે તેજ તેને જયના પૂર્વક નિર્વિગ્ને કરાવી સાચવી રહે છે.

ગિનાલય કરાવતાં કોરૂપણ જીવને લગારે કિલ્લામના ડરના-
વથી નહિ. તેમાં ઉત્તમોત્તમ વસ્તુઓ ચાપરવી, અને કારીગરોના કા-
મની વિશેષે કદર કરવી, મોંઘ જાતિના લોકોને યા મથમાંસ
મોંઘીને તેમાં કામે લગાડવા મહિ. દયાના કામમાં પૂરતી કા-
ઠજી રાખવી.

ચૈત્ય પૂર્ણ થયે છતે તેમાં વિલંબ રહિત વિધિવત્ જિનચિંત્રની
સ્થાપના કરવી. ચિંત્ર પ્રતિષ્ઠાદિક સત્ ક્રિયા યથાયોગ્ય સુવિહિત
સાધુ પાસે કરાવવી. સૂરિમંત્રાદિકથી પ્રતિષ્ઠિત પ્રમુ પ્રતિમામાં અ-
ર્પણ ચૈતન્ય પ્રગટે છે, જેથી મહ્ય જીવોને દર્શન કરતાં શાસ્ત્રાત્ સમ-
વસરણનું ભાન થાય છે, અને પ્રમુ મહિમાથી પૂજા મક્તિમાં માવિક
જીવો તટ્ટીન થઈ જાય છે.

પ્રમુ પ્રતિમા શાસ્ત્રોક્ત નીતિ મુજબ પ્રમાણમાં નાની યા મોટી
કરાવવામાં આવે છે. જેને દેસતાંજ મહ્ય જીવોને પ્રમુની પૂર્વ અવ-
સ્થાનું યથાર્થ ભાન થઈ આવે છે, જેથી તેઓ છદ્મસ્થ, કેવલી, અને
ર્વાણ અવસ્થાને જૂદી જૂદી રીતે માવી શકે છે.

સ્નાનાર્ચનવડે છદ્મસ્થ અવસ્થા પ્રાતિહાર્યવડે કેવલી અવસ્થા
અને પર્યંકાસને કાઉસ્તાગ્ગમુદ્રાથી પ્રમુની નિર્વાણ અવસ્થા માવી
શકાય છે.

શ્રી જૈનદિતોપદેશ ભાગ ૨ જો.

જિનવિંવ યુક્ત જિનાલય ઝ્યાં મુધી સ્થિર રહે ત્યાં મહ્ય જીવો ઉક્ત ભાવના બહે મહાન્ લાભ ઉપાર્જન કરી સંચિત કર્મનો હાથ કરીને નાગકેતુની પેરે અવિચલ પદવે

આથી કેવલ જશ કીર્તિ માટે જરૂર વિના નવાં જિન રક્ષા કરતાં જીર્ણ જિનાલય સમરાવવાની પેટલી થી સ્પષ્ટ સમજી, અલ્પ દ્રવ્યથી, અલ્પ થમથી અને અલ્પ પાત્રના લાભ લેવાને અને ઈશ્વર કરીને અક્ષય નામના મેઝગવાને જનોઈ મુશ્કેલ જોઈતું નથી. ઝ્યાં મુધી પૂર્વ પુણ્યોદયે લક્ષ્ય છે, ત્યાં મુધીજ તેવું મહસ્ત્રજું કામ સ્વનંદ પળ થની શકે. ઈશ્વર જાણી વિચારમાંજ પશ્ચત નહિ માઝતાં આવાં પરમાર્થ તેને સફળ કરવો યોગ્ય છે. જીર્ણોદ્ધાર કરાવનાર મહાશય આત્માનોજ ઉદ્ધાર કરે છે વૃદ્ધાંત નહિ પણ અનેક મહ્ય પણ ઉદ્ધાર કરે છે. તે ચાત ઉપરલી દુઃખિત સમભાવે સ્પષ્ટ માલમ પદમે.

પૂર્વે પણ અનેક મુપતિ, અમાત્ય અને ધેરીલોકોઈ જીર્ણોદ્ધાર કરીને સ્વપર ઉદ્ધાર કર્યાના દાસલા શાસનો મોર

૨૬ નિર્મલ ભાવનાઓ ભાવ.

નિર્મલ મનથી દાન, શીલ, કે તપ વિગેરે ધર્મકરણી યથાશક્તિ કરતાં અથવા નહિ કરી શકાય તેને માટે શોચ પૂર્વક અભ્યાસ કરતાં યા તો કોઈ મહાત્માને વિધિવત્ ધર્મકરણી કરતાં દેહીને મનમાં જે શુભભાવ પેદા થાય તે વિગેરે ભાવના કહેવાય છે. ઉક્ત ભાવના વહેજ કરેલી કરણી સફલ થાય છે, અભિનવ ભાવ પેદા થાય છે અને અંતે ભવ શ્રમણનો અંત આવે છે.

મૈત્રી, મુદિતા, કરુણા, અને માધ્યસ્થ્યરૂપ ભાવના ચતુષ્ટય દરેક કલ્યાણાર્થી જનોણ મત્યર્થ ભાવના-આદરવા યોગ્ય છે, તેથી ઉક્ત ચારે ભાવનાઓનું સ્વરૂપ કંદક સંક્ષેપથી પણ જાણવાની જરૂર છે.

૧ મૈત્રી—સર્વ કોઈ મારા મિત્ર છે, કોઈ મારા શત્રુ છેજ નહિ. સર્વ કોઈ છાત્રી થાઓ ! કોઈ દુઃસ્વી નજ થાઓ ! સર્વ કોઈ છુલ્લના માર્ગે ચાલ્યો ! કોઈપણ દુઃલ્લના માર્ગે નહિ ચાલ્યો ! સર્વ કોઈ સત્ય-સર્વજ્ઞ ભાવિત ધર્મનું જીવન શરણ ગ્રહો ! કોઈપણ અધર્મ યા કુધર્મના પ્રાસપાં નહિ પડો ! ઈશ પવિત્ર મુદ્ધિ સર્વ મતિ રાલ્લવી તે મૈત્રી.

૨ મુદિતા—યા પ્રમોદ-મેચમાલ્યને દેરડી જેમ ધોર વેકારવ કરે છે, અને ચંદ્રને દેગી જેમ ચત્તોર મુગી થાય છે તેમ ગુણ મહો-

રોગ પેરા પાપ, જો સીદી યા ખનેદા વિગેરે હુદ્ર જીવો આવે તો હુદ્દિ નહ પાપ, માંસી આવે તો ઘન ઘાપ, ચાઝ આવે તો કંઠ (સ્વર) ચંગ પાપ, ગને સેરી જીરોનાં વિષ ગરલાદિક આવે તો પોતાના કાષ્ઠ પળ જાય. એમ સમગ્રને સ્વદેહની રસા માટે પળ રાત્રિ ભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવો ઉચિત છે. પરમાર્થ હુદ્દિથી તેની ત્યાગ કરવાથી તો અસંખ્ય જીવોને સમયદાન દેવાના અનંત પુન્યતા ભાગી થઈને ઉભવન્નોકર્મા ઉત્કૃષ્ટ છુલ પામી રચાય છે. આથી રાત્રિ ભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવા શાસ્ત્રકારોએ માર દર્શને કર્યું છે.

શાસ્ત્ર સંબંધી અધિક આગ્રહનો મંગ કરીનેનું ગૂઢમતિગનો રાત્રિ-ભોજન કર્યા કરે છે, તેઓ શુણ્ય સામગ્રીને નિષ્પાત્ક કરીને, કરેલાં વિલ્લટ કર્મના ધોળથી ભવાન્તરમાં પૂઢ, મોઢીયા, સાપ, ઝાગાર, અને ગરોઢી જેવા નીચ અવતાર પામી નરકાદિકની મહાવ્યથાને પામે છે. રાત્રિ ભોજનને જ્ઞાન નીતિથી તજનાર માફ ચ્હેનોએ સૂર્ય ચેલ્લ પહેલાં બે પછીથી માંદીને તૂપોદિય પછી બે પછી સુધી ભોજનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ, અને એમ કરવાથી એક માસમાં ૧૫ ઉપવાસનો લાભ સહજ મળી શકે છે. તેમજ જો ‘ગંઠસાદિયં’ મમુલ પચસસાળ પૂર્વક પ્રતિદિન એકાદન અથવા યજ્ઞન કરવામાં આવે તો એક માસમાં ૨૯ થા ૨૮ ઉપવાસનો અવશ્ય લાભ મળે છે.

પાન્યની પેરે સૂલીજ લાગે છે અને ભાવના યુક્ત તે અગૂન સમાન સ્વાદિષ્ટ લાગે છે. પૃથીજ કશું છે કે તદ્દેતુ અને અમૃત ક્રિયા શ્રીષ્ઠ મોક્ષ મુલ્ય અર્પે છે.

૨૭. રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ કર.

સૂર્ય અસ્ત થયા પછી અન્નાદિ ભોજન માંસ સમાન અને જલ પાનાદિ સ્થીર સમાન કશું છે તેથી જ્ઞાની પુરુષોને તે ઘર્જ્યજ છે.

દિવસમાં પણ ભોજન કરતાં અનેક સૂક્ષ્મ જીવો ઘડતાં ભોજનમાં આવી પડે છે તો પછી રાત્રી વચ્ચે તો તેવા શસંસ્થ પીંતો ભોજનમાં આવી પડે. છતાં તો કહેલુંજ શું ? વ્યાધીજ રાત્રિ ભોજન ઘર્જ્ય છે. દિવસમાં પણ રસોઈ કરતાં લપ્થોગ ત્રિશ્વિશ્વકર્મા યા ભોજન કરતી વચ્ચે ગફલત કરવાથી કોઈ દેરી જીવ કે તેની દેરી લાલ માંદે પડ્યા હોય તો તેથી ભોજન કરનારના જીવનું પણ જીવન ધાય છે.

જો દિવસમાં પણ વેદરકારીથી આટલો ભય રહે છે તો રાત્રિમાં પણ અવનવા વનાવો સ્વભાવિકજ વનવા પૂરતો ભય રાખવો જોઈએ. જો ભોજનાદિક કરતાં ભોજનમાં જૂ આવી જાય તો જઙ્ગોદર રોગ પેદા થાય, જો ફરોઝીયો ઘમેરે આવે તો સૂતા (કોઈ) આદિક

રોગ પેશા પાય, જો કીટી યા ધતેદા વિગેરે છુદ્ર જીવો આવે તો
 ધુદ્ધિ નદ પાય, ગાંસી આવે તો વગન થાય, ઘાઙ આવે તો ફંઙ
 (સ્વર) ચંગ થાય, અને સેરી જીરોનાં વિષ ગરલાદિક આવે તો
 પોતાના માણ પળ જાય. એમ સમગ્રીને સ્વદેહની રક્તા માટે પળ રાત્રિ
 ભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવો હિત છે. પરમાર્થ ધુદ્ધિધી તેનો
 ત્યાગ કરવાથી તો અસંખ્ય જીવોને અભયદાન દેવાના અર્જન પુન્યના
 ભાગી થઈને અમલલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ સુખ પાળી શકાય છે. આથી
 રાત્રિ ભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવા શાસ્ત્રકારોપ ભાર દઈને કહ્યું છે.

શાસ્ત્ર સંબંધી અવિષ્ણ આગ્રાનો ધ્રંગ કરીનેજ છૂડમતિજનો રાત્રિ-
 ભોજન કર્યા કરે છે, તેઓ પુષ્પ સામગ્રીને નિષ્પત્ત કરીને, ફરેલાં
 રિલ્લુ કર્મના યોગથી ભવાન્તરમાં પૂદ, ગોઝીયા, તાપ, ધાગારિ,
 અને ગરોઝી જેવા નીચ અવતાર પામી નરકાદિકની મહાવ્યથાને
 પામે છે. રાત્રિ ભોજનને શાસ્ત્ર નીતિથી તજનાર માફ થઈનેજ સૂર્ય
 ઔસ્ત પહેલાં વે પડીથી માંદીને સૂર્યોદય પછી વે પડી સુધી ભોજન-
 નો ત્યાગ કરવો જોઈયે, અને એમ કરવાથી એક માસમાં ૧૫ ઉપ-
 વાસનો લાભ સદૃજ મળી શકે છે. તેમજ ઓ 'ગંઠસદિયં' મધુર
 પદ્મસ્વાણ પૂર્વક શ્રતિદિન દેવરાત્રન અથવા જ્યેષ્ઠન કરવામાં આવે
 તો એક માસમાં ૨૯ થા ૨૮ ઉપવાસનો અવશ્ય લાભ મળે છે.

૨૮ મોહ માયાને તેજીને વિવેક આદર.

‘હું અને મારું’ એ મોહના મંત્રથી જગત્ માત્ર આંધળું થઈ ગયું છે. પરંતુ ‘નહિ હું અને નહિ મારું’ એ પ્રતિમંત્ર મોહને પળ પરાજય કરવાને સમર્થ છે.

શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્ય એજ હું છું અને શુદ્ધ જ્ઞાનાદિ ગુણ એજ મારું ધન છે. તે શિવાય હું અને મારું કંઈ નથી, એવી શુદ્ધ સમજ મોહનું નિકંદન કરવાને સમર્થ છે. તેથી દરેક મુમુક્ષુ એજ આદરણ્ય યોગ્ય છે.

નાના પ્રકારના રાગ દ્વેષાલા વિકલ્પો ઘડે જેને મોહ મદિરાનું પાન કહ્યું છે તે પોતાનું જ્ઞાન ભૂલીને અનેક પ્રકારની વિપરીત ચેષ્ટાઓને યત્ન થઈ ચારે ગતિમાં જમનોજ કરે છે, અને વિદ્યના પાથ જ યાય છે. તેથી મોહ માયામાં નહિ પડતાં તેનોજ ક્ષય કરવા યત્ન કરવો શુભ છે. મોહ માયાને સર્વથા જીતનારા અમમ્મ મુનિ-યોગ જગતમાં સિરસા વંધ છે. સર્વથા મોહ રહિત ચીતરાગ મુનિયોગ પરમ શાન્ત છે.

વસ્ત્રવંધન કરતાં પણ રાગવંધન આકર્ષક છે અને તેને માટે મયલ વૈરાગ્યની ખૂલી જરૂર છે. વૈરાગ્યવડે મમે તેવું રાગ વંધન દૂર થઈ જાય છે.

અજ્ઞાન-આવિરોધ એ મોટું વંધનનું, અને જ્ઞાન-વિરોધ એ રંગમય દશા મગટું કરવાનું પ્રવચ્ન કારણ છે.

પૂર્વે જાંવે જેવો શુભાશુભ અભ્યાસ કર્યો હોય છે તેવાં જ તેને જન્યાંતરમાં લક્ષ્ય આવે છે, એમ સમજીને સદા શુભજ અભ્યાસ સેવવો અને અશુભ અભ્યાસ ત્યજી દેવો યુક્ત છે.

જે સદાપૂર્વક સદા શુભ અભ્યાસનું જ સેવન કરે છે, તેને પૂર્વ સેવિત અશુભ કર્મોનો આપોઆપ અનુજયે અંત આવે છે.

જેમ નિર્મોહી-મોહરહિત મહા પુરુષ ધનુ સ્વરૂપને જાણી જોઈ શકે છે તેમ મોહાધીન-દુઃશાન્ત્યા કદાપિ જાણી શકતો નથી. તેનો સેવાનતાર્થી છતાં શુભમાં દોષનો અને છતાં દોષમાં શુભનો આરોપ કરી શકે છે. આથી વિભ્રમકારી મોહ દૂર કરવા મુમુક્ષુઓએ સતતન લક્ષ્ય કરવો યુક્ત છે. મોહનો હાય કરવામાં જ તેમના ચારિત્રની સફળતા રહેલી કે, એમ સમજીને જેમ રાગાદિક રિકારોનો લોપ થાય તેમ તેઓ પ્રમાદ રહિત પરમાર્થ વંચમાં પ્રવર્તવા પ્રતિદિન પ્રયત્ન શીલ રહે છે. અને અન્ય આત્માર્થી જનોને પણ ઉક્ત સન્માર્ગમાં જ પ્રવર્તાવવા ઉપદિશે છે.

૨૧. ત્રોટી મમતાનો ત્યાગ કર.

નિત્ય મિત્ર મમો દેહ. મ્વજના પર્વ મન્નિભાઃ ॥

જુદાર મિત્ર મમો જોયો. ધર્મ પશ્ય ચંશ્રય —

જિવશ્ચુ રાજાને મુશ્કટિ નામા પ્રમાન છે. શુદ્ધિ નિધાન હોવાથી તે રાજાને ઘટ્ટુ વદ્ધમ છે. ત્તા સ્વાચન દેવચગાન તેના ઉપર કુપિત થયાર્થી તેણે રોટક મિત્રનુ જ્યા મુશોમા રાજાનો સોંપ શાન્ત થઈ જાય ત્યા મુશી ગમ્મન સ્વેચાનું શયું. તેને નિત્ય મિત્ર પર્વ મિત્ર, અને જુદાર મિત્ર નામના વળ મિત્ર છે. ત્રોટી નિત્ય મિત્ર પામે મયો તો “ અતિ પશ્ચિયાન્ત અવજા ” ના ન્યાયથી તેની વાત રમી કાઢવાથી તે પછી પર્વ મિત્ર પામે મયો તેણે રોટક વચમ તો આશ્વાસન આપ્યું પણ મમતાના નિવેદન પ્રમાને રોટક માગના તેણે પોતાનું અમામર્થ્ય જણાવ્યું. તેણે પ્રમાન રજાને ત્રોટી મિત્ર પામે આવ્યો તો તેણે પોતાના ઉદાર સ્વભાવને અવજ્યા પ્રમાનને અમાશામ્મ આચકાર આપાને ભાગે આશ્વાસન પર્વક જણાવ્યું કે મિત્ર ! આજ તમે કંઈ ભાગે આપતિમાં આવી પડ્યા છે એમ તમારી મુખમુદ્રા ઉપરથી હું સમજી શકું છું. તેથી કહ્યું કે તમે નિશ્ચિત થડને જે દુઃસ્વનું કારણ હોય તે મને ઝીંચ જણાવો. આથી પ્રમાનને યજ્ઞી દિમન આવી, અને સત્ય દર્શાવત નિવેદન કરવાથી તેણે કયું કે ભાઈ ! ત્રોટી પીકર

કરજો નરિ. ડ્યાં સુધી મારા સોજીયામાં માણ છે ત્યાં સુધી તમારો
 ઘાંતો રાજ કરવાને રોડ સમર્થ નથી. તેમ મુસેથી અહિં રહો. આના
 આચારપાઠ આજ્ઞાસનથી અત્યંત સુધી થયેલો પ્રધાન જુહાર મિત્ર-
 ભુંગ દારણ કરીને રહો. કાઠ જતાં રામાનો કોપ પણ ઉપગાંત થયો,
 અને પ્રધાનની ધીરતા નષ્ટ થઈ ગઈ. પણ આવેલી વિપત્તિમાં તેને મિત્ર
 સંબંધી યથાર્થ અનુભવ થઈ આવ્યો. આપણે પણ આમાંથી ઘડી સરસ
 શિક્ષામણ ભેગાની છે. ચમરાજાને જિગજીવુ રાજા સમાન સમજવો.
 અને આત્માને મુષ્ટિ પ્રધાન સમાન સમજવો, તેમજ દેહને નિત્ય
 મિત્ર સમાન, મ્વજન ધર્મને પર્વ મિત્ર સમાન અને પરમ ઉપકારી ધ-
 મને જુહાર મિત્ર સમાન સમજવો. ડ્યારે ચમરાજ ક્રુપિત ધાંય છે,
 અને કોઈનો અવમાન વચ્ચળ આવે છે ત્યારે તે ગામરો વર્તીને પોતા-
 ના વધાવ માટે ઘડી ઘડી ફાંપાં મારે છે. પરંતુ તે સર્વે નિષ્ફળ
 જાય છે. પ્રતિદીન યત્રપૂર્વક પાઠી પોષીને પોદો કરેલો દેહ તેને
 જગારે સહાય દેતો નથી, તેમજ ઘડી પ્રસંગે પોષવામાં આવના સ્વ-
 જનો પણ તેને મુશ્કેલી મીઠું બોલતા ઉપરાંત કંદપણ વિશેષ સહાય
 કરી શક્તા નથી. પરંતુ જુહાર મિત્રની જેમ અત્યંત પરિચિત છતાં
 ઉદાર આગવવાળો ધર્મજ કેવલ પરમ ઉપકારી ધંધુની પેરે પરમ
 સહાયમૂત થાય છે. એમ સમજીને જાણા માણસોએ દુષ્ટ દેહ-
 દિકનો મોહ તર્જીને પ્કાંત દિવકારી પરમ ગુણનિધાન સદ્ગતિદાતા
 ધર્મનોજ આશ્રય કરવો શુક્ત છે. તેની રૂપેક્ષા કરી દેહાદિક ઉપર

સ્વરા હિમનવાન પુરુષો આપત્તિને સંપત્તિરૂપ દેર્શવેને મુલ્કે ડહાં-
ધી જાય છે. પણ પુરુષાર્થ હીન જનો તો માત્ર સંપત્તિનો પણ સદુપ-
યોગ કરી શકતા નથી. પટલુંજ નહિ પણ ડહાંનો તેનો દુરુપયોગ
કરીને દુઃખી થાય છે.

જેમ રાધાવેશ સાધનાર માણસને રાધાવેશ સાધનાં ધારીક ઉપ-
યોગ રાખવો પડે છે, તેમ દરેક મુમુક્ષુ જનને પણ અવશ્ય રાસ-
વાનો છે.

સમ્યગ્ જ્ઞાન, સમ્યગ્ દર્શન (ધર્મ) અને સમ્યગ્ વર્તન-સદા-
ચરણ (ઇ રત્નત્રય) આ સંસારસાગર તરીકે પાર પામવાનો અક-
સીર ઉપાય છે.

જન્મમરણમન્ય અનંત દુઃસ્વ જઝબી આ સંસાર સમુદ્ર ભરેલા
છે. છતાં તીર્થંકર જેવા નિષુળ નિર્યામકની સાહાયથી તેનો ગુચ્છે પાર
પામી શકાય છે.

દૃઢ સંકલ્પથી સંસાર સાગરનો પાર પામવાની પવિત્ર પ્રવૃત્તિ
સર્વજ્ઞ વચનાનુસારે સદુચ્યમ સેવનાર સત્પુરુષ જરૂર સંસારનો પાર
પામે છે. ઉત્તમ મકારની ક્ષમા, સરલતા, નમ્રતા, નિર્ભેદતા, ઉપરાંત
તપ, સંયમ, સત્ય, શૌચ, નિર્ગમતા અને બ્રહ્મચર્ય રૂપ દશવિધ યતિ-
ધર્મનું ચર્ચાર્થ સેવન કરનાર જીવિ મોક્ષ મુક્ત સાધી શકે છે. શુદ્ધ

ધર્માર્થી માણસે પ્રથમ પાપતા મેઢવવાને માટે માર્ગાનુસારી થવું
ગુરુ છે. અને અશુદ્ધતાદિક ઉચ્ચ ગુણોનો અલંદ અભ્યાસ કરીને
શુદ્ધતા, નિર્દયતા, શુદ્ધતા, અમમાણિકતા, અનીતિ, અન્યાય, અસત્ય,
અદંકાર, કૃતઘ્નતા અને સ્વાર્થ અંધતા વિગેરે અનાર્થ દોષોને પ્રથમ
જરૂર દેખવડો દેવો જોડયે.

આ પ્રમાણે અનુક્રમે અધિકાર પામીને સત્ સમાગમની ટેવ પા-
ડીને તેમાંથી વચ્ચતો વચ્ચત મધ્યસ્થરણે સત્યને સમર્પી સત્ય પ્રણ
કાર્યું જોડયે. આ પ્રમાણે વધતી જતી સત્ય સત્ત્વરુચિથી અને
તત્ત્વ જ્ઞાનથી સમ્પરત્વ અપરનામ સમક્ષિત યા સમ્પન્ન દર્શનની
પ્રાપ્તિ થાય છે. આનું નામન તત્ત્વ શ્રદ્ધા, તત્ત્વ દર્શન યા વિવેક
રૂપાનિ કહેવાય છે.

તત્ત્વ શ્રદ્ધારૂપી વિવેક દીપક ઘટમાં મગદ્યા પછી અનુક્રમે
તત્ત્વાચરણ-સમ્માર્ગ સેવન કરવા માટે સતત મયજ કરવો જોડયે,
અને તેથી દૃઢ અભ્યાસ કરીને સદ્ગુણ સમીપે સમક્ષિત મૂલ ઉક્ત
અદિંસા, સત્ય, અસ્તેવાદિક પ્રતો યથાશક્તિ આદરવાં જોડયે. તેમાં
પણ મયગ માંસ, મદિરા, શ્રીકાર, પરદારા ગમન, વેશ્યાગમન, ચોરી,
અને જૂગારરૂપ સામ વ્યસનોને તો ઉમયલોક વિરુદ્ધ જાણીને અવશ્ય
પરીહરવાં જોડયે. તેમજ મધ, માંસલ, મૂમિકંદ અને રાત્રિભોજન
વિગેરે પણ વર્જવાં જોડયે.

અનનુભવીપણે મહાવ્રત લેનારી વચનિ પરીપદ ઉપસર્ગાદિકાની દર્શી જવાનું ઘણે છે, તેમ અનુભવી મહાન્યાયી મહાવ્રત લીધા થાદ પ્રાયઃ પરી જવાનું ઘણું નથી.

મન, વચન, કે કાયાથી કોરૂપણ જીવની હિંસા રાગ કે દ્વેષ થઈ જાતે કરવી નહિ, ધીંજા પાસં કરાવવી નહિ અને વરનારને સારા જાણવા નહિ તે મધ્ય મહાવ્રત છે.

ક્રોધ, માન, માયા, શ્લેષ, મય કે હાસ્યથી કંરૂપણ અમત્ય (અમિય-અહિતકારી) વચન કદાપિ કરેશું, કરેવરાવશું કે અનુમોદશું નહિ. તે ધીંજું મહાવ્રત કરેશાય છે.

કોરૂપણ દફારે દેવગુરુ કે સ્વામીની આજ્ઞા વિરુદ્ધ કોઈની કંરૂપણ યમ્તુ અમ, પાન, વગ, વાત્ર, ઔપધ, મેવજ કે સ્થાનાદિ કદાપિ ભેરી ભેવરાવરી કે અનુમોદરી નહિ. તેમજ મન વચન અને કાયાથી સચેત (સમીચ) કે મિથ (જીવમિથ) દર્શી ઉપરાથી યમ્તુ કદાપિ કોઈ આપે મોષણ ગ્રહણ કરવી નહિ એ ધીંજું મહાવ્રત છે.

દેવ મનુષ્ય ત્રિવેચ સંવંધી ધર્મગુન મન વચન કે કાયાવંદે કદાપિ સેવશું નહિ. અન્યને સેવવા પ્રેરશું નહિ તેમજ સેવનારને સાચા જાણવા પણ નહિ એ ચતુર્થ મહાવ્રત નામે મહાવ્રત કરેશાય છે.

ધર્મોપકરણાદિક કેવલ ધર્મ નિર્વાહને માટે જરૂર જેટલા રાત્રી તેનો યથાર્થ ઉપયોગ કરવા ઉપરાંત કોઈ પણ વસ્તુ અલ્પમૂલ્યવાળી યા વધુ મૂલ્યવાળી હોય તેના ઉપર મૂર્છા કરવી નહિ નિઃસ્પૃહતા રાખવી, અને પરસ્પૃહા તત્ત્વી દેવી તે પરિગ્રહ ત્યાગ નો પાંચમું મહાવ્રત છે.

ઉક્ત પંચ મહાવ્રત ઉપરાંત મુનિજ રાત્રી ખોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવાનો છે. જેથી ઘટરમ પૈકી કોડપણ વસ્તુ-અન્ન પાનાદિકને સર્વથા નિગ્રેષ મૂર્યાસ્ત પહેલાં (જે ઘડીથી) મુર્યોદય વછી (જે ઘડી) મુર્યી મુનિને માટે નિશ્ચિત હોવાથી તેનાં પણ મન્યાસ પ્રથમથી જ કર્તવ્ય છે. મુનિને ઉત્તમ પ્રકારની કામા, મૃદુતા, રુચુતા, અને સંતોષાદિ દશવિધ યતિધર્મ મહુત્તર ચારીત્રીથી નિરંતર આરાધના યોગ્ય છે.

સમતાદિક શ્રેષ્ઠ ધર્મના મેચનથી મુનિજનો શીષ્ય મોક્ષ મુગ્ધને પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી અંતરમાં મોક્ષાર્થીજનોને વનું જ શરણ યોગ્ય છે.

૩૨ દુઃસ્વદાયાી શોકનો ત્યાગ કર.

ઈષ્ટ વસ્તુના વિયોગથી કે અનિષ્ટ વસ્તુના સંયોગથી વધુના દુઃખ અજાની જનોને જે અંતરમાં દુઃગત્કારી મોદ પેદા થાય છે અને દુઃસ્વદાદિ વિવિધ વેદાઓ કરાવે છે તેનું નામ શોક કહેવાય છે.

સમ્યગ્ જ્ઞાની-વિવેકી આત્માને ઉક્ત મોહ-શોક એટલો સતાવી શકતો નથી. કચિન્ સ્વપ્નમાત્ર અવકાશ મેલ્લવો જ્ઞાનીને પણ શોક છલ્લવાને જાય છે, પરંતુ અંતે તો વિવેક યોગે તેનોજ પરાજય થાયછે.

જે જે કારણો મુગ્ધ અજ્ઞાની જનોને મોહ-શોકની દૃદીનાં છે તે તે જ્ઞાની-વિવેકીને મોહાદિકની હાનિનાં એટલે કે ચરાગ્ય દૃદીનાં જ થાય છે.

. પૂર્વે અનેક સતીઓ વિગેરેને એવાં કારણો સંસાર ચક્રમાં અને-કશઃ મઝ્યાં છે. પણ પરિણામે તેવાં કારણોથી તેમને લાભજ થયોછે.

તેવા જ્ઞાન વિવેક કે ચરાગ્યની ગંભીર સ્વાર્થીથી આજ કાલ મુગ્ધ અજ્ઞાની લોકો ઉક્ત મોહ-શોકને વશ પડી મારે દુઃખી થાય છે, યતા દેખાય છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતાની અનાર્ય ટેવથી અન્ય જનોને પણ દુઃખી કરે છે.

મૂર્ખ માણસો દીર્ઘદષ્ટિની સ્વાર્થીથી યા સ્વાર્થ અંપનાથી લાલ-લગ્ન, કમોડાં, ચત્વ્યાવિક્રય અને વિધર્મીની સાથે પોતાનાં પુત્ર પુત્રીને પરણાવવાથી તેમને જન્માંન દુઃખ દરિયામાં દૂધાવવાના પાતકી પાય છે. ઉક્ત દુઃખનો અંત વધુષા માણસની સમજ મુધરવાથી આવવા સંભવે છે. કંઈ પણ આપત્તિ આવી પડતાં ધીરજથી તેની સામા થઈને તેનો સય કરવાને વદને મુગ્ધ જનો અર્ધારાં થઈને ઉન્નત્યં વધારે

ન્યા મુર્તી મનનો મેલ ગોયો નથી ન્યા મુર્તી ગમે તેટલા જલ
સ્નાનથી પણ શુદ્ધ થવાનો નથી. જેનું મન શુદ્ધ નિર્મલ થયું છે
તેજ ગમે શુદ્ધ છે.

જે મધ્યમ સ્થિતિ સ્નાન કરીને જોવાના વાસનાને વગાડી નાંખે
તે અને કરી મર્યાદાના વાસના નાશ કરી શોધી માત્ર પરમ
પામી શકે.

જે મધ્યમ સ્થિતિ સ્નાન કરીને જોવાના વાસનાને વગાડી નાંખે
તે અને કરી મર્યાદાના વાસના નાશ કરી શોધી માત્ર પરમ
પામી શકે.

જે મધ્યમ સ્થિતિ સ્નાન કરીને જોવાના વાસનાને વગાડી નાંખે
તે અને કરી મર્યાદાના વાસના નાશ કરી શોધી માત્ર પરમ
પામી શકે.

જે મધ્યમ સ્થિતિ સ્નાન કરીને જોવાના વાસનાને વગાડી નાંખે
તે અને કરી મર્યાદાના વાસના નાશ કરી શોધી માત્ર પરમ
પામી શકે.

જે મધ્યમ સ્થિતિ સ્નાન કરીને જોવાના વાસનાને વગાડી નાંખે
તે અને કરી મર્યાદાના વાસના નાશ કરી શોધી માત્ર પરમ
પામી શકે.

દગ દણિ મુર્ખમ માનવ દેહ, - આર્યોત્તમ, વ્રતમ, કુલજાતિમાં
 જન્મ, ઈન્દ્રિય પટુતા, ગરીર નીરોગતા, મદ્ગુરુ ગેમ, નિર્ભય કુશ્મિ,
 ધર્મરુગિ અને તપર-શ્રદ્ધાદિ શુભ સાપત્રી મહા માગ્યગોં પાર્મને
 પાંચે મપાદ સ્વમી ઉલ્લસિત માનવી મિંઠની પેરે શૂરવીરવને પ્રાપ્તિ,
 શાલ્ય, પ્રભેવ, પ્રથમવર્ષ, અને નિમ્નરિપ્રદતાદિક મહાવ્રતોનું મ્લક
 ચર્ચા સવર્મને અધ્યાસ પૂર્વક ભેમનો સ્વીકાર કરવો અપદા પરિ-
 નામની મંદતા યોગે સમકિત ધૂલ આવરનાં શાર વ્રત પૈકી બની ગ્રકે
 તેટલાં સવર્મને ભેલાં પણ વ્રત પારણ કરવાં. ૧ આ ઉત્તમ માનવ
 મત પામ્યાનું કહ છે. સત્ત વ્યસન, રાત્રી યોજનાદિક અમત્ય
 મ્લગ, અને ભૂમિકંડાદિક અનંત જીવાત્ય વસ્તુ, અગલ મ્લ-
 પાન વિગેરેનું તો દરેક શાળા માણસે અવશ્ય વર્મન કરવું જોઈયે.
 પ્રારમ્ય પોગથી માત્ર ઘયેલી મ્લમીનું કહ ૧ છે કે તેનો ઉદાર આ-
 શ્વર્યા પરમાર્થ દાવે પુણ્યભેષમાં ઉપયોગમાં કરવો. યશસીર્ચિનીન
 રવાતર દાન પુણ્ય નહિ કરતાં કેવલ કલ્યાણાર્થે કરવામાં આવતું
 પાત્રદાન પરિણામે અનંતગણું ઉત્તમ ફલ આપી શકે છે. અને વચન
 શક્તિ પામ્યાનું ઉત્તમ ફલ ૧ છે કે સર્વ કોઈને મીતિ ઉપજે એવું
 મિષ્ટ-મધુર અને હિતકારીજ વચન વદવું. કદાપિ પણ કોઈને અમી-
 તિ કે લેદર ઉપજે એવું કહવું કે અહિત વચન કહેવું નહિ. પરને મિય
 એવું પ્રમંગને લગતું હિત-મિત માપણ કરનારજ સત્યવાદી હોવાથી
 પ્રાપ્ત સર્વ કોઈને માન્ય થઈ શકે છે.

આ મધ્યોગે ટુંકાળમાં કરેલી દરજીકન મહત્તમાં, રાત્રીને, વિવેકથી
 થનેનાર પોતાના શુભ પરિમથી મ્મ માનવ ભવ મપાજ કરી શકે છે.
 અથવા પૂર્વે કર્મગોપાન થનારેથી ધૈર્ય મુદિના નરુણા અને મધ્યસ્ય
 માવનાથી પણ મનુષ્ય દેહની સપાજના થઈ શકે છે. ટુંકાળમાં વધા-
 ણતિ, નન, મન, પનથી મ્મવર દિન માથી જેનું એમ આ મનુષ્ય ભવ-
 નું શરૂ થય છે. તેમાં ઉપેક્ષા કરવી જ મૂઝતી મૂઝી મ્મવા જેનું છે.
 તેથી જેમ થને તેમ મમાદ દરિન મ્મવરદિન માવરા સજ નમર ર-
 દેનું મહદય અનેને ઠચિન છે.

મદિવેકથી મ્મ કર્મવ્ય સમર્પાને જે શુભાશયો શુદ્ધ અંતઃકરણ-
 થી તેનું સેવન કરે છે, તે મનુષ્ય છતાં દેવી જીવન માલે છે; પણ જે
 મ્મ કર્મવ્ય સમર્પાન નથી અથવા નો સમસ્યા છતાં તેની ઉપેક્ષાન
 કરે છે; તે નો મનુષ્ય રૂપે વશ જીવનન માલે છે વધ કરેનું યુક્તો.

જે પાત્કી નિંદા કરવામાં મુંગો છે, પરમીનું મુલ જોવામાં અંડ
 છે અને પરદ્રવ્ય દરણ કરવામાં પાંગડો છે, તેનો મહાપુરુષન શ્લોકમાં
 જય પામે છે. જેના ઘટમાં વિવેક દીપક મગડ્યો છે તેજ શ્લોકમાં
 મ્મરો પંદિત છે, નથા જેને મથ, વિપર, કથાય, નિદ્રા થને નિકુશ-
 રૂપ પાંચે મ્મોટને વશ થઈ છે જ્ઞો અનમાદી શુદ્ધન જગતમાં
 મ્મરો મુશ્કીર છે.

૩૧ પ્રાણાન્ને વળ વ્રત-ભંગ કરીશ નહિ.

જ્યેષ્ઠ માસમાંથી શુભ વારી ગણાય વ્રતની પ્રતિષ્ઠા થા વ્રત-નિયમ જેવા યોગ્ય છે, અને તે વ્રતમાં શરૂ થેને પ્રાણાન્ન મુખી પા-ઠવાં વચ્ચેનાં છે.

જો જ્યેષ્ઠ વ્રતન કરવામાં આવતા વ્રત-નિયમનું અર્થ યથાર્થ મમત્રી લેવામાં આવતું હોય અને તેનાં જરૂર જેટલો અભ્યાસ પણ કરવામાં આવતો હોય તો વળું કરીને વ્રત ભંગનો પ્રમંગલ આવશ્યકતા પામે નહિ.

આત્મ કલ્યાણને માટે જે જે માર્ગ વ્રત વ્રતન કરવાં યોગ્ય છે તે વધાતું સ્વરૂપ સંશ્લેષથી કે વિસ્તારથી પ્રથમ સદગુરુ સમીપે સમગ્રી ભૂત તેમાંથી આપણે શુભે પાઠી શકીએ એવાં વ્રતન વ્રતન કરીને તેમને નિરંતર સંભાળી સંભાળીને કાઢતી પૂર્વક પાઠવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

જે વ્રત-પદ્ધતિઓનું અપયોગ શૂન્ય થા સમજ્યા વિનાજ લેવામાં આવે તે દુઃપદ્ધતિઓનું હોવાથી નિષ્ફળ છે. તેથી તેવાં વ્રત લીધાં હોય થા ન હોય તોપણ પ્રસંગોપાત થા ચડાડને સદ્ગુરુ પાસે જઈ તે વ્રત સંબંધી જરૂર જેટલી સમજ લઈને જો સારી રીતે સાવધાન થઈને તે પાઠવામાં આવે તો મોતના પ્રયત્નના પ્રમાણમાં જરૂર લાભ પ્રાપ્ત થઈ શકે, પરંતુ કેવળ મતાનુગતિકરણે સંપૂર્ણમની પેરેજ

સ્વસ્થામાં આવે તો ગમે તેટલું કષ્ટ સહન કર્યા છતાં જોડ્યે એવું કલ્પ
 કરાપિ થઈ શકેમ નહિ. જે જે વ્રતનું પાલન પ્રીતિથી દુષ્ટિથી કર-
 વામાં આવે છે તેનુંજ કલ્પ સારું કેમ છે. અગ્નિથી કરવામાં આવતી
 ગમે તે ક્રિયાનું પરિણમન સારું થઈ શકતું નથી. તેથી વિષ્ણુની
 પ્રસન્નતા માટે મય (વિષ્ણુની સ્તુતિ) દ્રવ્ય (અર્ચના) અને સ્વેદ
 (ક્રિયા કરતાં થતી ગરમી) દોષને દૂર કરવાને પ્રથમ પ્રયત્ન ક-
 રવો જોઈએ. વસ્તુનું સ્વરૂપ ચર્ચા સમજાવાથી અને તેમાં પોતાનું
 મન વેંચાવાથી ઠીક દોષો સહજમાં દૂર થઈ શકે છે. પછી સ્ત્રી હરે-
 જત્રથી પાલવામાં આવતા પ્રતોષી આત્માને ચર્ચા ત્યાગ પાપ છે.
 આ જ્ઞાનના કે પરજ્ઞાનના મુક્તને માટે કરવામાં આવતી ક્રિયાને
 વિષય યા શરણ મમાન કરી છે. ક્રિયાનાં કલ્પ હેતુ સપડ્યા વિના
 કેવલ દેશાદૈર્ઘ્યથી કરવામાં આવતી ક્રિયાને જ્ઞાની પુરુષો અનુષ્ઠાન
 કરે છે. તે જે ક્રિયા સર્વથી કલ્પ હેતુ, વિગેરેને સમગ્રી કેવલ કલ્યા-
 નને માટેજ કરવામાં આવતી ધર્મક્રિયાને નદ્દેહુ કરે છે, તેમજ
 જ્યારે દેહ અધ્યામયી ઉક્ત ક્રિયા મન વચન અને કાયાની પૂજા-
 થી અર્ચક પળે પાપ છે ત્યારે તેમાં અમૃતની જેવો સ્વાદ આવવાથી
 જ્ઞાની પુરુષો તેને અમૃત ક્રિયા કરે છે; નદ્દેહુ, અને અમૃત ક્રિયાન
 આત્માને મોહદાયી છે, શાસ્ત્રીની વ્રજ તો મત્ર શ્રમણકારીન કરેલી
 છે. ઘટ્ટો અધિકાર અને ઉપયોગી દેશથી પ્રમંગોપાન કરે-
 વામાં આવ્યાં છે.

દુઝા એવે રાત્ર, ધાર, ધન મનુષ્યને વિશે વિચારી શક-
 નિના પ્રમાણમાં મધન વડે મનુષ્યને મનુષ્ય હોય તે તેમનું
 અર્થે પાલન કરે તે તેમનને જીવિત મનુષ્ય તરીકે તેમને પગ
 પૂર્વાપર વિચાર કરા વિના વિરહ પ્રત્યક્ષ એવે પ્રત્યક્ષ વિચારે છે
 તેમનું જીવિત કેવળ નિષ્કર્ષ છે, એવે પ્રત્યક્ષ દર્શનની પ્રમાણની
 જેમ જીવિતને માનનાર તેઓ હોય તેમજ તેઓ એવે પ્રત્યક્ષ
 જીવનાર કરતાં વધારે પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ
 છે, કેમકે અનેક એવે પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ
 થીજ મુકેલ છે તે તેને પ્રાણાન્ન મૃતી અર્થે પાલન કરનારી પ્રત્યક્ષ
 કામનાનું તે કહેવું જ શું ?

ગ્રહણ કરેલાં પવિત્ર વ્રતોને અર્થે પાલન કરીને પ્રત્યક્ષ મન
 કરનાર માણસો પોતાની પાછળ અર્થે કરીને અને પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ
 મુક્તા જાય છે, જેને અનુસરીને અનેક આત્મહિતેચ્છક મનો મન્મા-
 નનું સારી રીતે સેવન કરે છે, ભરતેશ્વર, બ્રાહ્મચર્યા પ્રમુખ અનેક
 સત્તાઓના અને બાધી, સુંદરી પ્રમુખ અનેક સત્તાઓના પ્રત્યક્ષ
 ઉત્તમોત્તમ દાસ્યતા મગતમાં પ્રસિદ્ધ છે.

હાય તો સ્ત્રી હોય તો પુરુષ હોય પણ પુરુષાર્થે પરાયણ-
 તાર્થીજ સદ્વ્રતોની સમજ મેળવીને તે તેમનું વિધિવન્ પાલન કરી-
 શકે છે, અને એમ વિધિવન્ વ્રતનું અર્થે પાલન કરીને સ્વજીવન

સરઠ કરે છે. એવી સદ્બુદ્ધિ સર્વ કોઈને જાણત થાઓ. અને મન-
મંગ કરવા પા. કરાવવા મંચંથી- કુબુદ્ધિનો સર્વથા અંત : ખાસો.
એમ કહ્યું છે.

૩૬ મરણ વસ્તુતે સમાધિ સાચવવા મૂલ્ય લક્ષ ગમ્વજે.

જીવને જીવિત પર્વત જેના શુભાશુભ અધ્યાત્મની ખાતર હોય.
છે તેવીજ તેની શુભાશુભ અસર તેના મરણ મમ્યે સમાધિના સંવ-
ધમાં થાય છે. એમ સમજીને જ્ઞાના બાદ મ્હેનોજ જીવિત પર્વત શુભ
અધ્યાત્મનીજ આદ્ય પાટવી ડલિત છે. સારાં કારણ સેવકાર્થી વાપે
વળે સારંગ થાય છે. એવા નિશ્ચય અને અદ્વાર્થક મરણ વસ્તુતે મ-
માધિ ક્ષણનાર જનોજ જીવિત પર્વત શુદ્ધ ભાવનાથી શુભ કર્ણી
કરવા વરાવળ રહેકું મસ્તરું છે. મનત સ્વર્ણક સ્વંથી મન્ કર્ણી
કરનાર સત્પુરુષો અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિથી અને મમાધિપુત્ર મરણ
કાતી મદ્ગતિના ખાગી થાય છે.

જો મું જન્મ મરણના દુઃસ્વર્ણી જાત પામ્યો જોય નાં શ્રી
ધીનગગ વેવનાનુસાર નિર્દોષ થવનું આગમન કરીને જેવ મમાધિ
મમ્પની પ્રાપ્તિ થાય તેવ સ્વાત જ્ઞાત રાગ. મમાધિ મરણથી જીવિત
પર્વત કરેવા ધર્મની માર્ગકતા થાય છે. મેવે તેમજ્ય કેદા જ્ઞાતાર્થી
જઠ કાદવાને બાદે જાંથી નોરી સાથે મોટો વિંગે કુવામાં મોગ્યત

હેલાં પ્યાર સ્મરણાં, દુષ્કૃતનિંદના, સુકૃત અનુમોદના સર્વ જીવ સાથે સ્વામણા, સંનેસ્થના, પંચાચારની વિશુદ્ધિ તથા નવકાર મહા-મંત્રાદિકનું સ્તુત્ત્વ પૂર્વક સ્મરણાદિક દ્વન્ન અધિકારો બહુ સારી રીતે સમજવા, આદરવા. અને આરાધના અથવા પુન્ય પ્રકાશના સ્તબ્ધની પણ ઉક્ત અધિકાર સારી રીતે સમજી શકાય તેમ હોવાથી અંત સ-માધિને દુષ્ટવાચાહ્યા ખાદ્ય એનોષ્ઠ તેનું નિરંતર ધ્યયન મનન કરીને તેમાં રહેલા પરમાર્થનું પરિચીલન કરવું યુક્ત છે.

ગમે તેવા સંયોગોમાં પોતાનું સ્વરૂપ નિશ્ચય નહિ શૂન્યનાર દૃઢ અ-ધ્યાસી અને સમાધિ મરણને પામી અક્ષય મુક્તિનો અધિકારી થઈ શકે છે.

૩૭ આ ભવ પરભવ સંવંધી ભોગાશંસા કરીશ નહિ.

આ લોક અથવા પરલોકના મુક્તિની દુષ્ટાથી કરવામાં આવતી ધર્મ કરણી અત્યંત ફલદાયી થાય છે, પણ જો તેમ કરણી કેવળ પારમાર્થિક મોક્ષ મુક્તિને માટેજ સહેતુક સમજીને વિવેકથી કરવામાં આવી હોય તો તેથી મુક્તિપણે મોક્ષનો અને મીઠાપણે સામાન્યતઃ સ્વર્ગાદિક મુક્તિનો સહેતુ લાભ મળે છે. મનના પરિણામ મુક્તિ સામાન્ય વિશેષ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે જેમ જેમ તેમ નવજા પરિણામને મનમાં અવકાશ આપવો નહિ. કદાચ તેનો પરિણામ થયો

મંદુકી પેદા થઈ જાતી નથી તેમ-ત્રિવેક પૂર્વક-ભોગાસા તમીને નિષ્કામપણે જો તદ્દેહ અને અમૃત ક્રિયાને સેવકામાં આવે છે તો તેથી અંતે ધરનો અંત કરીને પરમ સમાધિપય-મોક્ષ છુલ્કની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૩૮ સ્વ કર્તવ્ય સમજીને સ્વપર હિત સાધવા તત્પર રહે.

જે શૃંગાશય પ્રથમ સ્વહિત યથાર્થ સમજીને આદરે છે, તેમાં જ અતોનિષ્ઠ સાધવાન રહે છે, તેમ મહાશય કાલાંતરે પરહિત સાધવાને સમર્થ થઈ શકે છે. પણ જો પહેલાં પોતાનું સ્વં હિત જાણું છે તે પૂરું જાણતો કે આદરતો નથી તો તે પરહિત શી રીતે સાધી શકશે? પોતે નિર્ધન છતાં અન્યને શી રીતે ધનાશય કરી શકશે? પોતે જ દુ-રિઆમાં દૂરનાં છતાં અન્યને શું નારી શકશે? માટે સ્વ હિતને યથાર્થ સમજીને સાધનારજ પરહિતને પણ પરમાર્થથી જાણી સમજીને સાધી શકવાનો એ વાત નિઃસંશય સિદ્ધ છે.

જ્ઞાની-ત્રિવેકીજનો સ્વહિતની પેરે પરહિતને પણ સ્વ કર્ત-વ્ય સમજે છે, અને મર્થાજ મેમો નિરમિમાનપણે સ્વહિત સમજીને જ પરહિત કરે છે.

તત્ત્વદાદિ મહાપુરુષો કદાપિ પણ ‘હું અમુકનું હિત કરુંદું’
‘મારા વિના અમુકનું હિત થઈ શકતું નથી’ એવું કર્તૃત્વ-અભિમાન

દોષને નીરસી છુપાવવાની સારી ટેક પડવાથી આત્મામાં મંઘીરતા નામે સદ્ગુણ પ્રગટ થાય છે.

૨. રૂપ નિષિ-પાંચે ઈન્દ્રિયો પરબદી અને દેહ નીતોગી હોવાથી શરીર સૌષ્ઠ્ય ગુણ સ્થાપે છે. વિષય લોલુપતા તજીને મન અને ઈન્દ્રિયોને નિયંત્રણ રાખવાથી અને આતોમ્યનાના નિયમોને પણ લક્ષ્ય પૂર્વક પાલનવાળી ઝત્ત ગુણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. 'શરીર માધ્યં સ્વલ્પ ધર્મ સાધન'—શરીર ય ધર્મ સાધનોર્ધાનું એક અતિ અગત્યનું સાધન હોવાથી તેની યોગ્ય સંભાલ ઝેવાની સર્વ કોઈની પ્રથમ ફરજ છે.

૩. સાંમ્પતા-જેમ ચંદ્રને દેસી સર્વ કોઈને શ્રીતલ્લતા ઘડે એવી પ્રકૃતિની સહજ ક્ષીતિલ્લતા સાત્ત્વિક વિચાર, સાત્ત્વિક ભાષણ, સાત્ત્વિક કાર્યોવદે સહજ સિદ્ધ થાય છે. સહજ શ્રીતલ્લ સ્વભાવવાળા માણસો સર્વ કોઈને અભિગમ્ય થાય છે. તેથી ઠંડી પ્રકૃતિ પ્રાયઃ સર્વ કોઈને મિત્ર હોવાથી તે સર્વના વિશ્વાસપાત્ર થઈ પડે છે.

૪. જનમિત્ર-લોક મિત્ર ગુણ સર્વ કોઈને ઘટ્ટપ થવાય એવાં સન્કાર્ય-શુદ્ધ કરવાથી અને આલોક પરલોક વિરુદ્ધ દુષ્કૃત તજવાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. આ ગુણથી માણસ ધારે એવાં મોટાં કાર્ય કરી શકે છે.

૫. અકૂર-તામસી પ્રકૃતિ તજીને સમાં, નમ્રતા તથા અનુકંપાદિક ગુણનો અભ્યાસ કરવાથી કૂરતા-કઠોરતા દોષ દૂર થાય

છે. અને હૃદયમાં, વચનમાં, અને કૃતિમાં સહજ કોમલતા મળે
થાય છે.

૬. ખીરુ-ધર્મી માણસોની સંગતિથી અથવા ધર્મ સારું શ્રવણ
મનન કરવાથી યા તો પૂર્વના શુભ સંસ્કારથી જીવને સ્વભાવિક રીતે
પાપનો યા પરમવનો દર લાગે છે. કંઈ પણ અનીતિ કે અન્યાય
કરતાં મન છૂટ દેડને સંકોચાય છે, અને પાપથી તરત વિરમ છે. ઉ-
ક્ત ગુણથી પોતાના પુણ્ય વડીલ જનોનું મન પણ ન દુમાય છંદી
કાઠગી રચાય છે.

૭. અગઠ-ગઠના (છઠ્ઠ પ્રપંચાદિક કપટ દુષ્ટિ) તજ્યાર્થી
૫ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે, મરણ સ્વભાવ ધારવાથી સ્વવ્યવહાર પણ મ-
રણ કરી શકાય છે. કપટી માણસોને તો કપટ કરીને પોતાનો દોષ
ગોપવવાને માટે વધુ વ્રત વ્યવહાર ચલાવવો પડે છે. મરણ સ્વભાવિ-
ને તેમ કરવાની કંઈ તકરાર રહેતી નથી. કેમકે મરણ સ્વભાવિનાં વ-
ચન ક્ષણે મરે કાંડેને વિશ્વાસ આવે છે. કન્યાણ પણ એવા મરણ
સ્વભાવિનું જ થાય છે, કપટીનું થતું નથી.

૮. દાક્ષિણતાર્વજ-સ્વ દુષ્ટા રોષ યા ન રોષ પણ કંઈક આ-
માન્ય વિચારીને વડીલની અથવા મવુદાયની મીઠા દુષ્ટાને માન
આપીને કંઈ કાર્ય કરવાની વદતિ શોક માન્ય રોવાથી મેંથી કશિય
મારો આપ પણ મટે છે. પરંતુ કદા દાક્ષિણતા કંઈક મર્યાદામય

દોષી જોડે. વિચેદ વિનાની દાતિપ્પતાથી વિપરીત પરિણામ પણ
આરે છે એ જાન થૂલવી જોઈતી નથી, વિચેદથીમ સ્વપર હિત સાધી
દેવાય છે.

૯. જ્ઞાન-રૂપ કુલની અથવા પર્યંતી મર્યાદા પાત્તના
માન્યોના પરિચયથી થા પૂર્વના શુભ સંસ્કારથી જ્ઞાનો ગુણ છામી
છે. એ ગુણથી ચંદ્રપણ સોડું કાપ કરતાં મીઠા દરે છે અને શુભ
કામમાં વરાળે પ્રકટિ કરવા દોરાય છે. એવી જ્ઞાની દરેકને આ-
ચર્યવતા છે.

૧૦. દયાળુ-જ્ઞા, સહનગ્રીભાષા અને દુઃસ્વી લોકોની દાસ
દીનમાં ધરવાથી અથવા નીચ નિર્દયમનોનો સહવાસ તમીને વદાર
આશયોની મંગલિ કરી તેમના જેવા સદ્ગુણોનો અભ્યાસ કરવાથી
મર્મ મતિ દયામાલ રહે છે.

૧૧. મમદાષ્ટિ-મધ્યસ્થ-આંધળા રાગ કે દ્રેષ તમીને નિવ્યજ
પાતપણે સત્યામન્ય સંબંધી તોલ કરવાની દેવરાઝાને એ ગુણ માળ્ય
થઈ શકે છે.

૧૨. ગુણરાગી-ગમે તેમાં રહેલા સદ્ગુણ પ્રત્યેના સાચા પ્રેમ
થીમ વત્ત ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે, ગુણરાગથી ગુણની અને ગુણદ્રેષથી
દોષની શાન્તિ થાય છે. નિર્ગુણના રાગથી પણ દોષનીજ પુષ્ટિ થાય
છે કેમકે કેવલ રાગમંથ દોષને પણ ગુણમ માની મે છે. અને દ્રેષ

૧૭. કૃદ્ધાનુગત-શિષ્ટ સદાચારી સત્પુરુષોના પગલે ધાલનાર પોતે પણ અનુદ્યમે સત્ ચારિત્રના પરિચીલનથી સારી પંક્તિમાં આવી શકે છે.

૧૮. વિનયવંત-મદ, અહંકારાદિક દોષને તપઝીને સંત પુરુષોની સેવાથી યા સાધુજનોની હિત શિસ્તામણને હૃદયમાં ધરવાથી વિનય-નમ્રતા આવે છે.

૧૯. કૃતજ્ઞાણ-કરેલા ગુણના જાણ માણસો પોતાના ઉપકારી માતા, પિતા, સ્વામીકે ગુર્બાદિકના બની શકે તેટલા ગુણાનુવાદ કરવા ચૂકતા નથી. કૃતજ્ઞ માણસ ઉપકારીના હિતને માટે બને તેટલો સ્વાર્થનો મોગ આપે છે.

૨૦. પરહિતકારી-સહુને સ્વહિત શ્વાલું છે એમ સમજીને સ્વહિતની પેરે પરહિત કરવામાં પણ જેને મીતિ છે તે મનથી, વચનથી કે કાયાથી કોઈનું અહિત ધાય એવાં કાર્યથી દૂર રહેવાનોજ અને હિત ધાય એવાંજ શુભ કાર્યમાં જોડાવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

૨૧. ભગ્યલક્ષ-સર્વે વાસ્તવમાં જેની હાિ આરપાર પહોંચી શકે છે એવો ષકોર પુરુષ મુસેથી સ્વહિત સમજીને તેને વિવેકથી સાધી શકે છે. ઉક્ત ૨૧ ગુણથી ભૂષિત મલ્લ સ્વહિત સાધવાને સંપૂર્ણ અધિકારી છે. સ્વહિત સાધવાના અનેક માર્ગ પૂર્વે મસંગે મસંગે બતાવ્યા છે. એમ જેને યત્નથી સ્વહિત-સ્વ કર્તવ્ય સાર્થું છે તેને પરહિત પણ

સાંતોષાંગ આગમને અર્થ રહસ્ય યુક્ત માળના છતા, અન્ય શિ-
ષ્યોને પઠાવશામાં કુચ્છ અને પ્રયાદ રહિત યુક્ત-ઉચ્ચર યતને પાઠ-
ચાવી નરપર છતા, શિષ્ય મમૂરને ધર્મશિલા શ્રેયામાં ચતુર પ્વા
અશિષ્યમાં આચાર્યપદ પામવાને યોગ્ય ધર્મગુરુ ઉપાલ્યાયના મામર્થી
ઓઠાવાય છે.

ચાણીકર પરિશરથી યુક્ત મુમુક્ષુ જનો જૈન દર્શનમાં સાધુ, ધ-
ર્મગ અને નિર્લેશાદિના મામર્થી ઓઠાવાય છે, તેમજ અદોનિજ પ્રયાદ
રહિત ધર્મશાસનમાં નરપર છતા રહિત પુર્વક પરહિત માંહે છે. અર્થિ-
સા, સંસ્રવ અને તપ યત્નગ ચારિત્ર ધર્મમાં શક્તિ શાસ્ત્રપાનવળે શર્મના
અન્ય જીવોને સમ્યક્ષ બનાવે છે.

શુદ્ધ આત્મ ધર્મથી અપેક્ષા દોષાર્થી રક્ત. વન વાંધેથી જગતમાં
જ્યારમૂલ છે, જેમાં અરિહંત અને શિદ્ધ શુદ્ધ દેવવંદે, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય
અને સર્વ સાધુજનો શુદ્ધ શુદ્ધને તેમાં શાસ્ત્રભૂત રહેલા દર્શન, જ્ઞાન,
ચારિત્ર અને તપ શુદ્ધ ધર્મવંદે જર્મ છે. એમાં શુદ્ધ ધર્મ રહેલ આત્મ
જ્યોતિષમાં જાગિરને રહેલો છે. અને તેમ જાગિરને રહેલો શુદ્ધધર્મ જ-
ર્મથી પુરુષોની પેરે પરમ પુરુષાર્થ યોગે મળત થા શકે છે. પામેથી કુ-
રગોને ને મળત યોગ્ય છે. આપણા મંત્રેશ આત્મામાં જાગિર રહે રહેલ
ને શુદ્ધ ધર્મને મળત શાસ્ત્રની પરિવ શુદ્ધ-નિશ્ચયી ઓ પુર્વોત્ત વંધ
પરમેષ્ઠિ ધર્મવંત્રી ગન્ધવળે મજન, વધરણ, વધન, પુમ્મન શાસ્ત્રમાં.
આવે નો આપણામાં જાગિરને રહેલો શુદ્ધ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર

છે. અને પરિસાવનવદેજ તે દૂર થઈ શકે નેમ છે. તો પછી મન્ય-
મરણમન્ય અનંત દુઃસ્વથી ઉદ્વિગ્ન થયેલા મુમુક્ષુ જનોએ તેનું પાન
કરવા શા માટે દીલ કરવી જોઈયે ? ધીરમથુષ ગૌતમ સ્વામીને
પણ પૂર્વે કહ્યું છે કે ગોચમ મ કર પ્રમાદ ” એ વચન શુદ્ધ
મનન કરવા યોગ્ય છે.

આપણા સાચા અર્થમાં-સ્વાર્થમાં અનાદર કરવાં, સ્વદિનથી
પ્રુકવું, સ્વ કર્તવ્યથી ભ્રષ્ટ થવું, અને નહિ કરવા યોગ્ય કરવાને
તત્પર થવું, તેનું નામ જ્ઞાની પુરુષો પ્રમાદ કહે છે. ટુંકાણમાં સર્વજ્ઞ
મધુની અતિ દિનકારી આજ્ઞાની ઉપેક્ષા કરીને સ્વચ્છંદ વર્તન કરવું
તેનું નામજ પ્રમાદ છે. મથ, વિષય, ક્ષાપ, નિદ્રા, અને વિકાષા
મઠીને પ્રમાદના મુખ્ય પાંચ ભેદ છે, જે ધર્મચીજનોએ અવશ્ય પરિ-
ત્તરવા યોગ્ય છે. અમમાર્ઝી પૃથ્વજ પર્યંતું યચાર્ય સેવન કરી શકે છે.
પ્રમાદશીલ જનો જરૂર સ્વ કર્તવ્ય-કાર્યથી પૂરે છે.

ઉપશમ થેણિ ઉપર આરુઢ થયેલા, લીંદ પૂર્વપર સાધુઓ પણ
પ્રમાદ વશાત્ સ્વસ્થાનથી પૂકી પતિત થાય છે તો લીંજાનું ને શું
ગર્જું ? એમ સમગ્રી જેમ બને તેમ પ્રમાદ સ્થાનને ત્રીજી અમમલ થઈ
જોઈયે. થોડા પણ વ્રજ, રજ, કે અધિની પેરે પ્રમાદને પણ વપતાં
વાર લાગતી નથી તેથી ને ડ્યાં મુખી નિરવદેશ નહ ન થાય ત્યાં
મુખી તેનો વિશ્વાસ કરવો અશકીય જનોને ઉચિત નથીજ.

શુદ્ધ ભાવના ઈશ્વર રસાવળ છે. કેવળે તેના વિના ગમે

તપ ઝક્ષણ ધર્મ અવશ્ય પ્રગટભાવને પામે એ જ્ઞાન નિઃસંશય છે. માટે આપણે શુદ્ધ દેવ ગુરુ અને ધર્મ સંવંધી મહાગુરુ સમીપે સારી સમજ મેળવી, તેનું મનન કરી, તેવા પવિત્ર ભક્ષ્યથી જ જગતમાં સારભૂત એવા પંચ પરમેષ્ઠી મહામંત્રનું અહોનિત્ર ગટણ કરવું યુક્ત છે એમ પવિત્ર લક્ષ પૂર્વક પરમેષ્ઠી મહામંત્રનું અહોનિત્ર ગટણ કરનાં આપણે પણ અંતે કદિદ ભ્રમરીના મ્યાયથી પરમેષ્ઠીરૂપ થઈને અવિનાશીપદના અવશ્ય અધિકારી થઈ ગ્રહીત.

૪૦ ધર્મ સ્માયણનું મેવન કર

દ્વંત્રં ગર્ગિયં પરિણામ દુર્બલં. પતત્યવશ્યં શ્વથ મન્ધિ જર્જરં॥
કિમોપયે ક્રિશ્યમિ મૃદ દૂર્મતે. નિગમયં ધર્મ
સ્માયનં ચિત્ત ॥ ૨ ॥

તમે મૃદુ બાળ્ય પામ્યા હતા પરિણામ દુર્બલ થઈ ગયા છો. આ ગર્ગિય, તેના સાધા નમ્ય વસ્ત્રાથી નાજર્ક થઈ ગયા અને અવશ્ય (વજ્ર દિન) પડવાનું છે, તો હું મૃદ દૂર્મતિ 'તું જા માટે' અનેક જાતનાં ધોષો મેષત્ર કરીને દેશનું દમન કરો છે' કેવલ નીચાંબી અને નિરુપમ પણ મર્મ સ્માયણ નું તું અહોનિત્ર પાન કર. ધર્મ સ્માયણિના કદાપિ તાપા મન્ય, મળા અને વૃત્તુર્યા. બાલ-ગોપોનું નિર્દેશન થઈ શકતું નથી. મન્ય મળા અને વૃત્તુ વજ્ર વાળીયોના મહેયરા રોગ

તેવી ધર્મ કરણી પણ ફઢીમૂત થતી નથી અને શુદ્ધ માવના-માવથી સર્વ કરણી સફળ થાય છે. માટે ઉક્ત માવનાનો અવશ્ય અભ્યાસ કરવો જોડ્યે. ‘માવના ભવ નાશિની’-માવના જન્મ-મરણનાં દુઃખ માવનો અંત કરે છે અને અક્ષય અનંત મુક્ત મેઢી આપે છે.

મૈત્રી, મુદિતા, કરુણા અને મધ્યસ્થતા રૂપ માવના ચતુષ્ઠય પ-રમ હિતકારી છે. તેમજ અનિન્ય, અગ્રગ્ણ, મંમાર, એકન્ત્ર, અન્ય-ત્વાદિક દ્વાદશ માવના પણ ભવ ભયને દગ્નારી છે.

શુદ્ધ માવના રહિત ક્રિયા કાચના કટકા જેવી દોવાથી ત્યા-જ્ય છે. પણ ક્રિયા રહિત શુદ્ધ માવના નો અમૂન્ય રન્ન જેવી દોવા-થી સેવ્ય છે. શુદ્ધ માવના રહિત અંધ ક્રિયાથી અહંકારાદિક દોષો પ્રભે છે ત્યારે કેવલ શુદ્ધ માવનાથી તો શુદ્ધ ગુણાનુ ગગાદિક સ-દ્ગુણો મળે છે. શુદ્ધ માવનાવંત કદાપિ વીતરાગ દેશિત સન્માર્ગનો અનાદર કરેજ નહિ, એટલુંજ નહિ પણ યથાશક્તિ જ્ઞાન-ક્રિયા રૂપ મોક્ષ માર્ગનો આદર કરે છે અને ણજ ચ્વં રમાયણ છે.

શુદ્ધ માવના યુક્ત ધર્મ ક્રિયા દૂધમાં સાકર જેવી, ઉચ્ચલ, શે-સ્વમાં દૂધ જેવી અને મુવર્ણમાં જડેલા સાચા રન્ન જેવી મનોહર થડ પડે છે, અને આત્મ કલ્યાણ પણ વી સત્ક્રિયાયીજ સાધી શકાય છે તેથી મોક્ષાર્થી સજ્જનોષ વી સત્ક્રિયાનોજ સ્વપ યગ્વો ડચિત છે. જેથી શીઘ્ર સ્વમોક્ષ યડ્,નકે.

૪૧ વૈરાગ્ય ભાવથી લક્ષ્મી વિગેરે ક્ષણિક પદાર્થોનો મોહ તજી દે.

અનિત્ય અને અસાર સ્થળ વિનાશી પદાર્થોમાં મોહ ધારીને મુ-
લ્ય-અજ્ઞાની જીવો મહા દુઃખી થાય છે. મમતાવટે થયેલા મનિ
પ્રમથા મૂર્ત જનો અનિત્ય વસ્તુને નિત્ય, અસાર-અશુચિ વસ્તુને
સાર-શુચિ અને પરાઈ વસ્તુને પોતાની માની તેમાં મુંઝાઈ મરે છે. જો
તેમને વસ્તુ સ્વભાવનું જ યથાર્થ જ્ઞાન થાય તો સ્વોદી વસ્તુમાં નારક
મુંઝાઈ મરવાનો વલ્લભ આવેજ નહિ, માટે પ્રથમ મધ્યસ્થપણે વસ્તુ
સ્વરૂપ જાણીને વિવેકથી વાધકભૂત ભાવોનો ત્યાગ કરીને વસ્તુભ-
વતરી માર્ગનું જ પ્રવેશ કરવું જોઈયે.

પદો જલ તરંગ વિલોલા, યૌવનં ત્રિ ચતુરાણિદિનાનિ॥
અરદાભ્રમિવ ચંચલમાયુઃ, કિં ધનૈઃ કુરુત ધર્મ મનિન્દ્યમ્.

લક્ષ્મી જલ તરંગની જેવી ચંચલ છે, યૌવન કય શીઘ્ર વાત્સ્ય જાય
જ, અને આપુલ્ય અરદ રુનના ઘાટલની જેમ અત્યંત અલ્પવાલ ટકે
નું છે તો અસ્થિર ધનને માટે આટલી દોડસામ કરવાની શી જરૂર છે?
આટલા અલ્પ સમયમાં બની શકે તેટલી તરસાથી અહિંસાદિક શુદ્ધ નિર્દોષ
ધર્મનું જ, સેવન કરવું જ્ઞાન જરૂરનું છે. જેમકે સર્વ શુદ્ધિ વસ્તુ

ધર્મધીજ માત્ર થઈ શકે છે. શુદ્ધ ધર્મસેવન વિના અભિવ્યર્મા કંડપણ સુખની આશા રાખવી વ્યર્થજ છે. અને ધર્મ સેવનથી સર્વ પ્રકારનું સુખ સ્વતઃ માત્ર થાય છે.

હ્યાં સુધી જીવ સંસારના મોહમય સંબંધમાંજ રહ્યો પડ્યો રહે છે ત્યાંસુધી તે મોહ માયાના જોરથી સંસારના સ્વરૂપને યથાર્થ સમજ્યા વિના, સ્વદિત સાધવાને કંડપણ શક્તિવાન થઈ શકતો નથી. હ્યારે જીવને સંસાર સંબંધી દુઃસ્વનો સ્વરો ગ્યાલ આવે છે ત્યારેજ તેથી છૂટવાને કંડક સાધનની જોશ કરે છે, અને માત્ર્યયોગે સત્સંગ વડે ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવાને તેમજ સમજીને તેને સેવવાને તે સમર્થ થઈ શકે છે, સંસારનું સ્વરૂપ વિચારીને તેનો સ્વરો ગ્યાલ લાવવાને માટે જ્ઞાની પુરુષોષ અનિત્ય, અગરણાદિક ચાર ભાવનાઓ શાસ્ત્રમાં કહી છે તેનું યથાર્થ મનન કરતાં ધ્યન, મહત્તેવી, નમિ રાજર્ષિ, પ્રમુખ અનેક ભવ્ય જીવો મુક્તિપદને પામ્યા છે. માટે ઉક્ત ભાવનાઓનું સ્વરૂપ જ્ઞેન માત્ર બનાવવું એમ દુરમ્ભ ધાર્યું છે.

૧. અનિત્ય—દેહ, બ્રહ્મી અને કુટુંબ વિગેરે સર્વ સંપાંગિક વસ્તુઓનો વિયોગ યથા વિના રહેવાનો નથી. સર્વ અંતઃ કાલ સર્વ-ત્ર પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છે. કાલને કાલનો ધ્ય છે એમ સામર્થીને બીધ સ્વદિત સાધવું.

૨. અગરણ—અગરણ દેહ કે બ્રહ્મી પૈકી કોઈપણ પરમવસ્તુમાં

દ્વેષ કરીને નાહક દુઃસ્વ પેદા કરે છે, તત્ત્વથી જોતાં આપણું મુખાર નાર કે વગાડનાર આપણેજ છીએ.

૫. અન્યત્વ-દેહ, લક્ષ્મી કે કુટુંબને આત્માની સાથે અત્યંત સંબંધ નથી, ફક્ત અल्प કાલને માટે સંયોગ સંબંધ થયેલો છે કે જેનો અવશ્ય વિયોગ થવાનો છે. અરે નિત્ય મિશ્ર સમાન દેહ પણ અંતે આપણું થતું નથી તો અન્યનું તો કહેવુંજ શું? વઢી દેહ લક્ષ્મી વિગેરેનો અને આત્માનો સ્વભાવ ભિન્ન ભિન્ન છે. દેહ, લક્ષ્મી વિગેરે જડ વસ્તુઓ છે, ત્યારે આત્મા ચૈતન્ય યુક્ત છે. દેહ વિગેરે વસ્તુઓ સખ વિનાશી છે અને આત્મા તો અચલ અવિનાશી છે. એમ સમગ્રી દેહાદિક સંબંધી મિથ્યા મોહ તર્જીને નિર્મલ જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રાદિક આત્માની સહજ સંપત્તિ સંપાદ કરવા મયત્ન કરવો જોડાયે.

૬. અશુચિ-આ શરીર મઠ વૃષ્ટાદિક મહા અશુચિથી ઘેરેલું છે. પુરુષને નરદાસ અને શ્યામ દાદગ દાસ અશુચિ વહેતી રહે છે. તેમજ સદન પદન અને વિશ્રમનન જેનો ધર્મ છે પણ આ જડ દેહમાં કોણ વિવેકશાલિ મુકાય? આવા શરીર અશ્ચર્ય અને અશુચિમય દેહની મ્તાત્ર કોણ ભગવદ્દષ્ટિ પુરુષ પાપનો પોટમાં ગિરણ કરાવે? આવા અશુચિમય દેહમાં વિવેક શું તો રાખેજ નહિ, કેવળ નિવિંધેલી-મૂંડ મેવાજ રાખી શકે. અને તેની દ્વારા અનેક પાપ કરીને પણ મુક્તિ પાવ.

પાંચ અનુષ્ઠર વિમાન તથા સિદ્ધસીલા રહેલી છે. અષ્ટો લોકમાં વ્યં-
તર; જાણવ્યંતર, ૧૦ ધ્રુવનપતિ, તેમજ સાન નર્ક પૃથ્વીઓ રહેલી
છે, અને તીર્થર્થી લોકમાં અસંખ્યાતા દ્વીપ તથા અસંખ્યાતા સમુદ્ર
જંબુદ્વીપની કરતાં વલ્લ્યાકારે આવી રહેલા છે. આ ધાવનાથી સમ-
કિતની રહતા થાય છે.

૧૧. ચોથો દુર્લભ-ઈંદ્ર કે ચક્રવર્તી જેવી સંપત્તિ કરતાં પણ મી-
ઠને આ સંસાર ચક્રમાં ભ્રમતાં સમ્પત્તિ રત્નની પ્રાપ્તિ યથી પરમ
દુર્લભ છે. શુદ્ધ દેવગુરુ અને ધર્મનું સ્વસ્થ યથાર્થ જાણવાથી અને
જાણીને તેને સમ્યક્ આદરવાથીજ સમ્યક્ત્વ ગુણની પ્રાપ્તિ થઈ શકે
છે, સમકિતવંતનીજ સર્વ કરાણી ભેદે પડે છે-મોક્ષ પ્રદાપણને આપે
છે, એ સમર્થને મોક્ષાર્થી સજ્જનોષ પ્રથમ સમકિતનીજ ધાવના રદ
કરવાની જરૂર છે. ક્ષમ, સ્વિગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, અને આસ્તિકતા
જે પાંચ સમકિતનાં ઘેટું ભક્ષણ છે. સમકિતવંતનું જ્ઞાન યથાર્થ
હોય છે. તેથી તે દિનાદિત, ત્યાગાભાવ, અને ભક્ત્યાભક્ત્યાદિને યથાર્થ
સમજે છે.

૧૨. અરિદિત ધાવિત ધર્મ-રાગ, દ્વેષ અને મોહાદિક સર્વ
દોષ રહિત સર્વજ્ઞ મહુની સાતિશય જાણીથી અનેક મીઠોના
હૃદયન સંતપોનો ઉચ્છેદ થઈ જાય છે અને તેથી અનેક ભક્ષ્યો
સ્વપરિત સાધવાને સમ્યક્ થાય છે. જ્યાં દિતકારી ન-

૯. નિર્જરા-જેથી પૂર્વ સંચિત કર્મનો સ્થપ કરી શકાય પટલે કે આત્માને કર્મથી જુદો પાઠી મુક્ત કરી શકાય તેવું નામ નિર્જરા છે. તેથી નિર્જરા સમતા યુક્ત તપ કરવાથી યાય છે. ઉક્ત તપના છ શાષ અને છ અભ્યંતર મઝીને ૧૨ વાર ભેદ છે. વિવેકથી કરવામાં આવતો શાષ તપ અભ્યંતર તપની પુષ્ટિ કરી આત્માને અત્યંત નિર્મલ કરે છે. તેથી દરેક આત્માથી જનોઈ ને અવશ્ય આદરવા યોગ્ય છે. અનશન-ઉપવાસાદિ, ઝનોદરી-અલ્પ મોજન, દૃષ્ટિ-સંક્ષેપ-નિયમિત ભોગોપભોગ, રસ ત્યાગ-અમુક રસની લોલુપતાનો ત્યાગ, કાયક્લેશ-કેશ લોષ, આતાપનાદિ, અને સંલીનતા-આસનજય પ્રમુખ ૬ શાષ તપના ૬ છ ભેદ છે. તેમજ શાયશિત-પાપની આલોચના, વિનય-ગુણાનુરાગ, વૈયાટ્વ-સેવા ભક્તિ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, અને કાઝસગ્ગ-દેહાદિક પરથી મૂર્છાનો ત્યાગ ૬ પ્રમાણે અભ્યંતર તપના છ ભેદ મઝી તપના વાર ભેદ કયા છે. જેમ પ્રવલ અગ્નિના તાપથી મુવર્ણની શુદ્ધિ થાય છે તેમ પૂર્વોક્ત પરમ પુરુષ પ્રણીત તપના સમ્યગ્ આરાધનથી આત્માની વિશુદ્ધિ થઈ શકે છે. એમ સમઝીને ઉક્ત તપનું સેવન કરવા સાવધાન રહેવું.

૧૦. લોક સ્વભાવ—ઝર્વ, અધો અને તીર્છા લોકનું સ્વરૂપ નાશમાં જોવું ફયું છે તેવું વિચારવું. પોઠા પગ કરીને અને કેટે દાપ દડને ઝમેળા પુરુષની જેવી આકૃતિ સંપૂર્ણ લોકની કહેલી છે. ઝર્વ ઝોકમાં પગધર ઝયોતિષ ધક, વાર દેવલોક, નવ પ્રવેયક,

૪૨ સારભૂત એવા સદ્ વિવેકનુંજ સેવન કર.

‘સદસદ્ વિવેચનં વિવેકઃ’

સત્યાસત્યનો સમ્યક્ વિચાર પૂર્વક નિર્ણય કરવો કે ખાતો સત્યભૂતજ છે અને આ અતત્ત્વરૂપ છે. ખાતો સંપૂર્ણજ છે, અને આ અપૂર્ણ છે. આતો આદરવા યોગ્યજ છે, અને આ મજવા યોગ્ય છે, આતો દિનકારીજ છે, અને આ અદિતકારી છે. આતું કાર્દનજ ઉચિત છે, અને આતું અનુચિત છે. આમાંજ ત્યામ સમાવેલો છે, આમાં નથીજ અથવા ગેરલાભ છે આતો ગુણવાનજ છે અને આ નથી, અથવા દોષયાન છે, આવી વસ્તુભોજ મહત્ત્વ છે અને આવી અમહત્ત્વ છે. આવી વસ્તુઓજ વેય (પોષા યોગ્ય) છે અને આવી અવેય છે, આવા મહત્ત્વવાળા જીવન હોય છે, અને આવા મહત્ત્વ વિનાના અર્જીયન હોય છે. આતું નામજ યુગ્ય, અને આતું નામ ને પાપ, આતું નામ તે આશ્રય અને આતું નામ સંચર, આવા પરિણામથી કર્મનો વંધ થાય છે, અને આવા પરિણામથી નિર્જરા અથવા કર્મત્ત્વ મોક્ષ થાય છે. આવી રીતે આત્મદિત સંવંધી વંદક પારીકતાથી અવ્યોકન કરતાં વિવેક દીપક મળે છે. જે અનાદિ અજ્ઞાન અંધકારનો નાશ કરી નાંચે છે અને ઘટમાં સમાધિકારક જ્ઞાન પ્રકાશને ચિત્તારે છે.

અંતર રાગ, દ્વેષ, અને યોદાદિક મદા વિકારોને મહત્ત્વમાં રાસીને

મુની ઘાળી ભવ્ય ચકોરોને અમૃતથી પળ મીઠી લાગે છે તેથી તેનો
 ફદાપિ અમાલો યતોજ નથી. પુષ્કરાવર્ત મેથની જેવા પ્રમુના
 હિતોપદેશથી ભવ્ય જીવો પોતાનું સ્વહં હિત યથાર્થ સમર્જીને
 સેવી શકે છે, અને તેથીજ તેઓ સર્વ પાપ ક્રિયાનો અનુક્રમે પરીહાર
 કરીને નિષ્પાપ એવા મોક્ષ માર્ગનું આરાધન કરવા ઉત્તમાલ્લ યાય છે.
 વિશ્વ-જનોને પવિત્ર ગ્રાસનના રાગી કરવાની અપૂર્વ ભાવનાથીજ
 અરિહંતપણું પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, અને તેનું પરમપદ પ્રાપ્ત કરીને તે
 મહાનુભાવ પૂર્વ ભાવનાનુસારે ત્રિભુવનવર્તી જનોને પવિત્ર હિતોપદેશ
 આપી તેમને સાક્ષાત્ ગ્રામનના રાગી કરે છે. તેથી મિદ્ધ યાય છે કે
 પૂર્વોક્ત સદ્ભાવના આપણી ભવિષ્યની ઉન્નતિનાં અવંધ્ય વીજરૂપ છે.
 વર્તમાન કાલમાં રસાયન શાસ્ત્રીઓ પણ અનુકૂળ ભૂમિમાં વાવવા
 યોગ્ય શ્રીજ-વન્દુઓનો વિવિધ ભાવના (સંસ્કાર) ટકાવે ત્રાવી તે
 વહે ફલિછત ફાળને મેળવી શકે છે તો સર્વત્ર સર્વદર્શી-સર્વશક્તિ સં-
 પન્ન-પૂર્ણાનંદી પરમાત્મા પ્રજાતિ પવિત્ર ભાવના ભાવિત જનો સ્વપુરુ-
 પાર્થ યોગે કેમ અર્ધાદૃષ્ટ ફાળ મેળવી ન શકે. ' અસ્ય મેળવી શકેજ.
 પક્ત પૂર્વોક્ત ભાવના શુદ્ધ હૃદયથીજ આવવી જોઈએ અને એમ યાય
 તોજ તે શુદ્ધ ભાવનાના વચ્ચથી ભવ્ય જીવો આ ભયંકર ભવ દુઃસ્વનો
 સર્વધા અંત કરીને અક્ષય મુશ્વને મુશ્વે સાથી શકે.

૪૨ સારભૂત એવા સદ્ વિવેકનુંજ સેવન કર.

‘સદસદ્ વિવેચનં વિવેકઃ’

સત્યાસત્યનો મમ્યગ્ વિષાર પૂર્વક નિર્ણય કરવો કે આનો તત્ત્વભૂતજ છે અને આ અતત્ત્વરૂપ છે. આનો સંપૂર્ણજ છે, અને આ અપૂર્ણ છે. આનો આદરયા યોગ્યજ છે, અને આ મજયા યોગ્ય છે. આનો હિતકારીજ છે, અને આ અહિતકારી છે. આનું કાર્દજ ઉપિત છે, અને આનું અનુચિત છે. આમાંજ લાભ સમાપ્તો છે, આમાં નથીજ અથવા મેરલાભ છે આનો ગુણવાનજ છે અને આ નથી. અથવા દોષવાન છે, આવી વસ્તુભોજ મહત્ત્વ છે અને આવી અમહત્ત્વ છે. આવી વસ્તુભોજ પેય (પીવા યોગ્ય) છે અને આવી અપેય છે. આવા લક્ષણવાળા જીવન હોય છે, અને આવા લક્ષણ વિનાના અર્જીયજ હોય છે. આનું નામજ પુણ્ય, અને આનું નામ ને પાપ, આનું નામ તે આશ્રય અને આનું નામ સંઘર, આવા પરિણામથી કર્મનો ઘંધ થાય છે, અને આવા પરિણામથી નિર્જરા અથવા કર્મક્ષય મોક્ષ થાય છે. આવી રીતે આત્મહિત સંબંધી વંદક ધારીકતાથી અવન્યેકન કરતાં વિવેક દીપક પ્રગટે છે. જે અનાદિ અજ્ઞાન અંધકારનો નાશ કરી નાંચે છે અને ઘટમાં સમાધિકારક જ્ઞાન પ્રકાશને વિસ્તારે છે.

અંતર રાગ, દ્વેષ, અને મોહાદિક મહા વિકારોને લક્ષમાં રાખીને

भुनी
 फदा
 हिनी
 मेवी
 फरी
 वि
 धा
 मह
 अ
 प
 व
 य
 ह

—

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —

—

—

—

—

—

૨૩. ધર્મરૂપી સંવલ બને તેટલું સાથે લઇ લે.

જીવને મર્યાદા જતાં કોઈપણ પરમાર્થથી સંપાદ્યમાન થાય તો તે કેવળ ધર્મજ છે. અને તેથી દરેક કલ્યાણ-અર્થોપ તે અવશ્ય આપનાર થાય છે. એક ધર્મ સાક્ષાત્ કરવાથી, કરાવવાથી કે અનુમોદવાથી આરથી શકાય છે, પરંતુ શક્તિ છતાં તેની ઉપેક્ષા કરવાથી અથવા મને તેનાં કલિત કરાવનારો પદો તેની મર્યાદા ચૂકવવાથી વિરોધના થાય છે.

જેમ દૂર ગામાંતર જતાં દેરના નિર્વાહ માટે મયમયીજ આત્માની સમવટ કરી રાખવામાં આવે છે તેમ મર્યાદા જતાં જીવે જરૂર ધર્મ સંવલ પ્રથમથીજ તૈયાર કરી રાખવું જોઈએ. ધર્મ સંવલ વિના જીવને મર્યાદામાં મારે વિપત્તિ સદન કરવી પડે છે. અને ધર્મ સંવલ વડે છુલે સમાધિયે સર્વ સંપત્તિ સાધી શકાય છે.

આ મર્યાદા મર્યાદામાં શુદ્ધાશય યુક્ત કરેલો ધર્મ એક ઉચ્ચ-મોચન મોચિયા તરીકે મારે ઉપયોગી થાય છે. યાવત્ તે કોમકુશલે મોક્ષ નગરે પહોંચાડી દે છે.

અહિંસા (સ્વચ્છંદ્રેણે કોઈના માણ નહિ લેવારૂપ દયા), સત્ય (હિત મિત્ર અને મિત્ર માણ), અસ્તેય (અનોત્તરથી કોઈનું વંદન દરજી નહિ કરવારૂપ મંપાનિકતા), મંપ્રચર્ય (વિષય વ્યાપ્તિરૂપ

સદાચાર), અને અસંગતા મૂર્છારહિત પણું, સદૃશ સંતોષ, (નિઃસ્પૃહતા) વિગેરે સદ્વ્રતોનું સારી રીતે સેવન કરવાથી સદ્ગતિની અવશ્ય પ્રાપ્તિ થાય છે. એ સર્વ શાસ્ત્રકારો એકે અવાજે કહે છે. આ શિવાય ‘ અહિંસા પરમો ધર્મઃ ’ એ મુદ્રાલેખ્ય ત્રાસ હાસમાં રાખીને, માંસ, મદિરા, મધ, માત્રણ, મૂલક-મૂલાદિક ભૂમિકંદ રિંગણ વિંગણ આદિક કામોદીપક અને વહુબીજ ફલ તથા રાત્રિભોજન વિગેરે અનેક અભક્ષ્ય વસ્તુઓનું પણ શાસ્ત્રકારોએ વર્જન કરવા માર નડીને કહ્યું છે. આ પ્રમાણે અહિંસાદિક મહા વ્રતોને પુષ્ટિકારી જે જે નિયમાવલી શાસ્ત્રકારોએ ધર્મની દૃષ્ટિ માટે બતાવી છે. તે તે લક્ષમાં નહીને દરેક ધર્માવલંબી સમ્મનનોએ તેનો યથાશક્તિ અમલ કરવો ત્રાસ અગત્યનો છે. કેમકે યથાશક્તિ પત્તનર્થે શુભે-સ્વપર હિતકારી શુભ કાર્યમાં છતી શક્તિ નહિ ગોપવર્તા યથાશક્તિ યત્ન કરવો એ આપણી ફરજ છે.

૪૨ મનુષ્ય ભવ ફરી ફરી મલ્લવો મુશ્કેલ છે, એમ સમજી શીઘ્ર સ્વહિત સાધીલે.

. મનુષ્ય મલ્લની દુર્લભતા જટલા માટે સ્વીકારવામાં આવી છે કે તે પોતા કોઈ પણ ધીર્જી ગતિમાં સમ્યક્ જ્ઞાન-ક્રિયાનું અથવા સમ્યક્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર રૂપી રત્નત્રયીનું યથાર્થ આરાધન

કરીને કોઈ પણ જીવ કદાપિ પણ તે જ ભવમાં સર્વ ધાનિ-અધાનિ કર્પનો સર્વથા અંત કરીને અસય અવિનાશી ધર્મ મોક્ષ મુક્ત સાધવાને સમર્થ થઈ શકે નહિ અને તેથી જ આવો મનુષ્ય ભવ દેશને પણ દુર્લભ કયો છે. અર્પાન્ સમ્યગ્ દષ્ટિ દેવો પણ મોક્ષ ગતિના દ્વાર મનુષ્ય ભવની ઇચ્છા કરે છે અને તેવો માનવ ભવ પાર્શ્વેને તેને અર્પક કરવા સમજમાં આવ્યા શબ્દ જનનો પ્રયત્ન પણ કરે છે.

તેવો માનવ ભવ સાક્ષાત્ પાર્શ્વેને મોક્ષાર્થો જનોઈ મોક્ષ સાધનામાં જ્ઞાન માત્ર પણ પ્રમાદ કરવો યોગ્ય નથી. પ્રમાદજ માર્ગીયોનો કદામાં કદો દુશ્મન છે, જેથી જોકો માત્ર સામગ્રીને પણ નિષ્ફળ કરી નાંચે છે.

પ્રમાદને પરવશ પડી જે જોકો માનવભવને નિષ્ફળ કરે છે તેમને આ સંસાર ચક્રમાં પરિભ્રમણ કરનાં તે પુનઃ પ્રાપ્ત થવો અતિ દુર્લભ છે.

આપીજ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં આ માનવભવ દશ દષ્ટિ દુર્લભ કયો છે. પટ્ટનુંજ નહિ પણ મગધાન્ થી ચીરમધુષ પોતાના મુખ્ય શિષ્ય થી ગૌતમ ગણધરને મંત્રોર્ધાને પ્રગટ રાતે કયું છે કે 'એક જ્ઞાનમાત્ર પણ પ્રમાદ નહિ કરવો'—આ વ.ચય કેટલું ઘણું અર્થ સ્વરૂપ છે ? તેમાંથી આપણને કેટલો સ્વોચ્છેશ્વરો છે ? છતાં જો આપણે મુગ્ધગ્રીમ થઈને પ્રમાદાવરણ તત્ત્વ નહિ સો છેવટ આપણને કેટલું ઘણું શોષણ પડશે ! મનો ગ્યાન પણ આવશે મુન્યારે હૃદયેમણે.

સદાચાર), અને અસંગતા મૂર્ચ્છારહિત પણું, સદ્ગતિ સંતોષ, (નિશ્ચિન્તા) વિગેરે સદ્વ્રતોનું સારી રીતે સેવન કરવાથી સદ્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે. એમ મર્વ શાસ્ત્રકારો એકે અવાજે કહે છે. શિવાય ' અહિંસા પરમો ધર્મઃ ' એ મુદ્રાલેખ લામ્બ લક્ષમાં રહીને, માંસ, યદિરા, મધ, માલ્લખ, મૂલક-મૂલાદિક મૂમિકંદ વિવિધાદિક કામોદીપક અને બહુશીઝ ફલ તથા રાત્રિમો વિગેરે અનેક અપ્રધ્ય વસ્તુઓનું પણ શાસ્ત્રકારોએ વર્જન કરવા નહીં કહ્યું છે. આ પ્રમાણે અહિંસાદિક મહા વ્રતોને પુષ્ટિકારી બનાવવાનું નિયમાવડી શાસ્ત્રકારોએ ધર્મની શુદ્ધિ માટે બતાવી છે. તે તે લોકોને દરેક ધર્માવલંબી સગ્ગનોએ તેનો યથાશક્તિ અમલ કરવો જોઈએ. અગત્યનો છે. કેમકે યથાશક્તિ યતનથી જુએ-સ્વપર હિતકારી શુભ કાર્યમાં છતી શક્તિ નહિ ગોપવર્તા યથાશક્તિ યત્ન કરવો જોઈએ. આપણી ફરજ છે.

૪૪ મનુષ્ય ભવ ફરી ફરી મઝવો મુશ્કેલ છે, એ સમજી શીઘ્ર સ્વહિત સાધીલે.

મનુષ્ય ભવની દુર્લભતા જણાવવા માટે સ્વીકારવામાં આવી છે. તે ધોના કોઈ પણ વીજી ગતિમાં સમ્યગ્ જ્ઞાન-ક્રિયાનું અથવા અધ્યયન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર રૂપી રત્નત્રયીનું યથાર્થ આરાધન

કરીને કોઈ પણ જીવ કદાપિ પણ ને જ થવમાં સર્વ ધાનિ-અધાનિ
કર્મનો સર્વથા અંત કરીને અણપ અવિનાશી છવું મોક્ષ મુખ્ય માધ-
વાને સમર્પણ કરી નહિ અને મેથી જ આવો મુનુપ્ય થવ દેવને પણ
દુર્લભ કયો છે. અર્થાત્ સમ્યક્ દષ્ટિ દેવો પણ મોક્ષ માર્ગના દ્વાર
રૂપ મનુપ્ય થવની ઇચ્છા કરે છે અને તેથી માનવ થવ પામીને તેને
અર્પણ કરવા સમગ્રમાં આવ્યા શાદ બનતો મયસ્ત્ર પણ કરે છે.

તેથી માનવ થવ સાક્ષાત્ પામીને મોક્ષાર્થી મનોદ્ મોક્ષ માધ-
નમાં જણ માત્ર પણ પ્રમાદ કરવો યોગ્ય નથી. પ્રમાદજ માણીયાંનો
કષ્ટમાં કષ્ટો દુઃખન છે, જેથી જોઈને માત્ર સામગ્રીને પણ નિષ્પાલ
કરી નાંખે છે.

પ્રમાદને પરવશ પડી જે જોઈને માનવ થવને નિષ્પાલ કાર છે તે-
મને આ સંસાર ચક્રમાં પરિભ્રમણ કરનાં તે પુનઃ પ્રાપ્ત થવો અતિ
દુર્લભ છે.

આપીજ ઉત્તરાધ્વગ્ન શૂનમાં આ માનવ થવ દસ દષ્ટિનિ દુર્લભ
કયો છે. પટ્ટનું નહિ પણ ધગશાન્ શ્રી શીરમણ્ પોનાના મુખ્ય
શિષ્ય થી શીતમ ગણપરને સંશોધીને પ્રગટ રાતે કહ્યું છે કે 'એક
જણમાત્ર પણ પ્રમાદ નહિ કરવો'—આ શબ્દ કેટલું વધુ અર્થ સ્વરૂપ
છે ? તેમાંથી આપણને કેટલો વધો શોધ લેવાનો છે ? છતાં જો આ-
પણે મુખ્યશીલ્પ ધારને પ્રમાદાચરણ તજી નહિ તો તેટલે આપણને કે-
ટલું વધુ શોધવું પડશે ? તેનો અધ્યાત્મ પણ આવરો અન્યારે દુર્લભ છે.

મદાચાર), અને પ્રસંગતા મૂર્છારહિત પણું, સદ્ગતિ સંતાપ, (નિઃ
 રૂતા) વિગેરે સદ્ગતિનું સારી રીતે સેવન કરવાપી સદ્ગતિની મ
 શ્ય પ્રાપ્તિ થાય છે. પણ મર્વ શાસ્ત્રકારો એકે અવાજે કહે છે.
 .શિવાય ' અહિંસા પરમો ધર્મઃ ' એ મુદ્રાલેખ ત્રાસ હસમા
 ર્શ્વને, માંસ, મદિરા, મધ, માલ્ય, મૂલક-મૂલાદિક મૂલકાંદ રિંગ
 વિંગણ આદિક કામોદીપક અને વધુવીજ કલ્લ તથા રાશિમો
 વિગેરે અનેક પ્રમદ્ય વસ્તુઓનું પણ શાસ્ત્રકારોએ વર્જન કરમા મ
 દાને કહ્યું છે. આ પ્રમાણે અહિંસાદિક મહા વ્રતોને પુષ્ટિકારી જે
 નિયમાવલી શાસ્ત્રકારોએ ધર્મની રાદિ માટે બતાવી છે. તે તે લક્ષ
 નાને દરેક ધર્માવલંબી સમ્મતનોએ તેનો યથાશક્તિ અમલ કરવો સ્વા
 અગત્યનો છે. કેમકે યથાશક્તિ યતનીયં શુભે-સ્વપર હિતકા
 શુભ કાર્યમાં છતી શક્તિ નહિ ગોપવતાં યથાશક્તિ યજ કરવો
 આપણી પરમજ છે.

૪૪ મનુષ્ય ભવ ફરી ફરી મલ્લવો મુલકેલ છે, એમ
 સમજી શીઘ્ર સ્વહિત સાધીલે.

મનુષ્ય ભવની દુર્લભતા પટલા માટે સ્વીકારવામાં આવી છે કે
 ને ધીના કોઈ પણ વીઝી ગતિમાં સમ્યગ્ જ્ઞાન-ક્રિયાનું અથવા સ
 ય્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર રૂપી રત્નત્રયીનું યથાર્થ આરાધન

કરીને કોઈ પણ જીવ કદાપિ પણ તે જ ભવમાં સર્વ ધ્યાનિ-અધ્યાનિ કર્મનો સર્વથા અંગ કરીને અસ્ય અવિનાશી ઇર્ષ્ય મોક્ષ મુગ્ધ માથ-વાને સમર્થ થઈ શકે નહિ અને નેથી જ આવો-અનુપ્ય ભવ દેવને પણ દુર્લભ કયો છે. અર્થાત્ સમ્યક્ દષ્ટિ દેવો પણ મોક્ષ માર્ગના દ્વાર મુગ્ધ મનુષ્ય ભવની ઇચ્છા કરે છે અને તેવો માનવ ભવ પાર્શ્વને મને અવરૂપ કરવા સમર્થમાં આવ્યા બાદ બનતો મયગન પણ કંઈ છે.

તેવો માનવ ભવ સાક્ષાત્ પાપીને મોક્ષાર્થી મનોર્થ મોક્ષ માર્ગમાં જણ માત્ર પણ પ્રમાદ કરવો યોગ્ય નથી. પ્રમાદજ માર્ગીયાનો કદામાં કદો દુઃખન છે, જેથી ભ્રમો માત્ર સામગ્રીને પણ નિષ્ફળ કરી નાંખે છે.

પ્રમાદને પરણી પડી જે ભ્રમો માનવભવને નિષ્ફળ કરે છે તે પને આ સંતાર ચક્રમાં પરિભ્રમણ કરતાં તે પુનઃ પ્રાપ્ત થવો અતિ દુર્લભ છે.

માર્ગીજ 'ઉત્તરાધ્યયન શૂનમાં આ માનવભવ દસ દશનિ દુર્લભ કયો છે. ઇટ્થંજ નહિ પણ મગવાન્ થી ધીરમશ્વર પોતાના મુગ્ધ શિષ્ય થી મૌલમ ગળપરને સંબોધીને મગદ રાત કયું છે કે. 'એક જળમાત્ર પણ પ્રમાદ નહિ કરવો'—આ વચ્ચે કેટલું બધું અર્થ સ્વચ્છ છે ? તેમાંથી આપણને કેટલો બધો સોચ ભેવાનો છે ? છતાં જો આપણે મુગ્ધશીલ થઈને પ્રમાદાચરણ નમસ્કૃત નહિ તો તેટલે આપણને કેટલું બધું સોચવું પડશે ? તેનો અધ્યાસ પણ આવવો અત્યારે હરકેમ છે.

પ્રાની દુઃખ રચના કરે છે. તેથી જુગલ માટે જાણ કરી
લેવું મુશ્કેલ છે. નાટ્ય માટે પણ પ્રમાણ પામત, જ્યાં યાચીયો
અમન રહે છે.

‘દામ ન્યામ્બેળો જાય -’ નાટ્ય માટે જાણ કરી
ગુમાવવાનાં ગયાં. ગાય મુઠ્ઠાં કરી નાટ્ય માટે જાણ કરી.

ધર્મદીન માનવનો મર્યાદા નથી. તેથી જાણ કરી
સપાલ થાય છે. ધર્મદીન ગાયનો મર્યાદા નથી. તેથી જાણ કરી
થાય છે, અને ધર્મચૂલ્ન માણસો અથવા મુગલાં પ્રધિકારી થઈ જાય
છે. ‘દેહે કુઃમ્ મશાકુલે’ - સ્વાધીનપણે જાણ કરી કલ્યાણને માટે
દેહનું દમન કરવું વધુ ક્રિયાકામી છે, અન્યથા પશુનીનપણે તો દમા-
નું પડશે, અને એમ કરનાં પણ ધર્મીનું મુશ્કેલી પ્રાપ્ત થઈ જાય
જાહે. સ્વાધીનપણે તો દેહને દમવાવી વધુ મુશ્કેલી મળી જાય.
‘દેહસ્થ સ્થારં વ્રત ધારણં ચ’ - યથાનિશ્ચિત સદ્વ્રત ધારણ કરવું
ધીજ આ માનવદેહની રાધકતા શાસ્ત્રકાર સ્વીકારે છે, તેથી જાણ કરી
‘અજાગલ સ્તનસ્થેષ, તસ્ય જન્મ નિરર્થકમ્’ - સ્તનના ધ-
લમાંના આંચકાની પેઠે તેનો જન્મ માટે નિરર્થક છે. જેઓ કેવલ
વિપવકપાયાદિ પ્રમાદને બંધ થઈ પડે છે, તેઓ જાણ કરી પાન
તેઓ સોનાના થાલમાં, વસ્ત્રોને
ફાવવાને બદલે તેના વડે પાદ

ચરાત્રે છે, અને ચિન્તિત્તામણિરત્નને- કાગદાને લટાડવા માટે હાથમાંથી
પેંકી દે છે. —ભાગી મૂર્ખાઈ કરે છે. ચઢી જે સ્વચ્છંદ ચર્તનથી શણિક
મુલ્કને માટે અમૂલ્ય માનવધનને હારે છે તે મધ્ય દરિયામાં એક ફળ-
કને માટે સારક ચઢાણને ધાગી નાંચે છે, એક સ્ત્રીને માટે આમ્મા
મહેલને પાટી નાંચે છે, અને એક દોરાને માટે મોતીનાહારને તાંદી નાંચે
છે. આમ આપ દહાણ કરીને અંતે પશ્ચાત્તાપનામ ધાગી થાય છે.
આવો, પશ્ચાત્તાપ કરવાનો પ્રસંગ ન આવે માટે સ્વાહિત મમજ પૂર્વક
સાધવાને સાધવાન થઈ રહેવું જોઈયે. શાસ્ત્રકાર યોગ્ય પરમાણે છે કે
જ્યાં મુખીમાં જરા આવી પીડે નહિ, શિશિષ વ્યાધિઓ દુઃખિગત થાય
નહિ, અને ઇન્દ્રિયોનું થલ ઘટે નહિ ત્યાં મુખીમાં થને તેટલું ધર્મભાષન
કરી લેવું. પછી પરવશપણે સાધન કરવું ભારે મુશ્કેલ થઈ પડે.

૪૫ પુરુષાર્થ વહેજ સર્વં કાર્ય મિદ્ધ થાય છે માટે પુરુષાર્થનેજ અંગીકાર કર.

પુરુષાર્થની એવા પ્રમાણી સ્પેષોના મનના વિચાર મનમાં જ રહી
જાય છે. પરંતુ પુરુષાર્થ મુક્ત પ્રમાદ રહિત પુરુષોના સ્થાત્વિક વિષાદ
જોડેને તેની ભાગ્યદેવી પણ એવાજ વિચાર કરે છે, તેથી તે પ્રાયઃ
મપાલજ થાય છે.

પુરુષાર્થવંતને દુનિયામાં વંદણ અમાપ્ય નથી.

પુરુષાર્થવંતન મિત્ર્યા આદેવર રત્નવાની તરફ નથી, તેમજ તેને તેઓ આદેવર મિત્ર યણ દોનો નથી તેઓ ફર ડ રણ અને ચોલે કે થોડુ, તેઓ જે કંટ ધ્વજ દિત્તકારી કાર્ય ફર ડ ન જુન પ્યકતંત્ય સમર્પાનિત કરે છે, તેથી તેમને સ્વોન્કર્ષ કે રમણરૂપ રત્નવાના વક્ર વ્યવહારમાં ઉત્તર્યું પડતું નથી, અને માર રણ જત કે

પુરુષાર્થવંતજ મત્ય રમેનુ જો રત યા દોરન ફરિત વનુ યથાર્થ મેવન કરી શકે છે, પુરુષાર્થજીન ત્રાકો નો અર થડાર્થી કેવલ જની રૂઢીને અનુસર્ગનિજ ચાલવાવાલા રોષ છે, તેથી તેમા કટ વિશેષ લાભ મેલવી શકતા નથી, પુરુષાર્થ વિના કોટરણ કાર્ય વર્ગિણ થડ શકતું નથી, પૂર્વોક્ત પાંચે પ્રકારના પ્રમાદને તર્જાને માવધાનવળે સ્વપરજિત માધનારજ પુરુષાર્થવન કહેવાય છે અને ઉક્ત પ્રમાદને પરર્થાન થડ પહેલા લોકો પુરુષાર્થજીન કહેવાય કે.

પુરુષાર્થજ માણમનુ ત્વર જીવન છે તેથી પુરુષાર્થજીન માણમ પશુ સમાનજ છે, પુરુષાર્થજીન મનુષ્યમવ વર્માને ઉચ્છેદ લેવાનું કેવું કરે છે.

પુરુષાર્થવંત પાંનાના વચિત વર્નનથી આ મૂ લોકમાં પણ દેવી જીવન ત્રીધીને અને અભય મુગના અધિકારી થાય છે.

આપણે ખારીયે તો પૂર્વોક્ત પ્રમાદને તર્જી રવગે પુરુષાર્થ ખારી આપણા પ્રમાદી વંધુઓને પણ પુરુષાર્થવન કરી શકીયે. પણ તે સ્વ-

સત્ય પુરુષાર્થવંતઃ સાંધુઃ કિંદ્ર રહિત પ્રવહનની પેરે આ સંસાર સંમુદ્રને છુલે તરી નહિ. સ્વ પરનો ઉદ્ધાર કરી શકે છે. પુરુષાર્થદીન તો પદ્મવતી પેરે સ્વપરને દૂષાવેન છે.

કોઈપણ મોસાર્થીય પૂર્વોક્ત પુરુષાર્થવંતે પુરુષોનોમ આધય કર્યો યોગ્ય છે. કેમકે તેથી અને પુરુષાર્થ પામતો મુક્તિ મદ-પડે છે.

પુરુષાર્થવંત પુરુષની દૃષ્ટિ નિહની જેવી અને પુરુષાર્થદીનની દૃષ્ટિ શ્વાનની જેવીજ હોય છે: પહેલાની દૃષ્ટિ ડંઘી અને બીજાની જેતલ નીચી હોય છે.

પુરુષાર્થવંત ગમે તેવી વિપત્તિ સ્થિતિમાં પણ સિંદ્રની જેમ સ્વ ક્ષણ સાર્થક છે પણ પુરુષાર્થદીન તેમ કદાપિ કરી શકતોમ નથી. સિંદ્રને કોઈપણ માર્ગ માર્ગિ હોય તો તે તેનું ઉત્તરણ સ્થાન શોધીને તેનેજ મારે છે. પરંતુ શ્વાન તો તેને મારવામાં આવેલા પાપાગ વિગેરેનેજ કાઢવા (કરદવા) આવે છે.

એવી રીતે કોઈપણ દુઃખ, ઉત્તમ થતાં પુરુષાર્થવંત તેનું તરલ કારણ તપાસીને તે કારણનેજ દૂર કરે છે ત્યારે પુરુષાર્થદીન—કાપર માણસ તો તેનો કાપણ આગલ પાછલ તપાસ નહિ કરતાં તે દુઃખ ઉપરજ રોષ કરે છે, અને એમ કરવાથી કંઈ મુક્તિ તો મળતું નથી પણ ઉલટું દુઃખજ દરિદ્ર પામે છે.

પુરુષાર્થદીન તો તેજે રચવે દીનતા રાખ્ય કર્મને કર્તવ્ય ભ્રષ્ટન પાપ છે. પુરુષાર્થદીન કર્તવ્ય કર્મનો અનાદર કર્મને મુગ્ધગીલ પણ, અર્થે યા કામનોજ આદર કરે છે, પરુષાર્થવત તો ગમે તેવા સંયોગોમાં પ્રમાદ રહિત રહેનેજ પ્રયાન પદ પ્રાપ્ત છે.

પુરુષાર્થવત માનુષ અદિષ્ટા, મન્ય, પશ્ય, વ્રજ્યવર્ગ અને પ્રમંગલાદિક પ્રદુષ્ટોને અગ્રદ-અનેચર રહિત પાર્શ્વે સ્વ ચારિત્રને હન્યત કો ને મારે પરુષાર્થીન માનુ નેશ મનાવત જુને મ્લચંદ્ર વર્તનવા પેલા ને નિમિત્ત રાજાપેશન રચાવત કરી અને પ્રયોગીત ન મ ને ને ને

પુરુષાર્થી માનુષ નિમિત્ત રાજાપેશન રચાવત કરી અને પ્રયોગીત ન મ ને ને ને

નિમિત્ત રાજાપેશન રચાવત કરી અને પ્રયોગીત ન મ ને ને ને

શકશે ? આ ભવમાં પણ અત્યંત દિવકારી ધર્મની કૃપાથીજ સર્વ સા-
રેની પાપીને જો ભેજ પરોપકારી ધર્મનો ધ્વંસ કરવામાં આવશે તો
સ્વામીદ્રોહ કરનાર તે નીચ પાપીનું કલ્યાણ પછી શી રીતે થઈ શક-
શે ? સ્વર્ગે જોતાં એવા પાપી ધર્મ દ્રોહીનું મનિષ્ય સુખરહું સ્વર્ગ
દુઃશવ્યજ છે.

જે માણસને આમાં હૃદય વેપક શાસ્ત્ર વચનોથી પોતાનાં કરેલાં
પાપોનો પુરેપુરો વખાતાવ થાય છે અને ફરી એવાં પાપ નહિં કર-
વાની પરિમિત મુદ્દિષ્ટી સદ્ગુરુ સમીપે માપધિત (કરેલાં પાપોની
શુદ્ધિ) કરવા દૃષ્ટા થાય છે. એવા પણ યોગ્ય જીવ ઉપર કૃપાલુ
ધર્મ મહારામ જગદ કૃપા કટાક્ષ કરે છે. એટલે એવા જીવોનો પણ
ઉદ્ધાર આવી રીતે થઈ શકે છે.

પરંતુ પાપ કરીને જુગી થનારા, અથવા છાંક રંજનને માટે પ-
ક્ત મોદેધીમ-વલ્લપો કરનારા અથવા કપટ રચનાથી સ્વદોષને છુપા-
વનારા એવા અવોમ્મ અને દંધીજનો ઉપર ગુણહ અને ગુણ વસ-
તાની ધર્મ મહારામની ઘેરેરવાની મનિષ્યકાળમાં પણ કટાપિ દ્રોહ
જન્ય નહિં.

એમ સમગ્રી નીચ, નાદાન, અને નિર્લક્ષ્ય એવા ના અપક્રમનોની
મંગલિ તથા તેવના અનર્પકારી આચાર વિચારને તમી દરને, ઉદાર,
દયાલુ, અને મજાલુ એવા મુપાત્રની સંગત અથવા તેવના દિનરાત્રી

સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી મગવાન્ કહે છે કે કોઈ કોઈનું વગાડતું કે મુધારતું નથી. વીજા તો કેવળ નિમિત્ત માત્રજ છે, પોતેજ કરેલાં કર્માનુસારે પ્રાણી દુઃખ મુલ્લને પામે છે. તેમાં અન્વ ઉપર અજ્ઞાનપણે આરોપ મૂકવો બિઘ્યા છે. એમ સમજીને સ્વરા પુરુષાર્થવંત પુરુષો પ્રાપ્ત દુઃખના મૂળ કારણમૂત કર્મને હક્ષમાં રાસીને તેનેજ નિર્મૂલ કરવા પ્રયત્ન કરે છે, અને તેજ યુક્ત છે, છતાં કાયર અજ્ઞાની માણસો તેમ કરી શકતા નથી.

પુરુષાર્થવંત સ્ત્રી પુરુષજ પરમાર્થમૂત એવા મોક્ષ માર્ગને સાધી શકે છે અને ધર્મે એજ સ્વરો પુરુષાર્થ છે. એમ સમજી મોક્ષાર્થી જનોએ સર્વજ્ઞ ભાષિત ધર્મત્રું યથાગતિ આરાધન કરવા અવશા ઉત્તમાઠ રહેવું યુક્ત છે.

પૂર્વ પુન્યયોગે મનુષ્ય ભવાદિક શુભ સામગ્રીને પામેને અને સદ્-ગુર્વાદિકનો ત્રિશિષ્ટ યોગ પામીને જે સ્વહિત સાધી લેવાની ઉપેક્ષા કરે છે તેના પાછઝથી કેવા હાલ થશે, તે સંબંધી શ્રી ધનેશ્વરમુરો મહારાજ શ્રી શત્રુંજય મહાત્મ્યમાં આ પ્રમાણે કહે છે:—

ધર્મેણાધિગતૈશ્વર્યો, ધર્મ મેવ નિહન્તિ યઃ ॥

કથં શુભાયતિ ભાવી, મ્ સ્વામિદ્રોહપાતકી ॥ ૧ ॥

ધર્મના પ્રભાવેજ સર્વ સંપદાને પામ્યા છતાં જે નરાચપ ધર્મનોજ લોચ કરે છે તે સ્વામિદ્રોહી પાવી ભવિષ્યમાં કેવી રીતે મુઠ્ઠી થઈ

સકરને ? આ ધર્મમાં પણ અત્યંત દિવકારી ધર્મની કૃપાથીજ સર્વ સા-
હેલી પામીને જો તેમ પરોપકારી ધર્મનો સ્વેચ્છ કરવામાં આવે છે તો
સ્વામીદ્રોહ કરનાર તે નીચ પાપીનું કન્યાણ પામી શી રીતે થઈ શક-
તે ? સ્વર્ગ જોનાં પણ પાપી ધર્મ દ્રોહીનું અભિન્ય મુખરવું શરેશ્વર
દુઃશયન છે.

જે માણસને આમાં દુઃખ વેધક ઘાત લગનાંથી પોતાનાં કરેલાં
પાપોનો પુરેપુરો વધાનાવ થાય છે અને કરી પણ પાપ નહિ કર-
વાની વચિષ્ઠ પૃથ્વીની મદ્ગુરુ સમીપે માવશિત્ત (કરેલાં પાપોની
શુદ્ધિ) કરવા દેખા થાય છે. પણ પણ યોગ્ય જીવ ઉપર કૃપાક્ર
ધર્મ-મહારાજ ગરુડ કૃપા બટાણ કો છે, એટલે પણ જીવોનો પણ
વધાર આવી રીતે થઈ શકે છે.

પરંતુ પાપ કરીને શુદ્ધી થનારા, અથવા ટોક રૂમનને માટે વ-
ક્ત મોદેથીમ-વટાપો કરનારા અથવા કવટ રચનાથી શ્વરોપને છુપા-
વનારા પણ અયોગ્ય અને દંભીમનો ઉપર ગુણજ અને ગુણ પણ
પાત્રી ધર્મ મહારાજાની મેહેરવાની અભિન્યક્તાઓમાં પણ કદાવિ દોષ
અંગે નહિ.

એમ જામત્રી નીચ, નારાજ, અને નિર્મલ પણ ના ન્યયજનનોની
સંગતિ તથા તેમના અર્જનકારી આચાર વિચારને સમી દાને, ઉદાર,
દયાક્ર, અને મજાક્ર પણ મુવાત્રીજ સંગત અથવા તેમના દિવકારી

આચાર વિચારને આદરી આપણે પગ્મ ઉપકારી ધર્મ મહારાજની કૃપારી પ્રાપ્ત કરેછે સર્વ શુભ સામગ્રીની મફલતા કરી શકીએ છીએ સન્ પુરુષાર્થ મેવવાં પણ આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય છે, સર્વ મમાદ રહિત સન્ પુરુષાર્થ ઉપગ્રજ આપણી, આપણા સાધર્મીઓની, તેમજ સમસ્તજનોની સ્વર્ગી ઉદ્ધાનનો આધાર છે. એ વાત સુવ લક્ષમાં રાખીનેજ આપણું વ્યવહાર નંત્ર ચલવવું યોગ્ય છે.

કવ્યન્દ્રમ્.

સુમતિ અને ચારિત્રગજનો સુખદાયક સંવાદ.

પ્રેક્ષક ભાઈઓ અને બહેનો ' આજે હું તમને એક અતિવોધદાયક સંવાદ સંભળાવવા ઇચ્છું છું તેથી પ્રથમ તેમાં સ્વાસ્થ ઉદ્દેશ કરાવવાં પા-
ઓની તમને કંટક વિશેષે સમજ આપવી દુરસ્ત ચાલુ છે. અમે આજા રાત્રીમાં કે તે સર્વ વાત તમે લક્ષમાં રાખી તેમાથી એક ઉત્તમ પ્રકારનો વોધ પ્રદાન કરશો.

અપાન્ત દિનબુદ્ધિથીજ પ્રેરાઈને તમને આ વોધદાયક પ્રવંધ સંભ-
લાવવા મારી સ્વાસ્થ ઉત્કંઠા થઈ આવી છે ને કંટક તમારા ભાગ્ય-
નીજ ખલી નિશાની હોય એમ હું માનું છું. હવે હું મુદ્દાની વાત તમને
જણાવું છું. દરેક આત્માને પોતાના સારા નરસા ચરિત્ર (આચરણ)
પ્રમાણમાં મતિનું તારતમ્ય હોયજ છે. છતાં સામાન્ય રીતે સારાં

ચરિષ્ણાઢાને મુખ્યતાપે મુમતિનો અને માઠાં આચરણવાઢાને મુલ્ય-
તાપે કુમતિનો જ સંગ હોય ધમ મનાય છે તેથી તેમનો અરસપરસ પ્ર-
સંગચંચાત્ સંવાદ થયાજ કરે છે, તેની જીજ્ઞાસુ ભાડૂ બેનોને કંઈક
જાંતી આપવાની મુદ્દિથી સ્વ સયોપશમાનુમારે આ ઝઢેલ ઘઢયો
છે. ચીતરાગ, મધુનાં પાવિત્ર વચનાનુસારે વિવેકયુક્ત વર્તન કરનાર
સંત્વારિષ્ણાચ પુરુષ જગત્માં એક મહારાજાથી પણ અધિક પૂજાયા-
મનાય છે, તેથી તેજ ચારિત્રવંતને સન્ (સાચા) ચારિત્રરાજ કહેવામાં
કંઈપણ યાપ આવતો નથી. પણ જેઓ ચીતરાગ વચનથી વિરુદ્ધ વ-
ર્તન ચઢાવીને દંભ દુષિથી સ્વદોષ ગોપવા માટે સોઠમાં પૂજાયા-
મનાયા માટે તથા સ્વગૌરવ વધારવા માટે અહોનિશ મથન કરી જગ-
ત્માં ચારિત્રવંત કહેવઢાવવાનો ઢાપો રાતે છે તેઓ તો કેવલ નામ-
નાજ મહારાજા કહેવાય છે. એવા દંભી ચારિત્રરાજને હોઢીના રાજા
ફલોઢીનીજ ઉપમા ઘઢી શકે છે. આવી ફલફો પાપરીપ્ પોતાની
કુદિઢ્ઢતાથી જતરા ફરતાં સરલતાથી સત્ ચારિત્રરાજના સેવક થઈ
રહેવામાં જ સર્વ મળાં છે. કેવલે 'નિર્બિઢિઃ સ્પાદ્ ઋઢુઢૂત્તસ્ય'
એવાં પ્રાગમ વચનથી સર્વે દંભ રહિત-ફળુ-સરલ પુરુષનીજ સિદ્ધિ
યાપ છે. આવી સિદ્ધાંતની વાતને સાસ લજમાં રાસીને જગત્ પ્રસિદ્ધ
સ્વ સ્વામો ચારિત્રરાજની આગલ ઉપર ઢિઢંવના ન થાય એવા પવિત્ર
ઉદેશથી, મુમતિ, ચારિત્રરાજને સંવોપન કરે છે.

મુમતિ—સ્વામીનાથ! હું આપને લજ્ઞાથી કંઈ હિતકારી વાત

पण कही सकती नहीं तोपण आने नम्रपणे कंडक कहेवा था
 तेथी आप खोटुं नहि लगावतां सार ग्रही मने उपकृत करणो,
 मारा अंतरनी इच्छा पूर्वक करेली मार्यना स्वीकारी मने प्रसंगे
 बे धोल धोळवानी रजा आपणो !

चारिवराज—अहो सुमति ! मागधी आटलो अंतर राख
 कंड कारण नहीं, तारे कहेवुं होयतो मुग्धेथी कहे, माची अने
 कारी वात कहेतां कोनो दिवस फर्यो छे के उलटी रीस चढावणे

सुमति—स्वामीनाथ ! हवे मने कंडक हिम्मत आवी छे
 मारा मननी वात कहेवाने कंडक भाग्यवाळी थड शक्तीन.
 हितो—तो—

चारिवराज—तुं भ्राम सुधी कहेवानो केम विलंब करी
 हती !

सुमति—स्वामीजी ! साचुं कहुं हुं के माग अंतरमां जेव
 तेवी इच्छा छतां आपने एकान्ते कहेवानी मने जोइण तेवी तस
 मळी शकी नहीं !

चारिव०—आज मुधी कहेवानी प्रबळ इच्छा छतां केम त
 न मळी शकी ! तेनुं कारण हवे संकोच राख्या बिना कहे. हुं ता
 उपर प्रसन्न छुं.

કુમતિ—માપ મારા સ્વામીનાથ મારી ડપર કુમસબ થયા છે તેથી હું મારું અરોમાગ્ય મારુંહું. આપની તેવી મમમતા સદા બની રહે તેમ ત્વરા જીગરથી રહુંહું, પણ સાચું કારણ કહેનાં મને મંકો-થાય છે.

ચારિત્ર—મુંદરી ! તારા સંકેતે રાગ્યા વિના મ્મં કારણ હોય તે કહીદે.

કુમતિ—આજ કુધી આપ છાંચો વસ્ત્ર થયાં મારી ડપેતા કરીને મારી સપત્ની (સોવય) કુમતિનેજ વશ પડ્યા હતા, એ જાન થું આપ આટલામાં વિસરી ગયા કે જેથી મારે માંહે તેનું કારણ કહે-વડાવો છો !

ચારિત્ર—કુમતિ ! તારા સ્વામી સમાગમ વિના શરૂ થઈ કુમતિને વશ પડીને તુલાર થાય છે તે મો તને કુચિદિનજ છે.

કુમતિ—હા પણ આપે તો ચારિત્ર—મામ પારીને અને દુનિયા-માં પણ એકેને તેવો દમામ રાત્રીને મારી શિશોવળા કરી તેનું કેમ ?

ચારિત્ર—મુંદરી ! તું જે કહે છે તે સાચું છે, મારી દાંખિય-હાતિને સંભારતાંજ હશે મો મને સુરમ આરે છે. પણ જો તારો સમા-ગમ થયો ન હોતો થું જાણાપે મારા છાણ હામ્મ થાન, દશે પાર્જી તેવી ખૂલ મ થાય માટે અને તારો સમાગમ સ્થાયી થયો રહેશે મો હું મારું અરો માગ્ય થાનીજ. હશે તારે જે જાણ રિતમારી જાત કરે.

वी होय
संकोच

तेने तो

सरल र
हितकार
मैतव्य व

सु
मेळव्यो
नेरी तर
प्रथम ज

જા
જ ગુપ્તી
સાથી શ
મારાં નસ
અત્યાર
તાં વંદુમ
જાગ્યો ત

જાણી - તો 'તેગીને પિયાનતિ દેવનો મારો સંપૂર્ણ વિચાર છે,
તારા જે દુઃખને પામે જીવી ન જાહે પછા મનર્થ કરાય તેું જાગની રાંધે
તે પોતે જાહે કા તેઓ જાગ્યામ કરાંતિ તેું દુઃખને તેગીના પાની પાવના
જાગી પદ્મ સતિ, સેવને તેવ તેું જાહે તે તેવ નવીન છે કે કુનવિનો
જાગ્યામ જીવી છે.

मृगः- ने हरेबाजी वाली इन्साज हनी नेज बाबनी आप-
नी मेडागा बरजा बाइन पार नो दुधपां माकर भय्या बराबर
का ३

११ ३

बाराह—सोमर भातु उनय नाम पगबाने अने दुनिया
 अगत भरो मोरो दयाद गम्भीने स्वरा चारित्रि मंथी गुण चिना
 इत १५—पगबाने प्रीति कर्ता मो मयुंज मने मो इवे बरेतर
 नाग १.

मुखात्—स्वामीजी : आप वरुण जी. स्वरा चाम्बिनना प्रणी
 रोक शायने एटनी चानक सञ्जा बिना ते पतिन अवस्थाने
 मनी द्रष्टेन नरि.

શ્રી ૧૦૦—જે તું મને હિતકારી વચન કહેવા દે-
જે છે તે હવે મિત્ર કર્યા વિના કદે, કેપકે કશું છે કે 'શ્રેય કામમાં'

શુભતિ—આપનું કલ્યાણ યાત્રો ! તુદ આપનો શાંક કાઢવા કરતાં મારે તો મારી સપત્નિ—શુભતિનોજ શાંક કાઢવો ધ્યાનથી છે. કેમકે જો આજ શુધી તેળીયે આપને મંધેર્યા ન હોત અને મારાથી વિમુક્ત કર્યા ન હોત તો તો આપે ક્યારનાજ મારી સંકુર જોઈ મને આવકાર આપ્યો હોત, પણ મારી ગોચર સ્વાધિનદને એમ યથા દેજ/બેમ ?

ચારિત્ર—શુભતિ ? તું તો તારી ચલનતાને ઉદ્દિગ્ધ વહે છે. દંણ શાંક માત્ર મારોજ છે. કેમકે મારું મન જો મારે હાથ હોય તો શુભાને ઘાડવી થું કરી દુકે ? હું પોરેજ દસાદશીલ હોવાથી શુભતિ-ને પણ પટ્ટી રહ્યો હતો.

શુભતિ—સાદેષ સરીરસાદત રહો ! હવે આપે આદમી ગતિ જાળી છે તેથી કરી હું હૃદયું હું કે આજ શુભતિના ચરજામાં આવશો નહિ.

ચારિત્ર—હવે તો મેં તેળીને દેશવટો દેવાનોજ નિશ્ચય વ્યોટે-

શુભતિ—શુભતિની ગતિ એવી વિષિષ્ટ છે કે તે દમે ત્યાંથી દમે તેથી રીતે અંતરમાં પેળી જીવતી દાવળની જેમ જીવતું જોરમ વરેલે. મોટા યોગી જનોને પણ લાગ જોરને છલે છે અને અસંકારી આત્માને તો સળવારમાં ડગલાવીને રંધો વાળે છે. આવી તેની કુટીલતા જગ જાહેર છે, માટે રૂણવાર પણ તેનો વિશ્વાસ કરવો અશક્ત નથીજ.

ચારિત્ર્ય—મિયે ! તેળીને તિલાંનલિ દેવાનો મારો સંપૂર્ણ વિષાર છે, પણ તે પુનઃ મને છઠ્ઠી ન શકે એવા સમર્થ ઉપાય તું જાણતી હોય તે મને કહે કે જેનો અભ્યાસ કરીને હું પુનઃ તેળીના પાપી પાત્રમાં આવી શકું નહિ, કેમકે જેમ તું કહે છે તેમ પ્રતીત છે કે કુમરિનો સ્વભાવ કુટીલ છે.

કુમરિ—જે કહેવાની મારી રૂપાગમ હતી તેજ પાપગની પ્રાપ્તિ નિઃશ્રાન્તા થયેલી મોડને મારે તો દૂષમાં સાકર મળ્યા વગર શું છે.

ચારિત્ર્ય—તમે તાર આત્મ ઉત્તમ નામ પરાવીને પ્રમે રૂપિયા આગળ આપો તોતો દુષ્માન રાણીને તારા ચારિત્ર્ય મોકળી મૂળ રિતિ કેવલ રૂપ—વાગ્દાની પ્રીતિ કરતાં તો મરણ મને તો હવે વહેતો જાય છે.

કુમરિ—આવીની ' માત્ર વચ્ચે આ તારા ચારિત્ર્યના મળી રહેલ પ્રભુમને વૃદ્ધી જાનક જણા વિના ન પાવેન મનસ્થાને મરી પ્રદેશ મદિ.

ચારિત્ર્ય—જન મિત્ર ! જે તું મને દિવદારી વચન કરેલા હોય છે તે મેં હવે તિલક કર્યા વિના કદે, કેમકે જન્મ છે કે ' બેન વાવવાં ૪૬ દિવ આંધ છે. '

મુમતિ—આપનું કહેવું યથાર્થ છે અને તેથી આપ સાહેબની આગળે અનુસરીને હું મારું કર્તવ્ય સ્વચ્છવાને મત્પર થઈશું. જે જે આનિ મારી પરમ વિચારીને કહીશ તેનું આપ કૃપા કરીને મનન કરતા રહેજો.

શારિષ્ઠ—મિત્રે ! તારાં અણ વચનનું હું આદર પૂર્વક પાન કરીશ અને તે વહે મારા મિત્રિષ તમ આત્માને લાગ્ન કરીશ ને નિષેધ સ્વચ્છવે.

મુમતિ—આપના આત્માને સર્વથા જ્ઞાનિ-મમાધિ મળે ! તેમજ અસમાધિનાં સ્વરાં કારણોનો ભય થાઓ ! અને મમાધિનાં સ્વરાં સાધન પ્રાપ્ત થાઓ.

શારિષ્ઠ—મને ત્યાંથી થઈ છે કે તારો સ્થાયી સમાગમજ સર્વ અસમાધિનું મૂળ કારણ છે. અને તેથી અગમાધિના સજ્જ કારણોનો ભય થઈ જશે.

મુમતિ—આટલા અલ્પ વાગ્યો પણ આપના જ્ઞાનિય મેધની મને જે મનીતિ થઈ છે તે મને આપના અધિષ્ઠના મુન્દ-મુધારાની મેધની આગારી આપે છે. હવે હું આપને મારા મદિદારો મેધન સ્વચ્છવાની રજા સદ્ગુણે. આજ્ઞા છે કે આપની હૃદયમુદિયાં રોપાદેશ ન મદિદારો અને અદ્ભૂત વચ્ચદાપક નીવરશે.

ચારિત્ર —માગમાં જેટલી પાત્રના દ્યે તેટલા તો તે અવર
ફલદાર્યા વ્યે માયે ત્યાં પણ સ્વાત્રી છે કે તારી સતત સંગતિથી
માગમાં પાત્રના પણ નથી જણે, તથા પાત્રનાના પ્રમાણમાં ફલદની
અધિકતા થતી જણે.

સુમતિ—હું અતઃકરણથી ટુંટું છું કે આપને સંપૂર્ણ પાત્રતા
પ્રાપ્ત થાઓ, અને આપ સંપૂર્ણ મુક્તિથી પરમપદનાં પૂર્ણ અધિકારી
થાઓ !

ચારિત્ર—તારા મુદ્દમાત્ર અમૃત થયે છે, કેમકે તારી સાધેના
આ વાર્તા વિનોદમાં મને જાણે તો ત્યાં આંધ્ર છે કે તેની પાસે સ્વ-
ર્ગનાં મુગ્ધ પણ નહિ જોવાં છે, જેને તારાં મગ વધે નથી તેનું જી-
વ્યું હું કલ્પ જોઈ લેશું કે.

સુમતિ —તારી તો કે જે આપને તત્કાલ મુક્તિથી ચલા-
ટી નજીત તો આપને માગે ત્યાંથી મળાતી સમસના વિનાશ જ ક્યાંથી
થાત ! કેમ મગન કે જે કે જે પણ ત્યાં નથી ત્યાંથી મુગ્ધોને સ્વ-
પ્નમાં પણ મુગ્ધો નહિ માર્યા સમુદ્ધી મગન કે જે ત્યાં વિના અદુ-
કમાં પૂર્ણ થીતિ થી શકો નથી.

ચારિત્ર—કૃપાળીથી હું મુગ્ધ, નેટાલ્યો હું પણ નિર્વિચાર છે,
સુમતિના કુમગરદેશ હું આવી અનુપમ મુગ્ધ-વંશિનીથી ચૂંચો છું
તેથી તે વાત હું સ્વપ્નમાં પણ કેમ મૂકી શકું ! હવે હવે એક ક્ષણ

પણ મને તારો વિદ્યોહ ન પડો, પણ મને શુદ્ધ છે. પૃથ્વી મારી અંતરની શુદ્ધતા ફાળીખત થાઓ !

મુનિ—સ્વામીની ! કુમલિના લાંબા વસતના પરિવ્રજથી આપની ઠપર જે જે વિરુદ્ધ સંસ્કાર બેસી ગયા હોય તે તે સર્વે નિર્મૂલ થાય તેવો અનુકૂળ પ્રયત્ન આપને પ્રયત્ન સેવવાની સ્વાસ્થ્ય જરૂર છે. કુમલિના કુસંગથી ઉદ્ભવેલા યાતા સંસ્કારોને નિર્મૂલ કરવાના મનન પ્રયત્નમાં હું પણ સહાયમત્ત થઈશ.

ધારિત્ર—કેવા ક્રમથી મારે ઉક્ત સંસ્કારોને દાઢવાનો ઉપાય કરવો જોઈએ ?

મુનિ—વશ્યમાણ (કહેવાતા) ક્રમથી નેમનુ ઢન્યુલન કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

૧. ક્ષુદ્રતા—દ્રોણદષ્ટિ તરીકે અક્ષુદ્રતા—ઉદાર ગુણદષ્ટિ આદર્શ જોઈએ.
૨. રસાદ્યતા—વિષયલ્પતા તરીકે દિન (પચ્ચ) અને વિન (અત્ય) આદારથી જરીરને સંતોષી આરોગ્ય અને શરીર સૌષ્ઠ્ય સાધવું જોઈએ.
૩. પ્રોધાદિક કપાયના ત્યાગથી અને તપાદિકના મેલનથી મૌમ્યતાવદે પંદ્રનીપેરે ધીનલ સ્વભાવી થાવું જોઈએ ?

जैसी कोउने स्व संगतिर्था अभावा यवानो कदापि प-
संग भावे नहि.

४. सवे लोक विरुद्ध नजाने स्व पर दिनकामे कार्य कर्वा
वटे लोकप्रिय थवं जोडये.
५. मननी कडोग्ना नजी संभट्ठा आदर्यी जोडये.
६. लोक अपवादर्या तथा पापरी गीरु वाडये. इटीअनु मन
पण न दुभावतु जोडये.
७. सब दभ-साथाने मर्काने निदर्या-निमाया-मरल स्व
भावी थवु जोडये.
८. आपणी इच्छा नहि जता बडोअनु मन प्रसन्न भाववाने
दाजिणता करी जोडये.
९. स्वच्छदता नजाने लला गमवा नाथ निमंयात्पण
नजाने लला मर्यादा संवरी जोडये.
१०. निर्दयता नजाने दयादता आदर्यी जोडये. सवे उपर अ
मीनी नजर्गी जोतुं जोडये. द्वेष, मन्मद, इत्यादिकने
दूर कर्वा जोडये.
११. पक्षपात बुद्धिने नजाने निष्पक्षपातपण आदर्यु जोडये.

૧૨. સદ્ગુણી માત્ર ઉપર રાગ ધરવો જોઈયે. સદ્ગુણ રાગી થઈ રહેવું જોઈયે.
૧૩. માણાન્ત કષ્ટ આવ્યે છતે પણ અસત્ માપણ નન કરવું જોઈયે. સત્યનો સ્વાતર માણ અર્પણ કરવા જોઈયે, એકાંત સત્યપિય થવું જોઈયે.
૧૪. સ્વસંબંધી વર્ગ પણ ધર્મની તાન્ત્રીમ છઠી સવલ થાય તેમ કરવું જોઈયે. સ્વપક્ષ ધર્મસાધન વિમુક્ત ન રહે તેની યોગ્ય કાલઝી રાખવી જોઈયે. અથવા આત્મસાધન સન્મુક્ત થયેલા સ્વસંબંધી વર્ગનીજ યોગ્ય સદાય ભિંચી જોઈયે.
૧૫. ટુંકી દષ્ટિ તર્જાને કરવામાં આવના દરેક કાર્યનું જેવું પરિણામ આવશે તેનો પુગ્ય વિચાર કરી શકાય એવી દીર્ઘ દષ્ટિ રાખવી જોઈયે. એકાએક વગર વિષાયું વંદ પણ સાદા રહેવું નહિ જોઈયે.
૧૬. હું કોણ છું ? મારી સ્થિતિ કેવી છે ? મારી વસ્તુ શી છે ? મારી વગર કેટલી છે ? તે વગર મુખારવાનો ઝપાવ કયો છે ? તેમજ આસપાસના સંબોધો કેવા અનુકૂળ કે અનિકૂળ છે ? તેમાંથી મારે શી રીતે વસાર થઈ

સગંઠાં કે પની શકે તેટલા યોગવાને હું આપને નમ્ર-
પણે વિનંતિ કરું છું.

ચારિત્ર—અહો શુમતિ ! દુર્મનિને દૂર કરી દુષ્ટ સંસ્કારોને
ટુટી નાશવા સમર્થ સદ્બોધ ધારા વર્ણાવવાથી તો તારું શુમતિ
નામ સાર્થક થયું છે.

શુમતિ—સ્વ સ્વામી સેવામાં તન મન અને યતનનો અનન્ય
ભાવે ઉપયોગ કરવો એ સ્વરી પતિગ્રતાને ડખિત છે. તેથી પવિત્ર
પરજો હું જેટલે અંશે અદા કરી શકું તેટલે અંશે હું પોતાને કૃતાર્થ
માનું છું. પણ જે તેથી વિરુદ્ધથી સ્વસ્વામીને અવલો ઉપદેશ દાને
અવલો રસ્તેમ દોરી જાય છે, તેવી સ્વામીને મંતાપનારી કુમારિ સ્ત્રી-
ને તો હું સ્વામીશ્રોત્રી કે આત્મશ્રોત્રી માનું છું.

ચારિત્ર—સ્વસ્વર નારી જેવી મુનીલા અને શુમતિ જેવી કુ-
શીલા કોશ્વત્ત નારી હશે ? અહો ! જેઓ શાપદા શદાય શુમતિનામ
પાસમાં પડયા છે તેમને તો સ્વપ્નમાં પણ આચો સદુપદેશ સાંભળવા-
નો અવકાશ વર્ણાવી મળે ! અરે ! એનો શાપદા ઝીલ્યા પણ છુટા
વરાવરત તો !

શુમતિ—જ્યાં મુખી શુમતિનો પદો વકરી રાહે છે ત્યાં મુખી
સર્વ જોઈ શ્વેત દર્શાને પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યારે તેનો હસંગ તમે છે

ત્યારેજ તે કંડણ તત્ત્વથી મુલ પામે છે. ત્યાં સુધી તો તે મૂર્છિત-
માયજ રહે છે.

ચારિત્ર—પું આવી શાળી અને સોભાગી છતાં કેવલ કુમતિ-
ની કુટીલતાથી કર્ધના પામતા પામર માણીયોનો કેમ ઉદ્ધાર કરતી
નથી ? અહો એકાન્ત દુઃસ્વમાંજ ડુષકી મારી રહેલા તેવા અનાથ
જીવોનો ઉદ્ધાર કરતાં તને કેવો અર્પુ લાભ થાય ?

સુમતિ—આપની ચાત મત્ય છે. પણ અન્ય તો નિમિત્ત માત્ર
છે, પોતાનો પુરુષાર્થજ ત્વગં કામ લાગે છે. સ્વ પુરુષાર્થજ ઇષ્ટ સિ-
દ્ધિમાં મલ્લ કારણરૂપ છે. તે વિના સ્વેષ્ટ મિદ્ધિ નથી. આવા સવ-
ર્થીજ લોકમાં પણ કહેવન મલ્લજિન છે કે ‘ આપ સમાન મલ્લ નહિ
અને મેષ સમાન મલ્લ નહિ ’ એમ સમજીને સર્વ કોડયે કુમતિની
કુટીલતાથી થતા અનેક ગેરકાયદાઓનો વિચાર કરીને તેનો કુમંગ
તમજા ઉદય કરવા જોડયે.

ચારિત્ર—ઈ કુમતિનો કુમંગ તજરાનો ઉપમ કરતા તે વાપ-
દામોને શી રીતે અવકાશ મળે ? કેમકે તદનુકૂલ ઉપમ કર્યા વિના
કદાપિ તેના કુસંગનો અંત આવી શકતો નથી. માટે કેવો સંયોગ
પામીને તે કુમંગ છૂટે જ મને કહે.

સુમતિ—કુમતિના કુમંગથી વિવિધ વિદેશના યુદ્ધ જન્મ મારણ-
બ્રમ્હા અનંત દુઃસ્થને મહા અદ્યાપ નિર્જંગાવશે ઝીલને જ્યલિ સમ્પાપા-

ગમ પોમે પૂર્વે મેં આપને ખેલો ઉપાય ક્રમ બતાવ્યો છે તેનોજ ક્રમ પ્રાપ્ત થાય—સમય પૂર્વક તેનો સ્વીકાર થાય—ત્યારેજ ત્રીવ કુમતિનો સંગ તમ્હાને શક્તિમાન બને, ને વિના કદાપિ તે તેનો સંગ તમી શકે નહિ.

ધારિત્ર૦—ત્યારે ઉપર બતાવેલો ઉપાય ક્રમ જાણના માધ્યમી કંઈ થલે નહિ શું? સમય પૂર્વક તેનો સ્વીકાર કરવાથીજ હાલ કાર્યની સફળતા થાય શું?

કુમતિ—સ્વસ્થર ઉક્ત ક્રમનો સારી રીતે આદર કરવાથીજ હાલ કાર્યની સિદ્ધિ થઈ શકે છે, પણ તેના જાણના માધ્યમી કંઈ હાલ સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી.

ધારિત્ર૦—શાશ્વત્ જ્ઞાનનીજ મુખ્યતા કહી છે તેનું કેમ?

કુમતિ—તે જ્ઞાન સત્ય છે પણ તેનો અંતર હેતુ એ છે કે સ્વ કર્તવ્ય કાર્યને પ્રથમ સારી રીતે જાણી—સમજીને સેવ્યું હોય તો તેથી સીધા શુભ ફલની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. વિચ્છિન્ન સમગ્રતા વિના કરેલી અર્થકર્મણી તો ઉલટી અમર્થકારી થાય છે. માટે સમજીને સ્વ કર્તવ્ય કરવાથીજ સિદ્ધિ છે.

ધારિત્ર૦—અન્ય ધર્માવર્જની સ્ત્રોતો તો જ્ઞાન માધ્યમી પણ સિદ્ધિ પામે છે?

કુમતિ—તેઓની તેવી માન્યતા વિષ્ણુ છે, તસ્તાં આવદતું હોય

પણ તરવાની અનુકૂલ ક્રિયા કર્યા વિના સામે તોરે જડ શકાર્તું નથી જ તથા ભૂગ્વ લાગ્યે છતે ભક્ષણ ક્રિયા કર્યા વિના શાન્તિ પેતી નથી, તેમ મ્વરા ચારિત્રના અર્થીજનોને પણ શુદ્ધ ચારિત્રની અનુકૂલ ક્રિયા કરવાની ગ્વાસ જરૂર છે જેમ કે ચક્ર વિના ગાડી ચાલતી નથી તથા કે પાંગ્વ વિના પક્ષી ઉડી શકતું નથી તેમ સમ્યગ્ જ્ઞાન અને ક્રિયા વિના કાર્યસિદ્ધિ થટ શકની નથી. આથી આપને સમજાયું હશે કે સમ્યગ્ ક્રિયા (મદવર્તન) વિનાનું પક્કલું જ્ઞાન લૂલું-પાંગલું છે. અને સમ્યગ્ જ્ઞાન (ત્રિવેક) વિનાની કેવલ ક્રિયા પણ આંધલી છે, માટે મોઢાર્થીજનોએ તે બંનેની સાથેજ મદાય યેવી જોટણ.

ચારિત્ર—હેવે મને સમજાયું કે કેવલ સ્ત્રી કથની માપથી કાર્ય મગવાનું નથી. જ્યારે કથની પ્રમાણે મરમ કર્મની થશે ત્યારેજ કન્યાણ થવાનું છે.

મુમતિ—આપની મારી મદતુક બદાયા દ વદ્ ગુની થાઉં, અને દરદુ છે કે આપને ક્તાવેલો ઉપાયત્રમ હવે મફલતાને પામશે, પરંતુ કુમતિનો મંગ સર્વથા વાગવાનો અને ભક્ષણ મુલના ત્રવ્ય કાર્મણમ્ સન્ય ચારિત્ર ધર્મની યોગ્યતા પામવાનો જે ઉપાય ત્રમ મેં આપને વાન્મન્ય માવથી ક્તાવ્યો છે તેનો પૂર્ણ પ્રીતીથી આદર કરવામાં આવે યગાર પણ આવડમ કરનો નહિ પરી મારી વિનંતિ છે.

ચારિત્ર—મારાજ સ્વાર્થની સાતર કેવળ પરમાર્થ દાવે વતા-
વેલા સત્યમાર્ગથી હું હવે ચુકીશ નહિ, તું પણ તેમાં સહાયભૂત થવા
કરશે તો તે માર્ગનું સેવન કરવું મને વધું સુલભું પડશે.

સુમતિ—આપને સમયોચિત સહાય કરવી જ મારી પવિત્ર કરજ
છે, એમ હું અંતઃચરણથી હેતું છું, તેથી હું સમયોચિત સહાય ક-
રતી રહીશ.

ચારિત્ર—જ્યારે તું મારે માટે આટલી વધી લ્યાગણી ધરાવે છે
ત્યારે હું હવેથી સન્માર્ગ સેવનમાં પ્રમાદ નહિ કરું, તારી સમયોચિત
સહાય છતાં સન્માર્ગ સેવનમાં ઉપેક્ષા કરે તેના પૂરા કમનસીબન.

સુમતિ—આપને વતાવેલો સન્માર્ગ સેવનનો પ્રમ જેઓ બેદરકા-
રીથી આદરતાજ નથી તેઓ કદાપિ સત્ય ચારિત્રના અધિકારી થઈ
શકતાજ નથી. પરંતુ તેનો યોગ્ય આદર કરનારા તો તેના અનુગ્રમે
અધિકારી થઈ શકે છેજ. માટે કદાપિ તેમાં બેદરકારી કરવીજ નહિ.

ચારિત્ર—ઉપરલા સદ્ ઉપાયને સેવ્યાયાદ આગ્માને શું શું
કરવું અવશિષ્ટ (વાંચી) રહે છે ! અને ઉક્ત ઉપાયથી આત્માને શો
સંપાદન લાભ થાય છે ?

સુમતિ—ઉક્ત ઉપાયના ચર્યાર્થ સેવન કર્યા બાદ પણ આગ્માને
કરવાનું વધુજ વાંચી રહે છે. આથીતો હૃદય-ભૂમિકાનો શુદ્ધિ થાયછે.

હૃદય મોહનું—અર્થ ૩ યથા ચાદ તેમાં ચારિત્ર ગુણના પ્રાધારભૂત મદ્ વિવેક પ્રગટે છે. આ મદ્ વિવેકનું ચીનું નામ સમક્તિ યા તત્ત્વ-શ્રદ્ધા છે. હૃદય મુષિ શુદ્ધ યથા ચાદત્ર તેમાં ચારિત્ર-મહેત્તનો મદ્વિવેક યા સમક્તિ રૂપી પાપો મંત્રાય છે. તેના વિના ચારિત્ર-મહેત્ત ટૂંકી શક્તિમાં નથી.

ચારિત્ર—૦—૩૦ ગીને હૃદય શુદ્ધિ કર્યાચાદ જે મદ્વિવેક યા સમક્તિ પામનું ઇષ્ટ છે તેનું સ્વરૂપ અને લક્ષણ જાણવાની મને અભિ-લાષા થઈ છે. તેથી પ્રથમ મંત્રેષ માત્ર તેનું સ્વરૂપ અને લક્ષણ ક-થન કરો.

મુમતિ—‘ મદ્સદ્વિચ્યંચનંચિચ્યંકઃ ’ તત્ત્વાતત્ત્વનો જેવડે ય-થાર્થ સમજ પડે, ગુણ, દોષ, દિનાદિત. કૃત્યાકૃત્ય, મહ્યામહ્ય, અને પેવાપેય વિગેરેની જેથી યથાર્થ ઓઢત્વાણ થાય, દેવ, ગુરુ અને ધર્મ સંવંધી જેથી સંપૂર્ણ નિશ્ચય થાય. તેવો નિર્ણય-નિર્ધાર કર્યાચાદ સ્વોટી વાચનમાં કદાપિ મુંઝાવાય નહિ અને સન્ય ધમ્તુની સ્વાતર પ્રાણ અર્પણ કરવા પણ તૈયાર થવાય; આ ઉપરાંત ઉપશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્તિકના ૫ પાંચ, સમક્તિનાં સ્વાસ લક્ષણ છે ૫ લક્ષણથી સમક્તિની સ્વાત્રી થઈ શકે છે. જ્યાંમુથી ઉપશમાદિક લક્ષણ અંતરમાં પ્રગટ થયેલાં દેસાચ નહિં ત્યાંમુથી સદ્ વિવેક યાં સમક્તિ પ્રગટ થવાની સ્વાત્રી થઈ શકતો નથી. તેથી પૂર્વજ્ઞા ક્રમથી હૃદય શુદ્ધિ કર્યાચાદ સદ્ વિવેક યા સમક્તિ રત્નના અર્પી જનોઈ

વક્ત્ર ઉપશમાદિ ગુણનો અભ્યાસ કરવાની આવશ્યકતા છે. કેમકે
જારણથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે તેવો અનંત સિદ્ધાંત છે.

ચારિત્ર—મંત્રોપથી નામ માત્ર રહેલાં ઉપશમાદિક લક્ષણોનું
કેવું સ્વરૂપ સમજવાની માત્રી રૂપ છે તે હું પારું છું કે તમે
સફળ કરશો.

ચારિત્રરાજનો સ્વદિન મત્તે વિશેષ આદર થયેનો જાણી મુમતિ
તેનું સમાપાન કરે છે.

મુમતિ—આપની આવી અર્પૂં નિહાસા થયેલી જાણીને હું વિ-
શેષે સુધી થઈ છું. અને વક્ત્ર પાંચે લક્ષણોનું અનુક્રમે સ્વરૂપ કહું છું
તે આપ લક્ષણ રાજવા કૃપા કરશો. કેમકે ૫ પાંચે લક્ષણથી સ-
ક્ષિત થયેલું સમક્ષિત રાજ સકલ ગુણોમાં સારમૂત વટમે આ-
ધારમૂત છે.

ચારિત્ર—હું સાવધાનપણે સમક્ષિતનાં પાંચે લક્ષણનું સ્વરૂપ
સાંપડવાને સન્મુખ થયેલો છું. તેથી હવે તમે તેનું નિરૂપણ કરો.

મુમતિ—વક્ત્ર પાંચે લક્ષણમાં પ્રધાનમૂત ઉપદમનું સ્વરૂપ આ
પ્રમાણે છે. અપરાધીનું પણ અહિંત કરવા મનથી પણ મહત્તિ થાય
નહિં ધરી રીતે ક્રોધાદિ કષાયોને પ્રમાણે દીધા હોય; સાધ્ય રહિ-
યા સામાન્ય અંગરૂપી અહિંત નહિં કરવાની બુદ્ધિથી તેને યોગ્ય વિશ્વા

પણ કમળ, કિંતુ વિલ્લપ્ત ભાવથી તો મન, વચન કે કાયાની પ્રવૃત્તિ તેનું અરિત કરવા માટે યાચન નહિ તે શમ અથવા ઉપશમ કહેવાયછે.

યતઃ—અપરાધીશું પણ નથી ચિત્ત થકી, ચિંતવિયે પ્રતિકૂલ સુગુણનર.

ચારિત્ર—સ્વેચ્છર ઉપશમનુ આવું અદ્ભૂત સ્વરૂપ મનન કરવા જેયુંજ છે. તેમાં કેવી અદ્ભૂત સમા રહેલી છે. હવે ત્રીજા સંવેગનુ સ્વરૂપ કહો.

સુમતિ—સંસાર સંવંધી ક્ષણિક મુશ્વને દુઃસ્વ રૂપજ લેવાય અને ક્ષેવા કલ્પિત સુત્વમાં મગ્ન નહિ થાતાં કેવળ મોક્ષ મુશ્વનીજ ચાહના ઘની રહે. યથાશક્તિ અનુકૂલ સાધનવડે સ્વભાવિક મુશ્વ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરાય અને પ્રતિકૂલ કારણોથી ડરતાં રહેવાય તેનુ નામ સંવેગ છે.

યતઃ—“સુરનર મુશ્વ ને દુઃસ્વ કરી લેશ્વવે, ચંછે શિશ્વમુશ્વ એક ચતુરનર.”

ચારિત્ર—અહો સંવેગનુ સ્વરૂપ પણ અત્યંત હૃદયહારક છે તે અક્ષય મુશ્વમાં અથવા અક્ષય મુશ્વના સાધનમાં કેવી રતિ કરવા અને ક્ષણિક સુરમાં કે ક્ષણિક મુશ્વનાં સાધનમાં કેવી ઉદાસીનતા કરવા બોધે છે. અહો! સત્ય માર્ગ દર્શકની વલિહારી છે! હવે ત્રીજા નિર્જેદનું કંડક સ્વરૂપ કહો?

સુમતિ—જેમ કોઈને કેદમાંથી ચ્યારે છૂટું અથવા નરક સ્થાન-
માંથી ચ્યારે નીસરું એવી સ્વભાવિક ઇચ્છા મળે, તેમ આ જન્મ મ-
રણનાં મત્સ્ય દુઃસ્વથી કંટાળી તેથી સર્વથા મુક્ત થવાની યુદ્ધિથી
પવિત્ર ધર્મ-કરણી કરવા સ્વભાવિક રીતે મેરાય તે નિવેદ મામે ત્રીજું
લક્ષણ છે.

“યતઃ—નારક ચારક સમ ભવ ઉભગ્યો, તારક જાણીને
ધર્મ સુગુણનર;

ચાહે નીકલયું નિર્વેદતે, ત્રીજું લક્ષણ મર્મ સુગુણનર.”

ચારિત્ર—અહા ! આ નિવેદનું લક્ષણ વિષય સંપદ અને ક-
ઠોર મનબાળાને પણ વૈરાગ્ય પેદા કરવાને સમર્થ છે. તેથી ચિર પ-
રિચિત્ત એવા વિષય ભોગ ઉપર તેનું અંતર સ્વરૂપ વિચારતાં સ્વભા-
વિક રીતે તિરસ્કાર છુટે છે. પરમ ઉદાસીન વિના એવું સ્વરૂપ કોણ
મનિપાદન કરી શકે શરૂ ! હવે અનુકંપાનું કંઈક સ્વરૂપ થતાવો.

સુમતિ—દુઃસ્વીનું દુઃસ્વ દીલમાં ધરીને તેનું ચારણ કરવા યથા-
શક્તિ ઉપમ કરવો, ધર્મહીન યા પતિત જીવોને યથાયોગ્ય સહાય આપીને
ધર્મમાં જોડવા, તેમનીં લગારે ઉપેક્ષા નહિ કરતાં જેમ ધર્મની ઉન્નતિ
થાય તેમ સ્વ શક્તિ અનુસારે પ્રયત્ન કરવો, તે અનુકંપા કહેવાય છે.

યતઃ—“દ્રવ્ય થકી દુઃસ્વિયાની જે દયા, ધર્મહીણાનીરે

ભાય, સુગુણ નર; ચોથું લક્ષણ અનુકંપા કહી, નિજ શક્તે
મન લાય સુગુણ નર; શ્રીજિન ભાષિત વચન વિચારીયે॥૪॥

ષારિત્ર૦—અહો ! આ લક્ષણનો જગત્ માત્રનો ઉદ્ધાર કરવા
સમર્થ છે. તેમાં દર્શાવેલી દયાલુના કેવી ઉત્તમ છે ? એવી ઉત્તમ અને
નિપુણ દયાર્થીજ જીવનું કલ્યાણ થઈ શકે છે. કેવલ દયા દયા પો-
કારવાથી કદાપિ કંઈ પણ વધવાનું નથી. અહો આ દુનિયામાં ધર્મનું
વાનું કાઢીને પોતાનો તુચ્છ સ્વાર્થ સાધવાને સંકલ્પે જીવોનો જાન
લેવા વાલા કેટલા વધા દીસે છે. તે વધા હવે તો મને ધર્મ-ઠગન
માલમ પડે છે. અહો દીન અનાથ એવા તે વાપઢાઓના પરલોકમાં
શા હાલ થશે ? ઉપરનું અનુકંપાનું લક્ષણ તો મને અભિનવ અમૃત
જેવું, નવું જીવન આપનારું લાગે છે. હવે અવશિષ્ટ રહેલું આસ્તિક્ય
કેવા પ્રકારનું જોડાયે તે કંઈક સમજાવો.

મુમતિ—રાગ, દ્વેષ, અને મોહાદિક દોષ સમૂહથી સર્વથા મુક્ત
અને અનંત શક્તિ સંપન્ન સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી શ્રી જિનેશ્વર મમુ મળીત જીવ
અર્જીવાદિક તત્ત્વોનું સ્વરૂપ સમજીને તેનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન કરવું. ગમે
તેવી કુ-પ્રતિ કોઈ કરે તો પણ શુદ્ધ તત્ત્વ માર્ગથી કદાપિ દગવું
નહિં, આવા તત્ત્વાગ્રહ અથવા તત્ત્વ શ્રદ્ધાનથી કુમતિનો સર્વથા હય
થઈ જાય છે.

પતઃ—“ જે જિન ભાષ્યું તે નહિ અન્યથા, એવો જે દૃઢ રંગ;
સુગુણનર;

તે આસ્તિકતા લક્ષણ પાંચમું, કરે કુમતિનો ૫ ભંગ
સુગુણ ૦ ”

ચારિત્ર ૦—અહા ! યાળમિયે ! મુમતિ ! આ મ્લક્ષણ તો આડો
આંકજ છે. આરા પરમાન્માના વચનમાં જ પ્રતીતિ રાખવી, તે વિનાના
કપોલ કલ્પિત વચનોનો વિશ્વાસ ન જ કરવો ૫ સ્વરા પરીક્ષકનું
કામ છે કેમ ?

મુમતિ—મોટા મોટા ગણાતા પણ અંધ થદ્દાલુ સ્તરી તત્ત્વ પરી-
ક્ષામાં પાસ થઈ શકતા નથી. તેમને મિથ્યાત્વનું મોટું આવરણ આટું
આવતું હોવું જોઈયે, નહિં તો ઢાહી ડમરી ચાતો કરી જગતને રંજન
કરનારા છતાં તેઓ શુદ્ધ તત્ત્વ પરીક્ષામાં કેમ પસાર ન થઈ શકે ?
પણ તેમની અંધ થદ્દાની પ્રવલ નિગ્નાની છે કે સાક્ષાન્ સાચી વસ્તુ
તત્ત્વને સ્વોદીને જ ક્ષાલે છે. શુદ્ધ દેવગુરુ અને ધર્મ સંવંધી પરિક્ષામાં
પણ અંધ થદ્દાલુ મોટા ભૂલાવામાં પડે છે. તેથી જ તે રાગદ્વેષ અને
મોહાદિ દોષ યુક્તને દેવ તરીકે સ્વીકારે છે. લોભી લાલચી અને
અસંવદ્ધમાર્ષીને ગુરુ તરીકે સ્વીકારે છે. અને વ્રત નાયકોના કપેલા
માર્ગને ધર્મ તરીકે સ્વીકારે છે. દેવગુરુ અને ધર્મ જેવા શ્રેષ્ઠ તત્ત્વમાં
આવી ગંભીર ભૂલને કરનારા કેવલ અંધ-થદ્દાલુ જ કહેવાય માટે તે-
મનું સ્વરૂપ જાણવું જરૂરનું છે.

ચારિત્ર ૦—તો મારા દિતની સાતર શુદ્ધ દેવ ગુરુ અને ધર્મનું

કંડક સ્વરૂપ સમજાવશે તો મને અને મારા જેવા ધીજા જીવામુને પણ કંડક લાભ થાશે.

મુમતિ—પ્રથમ હું શુદ્ધ દેવનું સંક્ષેપથી સ્વરૂપ કહું છું તે આપ લક્ષમાં રાખવો. જેનાં નેત્ર યુગલ શાન્તરસમાં નિમગ્ન હોય, વદન (મુગ્ધામ્બીદ) મુપસન્ન હોય, ઉન્સંગ (મ્બોલો) કામિનીના સંગથી શૂન્ય હોય, તેમજ હસ્તયુગલ પણ મધ્યવર્તિત હોય તોજ તેને તેવી પ્રમાણ-મુદ્રાથી દેવાધિદેવ માની શકાય. નાત્પર્યકે જેનામાં રાગ, દ્વેષ, અને મોહ સર્વથા વિન્ય પામ્યા છે તેથી ઉક્ત દોષોની કંડપણ નિશાની દેખાતી નથી એવા આત્મ-મહાપુરુષનેજ દેવાધિદેવ તરીકે માની શકાય. આ શિવાય ઉક્ત મહાદેવને ઓઢાવવાના અનેક સાધન શાસ્ત્રમાં કહ્યાં છે. વિશેષ રુચિ જીવે તે સર્વનો ત્યાંથી નિર્ધાર કરી લેવો.

ચારિત્ર—અહો ! આવું અદ્ભૂત દેવનું સ્વરૂપ કોઈકજ વિરલા જાણતા હશે, અને કદાચ કોઈ જાણતા હશે તોપણ કુલાચાર કહો કે કદાગ્રહને તર્જીને કોઈકજ તેનો યથાર્થ આદર કરતા હશે. વહોલો ભાગ તો ગતાનુગતિક હોવાથી સ્વ કુલાચારનેજ વઢગી રહેવામાં સાર માને છે. એવા વાપડા અજ્ઞાન લોકો શુદ્ધ દેવને ક્યારે ઓઢાવી શકશે ? તેમને તે ઓઢાવાવે પણ કોણ ? સ્વરેસર તે વાપડા હતભાગ્ય છે તેથીજ તેઓ એવી કરુણાજનક સ્થિતિમાં પડ્યા છે. હવે શુદ્ધ ગુરુનું સ્વરૂપ કહો.

મુમતિ—જે અદિત્યાદિક પાંચ મહાવ્રતોને ધારણ કરે છે, રાત્રી

ભોજન સર્વપા નજે છે, નિઃસ્પૃશ્યને અન્ય યોગ્ય અધિકારી જનોને ધર્મો-
પદેશ દે છે, રાખને અને રંકને સમાન યેમે છે, નારીને નાગણી મૃત્યુ
લેણી દૂર તજે છે, સુવર્ણ અને પથ્થરને સમાન યેમે છે, નિંદા-મૃ-
તિ સાંમળીને ધનમાં હર્ષ-શોક પાવતા નથી, ચંદ્રનાં જેવા પ્રાણિક
સ્વભાવી છે, સાપરની જેવા મંધીર છે, મેઘની જેવા નિષ્કલ છે, મા-
રૂંદની જેવા પ્રમાદ રહિત છે, અને કમળનાં જેવા નિર્મલ છે; જેવી
રાગ દ્વેષ અને મોહાદિક અંતરંગ છબુઓને જીતવાને પૂર્વોક્ત મહાદેવ-
ના વચનાનુસારે પુરુષાર્થ પોરણા કરે છે. એવા મહાદેવનાં જેમ સ્વ
પરને તારવા સમર્થ સદગુરુ શોષ છે, એવા શુદ્ધ ગુણવદાનમનું મોક્ષાર્થી
જનોએ અવશ્ય શરણ યેવું યોગ્ય છે.

પારિષ૦——અરો માણવત્તમા ! ગુમતિ ! તદગુરુનુ આશુ વપાર્થ
સ્વસ્થ સાંમળીને ત્યાં જાવતનો ત્યાં પડેલો ધારો મદ-ચ્ચાન્ન
થઈ ગયો છે. દેવે માર્ગ પરલ ત્યાંથી. શુદ્ધ પારિષ વાચ તદગુરુ
આવાજ શોષ તે વપાર્થ જાણરાખી ધારો આગળો ધ્રમ ભાગી ગયો
છે, અને હું હવે શુદ્ધેગુણ્ડું વારી દેડે છું કે હું તો વાચ નામનોમ
પારિષગત છું. અરો ગુમતિ ! જો મને તારો સમાગમ થયો જ શોષ
તો આ અનાદિ માયાનો પરદો ધી રીતે દૂર થઈ જવન અને તે પ-
રદો દૂર થયા વિના તારા સા હાન્ન પાત ? હું દંધર્મીથી મુગ્ધ જ-
નોને ટોળેને કેસો દુઃખી પાત ? અરે માયાવી એવા ધારા વિપ્લવ-
વનથી કેટલો વધો અવર્થ પાત ? હું વહું છું કે તારાં વસ્ત્રાણ પડે ?

ત કવ્ય સાગ સાત મુર્ખા નીચની મ્હેતો ! અને તારા મુત્સમાગમથી
જોગ તારાન કન્યાણ થાજો ! હવે અનુકુલતાળ મને શુદ્ધ ધર્મનું
સ્વરૂપ સમજાવતા શ્રમ ભેજો.

મુર્ખાન— તમારી પ્રવચન-જિજ્ઞાસાથી હું અન્યંત સુગ્રી થઈ
છું. અને તાપની ઉચ્છ્રા અનુગમે શુદ્ધ ધર્મ તત્ત્વનું સ્વરૂપ સમજાવ-
વાને યથામર્તિ ઉપમ કરીશ. મને ત્રાજા કે કે તે સર્વ સાવધાનપણે
સાંભળી તેમાર્થ સાર સંચા. તેનો યથાશક્તિ આદર કરીને આપ
માર્ગે શ્રમ સફળ કરજો.

ચારિત્ર— મુ. સર્વ પાતકાનનાર્થ માંભઝી તેનો સાર લઈ
યથાશક્તિ આદર કરવા ચકીશ નહિ. તેથી હવે નિઃસંશયપણે ધર્મ
તત્ત્વનું સ્વરૂપ સમજાવવાને સન્મુખ થાઓ !

મુર્ખાન— ‘ જાતિ મ પરમો ધર્મઃ ’ એ સર્વ સામાન્ય વચન
છે. એ વચન જેટલું વ્યાપક છે. તેટલુંજ ગંભીર છે. સર્વ સામાન્ય
લોકો તેનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજી શકતા નથી. તેથીજ તેઓ તેમાં
કશ્ચિત્ ભાગે મગ્ગલના પામે છે. અથવા તેનો યથાર્થ લાભ લઈ શ-
કતા નથી. ‘ નહિંમા-અહિંમા. ’ અર્થાન્ દયા ઇટલે કોરને દુઃખ
નહિં દેવું ઇટલોજ તેનો સામાન્ય અર્થ કેટલાક કરે છે. પરંતુ તે કર-
તાં ઘણીજ વધારે અર્થ-ગંભીરતા તેમાં રહેલી છે તે નીચેની વાતથી
આપને રોશન થશે—“ પ્રમત્ત યોગાત્ પ્રાણ વ્યપરોપણં હિંમા. ”

મુમતિ—પ્રથમ હું આપને ‘ અહિંસા ’ નું કંઈક સવિશેષ સ્વ-
રૂપ સમજાવું છું. મેં આપને પહેલાં પણ જણાવ્યું છે કે ‘ પ્રમત્ત-
યોગાત્ પ્રાણ વ્યપરોપણં હિંસા ’ તેથી તેમાં કહેલા પ્રમત્તયોગ
શી રીતે થાય તે પણ જાણવું જોઈએ. ‘ મદ્ય ’ (Intoxication)
વિષય (sensual desires) કપાય (Wrath arrogance etc)
નિદ્રા (Idleness) અને વિકૃત્યા (false gossip) વડે ‘ રાગ
દ્વેષ યુક્ત કલુષિત મન વચન અને કાયાનું પ્રવર્તન થાય
તે પ્રમત્ત યોગ કહેવાય. એવા પ્રમત્તયોગથી આત્મા પોતાના કર્ત-
વ્યથી અદૃષ્ટ થાય છે. તેથી તે શાસ્ત્ર મંબંધી વિહિત માર્ગનો
લોપ કરે છે. શાસ્ત્રનો વિહિત માર્ગ મૂઢ રૂપમાં આવો છે કે-

માતૃવત્ પરદારેષુ, પરદ્રવ્યેષુ લોષ્ટવત્;

આત્મવત્ સર્વં ભૂતેષુ, યઃ પશ્યતિ સ પશ્યતિ.

પરસ્ત્રીને પોતાની માતા તુલ્ય લેખવે, પરદ્રવ્યને ધુલના ઢેંફાં જેવું
લેખવે અને સર્વ પ્રાણી વર્ગને આત્મ સમાન લેખવે તેજ સ્વરો જ્ઞાની-
વિવેકી કે શાસ્ત્ર શ્રદ્ધાલુ છે, પ્રમત્તયોગથી કોઈ પણ પ્રાણી આવા
પવિત્ર માર્ગથી પતિત થાય છે, અને સ્વપરને મારે નુકસાન કરે છે,
તેનું સ્વરૂં નામ હિંસા છે. એવી હિંસાથી પાપની પરંપરા વધતી
જાય છે અને તેથી સંસાર-મંત્રાનિ વધે છે. આથી પોતાને તથા પરને
અશોભાતિતું વારંવાર કારણ બને છે. એવી દુઃસ્વદાયક હિંસાથી દૂર

રહેવું અને પૂર્વોક્ત પ્રયત્ન યોગને તમીને અપયત્તપણે શાસ્ત્રવિદિત મા-
ગેજ પાલેને સ્વપરતું પૂર્ણાંત હિત થાય પરી અનુકૂલ મટ્ટિજ સેવરી
તે અહિંસા કહેવાય છે. આવી સાચી અહિંસાજ સર્વ ભયહરી અ-
ભયવરી અને કલ્યાણકારી કરી શકાય.

શારિત્ર—સ્વચેત્તર ઉક્ત સ્વરૂપવાળી અહિંસાજ સર્વ દુઃખ દર-
નારી હોવાથી પરમ શુભદાયી અને સર્વ કલ્યાણને કરનારી હોવાથી
ઉત્કૃષ્ટ ધર્મલ્પ છે. આવી અપહર અહિંસાજ જગત માપને સેવન ફ-
રવા યોગ્ય છે. હવે જન અહિંમાને ઉપદ્રંભકારી મંચમતું કાંઈક સ્વ-
રૂપ સમજાવશો.

શુચિતિ—“સંયમનં સંયમઃ” સ્વચ્છંદપણે ચાલતા આત્માનો
નિગ્રહ કરવો, તેને તોડા માર્ગથી નિવર્તાવી સાચા માર્ગમાં મોઢવો તે
સંયમ કહેવાય છે. હિંસા, અસત્ય, અદત્ત, અમ્રણ્ય તથા મૂર્છા
(પરિવહ) નો સર્વથા કે દેશથી (જેટલે બંને બને તેટલે બંને)
ત્યાગ કરી અહિંસાદિ ૫ મહાયતોનો અને નધામકારની શક્તિ
ન હોય તો ૫ અણુગતોનો સ્વીકાર કરી તેમનો યથાર્થ આદર-નિ-
ર્વાહ કરવો, સ્વચ્છા શુભવ વર્તની સ્પર્શનિન્દ્રિય વિગેરે પાંચે હિન્દ્રિયોનો
નિગ્રહ કરવો, મોઢાદિક કપાય ચતુષ્કનો જથ્થ કરવો અને
મન, યચ્ચન, કાપારૂપ યોગાશ્રયની પાપ પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરીને
તેમની મોપના-શુચિતિ કરવી. ૪ મથાણે સંયમનાં ૧૭ બેદ કયા છે.

હૃદય ચોરુતું-સ્વચ્છ થયા બાદ તેમાં ચારિત્ર ગુણના આધારભૂત સદ્-વિવેક પ્રગટે છે. આ સદ્-વિવેકનું ધીજું નામ સમકિત યા તત્ત્વ-શ્રદ્ધા છે. હૃદય-ભૂમિ શુદ્ધ થયા બાદજ તેમાં ચારિત્ર-મહેલનો સદ્-વિવેક યા સમકિત રૂપી પાયો નંસાય છે. તેના વિના ચારિત્ર-મહેલ ટકી શકતોજ નથી.

ચારિત્ર—ઉક્ત રીતે હૃદય શુદ્ધિ કર્યાબાદ જે સદ્વિવેક યા સમકિત પામવું ઇષ્ટ છે તેનું સ્વરૂપ અને લક્ષણ જાણવાની મને અભિ-લાષા થઈ છે, તેથી પ્રથમ સંક્ષેપ માત્ર તેનું સ્વરૂપ અને લક્ષણ ક-થન કરો.

સુમતિ—‘સદ્સાદ્વિવેચનંવિવેકઃ’ તત્ત્વાતસ્વની જેવડે ય-થાર્થ સમજ પડે, ગુણ, દોષ, હિતાહિત, કૃત્યાકૃત્ય, મર્યામર્યા, અને પેયાપેય વિગેરેની જેથી યથાર્થ ઓળખાણ થાય, દેવ, ગુરુ અને પરમેશ્વર સંબંધી જેથી સંપૂર્ણ નિશ્ચય થાય, તેવો નિર્ણય-નિર્ધાર કર્યાબાદ રોડી વાવતમાં કદાપિ મુંઝાવાય નહિ અને સત્ય વસ્તુની સ્વાતંત્ર્ય માણ અર્પણ કરવા પણ તૈયાર થવાય; આ ઉપરાંત ઉપશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્તિકતા જેવાં પાંચ, સમકિતનાં સ્વાસ લક્ષણ છે જે લક્ષણથી સમકિતની સ્થાપ્તિ થઈ શકે છે. જ્યાંમુખી ઉપશમાદિક લક્ષણ અંતરમાં પ્રગટ થયેલાં દેખાય નહિ ત્યાંમુખી સદ્-વિવેક યા સમકિત પ્રગટ થવાની સ્થાપ્તિ થઈ શકતો નથી. તેથી પૂર્વજ્ઞા ક્રમથી હૃદય શુદ્ધિ કર્યાબાદ સદ્-વિવેક યા સમકિત રત્નના અર્પણ જનોઈ

દેશ-સંપત્તિ આવકની સીમાયે (હદ) પહોંચી શકાય છે, તે દેશ-
-વિરાતિ ગુણ સ્થાનક પાંચમું ગણાય છે. તેમાં પાંચ અણુવ્રત ૨ ગુણ
વ્રત અને ૪ શિષ્ટાચરનો સમાવેશ થઈ જાય છે. દરેક વેરાગી આવક
સદ્ગુરુ યોગે આવકનો ? ? પડિયા (મલિયા) રહે છે, પરંતુ પૂર્વોક્ત
વ્રતને ધારણ કર્યા પહેલાં તેમાંના દરેકનો અભ્યાસ કરી જાંવે છે,
જેથી તેનું પાલન કરવું કંડક વધારે મુતર પડે છે. આવક યોગ્ય વ્રત
અને પડિયાના શુભ અભ્યાસથી અનુક્રમે ' સર્વ સંપત્તિનો ' અધિકાર
પ્રાપ્ત થાય છે. પાંચ મહાવ્રતાદિકનો ઈયાં સમાવેશ થાય છે. ૬ ગુણ
સ્થાનક છઠ્ઠું ' મમત્ત ' નામે ઓક્તરવાય છે. લીધેલાં મહાવ્રત વિગેરે
જો સાવધાનપણે સાચવી તેમની શુદ્ધિ અને પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે
તો પરિણામની વિશુદ્ધિથી અમમત નામે સાતમું ગુણ સ્થાનક પ્રાપ્ત
થઈ શકે છે પણ જો ઉક્ત મહાવ્રતાદિકની ઉપેક્ષા કરી સ્વચ્છંદ વ્રત-
ન કરવામાં આવે છે તો પરિણામની મન્ત્રીનતાથી પતિત અવસ્થાને
પામી છેવટ મિથ્યાત્વ નામના પ્રથમ ગુણ સ્થાનકે જનું પડે છે, તેથી
જ દીર્ઘદષ્ટિ ધરને જેનો મુલેથી નિર્વાહ થાય તેમાં વ્રત ઘરણ કર-
વામાં આવે તો તેથી પતિત થવાનો માયઃ પ્રસંગ આવે નહિ. " સ્વ
સ્વ શક્તિ મુજવ થની શકે નેટર્લી ધર્મ કરણી કપટ રહિતજ કરવાની
નિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા છે. " ઈથી અસંદ્ધ આજ્ઞાનું ઉઠંચન કર-
વાથી દાનોજ થાય છે. તેથી ઉક્ત આજ્ઞાનું આરાધન કરવામાંજ સર્વ
હિત સમાયેલું છે. કદાચિન્ સરન્ન ભાવથી સર્વ સંપત્તિ આદર્યા વાદ-

વાની પૂર્ણ અભિલાષા થતે છે. એવી મારી હવે અભિલાષા સફળ થાય માટે સર્વજ્ઞ મહુની કૃપા સાથે તારી સતત સહાય માગું છું.

શુભતિ—મારાથી થતી શકે તે સર્વ સહાય સમર્પવા હું સેવામાં સદા તત્પર છું અને ત્વરા જીગરથી રૂઢું છું કે આપની આવી ઉચ્ચ અભિલાષા શીઘ્ર ફલપ્રાપ્ત થાઓ !

ચારિત્ર—મિત્રે ! તારી સત્સંગતિથી મું દિનપ્રતિદિન અપૂર્વ આનંદ અનુભવતો જાઉં છું તેથી મને સ્વાસ્થી થાય છે કે મારી ઉચ્ચ અભિલાષા એક દિવસે સફળ થાશેજ ! હાલ તો મને ધર્મના ૧૬૩ અંગમૂળ અવશિષ્ટ રહેલા તપનુ સ્વરૂપ જાળવાની મથલ રૂઢા થતે છે. તેથી તેનું કંઈક વિશેષ સ્વરૂપ સમજાવીને સમાધાન કરવું પડે છે.

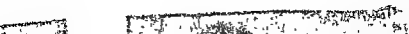
શુભતિ—જેથી પૂર્વ સંચિત કર્મમળ દગ્ધ થઈને તપ પામે તેનું નામ તપ છે. અનાદિ અજ્ઞાનના યોગથી વિવિધ વિષયમાં મટકતા મનનો અને ઈદ્રિયોનો નિરોધ કરી સદૃશ સ્વભાવમાં સ્થિત થાયું તેનું તપ છે. તે તપના ૬ શાક અને ૬ અભ્યંતર મળીને ૧૨ ભેદ છે, જે ત્વાસ સપ્તમાં રાત્રિમાં જોવા છે. આત્મ વિશુદ્ધિ કરવાના વામી જનોને તે સર્વે અત્યંત હિતકારી છે. તેમાંથી પ્રથમ ૬ શાકપ્રે-
દનું ત્રિચિન્ન સ્વરૂપ શરૂં છે.

૧. અનન્ય-સર્વ મહારના અથવા પાળી ચિંગેરે ભોગ્ય પદાર્થોનો અમુક વસ્તુ ગુપ્તી અથવા વાપમના માટે ત્યાગ કરીને સદૃશ સંતોષ રાખવો તે.

વિજાની ધર્મકથાવદે અન્ય આત્માર્થીનનોને યોગ્ય અવ-
લંબન દેવારૂપ પાંચમકારના સ્વાધ્યાયથી આત્માને અત્યં-
ત ઉપકાર થતો હોવાથી જ્ઞાની પુરુષોએ તેને અભ્યંતર
તપરૂપ લેવાયો છે.

૫. અમશસ્ત્ર અને મશસ્ત્ર અથવા શુભ અને અશુભ અથવા
શુદ્ધ અને અશુદ્ધ એવા મુખ્યપણે ધ્યાનના બે ભેદ છે.
આર્તિ અને રૌદ્ર એ બે અમશસ્ત્ર તથા ધર્મ અને શુભલ એ
બે મશસ્ત્ર ધ્યાનના ભેદ છે. કોઈ પણ વસ્તુમાં ચિત્તરૂં
એકાગ્રપણું થયું તે ધ્યાન કહેવાય છે. તેથી જો શુભવ-
સ્તુમાં ચિત્ત પરોવાયું હોય તો શુભ ધ્યાન અને અશુભ
વસ્તુમાં ચિત્ત પરોવાયું હોય તો અશુભ ધ્યાન કહેવાય
છે. મલીન વિચારવાળું ધ્યાન અશુદ્ધ કહેવાય છે અને
નિર્મલ વિચારવાળું ધ્યાન શુદ્ધ કહેવાય છે. 'મનુષ્યોને
બંધ અને મોતનું મુખ્ય કારણ મનન છે.' એમ જે કહે-
વાય છે તે શ્રાવણ શુભાશુભ ધ્યાનને સૂઝનેત્ર સમજવાનું
છે. સળવારમાં પ્રસન્નચંદ્ર રાગપિંણ જે સાતમી નર્કના
દલીયાં મેઝબ્યાં અને પાછાં વિરેલી નાસ્ત્યા તે તથા મ-
રત મહારાજાએ સળવારમાં આરીસો અવલોકતાં કેવળ
જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું તે સર્વ ધ્યાનનો જ મહિમા છે.

ધર્મ સેવન દ્વારા સ્વનામ સાર્થક કરવાને મારાથી બનતું સાદસ લે-
ટવા યાચી રાહીશ નહિ. તારી સમયોચિત કિંમતી સહાયથી હું
મારી પારણામાં અવશ્ય પતેહમંદ નીવડીશ.

શુમતિ—તથાસ્તુ ! કિંતુ આપનો પવિત્ર હેતુ સંપૂર્ણ મિદ્ધ કર-
વાને તથલ સહાયભૂત પૂર્વોક્ત ધર્મનું નિશ્ચય અને જ્યવહારથી સ્વરૂપ
કંદક ધારીકોથી સમગ્રી લેવાની આપને જગર છે.

ધારિત્ર—જ્યવહાર ધર્મ અને નિશ્ચય ધર્મનો મુખ્ય જો તકાવત
છે અને તેથી જો ઉપકાર થઈ શકે છે !

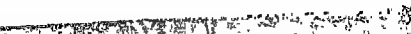
શુમતિ—જ્યવહાર ધર્મ સાધન છે, અને નિશ્ચય ધર્મ સાધ્ય છે.
શુદ્ધ-નિશ્ચય ધર્મ સાક્ષાત્ માત્ર કરવાને જ્યવહાર ધર્મ પુષ્ટ કારણભૂત
છે. જ્યવહાર સાધન વિના નિશ્ચય સાધી શકાય નહિ.

ધારિત્ર—પૂર્વે પતાવેલું ધર્મનું સ્વરૂપ મુખ્યતાથી બેતા
પ્રસારનું છે !

શુમતિ—ધર્મનું પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ મુખ્યતાથી જ્યવહારની અપેક્ષાએ
કહેલું છે તેથી તેમાં નિશ્ચયનું સ્વરૂપ કેવલ ગોળપણેજ રહ્યું છે.

ધારિત્ર—ત્યારે હવે મને નિશ્ચય ધર્મનું કંદક સ્વરૂપ સમજાવો.

શુમતિ—તર્વયા કર્મ કલંક રહિત નિર્મલ જ્ઞાન, દર્શન, ધારિત્ર
અને ધીર્ય (શક્તિ) રૂપ આત્માનો સદ્ગ (નિરુપાધિક) સ્વભાવ

દુષ્ટ દોષોનો સર્વથા ક્ષય થાય નહિ ત્યાં ગુધી તેમનો સંપૂર્ણ ક્ષય કરવા માટે ફાલ્ગુની પૂર્વેક જે જે ધર્મ કરणी કરવામાં આવે તે તે સર્વ વ્યવહાર કરणीમાંજ જોવાય છે, પરંતુ ઇટ્થો વિશેષ (તપાસન) છે કે જેમ જેમ આત્મા પૂર્વોક્ત દોષોનો ક્ષય કરવાને વિશેષે સન્મુખ થતો જાય છે તેમ તેમ સદ્ગત સન્મુખ ભાવે સેવન કરવામાં આવતો તે વ્યવહાર શુદ્ધ, શુદ્ધતર, અને શુદ્ધતમ કહેવાય છે.

ધારિત્ર૦—પૂર્વોક્ત નિશ્ચય અને વ્યવહાર ધર્મનું ફંદક વધારે સ્ફુટ થાય તેમ સમજાશે ?

મુમતિ—અનાદિ કર્મ સંયોગથી પ્રભવતા રાગ દ્વેષાદિકને પૂર્વોક્ત અહિંસા સંયમ અને નપ રૂપ ધર્મની સહાયથી દૂર કરીને આન્માના સ્વાભાવિક જ્ઞાનાદિક ગુણોને પ્રગટ કરી તેમનું રક્ષણ કરવું. પૂર્વોક્ત પ્રમાદ યોગે તેમનું વિરાધન થવા ન દેવું તેજ નિશ્ચય ધર્મ છે. સત્તાગત રહેલા આત્માના સ્વભાવિક ગુણોને ટાંકી દેનારા કર્મ આવગ્ણોને હઠાવવાને અનુકૂળ જે જે સદાચરણ સેવવું પડે તે તે સર્વ વ્યવહાર ધર્મ કહેવાય છે. આથી સ્ફુટ સમજાશે કે વ્યવહાર માર્ગનું વિવેકથી સેવન કરવું જ નિશ્ચય ધર્મ સિદ્ધ કરવાનું અવંધ્ય (અમોઘ) સાધન છે. ઇટ્થે કે વ્યવહાર ફાલ્ગુ રૂપ છે અને નિશ્ચય કાર્ય રૂપ અથવા ફલ્લ રૂપ છે.

ધારિત્ર૦—ઉક્ત સ્વરૂપનું સમર્પન કરવા સુઘ્વે સમગી શકાય પ્યું કોઈ પદાત્મક પ્રમાણ ટાંકી દેલાશે ?

नम निरुपवाग मयन मर्हि क वर्णा नेम ए जीव
म्वभावः

ने जिन दीर्घे पय प्रह जिये प्रयत्न कसय अभाव.
श्री सीमंधर मादिय मांभळ्यो १

जेम ने गते कते गतहुं अयम कसयने व्यामः
पुण्य पारधी नेम चर मोदये सग देण पणिम.
श्री सीमंधर २

धर्म न कहिये नि जिये ने जेह विभाव वड व्याधिः
पहेले अंगे गणा पंग माखिहुं कम होय उपाधि.
श्री सीमंधर ३

जे जे अंगे निरुपाधिकपणुं ने ने जाणो धर्मः
मम्यग् दृष्टि गुणशणा थर्का जाव लहे शिव शर्म.
श्री सीमंधर ४

एम जाणीने ज्ञान दशा भर्जा ग्हीये आप म्वरूपः

પર પરિણતિધોરે ધર્મ ન છંડીયે, નવિ પડિયે ભવ કૂપ.

શ્રી સીમંધર સાહિવ સાંભલો ૫”

આવી રીતે ઘણે માર્ગનું યોગ્ય સમર્પન કરીને ઉપયનું આરા-
ધન કરવા આ ક્રમાણે કરેલું છે.

“નિશ્ચય દૃષ્ટિ હૃદય ધરીજી, પાલે જે વ્યવહાર :
પુણ્યવંત તે પામશેજી, ભવ સમુદ્રનો પાર. સોભાગી.
જિન સીમંધર સુણો વાત !”

આમ ટુંકાણમાં ઉક્ત મહાપુરુષે જણાવ્યું છે કે: નિશ્ચયને પામવા.
દૃષ્ટનારે તેનેજ હૃદયમાં સ્થાપીને—તેના સમ્મુરજ દૃષ્ટિ રાસીને વિવેક
પૂર્વક વ્યવહાર માર્ગનું સેવન કરના રહેવું. એમ કરવાથીજ અને સાધ્ય
મિટિ—ભવસમુદ્રનો ભંગ આવી શકશે. તે વિના ધવધ્રુવગણનો કદાપિ
ભંગ આવી શકશે નહિ. એમ સમજીને અશ્વય મુશ્વના અર્થી સર્વે ભાટ
શેનોઈ સ્પષ્ટિક રત્ન જેવો નિર્મલ આત્મ સ્વભાવ પ્રગટ કરવાના.
પરમ પવિત્ર—ઉદ્દેશથી તેમાં વાધરૂપી રાગ, દ્વેષ અને મોહાદિક કર્મ-
મલ જેમ દૂર થાય તેમ ઉપયોગ રાસી સર્વજ્ઞભાષિન અદિતા, સંયમ
અને તપ લક્ષણ ધર્મનું સદા યત્નથી સેવન કરવુંજ યોગ્ય છે. આપ-
થીનું પણ ધર્મીજ કન્યાણ થવાનું નિશ્ચિત છે.

ગુણગુણીનો કથંચિત્ અમેદ સંબંધ હોવાથીજ ઉપર ગુણને વદત્તે ગુણીત્વે નિરૂપણ કર્યું છે. અર્થાત્ ધર્મ રત્નને યોગ્ય આત્મા ગુણી થવુંજ જોઈયે. કેવા ગુણી થવું જોઈયે? તેનું ઉપર મુનવ પ્રથમ સંક્ષિપ્ત વર્ણન કરીને પછી કંઈક તે સંબંધી વિશેષ વર્ણન કરવાને ધનનો પ્રયત્ન કર્યું.

૧. ધુદ્ધ નહિ પડત્તે અધુદ્ધ, મંઘીર આમળવાળો, ઘૃષ્મ રીતે વસ્તુતત્ત્વનો વિચાર કરવાને શક્તિ પરાવનાર સમર્થ જોઈ વિશેષ ધર્મ રત્નને પામી શકે.

૨. રૂપનિધિ પડત્તે પ્રદાસ્ત રૂપવાળો, પાંચે ઇન્દ્રિયો જેને સ્પર્શ રીતે મામ થયેલ છે એવો અર્થાત્ ગરીર સંબંધી ઘુંદર આકૃતિને પારનાર આત્મા.

૩. સૌમ્ય પડત્તે ક્ષમાવેશ પાપદોષ રહિત, ગ્રીતલ સ્વભાવ વાળા આત્મા.

૪. જનપિય પડત્તે સદા સદાચારને સંવનાર સ્તોરુનિય આત્મા.

૫. ધૂર નહિ પડત્તે ઢૂરના યા નિષ્કૂરતાવદે જેનું મન મમ્મીન થયું નથી એવો અવિનષ્ટ થાને પ્રસન્ન ચિત્તયુક્ત શાંત આત્મા.

૬. મીર પડત્તે આલોક સંબંધી તથા પરમ્લોક સંબંધી અપાયથી દરવાવાળો અર્થાત્ અપવાદમીર તેમજ પાપમીર હોવાથી વધી

રીતે સંખાલીને ચાલનાર, ઉચ્ચ લોક વિરુદ્ધ કાર્યનો અવશ્ય પરિ-
હાર કરનાર.

૭. અક્ષત્ત એટલે છલ્લ પ્રપંચવડે પરને પાસમાં નાચવાથી
દૂર રહેનાર.

૮. સુદસ્તિન્ન એટલે શુભ ટાણિણતાવંત, યચિત માર્યનાનો મંગ
નહિં કરવાવાલો. સમય યચિતવર્તી સામાનું દીલ પ્રસન્ન કરનાર.

૯. લજ્જાલુઓ એટલે લજ્જાશીલ, અકાર્ય વર્તી સત્કાર્યમાં
સહેજે જોડાઈ શકે એવો મર્યાદાશીલ પુરુષ.

૧૦. દયાલુઓ એટલે સર્વ કોઈ માણી વર્ગ ઉપર અનુકંપા
રાખનાર.

૧૧. સૌમદિદિ-મદ્ગચ્ચ એટલે રાગ દ્વેષ રહિત નિષ્પક્ષપાત-
વળે વસ્તુતત્ત્વને યથાર્થ રીતે ઓલમી મધ્યસ્થતાથી દોષને દૂર કરનાર.

૧૨. ગુણ રાગી એટલે સદ્ગુણીનોજ પક્ષ કરનાર, ગુણનોજ
પક્ષ લેનાર.

૧૩. સત્કચ્ચ એટલે એકાંત હિતકારી એવી ધર્મકથા જેને
મિય છે એવો.

૧૪. મુપરુસ્થ એટલે મુશીલ અને માનુકુલ છે કુટુંબ જેનું
એવો જાડાવળિયો.

૧૫. દોષદર્શી ઇટલે મયમથી સારી રીતે વિચાર કરીને પરિણામે જેમાં લાભ સમાયો હોય એવા શુભ કાર્યનેજ કરવાવાળો.

૧૬. વિશેષજ્ઞ ઇટલે પક્ષપાત રહિતપણે ગુણ દોષ, હિત અહિત, કાર્ય અકાર્ય, ડચિત અનુચિત, યક્ષ અયક્ષ્ય, પેય અપેય, ગમ્ય અગમ્ય વિગેરે વિશેષ બાતનો જાણ.

૧૭. ઇદ્ધાનુગત ઇટલે પરિપક્વ શુદ્ધિવાળા અનુભવી પુરુષોને અનુસરી ચાલનાર, નહિં કે જેમ આપ્યું તેમ ઉપસૃંક્ષલપણે ફરજા મુજબ કામ કરનાર.

૧૮. વિનયવંત ઇટલે ગુણાધિકરૂં ડચિત મોરણ માણવનાર શુચિનીત.

૧૯. કૃત જાણ ઇટલે ધીમાણ કરેલા ગુણને કદાપિ નહિં વિશરી જનાર.

૨૦. પરહિતકારી ઇટલે મ્થતઃ સ્વાર્થ વિના પરોપકાર કરવા માં મત્પર, દાક્ષિણતાવંત તો ડ્યારં મેને કોઈ મેરણા અથવા માર્થના કરે ત્યારે પરોપકાર કરે અને આગો પોતાના આત્માનીજ મેરણાર્થી સ્વ કર્તવ્ય સમર્જાનેજ કોઈની કંઈ પણ અપેક્ષા રાક્ષ્યા વિનાજ પરોપકાર કર્યા કરે છતાં ડત્તમ મ્થમાથને સ્વમાથિક રીતે ધારનાર થય.

૨૧. લઘ્ય લક્ષણે કોઈ પણ કાર્યને સુલે સાધી શકે એ કાર્ય દક્ષ.

હવે ઉપર કહેલા ૨૧ ગુણોનું કંઈક સહેતુક બ્યાન કરવાનું ઉપક્રમ કરવામાં આવે છે. જેમ શુદ્ધ કરાયેલા વસ્ત્ર ઉપરજ રંગ જોડાયે એવો ઘરાવર ચઢી શકે છે પરંતુ અશુદ્ધ એવા મલીન વસ્ત્ર ઉપર રંગ ચઢી શકતો નથી તેમજ ઉપર કહેલા ગુણ વિનાના મલીન આત્માને ધર્મનો રંગ લાગતોજ નથી. ઉપર કહેલા ગુણોવડે વિશુદ્ધ થયેલા આત્માનેજ ધર્મનો રંગ ચઢે છે. વળી જેમ 'સ્વદયચરદી' અને પાલીસ કર્યા વિનાની 'ભીંત' ઉપર ચિત્ર આવેહૂવ ઉઠતું નથી પરંતુ ઘઠારી મઠારીને સાફ કરેલી સરસી ભીંત ઉપર ચિત્ર જોડાયે એવું આવેહૂવ ઉઠી નીકળે છે તેમ ઉપર કહેલા ગુણોના સંસ્કાર વિનાના અસંસ્કૃત હૃદય ઉપર ધર્મનું ચિત્ર ઘરાવર પડી શકતું નથી પણ ઉક્ત ગુણોથી સંસ્કારિત હૃદય ઉપર સત્ય ધર્મનું ચિત્ર ઘરાવર સ્વીલી ઉઠે છે. ઉક્ત ગુણોની પ્રાપ્તિદ્વારા ભવ્ય આત્મા સત્ય ધર્મનો ઉત્તમોત્તમ લાભ પામી શકે છે એથી ઉપર કહેલા સદ્ગુણોનો ત્યાગ અભ્યાસ કરવાની અત્યાવશ્યકતા સ્વતઃ સિદ્ધ થાય છે, અને તેથીજ તે ગુણ સંબંધી યત્ની શકે તેટલી સમજ લેવી પણ જરૂરની છે. એમાંજ જીવતું સ્વરૂં હિત સમાયેલું છે.

૧ “સુદ્ર સ્વભાવવાળો અગંભીર અને ઊછાંછલો હોવાથી ધર્મને સાધી શકતો નથી. તે નથી તો કરી શકતો સ્વહિત કે નથી કરી શકતો પરહિત; સ્વપરહિત સાધવાની તેનામાં યોગ્યતાજ નથી. તેથી સ્વપરહિત સાધવાને અસુદ્ર સ્વભાવી એવો ગંભીર અને ઊંચો મહત્તિવાળોજ યોગ્ય અને સમર્થ હોઈ શકે છે.

૨ દીન અંગોપાંગવાળો, નરહા સંઘયણવાળો, તથા ઇન્દ્રિયોમાં ચોદવાળો સ્વપરહિત સાધવાને અસમર્થ હોવાથી ધર્મને અયોગ્ય કદો છે. કેમકે ધર્મ સાધવામાં તેની સ્વાસ્થ અપેક્ષા રહે છે. તે વિના ધર્મ સાધનમાં ઘણીજ અટકાવ આવે છે. તેથી સંપૂર્ણ અંગોપાંગવાળો, પાંચે ઇન્દ્રિય પૂરેપૂરી પામેલો અને ઉત્તમ સંઘયણવાળો સુંદર આકૃતિવંત માણી ધર્મને યોગ્ય કદો છે. એવી શુભ સાપથીવાળો જીવ શામનની શોભા ધારી શકે છે અને સર્વજ્ઞ ભગવાને ભાસ્વેશ્યા ધર્મને સમ્યક્ પાળી શકે છે.

૩ મહત્તિધીજ જ્ઞાતિ સ્વભાવવાળો જીવ માયઃ પાપકર્મમાં મદ્દતિ કરતોજ નથી અને મુલે સમાગમ કરી શકાય એવા શીલા સ્વભાવને રૂપે અન્ય આકલા જીવોને પણ સમાધિનું કારણ થઈ શકે છે. અર્થાત્ આકરી મહત્તિવાળા પણ શીલા સ્વભાવવાળા સજ્જનોના સમાગમથી ઠંડી મહત્તિના થઈ જાય છે. તેથી ઠંડી મહત્તિવાળા માણી મુલે સ્વપરહિત સાધી શકે છે પરંતુ આકલી મહત્તિવાળા તેમ કરવાને અસમર્થ હોવાથી ધર્મ સાધવાને અયોગ્ય કદો છે.

૪ જ્ઞાન વિનય અને નિર્મલ આનામને મેરનાર માણસ સર્વ જનોને દિય થઈ શકે છે અને તે આલોક ચિન્દ તથા પરલોક ચિન્દ કાર્યને સ્વભાવિક રીતેજ તજનાર દોવાથી સમ્યક્ દાદિ જીવોને પણ મોક્ષમાર્ગમાં ગ્રહમાન ઉપજાવનાર થઈ પડે છે. સદાચાર સેરી લોકમિય પુરુષ પોતાની પવિત્ર કહેણી કર્મણીથી અન્ય જનોને પણ અનુકરણીય થઈ પડે છે, તેથી રીતે ડચ્છા મુજબ ચર્ચા અતડો રહેનાર માણસ કંઈ પણ વિશેષ સ્વચરહિન માની શકતો નથી.

૫ ક્રૂર માણસ ચિલ્દ પરિણામથી પોતાનુંજ હિત સાધવાને અશક્ત છતો પરનું દિન શી રીતે માથી શકે? તેથી તે ધર્મરત્નને અયોગ્ય સમજવો. સમ પરિણામને ધારણ કરનાર એવો અનુકંપાવાન-અક્રૂર આત્માજ મોક્ષમાર્ગ સાધવાને અધિકારી હોઈ શકે છે.

૬ આલોક સંબંધી તથા પરલોક સંબંધી દુઃખની વિચારણા કરનાર પાપ કર્મમાં પ્રવૃત્તિ કરતો નથી અને લોકાપવાદથી પણ દરતો રહે છે એવો ભવભીરુ માણસજ ધર્મરત્નને યોગ્ય હોઈ શકે છે. પરંતુ જે નિર્ભયપણે-લોકાપવાદનો પણ ભય રાગ્યા વિના સ્વચ્છંદ વર્તન કરે છે તે ધર્મરત્નને યોગ્ય નથીજ.

■ અશઠ માણસ કોઈની વંચના કરતો નથી તેથી તે વિશ્વાસપાત્ર અને પ્રશંસાપાત્ર બનેછે. વઢી તે પોતાના સદ્ભાવથી ઉચ્ચ કરેછે તેથી તે ધર્મરત્નને યોગ્ય ઠરે છે. કપટી માણસ તો પર વંચનાથી પો-

તાના હુદિચ્છ સ્વભાવને સદ્ પરને અર્પણિયાત્ર થને છે તેમજ સ્વદિગ્ધી
પણ શૂંકે છે માટે તે ધર્મને માટે અયોગ્ય છે.

૮ મુદાસિળભાવંત પોતાનું કાર્ય તરીકે થની શકે તેટલી ધીના-
નો ઉપગાર કરતો રહે છે તેથી તેનું વચન સદુ કોઈ માન્ય માન્ય છે
તેમજ સદુ કોઈ તેને અનુમતીને પામે છે. આવા સ્વભાવથી સદેને
સ્વપરદિત સાધી શકાય છે તેથી તે ધર્મરત્નને યોગ્ય છે. જિનામાં ધ
ગુણ નથી તે સ્વાર્થસાધક અથવા આપમત્તલીયાના ઉપન્યાયી નિ-
દાપાત્ર થાય છે માટે તે ધર્મરત્નને અયોગ્ય ઠરે છે.

૯ સજ્ઞાતીય માણસ જગારે પણ અકાર્ય કરતાં ઠરે છે તેથી
તે અકાર્યને દૂર તરીકે સદાચારને સેવતો રહે છે તેમજ અંગીકાર થોળા
દુષ્ટ કાર્યને તે કોઈ રીતે તરીકે શકતો નથી. તેથી તે મદ્ધર્મને યોગ્ય
ગણાય છે. સજ્ઞાતીય તો કંઈપણ અકાર્ય કરતાં ઠરતો નથી તેથી તે
અદુષ્ટ આચારને અનાયાસે સેવતો રહે છે. શમે તેવા ઉત્તમ કુટુંબ
ઉત્પન્ન થયા છતાં તે કુલ મર્યાદાને તરીકે દેતા ચાર કરતો નથી તેથી
સજ્ઞાતીય ધર્મ રત્નને અયોગ્ય છે.

૧૦ દયા ધર્મનું મૂલ છે અને દયાને અનુમતીને તરફ શર-
અનુષ્ઠાન મર્મને છે વધુ મિત્ર-ભાગવર્ષા સિદ્ધાંત થયે થોળું છે તેથી
તરવર ભાવિત તત્ત્વ ધર્મનું ધર્મ આરાધન કરવાને દયાનુ શોધની
સ્વાભાવિક છે અર્થાત્ દયાલુષ ધર્મ રત્નને યોગ્ય છે. દયારીય કોઈ

મને યમને યોગ્ય નથી કમરુ નથા નિદ્રા યમિણામરાજાનું સર્વ અનુ-
માન નિષ્ફળ થાય છે

૧૧ મનુષ્ય પડે પચાસ રૂપિય પણ મામ્ય દ્રષ્ટિ પુરુષ રાગ
દ્રેષ દુઃખ તર્જાને જાત ચિત્તથી યમ વિચારને યથામિત માંખે છે
અને ગુણનો ભાગ નથા દોષનો ભાગ રહે માટે તે યમને લાપક
છે. પરંતુ પચાસ યુક્ત વડિકાને જાણ ૧૧ શ્રદ્ધાર્થી વ્યવૃત્તસ્વનો
યથામિત વિચારજ કરી કરવા નથા નો ભાગ ગુણનો આદર અને
દોષનો ભાગ નો મને કરો કરે તેથી પચાસ વૃદ્ધિથી એકાંત
સ્વેચ્છતાજ કરી યેમનાર યમ રત્નને યોગ્ય નથી

૧૨ ગુણગર્ભી માગત મુનવત્તુ રત્ન કાઢે કરે છે. નિર્ગુણી
ઉપેક્ષા કરેછે. મદગુણનો મંદર કરે છે અને ન્યાપ્ત ગુણને મારી રીતે
માઘવી મારે છે. માપ થોડો કરીને મેંડીય કરવો નથી. નથી તે
યમને યોગ્ય છે. નિર્ગુણી માગત મુનવત્તુ રત્ન કાઢે કરે છે. પગ પોતાની
જેવા લેવું છે તેથી તે નથા ન કરે છે. માગ કે નથી ક-
રતો ગુણ ઉપર માગ. પરંતુ કદરો ગુણેથી માંડ મદગુણનો પણ અ-
નાદર કરે છે અને આત્મ ગુણને મસ્તીન કરી નાખે છે માટે તે ધર્મ
રત્નને માટે અયોગ્યજ છે.

૧૩ વિકૃત્યા કરવાના અભ્યામવડે કટુપિત મનવાલો માણસ
વિવેક રત્નને સોડ દેછે અને ધર્મમાંનો વિવેકની સામ જરૂર છે. તેથી

ધર્મીયો માણસે સત્ય પ્રિય થવાનો અને સત્ય-હિતકારી વાતનેજ કહેવાનો અથવા સાંભળવાનો ઢાઢ રાખવો જોઈયે. આવા સત્યપ્રિય અને સત્યભાષક જીવથી સ્વપણું હિત સહેજે થાય ॥ તેથી તેવા ગુણવાળાનું ધર્મરત્નને યોગ્ય છે. વિકૃત્યાવંતથી ઉભયને હાનિ પહોંચે છે તેથી તે અયોગ્ય છે.

૧૪ જેનો પરિવાર અનુકૂળ ધર્મનારો, ધર્મશીલ અને સદાચારને સેવવાવાળો હોય એવો જાઢાઢલિયો માણસ નિર્વિઘ્નપણે ધર્મસાધન કરી શકે છે. પૂર્વોક્ત સ્વભાવવાળા કુટુંબથી ધર્મસાધનમાં ફંદ પળ અંતરાય આવવાનો સંભવ રહેતો નથી કેમકે એવું સાગુકૂળ કુટુંબ તો ધર્મસાધનમાં જોઈયે તેવી સદાય દડ શકે છે. તેથી ધર્મશીલ અને સદાચારવાળા અનુકૂળ પરિવારવાળો ધર્મને દીપાવવાને યોગ્ય ગણાય છે તેવો પ્રતિકૂળ આચાર વિચારવાળા પરિવારવાળો યોગ્ય ગણાતો નથી, કેમકે તેથી તો ધર્મ માર્ગમાં બસતોચલત વિઘ્ન ઉભા થાય છે. માટે શુદ્ધ અને સમર્થપક્ષની પળ સ્વાસ જરૂર છે.

૧૫ દીર્ઘદર્શી માણસ પૂર્વાપરનો અથવા લાભાલાભને કરી જેનું પરિણામ સારુંજ આવવાનો સંભવ હોય, જે અને પ્રેક્ષ અલ્પ હોય અને જે પળા માણસોને પ્રકાશ કામનોજ આરંભ કરેછે. તેના દીર્ઘદર્શીને,

કેમકે તે વિચાર્થીન અને વિવેકવંત હોવાથી સફલ પ્રવૃત્તિને કા
જાગ થાય છે. તે કંડૂપણ વગર વિચાર્યું નહિ થતી શકે એવું અમા
ન્ય કાર્ય મહત્ત્વા આશંકતાજ નથી. જે કાર્ય મુલે સાધી શકાય એ
માત્રપ વેડે તેનાંજ ને વિચેકથી આદર કરેછે. સહસાકારી વદુષ
અમાન્ય કાર્ય કરવા મડી જાય છે અને તેમાં નિષ્ફલ નીવડવાય
તે પશ્ચાતાપનો ભાગી થાય છે તેથી ને ઈર્ષ્યમ્મને લાયક ઠરતો નથી.

૨૬ વિગ્રજત પદ્ય વદુષોના ગુણ દોષને વક્ષપાત રહિતપણે
જિજ્ઞાસી શકે છે તેથી પ્રાયઃ તેવા માણસનું ઉત્તમ ધર્મના અધિકાર
રૂપા છે. જે અત્રાનવારે જિજ્ઞાસિત, કુત્યાકુત્ય, ધર્માધર્મ, મદ્યાધ
મ્ય, પેયાપેય કે ગુણદોષ સંબંધી વિલકુલ અજ્ઞાન છે તે ધર્મને અયોગ્ય
છે. કેમકે જે પોતાનું જિવનું છે તેટલું સમજતા પણ નથી તે જી
જિત ન્યાયના માણસ કદાચ અને અસ્થિ માધરાને પણ અસમર્થ હો
વાથી વર્ણવતું ના કરી શકે. તથા વદુષના જેવા અજ્ઞાન અને અ
વિવેકના તરો ઈર્ષ્યને માટ બનાવ્ય છે.

૨૭ વચ્ચિત્ત વૃદ્ધિવાળા અર્થાત્ મદ્ધિચેતાદિક ગુણ સંપન્ન પણ
હૃદય પુરુષો પાપાચાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરતાજ નથી. એમ હોવાથી તેવા હૃ
દ્ધને અનુગમને ચાલનાર પણ પાપાચાર્યથી દૂર રહે છે કેમકે ગી-
વોને મોટા સમાણે ગુણ ભારે છે. કહેવન છે કે 'તેથી સોયન તેરી
તેરી અમર.' તેવા વિષ્ટ પુરુષોને અનુમારે ચાલનાર પરમરત્નને યોગ્ય

ધાય છે પરંતુ સ્વચ્છંદે જાનનાર માણસ કદાપિ ધર્મને યોગ્ય થઈ શકનાં નથી. કેમકે તે મદાચારથી તો ધાય: વિમુગ્ધ રહે છે.

૧૮ સમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શનાદિક સર્વ સદ્ગુણોનું મૂળ વિનય છે, અને તે સદ્ગુણો વહેન સ્વં સુસ્થ થેલ્લી પ્રકાશ છે. માટે જ જૈનશાસ્ત્રમાં વિનયવંત-વિનયીનને વસ્તાખ્યો છે. ત્યાંકિરમાં પણ કહેવાય છે કે 'વનો (વિનય) વેરીને પણ વજ્ર કરે.' તો પછી શાશ્વોક્ત નીતિ મુજબ વિનયનો અભ્યાસ કરવામાં આવે તો તેના ફલનું તો ફરેવું જ શું? વિનયથી સર્વ ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ થાય છે. નથી ઇષ્ટમુલના અભિલાષી જનોઈ અવશ્ય વિનયનું સેવન કરવું જ મોડ્યે. અવિનયીત માણસ ધર્મનો અધિકારી નથીજ. કેમકે તે તેની અમશ્ય દૃષ્ટિથી કંઈ પણ સદ્ગુણ પેદા કરી શકતો નથી, અને ઝલ્લો ઠેકાણે ઠેકાણે વલેશનો ભાગી થાય છે.

૧૯ કૃતઙ્ગ પુરુષ ધર્મગુણને તત્ત્વબુદ્ધિથી પરોપકારી જાણીને તેનું વદ્દમાન કરે છે. તેથી સમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શનાદિક સદ્ગુણોની દૃષ્ટિ થાય છે તેથી કૃતઙ્ગ માણસનું ધર્મરત્નને લાયક છે. કૃતઙ્ગ માણસ ઉપર સામાન્ય ઉપગાર કર્યો હોય તો તેને પણ તે ખૂલતો નથી તો અસાધારણ ઉપગારને કરનાર ઉપગારીને તો તે ખૂલેજ કેવ? કૃતઙ્ગ માણસ ઉપગારીઈ કરેન્દ્ર ઉપગારને વિસરી જઈ તેનો ઝલ્લો અપવાદ કરવા તત્પર થઈ જાય છે. દુષ્ણ પાડને વહેરેન્દ્ર સાપની જેમ કૃતઙ્ગ નુકસાન કરે છે માટે તે ધર્મને યોગ્ય નથી.

૨૦ ધન્ય કૃત પુન્ય એવો પરહિતકારી પુરુષ ધર્મનું સ્વરૂપ રહસ્ય સારી રીતે સમજી માત્ર કરીને નિસ્પૃહ ચિત્ત છતો પોતાના પૂર્ણ પુરુષાર્થયોગે અન્ય જનોને પણ સન્માર્ગમાં જોડી દે છે. અર્થાત્ ધર્મનું સ્વરૂપ રહસ્ય જાણનાર અને નિસ્પૃહપણે પોતાનું છતું ધીર્ય ફોરવનાર એવા પરહિતકારી પુરુષોનીજ વલિહારી છે. તેવા ધન્ય પુરુષો સ્વપર હિત વિશેષે સાથી શકે છે. તેવા આગ્યશાહી મલ્યો ધર્મને સારી રીતે દીપાવી શકે છે તેથી ને ધર્મરત્નને અધિક લાવક છે. કેવલ સ્વાર્થ દાંતિવાળાથી તેઓ સ્વપર ઉપગાર સંભવતો નથી. તેથી નિઃસ્વાર્થ દાંતિ રાગવશાની ગ્યામ જરૂર છે. નિઃસ્વાર્થી જનો પરોપકારને પોતાના શુદ્ધ સ્વાર્થથી ભિન્ન સમજતા નથી. અર્થાત્ પરોપકારને પોતાનું સ્વ કર્તવ્ય સમજીને કોઈની મેરણા વિના સ્વભાવિક રીતેજ સેવે છે.

૨૧ નરુધ નરુધ પુન્ય સકલ ધર્મકાર્યને મુલે સમજી શકે છે અને તે દક્ષ-ચંચલ નવા મુલે કેલવી શકાય એવો હોવાથી ધોડા યત્નમાંજ સર્વે ઉત્તમ વલ્યામાં પારગામી થઈ શકે છે. આથી પાર દક્ષ પુરુષ ધર્મરત્નને લાવક હોઈ શકે છે. પરંતુ અકુશલ, અગિર નીચ અને મંદ પરિણામી તેમજ અતિ પરિણામી જનો ધર્મને લાવક થઈ શકતા નથી. કેમકે તેમની નજર સાપેક્ષપણે સર્વત્ર પડી પડતી નથી. તેથી તેઓ સત્ય ધર્મથી વાહેર રળા કરે છે, અર્થાત્ ધર્મના સરા રહસ્યને પામી શકતાજ નથી. માટે ધર્મીની જનોણ કાર્યરસ અને કર્તવ્ય પરાયણ થવાની પણ પુરી જરૂર છે."

આ પ્રમાણે એ એકવીશ ગુણોનું કંદક સહેતુક વર્ણન 'ધર્મપ્રકરણ' ગ્રંથને અનુસારે કરવામાં આવ્યું છે. એ ઉપર વર્ણવેલા ગુણો જેમણે સંપાદ્ય કર્યા છે તે ભાગ્યશાળી ભવ્ય જનો ધર્મરત્નને લાયક થાય છે. એ એકવીશ ગુણ સંપૂર્ણ જેમણે માત્ર થયા છે તે ઉત્કૃષ્ટ રીતે લાયક છે. ચતુર્થ ભાગે ન્યૂન ગુણવાળા ભવ્ય મધ્યમ રીત્યા લાયક છે અને અર્ધા ભાગથી ન્યૂન ગુણવાળા ભવ્યો જપમ્ય ભાગે લાયક છે. પરંતુ તેથી પણ ન્યૂન ગુણવાળા હોય તેનો દરિદ્રમાય-અયોગ્ય સમજવાના છે. એમ સમજીને સર્વજ્ઞ ભાવિન શુદ્ધ ધર્મના અભિલાષી જનોએ જેમ વને તેમ ઉક્ત ગુણોમાં વિશેષે આદર કરવો યોગ્ય છે. કારણ કે પવિત્ર ચિત્ત પણ શુદ્ધ ભૂમિમાં જ ગાંધે છે અને ભૂમિ-શુદ્ધિ ઉક્ત ગુણોવડે જ થાય છે.

ઉક્ત ગુણ ભૂવિન ભવ્ય સત્ચોળ શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ માટે શુદ્ધ સંયમધારી સદ્ગુરુ પાસે શુશ્રુષા પૂર્વક ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળવા અને તેનું મનન કરવા સાથે યથાશક્તિ તેનું પરિશીલન કરવાને પ્રયત્ન સેવવો જોડાયે. તે ધર્મ મુલ્યવળે વે પ્રકારનો છે. દેશવિરતિ ધર્મ અને સર્વ વિરતિ ધર્મ. દેશવિરતિ ધર્મના અધિકારી મૃદસ્થ શ્લોક હોઈ શકે છે અને સર્વ વિરતિ ધર્મના અધિકારી સાધુ મુનિરાજ હોઈ શકે છે. સ્થૂળ ધર્મી દિંસા, અમત્ય, અદ્ય, મંથુજનો ત્યાગ અને પરિવ્રજનું પ્રમાણ કરવારૂપ પાંચ અણુવ્રત, દિગ્ વિરમણ, ભોગોપભોગ વિરમણ અને અનર્થદંટ વિરમણરૂપ વ્રણ ગુણવ્રત તથા સામાયક, દેશાવગાસિક, પી-

પર અને અતિથિ સંવિધાગરૂપ દ્વાદશવ્રત ગૃહસ્થ (શ્રાવક) ને હોદ્દા
ગ્રંથ છે. સાધુ મુનિગજને તો સર્વથા ટિપ્પા, અમન્ય, અદન અવ્રદ્ય
તથા પરિગ્રહના પરિહાર્થી અટિપ્પા, સન્ય, અમ્નેય, વ્રદ્યચર્ય અને અ-
સંગનારૂપ પાંચ મહાવ્રતો પાલવા માટે રાર્થીયોજનને સર્વથા ન્યાગ
કરવાનો હોય છે. (વિવેકવંત ગૃહસ્થ પણ રાર્થીયોજનને ન્યાગજ કરે
છે.) તે ઉપરાંત સાધુ મુનિગજને નીચેની દશ શિ રા મર્જા રીતે પાલ-
વાની હોય છે અને ગૃહસ્થને ચર્મ, શરે તેટલા પ્રમાણમાં તે પાલવાની
હોય છે.

‘ ધર્મની દશ શિલા ’

૧ ભમા અવગાથિ જીવોનુ અંતઃકુળર્થી પણ નશ્વિત નશ્વિ ઉ-
ચ્છતા જેમ સ્વચ્છવિત નશ્વ શરે તે જ વચ્ચનગીટવા રર્થક ઉચ્ચિત વટુતિ
યા નિર્ગતિ કરવા અને રતન રા પાવના પાવે રાવનનો તેયો મર્મ સ-
મર્જીને અથવા આત્માનો ળયોત રા સમવાન મર્મ વચ્ચનગીટવા
ધાર્મ્યો તે.

૨ મૃદુતા—જાતિમદ, કુલમદ, વલમદ, પ્રજામદ, નપમદ, ભ્ય-
મદ, લાભમદ અને ઈશ્વર્યમદનું મ્યરૂપ મારો રીતે સમર્જી તેથી થતી
હાનિને વિચારી તે સર્વથી મિત્યાધિમાન તર્જીને નમ્રતા યાને લઘુતા
ધારણ કરવી. ગુણગુણીનો દ્રવ્ય ભાવથી ચિનય માનવનો, તેમની ર

ચિત્ત સેવા ચારુરી કરવી તેમનું અપમાન કરવાથી સદંતર દૂર રહેવું. વિગેરે નમ્રતાના નિયમો ધ્યાનમાં રાખીને સ્વપરની પરમાર્થથી ઉન્નતિ થાય એવો સતત રૂપાન્ત રાખી રહેવું તે.

૩ સરલતા—સર્વ પ્રકારની માયા તર્જી નિષ્કપટ થઈ રહેણી કહેણી એક સરખી પવિત્ર રાસ્ટ્રવી. જેમ મન, વચન અને કાયાની પ-વિવ્રતા સચચાપ, અન્ય જનોને સત્યની પ્રતીતિ થાય તેમ પ્રયત્નરહિત સ્વ ઉપયોગ સાધ્ય રાસ્ટ્રીને વ્યવહાર કરવો તે.

૪ સંતોષ—વિષય તુષ્ણાનો ત્યાગ કરી, તે માટે થતા સંકલ્પ વિકલ્પોને શમાથી દઈ, તુષ્ટ દૃષ્ટિને ધારણ કરી, સ્થિર ચિત્તથી સમ્પૂર્ણ દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રત્નપ્રયાનું સેવન કરવું તેમજ સર્વે પાપ ઉપાધિથી નિવર્તવું તે.

૫ તપ—મન અને ઈન્દ્રિયોના વિકાર દૂર કરવા તેમજ પૂર્વ ક-ર્મનો ક્ષય કરવા સમતા પૂર્વક શાપ અને અભ્યંતર તપનું સેવન કરવું. ઉપવાસ આદિક શાપ તપ સમર્જીને સમતા પૂર્વક કરવાથી જ્ઞાન ધ્યાન. પ્રમુદ્ધ અભ્યંતર તપની પુષ્ટિને માટેજ થાય છે. તેથી તે અવશ્ય કરવા યોગ્યજ છે. તપથી આત્મા કંચનના જેવો નિર્મલ થાય છે.

૬. સંયમ—વિષય કપાયાદિક પ્રમાદમાં પ્રવર્તતા આત્માને નિયમમાં રાસ્ટ્રવા યમ નિયમનું પાલન કરવું, ઈન્દ્રિયોનું દમન કરવું, કપાયનો ત્યાગ કરવો અને મન વચન કાયાને વ્રતા કાનુમાં રાસ્ટ્રવા તે.

૩ મન્ય—મહુને પ્રિય અને હિતકર થાય છતુંજ વચન વિચારીને અવસર ડચિત થોલ્યું, જેથી ધર્મને કોડ મીને વાચક ન આવે ને.

૮ શૌચ—મન વચન અને કાયાની પવિત્રતા જાલવવાને વન તો પ્રયત્ન મેલ્યા કર્યો. પ્રમાણિકપણેજ વર્તનું, મર્વ જીવને આત્મ સમાન લેલવા, કોડની માથે અંધમાં પણ વેર વિગેર રાખવો નહિ. મહુને મિત્રવત્ લેલવા, નેમને વનના મદાય આપવી અને ગુણવંતને દેશી મનમાં પ્રમુદિત વનું. સાર્યા ડપ્પ પળ દેવ ન કર્યો ને.

૦ નિર્પાશ્વર્યતા—જેથી મૂર્છા ઉત્પન્ન થાય ઈવી કોડપણ વસ્તુનો મંદ્રદ નહિ વચ્ચો, પરિગ્રહને અનર્થકારી જાણી નેનાથી દૂર રહેયું, કમલની પેરે નિલંબપણું ધાર્યું. પશ્ચાદાને મજી નિસ્પૃહપણું આદરયું.

૧૦ વ્રતચર્ય—નિર્મલ મન વચન અને કાયાથી કિંપાકની જેવા પરિણામે દુઃસ્વદાયક વિવચનનો ત્યાગ કરી નિવિંપયપણું યાને નિવિંકારપણું આદર્યું. રિવેક રહિત વનુના જેવી કામક્રીડા તમી મુર્ગલિપણું મેલ્યું. લજ્જાદીન ઈવી મેધુન ક્રીડાનો ત્યાગ કરી આસ્મરતિ ધારવી ને. આ દંશવિધ ધર્મશિક્ષાનું શુદ્ધ શ્રદ્ધાપૂર્વક સેવન કરવાથી કોડ પળ જીવનું સહજમાં કલ્યાણ થઈ શકે છે. માટે તેનું યથાવિધ સેવન કરવાની અતિ આવશ્યકતા છે. સમ્પદ્દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્ર એજ મોક્ષનો મ્વરો માર્ગ છે.

॥ अथ परमात्म छत्रीशी. ॥

परम देव परमात्मा परम ज्योति जगदीश ॥ परमभाव उग्रभा-
नके प्रणमन हुं नीम दीम ॥ १ ॥ एक ज्युं चेतन द्रव्य है, नामें
तीन प्रकार ॥ बहिरात्म अंतर कयो, परमात्म पद गाय ॥ २ ॥
बहिरात्म ताहुं कहै, लखे न द्रव्य स्वरूप ॥ मगन रहे परद्रव्य है,
मिथ्यायेंत अन्तुष ॥ ३ ॥ अंतर आत्मा जीव सो, सम्भव दृष्टि
होय ॥ चोर्थ अरु फुनि पारमे, गुणधानक लों सोय ॥ ४ ॥ परमा-
त्म परब्रह्मरों, मगदयो शुद्ध स्वभाव ॥ लोकांलोक प्रमाण गय,
लोकों तिनमें आय ॥ पाटि आत्म भाव तज, अंतर आत्मा होय
॥ परमात्म पद भगनु है, परमात्म घटे सोय ॥ ५ ॥ परमात्म
सोइ आत्मा, अंतर न दुजो कोइ ॥ परमात्महुं व्यापेन, पद पर-
मात्म होय ॥ ६ ॥ परमात्म परब्रह्म है, परम ज्योति जगदीश ॥
परागु भिन्न निहारीये, सोइ अत्य सोइ हय ॥ ७ ॥ अ परमात्म
सिद्ध भैं, सोहि आत्मा भाहि ॥ मोह मयल इय लगी गयो, नामें
गुप्त नाहि ॥ ८ ॥ मोह मयल रागादिके, जा दिन योजे गाय ॥
ता दिन एह परमात्मा, आपदि लहे प्रकास ॥ ९ ॥ आत्म सो
परमात्मा, परमात्म सोइ सिद्ध ॥ विषयी दृष्टिवा सोइ गद, मगन
भर निज रिद्ध ॥ १० ॥ मोहि सिद्ध परमात्मा, मोहि आत्मराय ॥
मोहि ग्याता मेयको, चेतन मेरो नाम ॥ ११ ॥ मोहि अनेन गुग्गु-
धनी, गुग्गुधे मोहि सोहाय ॥ अविनासी आणंदमय, सोजे दिहवन

गय ॥ १३ ॥ सुद्ध ह्यगो रूपहे, शोभित सिद्ध समान ॥ गुण अ-
 नेन करी संयुत, चिदानंद भगवान ॥ १४ ॥ जेमो भिवपे तहिवे
 वमे, तेमो या ननमांदि ॥ निश्चय दृष्टि निहाग्नां, केर रंच कहुं नां-
 दि ॥ १५ ॥ कश्मनके संजोग ने, भए तीन प्रकार ॥ एक आत्मा
 द्वयकुं, कश्म नद्यावण हार ॥ १६ ॥ कर्म संगाने अनादिके, जोर
 न कहुं वसाय ॥ पाठ कथा निवेरही, राग देव छिन जाय ॥ १७ ॥
 कश्मनही जर रागहे, राग जो न जाय ॥ परम जेन परमानमा, भाइ
 लक्ष्य ज्ञान ॥ १८ ॥ कश्मिं भयन करि, सिद्ध होनके काज ॥
 १९ ॥ १२३ ॥ भाइ सुगम दुःख ॥ २० ॥ परमानम पदको
 ॥ २१ ॥ राग भया ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥
 ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
 ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥
 ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥
 ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥
 ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥
 ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥
 ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

तग द्वेय नन भाइ ॥ २५ ॥ राग द्वेय त्याग विनु, परमात्म पद
 नाहिं ॥ कोटि कोटि जप नर करे, सब अकारय जाय ॥ २६ ॥
 द्वेय आत्मकुं इह, राग द्वेयको संग ॥ जेमे पास मज्जीठमें, बह
 और हि रंग ॥ २७ ॥ तेसे आत्म द्रव्यकुं, राग द्वेयके पास ॥ कर्म
 रंग लाग्य रहे, केमे महे प्रकाश ॥ २८ ॥ इण कर मनको जीतवो,
 कर्मान बाग हे वीर ॥ जरै खोदे विनुं नहि मिटै, दुष्ट जान ये पीर
 ॥ २९ ॥ मल्लोपमो के कीयो, ए मिटवै के नाहि ॥ ध्यान अ-
 गनी परवानके, होम देहि ने माहि ॥ ३० ॥ उगुं दार के गंजकुं,
 मर नहि धके उठाय ॥ मनक आग मंजोग से, छिन एकमें उठ जाय
 ॥ ३१ ॥ देह सहित परमात्मा, एह अवरीजकी बाग ॥ राग द्वेयके
 त्याग ने, करम शक्ति जही जाल ॥ ३२ ॥ परमात्म के भेद द्वय,
 निराल रागल परवान ॥ ध्रुव अनेगमें एकमे कहैवे के द्वय थाय ॥
 ॥ ३३ ॥ भाइ एह परमात्मा, सोहै तुममें याहि ॥ अपणि भक्ति
 सेभारके लिये। बग देताहि ॥ ३४ ॥ राग द्वेय कुं त्यागके, धरि
 परमात्म ध्यान ॥ गुं पावे मुख्य साखन, भाइ इम कल्पान ॥ ३५ ॥
 परमात्म समीचीन जो, पटियो मीति सेभार ॥ विद्वानेन तुम पनि
 लारी भाग्य के उद्धार ॥ ३६ ॥ इति.

१ मू. ५. पीठ, आपदा. २ ललोपमो बर्ये. खेद दोष
 धारवापी बह बलवानुं मधी. से माटे तो प्रबल पुरपार्थनी अगर ते.
 ४ लणारी, अल्प मात्र.

નાંગો છાં નેજ દોષોને અન્ય તીર્થ નાયકો આપની-અમૂપાવડે જાણે દોષ નહિં નેમ મ્યયં સ્વીકારીને માર્થક (મફલ) કરે છે. તે આશ્ચર્ય-કારક વાત છે. કેમકે ગમે નેમે પળ દુષ્ટ રાગ દ્વેષાદિક દોષો તો દૂરજ કરવા યોગ્ય છે. છતાં નેમણે તો નેજ દુષ્ટ દોષોનો આગ્રહ પૂર્વક સ્વીકારજ કર્યો લાગે છે. પણ મહા આશ્ચર્યકારક છે.

૫. હે નાથ ! વસ્તુ સ્વરૂપને યથામ્થિત વતાવના આપ લગારે આઢંબર રચના નથી. વીજા વામાઢંબરી તો કદક કપોલ કલ્પિત જ્ઞાનો ઝાંઝીને ગ્યડી કરે છે નેવા મિથ્યાઢંબરી-મહા પંઢિતોથી સર્યું ?

૭. જ્ઞાને જ્ઞાને નુખ ધ્યાનના થલથી વ્રણ જગત્ને, નિત્ય પ્રતિ ચત્પંત અનુગ્રહ કરતા આપ વિચ્છિન્ન છતાં અન્યજનો આપ વિના જ્ઞામ માત્ર ટયાને ટાગ્વનારા વીજા શુદ્ધાદિક દેવનો શા માટે આશ્રય કરતા હજે ? જ્યેષ્ઠ ને તેઓની શુદ્ધ દેવ તત્વાદિકની સ્તરી પરીક્ષાની મંઘીમ ગ્વામીને ઝીઝેજ થતું મંભવે છે. શુદ્ધ તત્ત્વ પરીક્ષક નો વિવેકના સદ્ભાવે મન્ય વસ્તુનો અનાદર કરી શકેજ નહિં.

૭. પોતેજ કુમાર્ગને લલતા છતાં અન્ય જનોને પણ એવા દુષ્ટ દોષના ભાગી કરે છે; વીજાને પણ એવીજ ઢગાઈ શીસવે છે; અને સન્માર્ગગામીનો, મન્માર્ગના જાણનો, તથા સન્માર્ગ દર્શકનો, કેવલ શુણ્દ્રેપથી અંધ થયેલા સાક્ષાત્ અનાદર કરે છે; પણ સ્વેદકારક છે.

૮. જો આકાશમાં તગતગતા સજવા સહસ્ર કીરણબાળા મૂર્ય-નો પરાભવ કરી શકે, તોજ અન્ય દર્શની જનો આપના સર્વોત્તમ

શામનનો પરાભવ કરી શકે. સર્વદર્શી એવા આપના સ્વાદ્વાદ પ્રાસન-
નો કોઈ વચારે પણ પરાભવ કરવા સમર્થ થઈ શકેજ નહિં.

૯. આશ્રય કરવા યોગ્ય અને પવિત્ર એવા આપના પ્રાસનમાં
જે શંકા અથવા ગેરવિશ્વાસ કરે છે; તે સ્વચ્છેત્ર સ્વાદિષ્ટ અને સ્વ-
હિતકારી પદ્યમાંજ સંદેહ અને ગેરવિશ્વાસ કરે છે.

૧૦. અમે પરીક્ષા પૂર્વક કહિયે છીએ કે, હિંચાટિકા અમન
કર્મનો ઉપદેશ કરવાથી અમર્ષજ્ઞ કથિત હોવાથી તથા નિર્દય અને
દુર્પૂદ્ધિજનોએ આદર કરેલો હોવાથી આપના સિવાયના અન્યના
આગમ અપમાન છે આ વાત અમે નિષ્પક્ષપાતપણે વિચારીને ક-
હિયે છીએ.

૧૧. દિવોપદેશ કરવાથી, સર્વજ્ઞ પ્રણીત હોવાથી, મોક્ષાભિલા-
ષી ઉત્તમ સાધુજનોએ સ્વીકારેલ હોવાથી, અને પૂર્વાપર અર્થ વિષયે
વિરોધ રહિત હોવાથી આપના આગમોજ ઉત્તમ જનોએ આદરવા યોગ્ય-
પ્રમાણભૂત છે. અન્ય અમર્ષજ્ઞ કથિત આગમો તેવા પ્રમાણભૂત નહિ
હોવાથી મોક્ષાર્થી જનોએ આદરવા યોગ્ય નથી.

૧૨. આપના ચરણનાં મુરેન્દ્રનું ભુંડન અન્ય દર્શની માનો યા
ન માનો કિંતુ આપનું યયાવસ્થિત વસ્તુનું કયન તેમનાથી શી રીતે
નિષેધી શકાશે ! અવિરોધિ વચનનું ઉત્પાપન કરવા કોઈ પણ સમર્થ
થઈ શકતુંજ નથી.

૧૩. છતાં જે આ લોકો આપના સર્વોત્તમ શાસનનો અનાદર કરે છે; યાતો તેમાં ગેરવિશ્વાસ ધારે છે; તે દુપમા કાલનો દોષ છે અથવા તો તે તેમના સ્વસ્થર ઉદય માત્ર થયેલા અશુભ કર્મનો દોષ છે.

૧૪. હજારો ગમે વર્ષો સુધી તપ કરો, તથા યુગનાયુગ સુધી યોગની ડપાસના કરો, તોપણ આપના પવિત્ર માર્ગને પદચ્છેદન વિના મોક્ષની ઇચ્છા રાખતા છતાં તે વાપડા મોક્ષને પામતા નથી. માટે મોક્ષાર્થી સજ્જનોએ શુદ્ધ તત્ત્વને સમ્યક્ મમતી તેનોજ આદર કરવો યુક્ત છે. શુદ્ધ તત્ત્વને વગવડ ઓલખીને તેનો પૂર્ણ પ્રેમથી સ્વીકાર કરી તેમાંજ તન્મય થઈ રહેનાર અવશ્ય મોક્ષને પામી શકે છે. આપની પવિત્ર ભક્તિથી ભવ્ય જનોને દિવ્ય ચક્ષુવટું અવિરુદ્ધ માર્ગદર્શક માર્ગે જીવન તથા મતીની થાઓ ! તથામ્નુ !!

જ્ઞાનસાર મૂત્ર રહસ્ય-પ્રસ્તાવના.

જે સદગ્ન સ્વરૂપ સાધવાને જેવા લક્ષથી જિનેશ્વર દેવે જિન
મતાનુયાયી જનોને સ્વ મ્વ યોગ્યતાનુસારે ધર્મ સાધન કરવા કરમા-
વ્યું છે તેનું સંક્ષેપથી પણ નિષ્કોણરૂપે સ્વરૂપ આ ગ્રંથ ઉપરથી ચારી-
કીથી જોતાં સમજાને. મેથી તત્ત્વ મેળેથી જનોએ આ ગ્રંથના અધિ-
કારી છે.

આ ગ્રંથમાં જૂઠા જૂઠા ૩૨ અગત્યના વિષયો સવળ શુક્તિ પૂર્વક
નમનાવવામાં આવ્યા છે. ને તે વિષયોનું મધ્યસ્થતાથી મનન કરતાં
કોટ્પણ ખવ્યાન્મા વિષય-કામનાદિકથી વ્યાવૃત્ત થઈ સહેજે નિવૃત્તિ
માં ચહે શ્યું તેમાં સામર્થ્ય છે. રાગાદિક અંતરંગ ધેરી માપનો જય
કરનાર જિનેશ્વર દેવ આત્મ કલ્યાણાર્થીઓને કેવો સન્માર્ગ ઉપદિશે
છે, ને આવા ગ્રંથથી સહેજે સમજી શકાય છે. આ ગ્રંથ તત્ત્વજ્ઞાનનો
એક નમૂનો છે. યશ્વિ જૈનદર્શનમાં તત્ત્વજ્ઞાન સંબંધી સંકટો ગ્રંથો
વિદ્યમાન છે, તોપણ તે મર્ચેમાં જે કંઈ ચત્કવ્ય છે તેનું અત્ર દોઢનરૂપે

કથન કરેલું છે, એમ ઉક્ત ગ્રંથના નામ તથા તદ્ અંતર્ગત વિષય ઉપરથી સમજી શકાય છે. આ વિષયોનું સ્વરૂપ એકાદક તેના સાદા સંસ્કાર વિના વાંચના માત્રથી સમજી શકાય એમ નથી માટે તે મનન કરવા અને તેમ કરી જરૂર જણાય ત્યાં ગુરુ ગમ્ય લઈ સમજવા જવા દરેક કલ્યાણાર્થીને પ્રથમ ભલામણ છે. નિશ્ચય અને વ્યવહાર વંતે માર્ગ જિનોપદિષ્ટ છે. વ્યવહાર માર્ગે યજ્ઞે નિશ્ચય માર્ગ સાંધી શકાય છે. શુદ્ધ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર્યાં એકતા પામી-તન્મય થઈ જાય એ નિશ્ચય માર્ગ છે. અથવા વિભાવને વમી-પરસ્પૃહાને તજી સ્વમાનસ ગમણી થઈ, સ્વરૂપસ્થ થઈ રહેવું, તેજ નિશ્ચય માર્ગ છે; તેને પમાડના વ્યવહાર માર્ગ છે. તે વ્યવહારની ઉપેક્ષા કરનાર ઉભય શ્રદ્ધ ધાપે છે જે માટે આ ગ્રંથકારજ અન્ય સ્થળે કહે છે કે—

નિશ્ચય દૃષ્ટિ હૃદય ધરીતી, જે પાલે વ્યવહાર ॥

પુન્યવંત તે પામશેતી, ભવ સમુદ્રનો પાર.

॥ મન મોહન જિનજી ૦ ॥

આ અર્પણ ગ્રંથના આદર પૂર્વક અભ્યાસથી ભવ્યાન્માઓ અક્ષય મુક્તના અધિકારી થાઓ ! એમ ઇચ્છી આ પ્રસ્તાવના પૂર્ણ કરું છું.

લેખક સ્વપર હિતકાંક્ષી,

કર્પૂરવિજયજી.

श्री जैनहितोपदेश भाग ३ जो.

॥ ज्ञानसार सूत्र ॥

रहस्यार्थ साथे.

१ पूर्णता—अष्टक.

ऐंद्र श्री सुख मग्नेन ॥ लीलालग्नमिवाखिलम् ॥
सन्निदानंदपूर्णं ॥ पूर्णं जगदवेक्ष्यते ॥ १ ॥
पूर्णता या परोषाधेः ॥ सा याचितक मंडनं ॥
या तु स्वाभाविकी सैव ॥ जात्यरत्न विभानिभा ॥ २ ॥
अवास्तवी विकल्पैः स्यात् ॥ पूर्णताब्धे स्त्रिोर्मिभिः ॥
पूर्णानंदस्तु भगवाँ ॥ स्तिमितो दधि सन्निभः ॥ ३ ॥
जागर्त्ति ज्ञान दृष्टि श्रेत् ॥ तृष्णा कृष्णाऽहिजांगुली ॥
पूर्णानंदस्य तत्किंस्या ॥ द्वेन्य वृश्चिक वेदना ॥ ४ ॥
पूर्यन्ते येन कृपणा ॥ स्तदुपेक्षैव पूर्णता ॥
पूर्णानंद मुधा स्निग्धा, दृष्टिरेषा मनीषिणाम् ॥ ५ ॥

અપૂર્ણઃ પૂર્ણતામેતિ, પૂર્યમાણસ્તુ હીયતે ॥

પૂર્ણાનંદ સ્વભાવોઽયં ॥ જગદ્દ્રુત દાયકઃ ॥ ૬ ॥

પરસ્વત્વ કૃતોન્માથા ॥ ભૂનાથા ન્યૂનતે સ્ત્રિણઃ ॥

સ્વસ્વત્વ સુખ પૂર્ણસ્ય ॥ ન્યૂનતા ન હરે રપિ ॥ ૭ ॥

કૃષ્ણેપક્ષે પર્શ્વિણે ॥ શુક્લે ચ મમુદંચતિ ॥

દ્યોતે સકલ્યા ધ્યક્ષા ॥ પૂર્ણાનન્દ વિદ્યોઃ કલા ॥ ૮ ॥

॥ ગ્રહસ્થાર્થ ॥

૧. ઈંડની માટેથી જેવા મુગ્ધમાં મગ થયેલો જીવ જેમ જગત માગને મુગ્ધમય દેગ્ધે છે તેમ મહત્ત આન્મમુગ્ધથી પૂર્ણ પણ જગત માગને પૂર્ણત દેગ્ધે છે; જેમ મપૂર્ણ મુગ્ધી મર્ચને મુગ્ધમય દેગ્ધે છે, તેમ મજ્જાનદ પણ દષ્ટિ પણ મર્ચને પૂર્ણત દેગ્ધે છે. અથવા આન્માની મહત્ત મર્ચતિ મંચરી સ્વભાવિક મુગ્ધમા મગ થયેલ મુદ્ધ-જ્ઞાનાર્નદી પુરુષ, એ મમત્ત જગતને ઈંડ-જાલ તુલ્ય કન્ધિત ભણિક પુદ્ગલિક મુગ્ધમાં મગ થઈ મદ્દેલ દેગ્ધી, તેથી ઉદાસીન-ચિરક્ત થઈ રહે છે. કન્ધિત પુદ્ગલિક પૂર્ણતાનો પર્શ્વિણ કમ્બાર માળી મહત્ત આત્મિક પૂર્ણતા પામી શકે છે.

૨. પરસ્વાધિવાલી પૂર્ણતા કોડના ચાર્ણી સ્થાવેચા પરેણા મેવી

છે અને સ્વભાવિક પૂર્ણતા તો જાનિવંત રત્નની કાંતિ જેવી છે. ઉપા-
શ્ચિમય સ્વોદી માની લીધેલી પૂર્ણતા ચિર સ્થાયી નહિ હોવાથી ધનિક
છે, અને સ્વરી આત્મિક પૂર્ણતા તો ચિર સ્થાયી હોવાથી અવિદ્ય છે.
પદ્મેલીને પુંડ દેવાથી ધીર્જી સ્વરી પૂર્ણતા પામી શકાય છે.

૩. સમુદ્રમાં મોજાંની જેમ ચિકલ્પ તરંગથી માનેલી પૂર્ણતા સ્વો-
દી છે અને તેવા ચિકલ્પ ગદિત સ્વરી પૂર્ણતાવાળા મદનનંદી મસ્પુરુષ
તો જ્ઞાન્ત મહાસાગર જેવાજ નિશ્ચલ હોય છે. ચોટી પૂર્ણતા તોપાની
સમુદ્ર જેવી દાઝકલોલવાળી છે તેથી વિશ્વાસ રાખવા યોગ્ય નથી
અને સ્વરી પૂર્ણતા તો જ્ઞાન્ત મહાસાગર જેવી નિશ્ચલ હોવાથી સર્વદા
વિશ્વાસપાત્ર તથા આદર્યા યોગ્ય છે પૂર્ણ અધિકારીનેજ ને
માત્ર પાય છે.

૪. તુષ્ણારૂપી કાળ્યાનાગતુ ક્ષેર કાપવા જાંગુલી ધંધ જેવી જ્ઞા-
નદટ્ટી જેને જાગી છે પણ પૂર્ણાનંદી પુરુષને દીનતારૂપી પાંડીદાની
વેદના શા હીમાશ્વમાં છે ? સ્વરી જ્ઞાત છે કે જેને તુષ્ણાને સમૂહમાં
રોટી નાંખી છે તેને પરની દીનતા કરવાનું કાંઈપણ મયોજન શું ન-
થી, તુષ્ણાના તરંગમાં તળામનેજ પરની દીનતા કાઢી પડે છે.

૫. કૃપણ ત્રોફો જેવાથી મંતોષ માને છે પણ પુદ્ગલ્યીક શસ્ત્ર
ઓની ઉપેક્ષા કરવી તેમ માત્રી પૂર્ણતા છે. વિવેચી પંદિતની રદિ
પૂર્ણ આનંદ અશ્વત્થી ભરેલી હોય છે. પણ સ્વાભાવિક મૃગથી કૃપણ
ત્રોફો કેવલ કમનસીદ રહે છે.

૬. ઉપાધિથી રહિત પુરુષજ સદ્ગત પૂર્ણતા પામે છે, પણ ઉપાધિગ્રસ્ત નો તેથી રહિતજ રહે છે, એવો પૂર્ણાનંદનો સદ્ગત સ્વભાવ જગતને આશ્ચર્યકારક લાગે છે.

૭. પરને પોતાનું માનવાસ્થ્ય મોઢથી ઉન્મત થયેલા પૃથ્વીપતિયો ન્યુનતાનેજ દેખે છે, ગમે તેટલી સંખલિયી સંતોષ પામતાજ નથી અને આત્માના સ્વભાવિક જ્ઞાનાટિક ગુણ રજોનેજ પોતાના ગળી પૂર્ણ મુલ્ય પામેલા પૂર્ણાનંદી પુરુષ નો ડંડ કરનાં કોડ રીતે ન્યુન નથીજ પૂર્ણાનંદી પુરુષ સદા સદ્ગતાનંદમાં યગ્ગજ રહે છે.

૮. જેમ કૃષ્ણપત્નનો ક્ષય થયે છેને અને શુદ્ધપત્નનો ઉદય થયે છેને ચંદ્રમાની કલા સર્વ દેખે તેવી રીતે સ્ત્રીલલા માંડે છે, તેમ સર્વ પુદ્ગલ પરાવર્તનનો અંત થયે છેને અને ચમ્પ પુદ્ગલ પરાવર્તન માત્ર શેષ રહે છેને અસન્ ક્રિયાના ત્યાગ પૂર્વક મન્ ક્રિયારુચિ જાગૃત થતાં સદ્ગતાનંદ કલાની અનુક્રમે અભિવ્યક્તિદ્વારા અને પૂર્ણાનંદચંદ્ર પ્રગટે છે.

પૂર્ણાનંદી પુરુષ ચંદ્રની પરે સાક્ષાન્ સ્વભાવિક મુલ્ય-ચંદ્રિકાને અનુભવી અનેક ભવ્ય ચક્રોરોને આનંદદાયક થઈ શકે છે. ભવ્ય ચક્રોરો પૂર્ણાનંદ ચંદ્રના વચનાદૃતનું પાન કરી કરીને પુષ્ટ થતાં આનંદ મમ થઈ જાય છે.

॥ २ ॥ मग्नता—अष्टक. ॥

प्रत्याहृत्येन्द्रिय व्यूहं ॥ समाधाय मनो निजम् ॥
 दधञ्चिन्मात्र. विश्रांतिं मग्न इत्यभिधीयते ॥ १ ॥
 यस्य ज्ञान सुखमिधौ, परब्रह्मणि मग्नता ॥
 विषयांतर मंचार, स्तस्य हालाहलोपमः ॥ २ ॥
 स्वभाव सुख मग्नस्य, जगत्तत्त्वावलोकितः ॥
 कर्तृत्वं नान्य भावानां, साक्षित्वमवशिष्यते ॥ ३ ॥
 परब्रह्मणि मग्नस्य, श्रद्धा पौद्गलिकी कथा ॥
 कामी चामी कसेन्मादाः, स्फारा दारादराः यत्र ॥ ४ ॥
 तेजो लेश्या विवृद्धिर्या, साधोः पर्याय वृद्धितः ॥
 भाषिता भगवत्यादौ, मेत्थं भूतभ्य युज्यते ॥ ५ ॥
 ज्ञान मग्नस्य यच्छर्म, तद्रक्तुं नैव शक्यते ॥
 नोपमेयं प्रियः श्लेषे, नापि तमंदनद्रवः ॥ ६ ॥
 शम शैत्य पुषो यस्य, विश्रुपोपि महाकथा ॥
 किं स्तुमो ज्ञान पीयूषे, तत्र सर्वांग मग्नता ॥ ७ ॥

યસ્ય દ્રષ્ટિઃ કૃપા યદ્રિઃ, ગિરિ. શમસુધા કિરિઃ ॥

તસ્મૈ નમઃ શુભ જ્ઞાન, ધ્યાન મગ્નાય યોગિને ॥૮॥

॥ મહમ્યાર્થ ॥

૧. પુદ્ગલાનંદીપણું તરીકે જુદા પાંચે ઇન્દ્રિયોં ઉપર ફાવું પેલવી પોતાના મનને સમાધિમાં સ્થાપી ફેવડ જ્ઞાનામૃતનુંજ સેવન કરનાર પુરુષ સ્વભાવ મગ્ન થયો કહેવાય છે. હા. મુશી માંવ પોતાના મન તથા ઇન્દ્રિયોંને પોતેજ વશ છે ત્યાં મુશી ને વિભાવમાં મગ્ન છે. વિભાવનો ત્યાગ કરનાર સ્વભાવને પામી અનુક્રમે તેમાં મગ્ન થઈ શકે છે માટે મન તથા ઇન્દ્રિયોંને વશ કરવા પ્રમાદ રહિત પવિત્ર જ્ઞાનામૃતનુંજ સેવન કરવા અશોનિત ઉત્તમાત્મ થઈ રહેવું યુક્ત છે.

૨. જ્ઞાનામૃતના સાગર પિંચી પગદાન્ય-વસ્તુમાં સ્વરૂપમાં જે મગ્ન થયેલ છે તેને થીંગી લાવત જ્યોત્સ્ન ઝગ જેવી ત્યાગ છે જેણે ક્ષીર સમુદ્રના જલનું પાન કર્યું હોય તેને સ્વાગા જલથી તૃપ્તિ કેમ વળે ? જેણે શાન્તરસનું પાન કર્યું તેને વિષયરસ કેમ ગમે ?

૩. મહાજાનંદ મુખમાં મગ્ન અને જગત સ્વરૂપને જોનારને પર-ભાવનું કરવાપણું ઘટતું નથી. તેને નો કલ્ત સર્વભાવમાં સાક્ષીપણુંજ હોવું ઘટે છે. સર્વ પરભાવમાં તટસ્થપણું ત્યજીને કલ્તાપણું કરવા જતાં

સ્વભાવ દાનિ થાય છે માટે મોસાચી જીવને સર્વત્ર કર્તૃત્વ અભિમાન સર્વથા ત્યજી તટસ્થપણુંજ આદરવું યુક્ત છે.

૪. પરબ્રહ્મમાં મમ થયેલ મહાપુરુષને પુદ્ગલ સંબંધી કથાજ મિય લાગતી નથી. તો અનર્થકારી સુવર્ણાદિક દ્રવ્યનો સંચય કે મનોહર શીયોમાં આસક્તિ તો હોયજ શાની ? સ્વરૂપ સુખમાં મમ થયેલને કનક કે કામિની વ્યાખ્યાં લાગતાંજ નથી.

૫. જેમ જેમ દીક્ષાનો પર્યાય વધતો જાય છે તેમ તેમ સાધુ પુરુષને ચિત્તસમાધિમાં વચારો થતોજ જાય છે. એમ ભગવતી મૂત્રાદિકમાં કહ્યું છે તે આવા સ્વરૂપ મમ સાધુઓમાંજ ઘટમાન થાય છે. કહ્યું છે કે ૧૨ વાર માસની દીક્ષાવાળા મુનિ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવના મુલને ઢલંબી જાય છે. તે દેવ કરતાં પણ આવા મુનિ અધિક મુલ્લી હોય છે. કારણ કે દીક્ષા વૃદ્ધિથી તેમની લેશ્યાશુદ્ધિ થતી જાય છે, અને નિર્મલ લેશ્યા યોગે ચિત્તની અધિક પ્રસન્નતા હોય છે, જેથી સ્વભાવિક મુલ્લમાં વધારો થતો જાય છે. ૧૨ વાસમાં આટલું મુલ્લ થાય છે તો અધિકાઽધિક દીક્ષા પર્યાયનું તો કહેવુંજ શું ? મધ્ય શાન્ત વાહિતાવહે કેવલ નિજશ્ચર્યમાં મમ થઈ રહે છે.

૬. જ્ઞાનામૃતમાં મગ્ન થયેલાને જે મુલ્લ સંભવે છે તે મુલ્લથી કર્દા સજ્જાય તેવું નથી. મિયાનું મેમાલિંગન કે પંદનનો રસ તેથી શીતલતાનું મુલ્લ આવી શકેજ નહિ. કેપકે પ્રથમનું મુલ્લ સત્ય સ્વભાવિક

અને અર્તાદ્રિય છે અને પ્રિયાદિકનું મુખ ક્ષણિક કૃત્રિમ અને ઇન્દ્રિય
ગોચર હોવાથી વિભાવિક અને અસન્ય ભ્રમાત્મક છે.

૭. મહજ સ્વભાવિક જીતલતારે પુષ્ટિ કરનાર જ્ઞાનામૃતના લેશ
માત્રનું મુખ અપાર છે. તો તેમાં સર્વોંશે નિમગ્ન થઈ રહેનાર મહાપુરુ-
ષના મહિમાનું તો કહેવુંજ શું ?

૮. જેની દષ્ટિમાંથી કરુણાગમ વર્ષાં રહ્યો છે અને જેનાં વચન
તપનાર્પણ અપૂર્વનું મિચન વર્ષાં કરે છે તથા શુભ જ્ઞાન અને ધ્યાનમાં
મગ્ન રહેતા મહાપુરુષને નમસ્કાર ! જેની દષ્ટિમાં કરુણા ભરેલી છે,
તેમજ જેની વાણી અમૃત જેવી મીઠી અને જીતલ છે, તેને નમસ્કાર !

॥ ૩ ॥ સ્થિતતા — અષ્ટક ॥

વત્સ કિં ચંચલ મ્માંતાં. ત્રાંત્રા ત્રાંત્રા વિવીદસિ ॥

નિર્વિ સ્વ મન્નિવાચેવ. સ્થિતતા દર્ગાવિષ્ણુનિ ॥ ૧ ॥

જ્ઞાન દુર્ગમં વિનય્યેત. લામ વિશેષમ કૂર્ચકેઃ ॥

આમ્લ દ્રવ્યાદિવાઽસ્થેર્યા. દિર્ઘિ મત્વા સ્થિરો ભવ ॥ ૨ ॥

અસ્થિરે હૃદયે ચિત્રા. વામેત્રાકાર ગોપના ॥

પુશ્વલ્યા ઇવ કલ્યાણ. કારિણી ન પ્રકીર્તિતા ॥ ૩ ॥

અંતર્ગતં મહાશલ્ય, મસ્થૈર્યં યદિ નોઘ્ધૃતમ્ ॥
 ક્રિયૌપધસ્ય કો દોષ, સ્તદા ગુણ મયચ્છનઃ ॥ ૪ ॥
 સ્થિરતા વાઙ્મનઃ કાયૈ, ચેષા મંગાં ગિતાં ગતા ॥
 યોગિનઃ સમશીલાસ્તે, ગ્રામેઝ્ઞયે દિવા નિશિ ॥ ૫ ॥
 સ્થૈર્યં રત્ન પ્રદીપશ્ચે, દ્વીપ્રઃ સંકલ્પદીપજૈઃ ॥
 તદ્વિકલ્પૈરલં ધૂમે, રલં ધૂમેસ્તથાશ્રવેઃ ॥ ૬ ॥
 ઉદીરયિષ્યસિ સ્વાંતા, દસ્થૈર્યં પવનં યદિ ॥
 સમાયે ધર્મ મેઘસ્ય, ઘટ્ટાં વિઘટ્ટયિષ્યસિ ॥ ૭ ॥
 ચારિત્રં સ્થિરતા રૂપ, મતઃ સિદ્ધેષ્વપીષ્યતે ॥
 યતં તાં યતયો વશ્ય, મસ્યા એવ પ્રસિદ્ધયે ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. સ્થિરતા આદર્યા વિના સ્વભાવિક મુક્તિ સંપ્રાપ્ત થતું નથી. સંપૂર્ણ સ્થિરતાના પાળેજ સ્વભાવ મગ્ન થાય છે અને એવા સ્વરૂપ મગ્ન મહાપુરુષજ પૂર્ણાનંદ પામી શકે છે. તે વિના તો જીવ જ્યાં ત્યાં મુ-
 ક્તિની શ્રાંતિથી માત્ર મગ્નિય કરે છે માટે ગુરુમહારાજ શિષ્યને સ્થિ-
 રતા આદરવા ઉપદેશ આપે છે કે જે વસ્તુ, તે અસ્થિર ચિત્તથી અનેક

म्यले भटकी भटकीने जा माटे स्वेद धारण करे छे ? फकत अस्ति
रतानु सेवन करवायी नने सर्व समृद्धि ताग घटमाज देखाजे. सि
रता बिना अनंत गुणनिधान स्व मर्मापे छनां देवी शकतो नयी.

२. जेम स्वताग्रधी दूध फाटी जड बिनाग्र पामे छे, तेम
स्थिरता योगे यना अनेक संकल्प विकल्पार्था ज्ञान गुण सोम पा
बिनाग्र पामे छे. अने स्थिरता योगे ज्ञान गुणनी वृद्धि थाय छे
समजीने तुं स्थिर था.

३. चित्त आस्थिर छने करनामां आवनी अनेक प्रकारनी बि
या कल्याणकारी थनी नयी. जेम व्यभिचारिणी स्त्री चतुर्गड भरत
वचन बोले छे. अने गुंमटो ताणीने चाले छे छनां अबली चाल
तेवी चैष्टा नेणाने हिनकारी नयी. तेम चपल चित्तवालांनी पण बि
विध क्रिया आशयी ज्ञानतुं. पतिव्रता सीनी पवित्र आशयवा
क्रियानी परे स्थिरतावंतनी सर्व उचित क्रिया जेमे पडे छे.

४. ज्यां मुधी अस्थिरतारूपी अंतर्गनु भारे शन्य उद्धर्तुं नथ
त्यां मुधी गमे तेवी उत्तम क्रिया पण यथेष्ट फल आपी शकसे नहीं.
जेम शरीरनी शुद्धि कर्या बाद लीधेलुं आप्प तत्काल गुण करी शकेछे
तेम अस्थिरता वालाना अनुष्ठान आशयी पण समजनुं.

५. जेमने मन वचन अने कायाबडे संपूर्ण स्थिरता व्यापी ग
छे देवा योगी पुरुषोने गाथमां के वनमां दिवसमां के रात्रिमां सम

માથ વર્તે છે. જેમને સર્વાંગે સ્થિરતા થઈ છે તેવા મહાપુરુષને સર્વ સમપરિણામન વર્તે છે. સ્વર્ગ કલ્યાણ પણ તેમનું જ થાય છે.

૬. જો ઘટમાં એક સ્થિરતા મળે તો અનેક મકારના મલીન સંકલ્પ વિકલ્પ સ્વતઃ ઉપશમે. કેમકે. મલીન સંકલ્પ વિકલ્પો અસ્થિર મનમાં જ મળે છે. જેમ દેદીપ્યમાન રત્નનો દીપક મંદેરમાં મગટયો હોય, તો ધૂમાટાવડે મંદિરને ધ્યાન કરી માંત્રે એવા દૃશ્ય દીવા કરવાનું પ્રયોજન જ ન રહે, તેમ જો મનમંદિરમાં એક સ્થિતિના ગુણ મગટ પાવ તો તેમાં અન્યથા ઉડતા અનેક મકારના સંકલ્પ વિકલ્પ સ્વયં ઉપશમ પામે અને આત્માની સદૃશ જ્ઞાન ય્યોતિ રચાયીપણે મમરે જેથી સર્વ ભાવને હસ્તામલકની પેરે દેખી શકાય.

૭. હે વત્સ, જો તું સ્થિરતાનો ત્યાગ કરીને અસ્થિરતાની ડરી-રૂના કરીશ તો તારી યજી મહેનતથી પાપેલી સમાધિ ફોલાઈ જશે. જેમ મૃચ્છ પવનના યોગે મેઘપટ્ટા વિસ્તરાઈ જાય છે તેમ સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી પૂર્વે મહા પરિધમથી પેદા થતેલી સમાધિનો ત્યોપ થઈ જાય છે. માટે જેમ વને તેમ સર્વ સંકલ્પ વિકલ્પને સમાધિને સ્થિરતા યોગે સમાધિ દુસ્વપ્નાંશ મમ રહેવું હિત છે. અસ્થિરતા કરવાથી તો માત્ર થયેલી સમાધિનો પણ નાશ થઈ જાય છે.

૮. સાત્ત્વ ગુણમાં જ સ્થિરતા કરવી તેનું મામ આશ જારિ છે. શુદ્ધ નિધન જારિ તો સિદ્ધ ભગવાનમાં પણ વર્તે છે. શુદ્ધ હે સિદ્ધ

મગવાને પણ સ્થિરતા-ચારિત્રનો સંપૂર્ણ સ્વીકાર કરેલો છે. એમ સમજીને સ્થિરતા ગુણને પ્રગટ કરવા માટે સર્વ મુનિયોએ અવશ્ય ઉપમ કર્તવ્યો યુક્ત છે. સ્થિરતા ગુણ વિનાનું ચારિત્ર પણ નિષ્ફલપ્રાયન છે.

॥ ૪ ॥ નિર્મોહ—અષ્ટક ॥

અહંમમેતિ મંત્રોઽયં, મોહસ્ય જગદાન્ધ્યકૃત્ ॥
 અયમેવહિ નન્ન પૂર્વઃ, પ્રતિમંત્રોઽપિ મોહજિત્ ॥ ૧ ॥
 શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય મેવાઽહં, શુદ્ધ જ્ઞાનં ગુણો મમ ॥
 નાન્પોઽહં ન મમાન્યે ચે, ત્યદો મોહાસ્ત્ર મુલ્વણમ્ ॥ ૨ ॥
 યો ન મુહ્યતિ લગ્નેષુ, ભાવેષ્વોદયિકાદિષુ ॥
 આકાશમિથ પંકેન, નામો પાપેન લિપ્યતે ॥ ૩ ॥
 પશ્યન્નેવ પદ્રવ્ય, નાટકં પ્રતિપાટકમ્ ॥
 મયચક્ર પુરસ્થોઽપિ, નામૂદઃ પારિસિદ્યતે ॥ ૪ ॥
 ત્રિકલ્ય ચપકે રાત્મા, પીત મોહાસવો હ્યયમ્ ॥
 મવોદતાલ મુત્તાલ, પ્રપંચ મધિતિશ્રતિ ॥ ૫ ॥
 નિર્મલ સ્ફટિક સ્યેવ, સદ્ગર્જ રૂપમાત્મનઃ ॥
 ઝપ્પસ્તોપાપિ સંવંશો, જડ સ્ત્રવ વિમુષ્ણતિ ॥ ૬ ॥

અનારોપ સુત્ર મોહ ત્યાગાદનુમવત્તરિ ॥

આરોપ પ્રિય લોકેષુ, વક્તુમાશ્ચર્યવાનં મ્હંત ॥ ૭ ॥

યશ્ચિદ્દર્પણ વિન્યસ્ત, સમસ્તાચાર ચામ્યોઃ ॥

કા નામ મ પદ દ્રવ્યે, ડુપયોગિ નિમુશ્ચતિ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. હું અને મારું એ મોહનો પરામર્થ છે. તેને જાણી શકાય
આધર્મ કાર્ય છે. પણ જો તેની પૂર્વે હજી નહીં જાણી હોય તો
“ નહિ હું અને નહિ મારું ” એવો પ્રતિજ્ઞા કરી છે એ જાણી શકાય
મોહનો પરામર્થ થાય છે. મોહ પોતાના કર્મથી જાણી શકાય
કરી શકાય છે પણ જો સદ્ગુણ દ્વારા જાણી શકાય તો તે જાણી
સમૂહનો મોહનો પરામર્થ થઈ શકે છે. જે જાણી શકાય તે જાણી
કાંઈ મોહાર્થીયે ને પ્રતિજ્ઞાને જ મોહનો જુદો છે. જાણી શકાય તે જાણી
માને એવાથી તે જાણી શકાય છે.

૨. શુદ્ધ આત્મદ્રવ્ય હજી હું હું જુદો જુદો જાણી શકાય
જાણી છે. પણ આ દેહ જ હું જાણી શકાય તે જાણી શકાય
નથી જાણી શકાય તે જાણી શકાય છે.

૩. ગમે તેવા સંયોગોમાં જે સમતા ધારી રાહી મુંઝાતા નથી તે આઠાશની જેમ પાપ પંકચી લેપાનાજ નથી. સમ વિષમ સંયોગોમાં મુંઝાડ જે સંકલ્પ વિકલ્પને વજ થડ આર્તધ્યાનમાં પડી જાય છે તેજ પાપ પંકચી લેપાય છે.

૪. સંસારમાં રહ્યા છતાં ડેકાણે ડેકાણે સંમારનુ નાટક જોઈને જે સ્વેદ પામતા નથી નેવા મધ્યમ્ય દૃષ્ટિ મોહથી લેપાતા નથી. સંસારમાં વિચિત્ર સંયોગયોગે પણ જે સમભાવ તજતા નથી અને સર્વત્ર સમાનભાવ રાખે છે એવા સમભાવીને સમતાના ચલથી મોહ પરાજિત કરી શકતાં નથી.

૫. મોહની પ્રવલ્લતાથી વિવિધ વિકલ્પોને વજ થઈને જીવ લીધે સંમાર પરિભ્રમણ કરે છે. જેમ ઉપરાડપર દારુના પ્યાલા પીવાથી પગ્વશ થયેલા જીવ અનેક પ્રકારની કુચેષ્ટા કર્યા કરે છે તેમ મોહના પ્રવલ્લ વેગમાં તણાતા જીવના મહા માઠા દાલ થાય છે માટે સુખના અર્થી જીવે મોહ મદિરાથી દૂર રહેવા સમતાને ધારી સંકલ્પ વિકલ્પોને શમાવી દેવા યત્ન કરવો યુક્ત છે. એમ કમ્બાથી સહજ સ્વભાવિક નિર્વિકલ્પ શાન્ત સુખની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. પ્રવલ્લ મોહને પરાશીન થયેલો પ્રાણી સ્વપ્નમાં પણ એવું સુખ પામી શકતો નથી.

૬. આત્માનુ સ્વભાવિકરૂપ તો સ્ફટિક રવ જેવું નિર્મલ છે. પરંતુ પુત્રલતા સંબંધથી જીવ જડ જેવો થઈ તેમાં મુંઝાડ જાય છે.

જેમ સ્ફટિક રૂબને રાતું પીલું લીલું કે કાલું ફૂલ સ્ત્રાંડકથી તે સ્ત્રાંડેલા ફૂલના પ્રસંગથી આતું રવ સદૂપન થઈ જાય છે, તેમ જીવ પણ ઉપાધિ સંબંધથી જદ જેવો બની જાય છે. પુણ્ય પાપ રાત્ર દેવાદિક જીવને કેવલ ઉપાધિરૂપ છે. જ્યાં મુખી જીવને તેનો સંબંધ રહે છે ત્યાં મુખી તે તેનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સંપૂર્ણ રીતે પ્રગટ કરી શકતો-જ નથી. પણ તેનો સંપૂર્ણ વિયોગ થયે છેવે આત્માનુ શુદ્ધ સ્વરૂપ સદૃશ પ્રગટ થઈ રહે છે.

૭ મોહના ક્ષયથી સદૃશ આત્મસુખને સાક્ષાત્ અનુભવતાં છતાં પુદ્ગલિક સુખને સાતું મિષ્ટ માનનારા લોકોની પાસે તેનું કયન કરતાં આશ્ચર્ય લાગે છે. કેમકે પુદ્ગલાંદી જીવને આત્મિક સુખનો સાક્ષાત્ અનુભવ થઈ શકતો નથી. અને સાક્ષાત્ અનુભવ થયા વિના નેની પ્રતીતિ પણ આવી શકતી નથી. તેથી નિર્મોહી પુરુષ અધિકાર મુનયજ ઉપદેશ આપે છે.

૮ જે મહાશય શુદ્ધ સમજ પૂર્વક સમસ્ત સદાચારને સૈવશા ડ-જમાલ રહે છે તે પ્રયોજનવિનાના પરભાવમાં શા માટે મુંઝાય ? જેમ નિર્મલ આરીસામાં વસ્તુનું ચર્ચાર્ય દર્શન થઈ શકે છે તેમ નિર્મલ જ્ઞાન દર્પણયોગે આત્મા સ્વર્ત્તવ્ય સમ્યક્ સમજીને તેનું નિરભિમાનતાથી આરાધન કરી શકે છે. નિર્મલ જ્ઞાનવદે સ્વ વર્ત્તવ્યનું સ્વરૂપ નિર્ધારીને જે શુભાશય તેનું સેવન કરે છે તે અવ્યય પતેહમંદ નીવડે છે.

॥ ५ ॥ ज्ञानाष्टक ॥

मज्जत्यज्ञ किलाज्ञाने, विष्टायामिव शृकरः ॥

ज्ञानी निमज्जति ज्ञाने, मगल इव मानसे ॥ १ ॥

निर्वाण पद मप्येकं, भाव्यते यन्मुहुर्मुहुः ॥

तदेव ज्ञान मुत्कृष्टं, निर्वन्धो नास्ति भूयसा ॥ २ ॥

स्वभाव लाभ संस्कार, कारणं (समर्थनं) ज्ञान मिष्यते ॥

॥ न्यमात्रमतम्वन्य, तथा चोक्तं महात्मना ॥ ३ ॥

वादांश्च प्रतिवादांश्च, वदन्तोऽनिश्रितांस्तथा ॥

तत्त्वान्तं नैव गच्छन्ति, तिल्लीलकवदन्ता ॥ ४ ॥

स्वद्रव्य गुण पर्याय, चर्या वर्या पगन्यथा ॥

इति दत्तात्म संतुष्टि, मुष्टि ज्ञानार्थान्तर्मुने ॥ ५ ॥

अस्मिन्नेदं ग्रंथिभिद् ज्ञानं, किं चित्रेन्मंत्रयंत्रण ॥

प्रदीपाः कोपयुज्यन्ते, तमोघ्नी दृष्टिसेवेत् ॥ ६ ॥

मथ्याल्लक्षणवच्छिद्, ज्ञानदंभोलिशोभितः ॥

निर्भयः शक्रवद्योर्गा, नन्दनानन्दनन्दने ॥ ७ ॥

પીપ્પમસમુદ્ધોત્થં, રસાપનમનીપધમ્ ॥

અનન્યા પેસ મેંશ્વર્યં, જ્ઞાનમાહુર્મનીપિણઃ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. નિર્મલ જ્ઞાનવટે વસ્તુતત્ત્વનો નિર્ધાર કરીને જે સદાનારને સેવે છે તેમ મોહનો વિનાશ કરી શકે છે. માટે નિર્મલ જ્ઞાન ગુણ આદરવા સાક્ષકાર આપે પૂર્વક કહે છે જેમ મૂંઢ વિદ્યામાં મગ્ન રહે છે તેમ મૂંઢ માણસ અજ્ઞાનમાર્ગે મગ્ન રહે છે પણ જ્ઞાની પુરુષ તો જેમ હંસ માનસ જલમાં મગ્ન રહે છે તેમ નિર્મલ જ્ઞાન ગુણમાર્ગે મગ્ન રહે છે. જ્ઞાની પુરુષ કદાપિ જ્ઞાનમાં અરતિ ધારતો નથી. અથવા જ્ઞાનન તેનો સ્વરો સ્વોત્કાર હોવાથી તે તેને અત્યંત આદરથી સેવે છે.

૨. જૈનાર્થી રાગ દ્વેષનો અત્યંત હાથ થવા પૂર્વક મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થઈ શકે એવા એક પણ પદનો વારંવાર અભ્યાસ કરી તેમાં તત્ત્વમય ધર્મ તેમ જ્ઞાન થોડું છે. ‘મારુપ માતૃપ’ જેવા એક પદથી પણ કલ્યાણ સાધી શકાય છે. તેવાજ ચર્ચાર પદ હોય તેનું તો કહેવું જ શું ? પણ ખારખૂન એવા થુપ્ક જ્ઞાન યાત્રથી કંઈ કલ્યાણ નથી.

૩. જેથી સ્વભાવ નિર્મલ થાય છટ્લે આત્મ પરિણતિ સુધરતી જાય એવું જ્ઞાન મેલવવું સારું છે. શાકીનું જ્ઞાન તો કેવલ ધોનારૂપ છે. એવું સાક્ષકાર કહે છે.

૪. અનિશ્ચિત વાદવિવાદને વદતાં ચર્કા, જેમ ધાંધીનો વચ્ચે ગમે તેટલું ચાલે તોપણ તેનો અંત આવતો નથી, તેમ તત્ત્વનો પાપામી શકાતોજ નથી. સાધ્ય દૃષ્ટિથી ધર્મચર્ચા કરતાં કે નમ્રપણે તત્ત્વ કથન કે શ્રવણ કરતાં કેવલ હિત પ્રાપ્તિજ યાય છે. માટે શુદ્ધ વાદવિવાદ તર્જાને કેવલ તત્ત્વ ઓળખના કરવી.

૫. આત્મ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાયની પર્યાલોચના કરવીજ શ્રેષ્ઠ છે, ધીજી નકામી યાચનમાં ચલત ગમાવવો યુક્ત નથી. પરી સમગ્ર દુર્વેક સદ્ગત મંત્રોષ ધારનાર મુનિ મુદિ જ્ઞાનની સ્થિતિવાલા ગણાય છે. મુદિજ્ઞાન સંશિષ્ણ છતાં સર્વોત્તમ છે. તેથી સર્વ પરમાવધી વિરતી મુનિ સદ્ગત સ્વભાવ રમણી બને છે.

૬. મિથ્યાત્વને ભેદી સમક્ષિત પ્રાપ્ત કરાવે પર્યું સમ્યક્ જ્ઞાન જો મગદ યાય તો તે માર્ગમૂલ જ્ઞાન પામી ધીજા શાસ્ત્ર પરિધમનું કંઈ પ્રયોજન નથી. જો મ્યભાવિક દૃષ્ટિથી અંધકાર દૂર થતો હોય તો કૃત્રિમ દીવાનું શું પ્રયોજન છે ! સાચો દીવો જેના ઘટમાંજ મગદબો છે તેને સદ્ગત મ્યભાવિક પ્રકાશ મળ્યાજ કરે છે તેથી તે મિથ્યાત્વ અંધકારનો વિનાશ કરી આનંદ પ્રગટ રહે છે. સારમૂલ જ્ઞાન વિના મ્હાસો-ગમે શ્રેયસ્કારક-શાસ્ત્ર વિલોપણથી શું ચલ્યાનું ? ધોરી દૃષ્ટિરાખાને ષઠ પળ દીવો લમ છે, અને અંધ દૃષ્ટિને દમારો દીવાથી પણ ટપકાર થઈ શક્યાનો નથી. સમ્યક્ જ્ઞાનવાન સમ્યક્ દર્શન વા સમક્ષિત રહના પ્રમાવધી દિવ્યદૃષ્ટિ કરેવાય છે.

૭. વિધ્યાન્વ ધોત્યે છેદ્યા શમર્થ જ્ઞાનરૂપં વચ્ચપી ક્ષોભિત મુનિ
નિર્ભય છતાં શક્ર રૂદ્રનો પેરે આનંદ નંદનમાં વિચરે છે. રત્નપંથી
મંદિત મુનિ નિર્ભય છતાં સાદાનાનન્દમાં મસ્ત રહે છે. તેના યોગી પુ-
રુષને સંયમમાં અરતિ થવા પામતી નથી.

૮ માત્ર પુરુષો કહે છે કે જ્ઞાન, સમુદ્રથી નહિ હત્યમ થયેલું
અધિનર અમૃત છે. ધૌપપ વિનાનું અપૂર્વ રસાયણ છે. અને સર્વથી
શ્રેષ્ઠ એવું અનુપમ એશ્વર્ય છે. ભાગ્યવંત ભવ્યોમ તેનો લાભ લઈ શકે
છે. ભાગ્યહીનને તે માત્ર ઘડી શકતું નથી. સૌભાગી ભમરો તેનો
મધુર રસ પીએ છે. અને દુર્ભાગી તેનાપી દૂર ન રહે છે.

॥ ૬ ॥ શમાષ્ટકમ્ ॥

વિકલ્પ વિપયોત્તીર્ણઃ, સ્વભાવાલંબનઃ સદા ॥
જ્ઞાનસ્ય પરિપાકો યઃ, સઃ શમઃ પરિકીર્તિતઃ ॥ ૧ ॥
અનિચ્છન્ કર્મ વેપમ્યં, વ્રહ્માંશેન સમં જગત્ ॥
આત્માભેદેન યઃ પદ્યે, દસૌ મોક્ષંગમી શમી ॥ ૨ ॥
આરુરુધુર્મુનિયોગં, શ્રયેદ્રાઘક્રિયામપિ ॥
યોગારુદ્ધઃ શમાદેવ, શુદ્ધચત્યંતર્ગતક્રિયઃ ॥ ૩ ॥

ध्यानवृष्टेर्दया नद्याः, शमपूरे प्रसर्पति ॥

विकारस्तीखृक्षाणां, मूलादुन्मूलनं भवेत् ॥ ४ ॥

ज्ञानध्यान तपः शील, सम्यक्त्व सहितो ऽप्यहो ॥

तं नाप्नोति गुणं साधु, यं प्राप्नोति शमान्वितः ॥ ५ ॥

स्वयंभूरमणस्पर्द्धि, वर्द्धिष्णु समता रमः ॥

मुनिर्येनोपमीयेत, कोपिनासौ चराचरे ॥ ६ ॥

शमसूक्त सुधामित्तं, येषां नक्तं दिनं मनः ॥

कदापि ते न दहन्ते, रागोरगविषोर्मिभिः ॥ ७ ॥

गर्जद्भजान गजोत्तुंग, रंगद् ध्यान तुरंगमाः ॥

जयन्ति मुनिराजस्य, शमसाम्राज्य मंपदः ॥ ८ ॥

॥ रहस्यार्थ ॥

१. संकल्प विकल्पने शमावी आत्माने सहज शीतलता सदा आपनार एवा शमगुणने सम्यग् ज्ञानना उत्तम फलरूपे ज्ञानी पुरुषोऽप्यवस्थानेन छेः उपशमवतं विविध विकल्प जाळयी मुक्त होइ शके एवा परिपक्व ज्ञानेना बलंयी सहज स्वहित साथी शके छे.

૨ જે જ્ઞાન્ત આન્મા, કર્મની વિપમતાને નહિ લેખતાં, સર્વ જ-
ગન્તુને સહજ મુલ મેલવવા એક સરસી સત્તા હોવાથી, આત્મ સમા-
નન લેતે છે, તે અવદ્ય મોક્ષગામી થાય છે અર્થાત્ જેને સર્વત્ર સમ-
ભાવ વ્યાપ્યો છે તે જરૂર મોક્ષ મુલ સાધી શકે છે.

૩ યોગારૂઢ થવા ઇચ્છનાર સાધુને તો વાચ (વ્યવહાર) ક્રિ-
યાની અપેક્ષા રહે છે. પણ યોગારૂઢ મુનિ તો અંતર ક્રિયાનો આશ્રય
કરનાર હોવાથી કેવલ જમગુણથીજ શુદ્ધ થાય છે. પ્રથમ તો યોગની
ચપલતા ધારવા અને સહજ સ્થિરતા સાધવા આપ્ત પુરુષે ઉપદેશોલી
વ્યવહારિક ક્રિયા કરવી પડે છે પણ અનુક્રમે અભ્યાસ વલે મન વ-
ચન અને કાયાની ચપલતા જ્ઞાન્ત થયે છે તે મુનિને ઉત્તમ સમાદિક
સહજ શુદ્ધક્રિયા યોગે અંતર શુદ્ધિ થઈ શકે છે. તેવી યોગ્યતા પામવા
પ્રથમ અભ્યાસ કરી અંતે સહજ સમાદિક અંતરંગ ક્રિયાથી આત્મ
શુદ્ધિ સાધવી મુલમ પડે છે. યોગ્યતા વિના કાર્ય સાધરા જતાં અ-
નેક મુશીબતો આવી પડે છે.

૪. ધ્યાનની દૃષ્ટિ થવાથી, શુદ્ધ કરુણારૂપી નદી શમપૂર્ણી
एवी તો ઉલકાય જાય છે કે તેના કાઠિ રહેલા વિવિધ વિકાર-દૃષ્ટો
મૂલથીજ ઘસડાય જાય છે. જ્યારે નિર્મલ ધ્યાનાવૃત્તની દૃષ્ટિ થાય છે
ત્યારે શુદ્ધ અર્હિસક ભાવની एवी તો અભિદૃષ્ટિ થાય છે કે તેના
જ્ઞાન્ત રસના પ્રવલ પ્રવાહથી સર્વ પ્રકારના વિષયવિકારો સમૂલગા
ઘસડાઈ જાય છે, તેથી તેના કદુક ફાલની ખીની રહેતીજ નથી.

૫. જ્ઞાન ધ્યાન તપ શીલ અને સમ્યક્ત્વ સહિત પણ સત્ત્વ
 ઉપશાંત મુનિ જેટલો ગુણ પામી શકે નહિ સર્વ ગુણમાં ઉપશાંત
 પ્રધાન છે. તેથીજ ઉપશાંતમુનિ સર્વથી વધારે સુખી છે. રાગ દ્વેષ
 ક દુષ્ટ દોષોને દૂર કર્યાથીજ સહજ ક્ષમા ગુણયોગે શમતા આવે
 જેથી તે શાન્ત આત્મા કોઈ પણ અપરાધીનું અંતરથી પણ અહિત
 રવા ઇચ્છતો નથી. ગમે તેવા અપરાધી ઉપર પણ કરુણા રસથી
 શકે તેટલો ઉપકાર કરવા ઇચ્છે છે.

૬. સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર કરતાં અધિક સમતા રસથી ભરેલા
 નિની ઘરોવરી કરે એવી કોઈ પણ चीज દુનીયા ભરમાં દેખાતી
 નથી. સ્વયંભૂ રમણમાં પણ પરિમિત જન્મ છે અને ઉપશાન્ત મુનિ
 તો ક્ષણે ક્ષણે સમતા રસની અભિવૃદ્ધિ થયાજ કરે છે.

૭. જેનું મન સદા સમતા અમૃતથી ભીનુંજ રહે છે, તેને
 ધુજંગમનુ ક્ષેત્ર કદાપિ ચડી શકેજ નહિ. જેના હૃદયમાં સમતા
 અમૃતની વૃષ્ટિ થઈ છે તેને ગગનદેવાદિક ચાલી શકેજ નહિ. કપ
 કલ્પિત મનચાલામાંજ રાગ દ્વેષાદિક દુષ્ટ વિકારો મળે છે.

૮. ગાજતા જ્ઞાનરૂપી હાથીઓ તથા ઝંચા અને નાચતા ધ્ય
 રૂપી ઘોડાઓવાલી મુનિરાજની શમ સામ્રાજ્યની સંપદા સદા જ
 યંતિ વર્તે છે. ઉપશાન્ત મુનિરાજને અતિ ઉત્તમ જ્ઞાન અને ધ્યાન
 અનુપમ લક્ષ્મીદ્વારા થેષ્ટ અલંકૃત સુલ્લ સ્વાધીન થાય છે.

॥ ७ ॥ इंद्रियपराजयाष्टकम् ॥

विभेषि यदि संसारा, न्मोक्ष प्राप्तिं च कांक्षसि ॥
 तदेन्द्रिय जयं कर्तुं, स्फोरस्य स्फार पौरुषम् ॥ १ ॥
 वृद्धास्तृष्णा जलापूर्णे, राल्बालैः किलेन्द्रियैः ॥
 मूर्च्छामतुच्छां यच्छन्ति, विकार विष पादपाः ॥ २ ॥
 संरित् सहस्र दुःपूर, समुद्रोदर सोदरः ॥
 तृप्तिमान्नेन्द्रिय ग्रामो, भव तृप्तोऽन्तरात्मना ॥ ३ ॥
 आत्मानं विषयैः पाशै, र्भववासपराङ्मुखम् ॥
 इंद्रियाणि निबध्नन्ति, मोह राजस्य किंकटाः ॥ ४ ॥
 गिरिमृत्त्वां धनं पश्यन्, धावतीन्द्रिय मोहितः ॥
 अनादि निधनं ज्ञानं, धनं पार्श्वे न पश्यति ॥ ५ ॥
 पुरः पुरः स्फुरस्तृष्णा, मृगतृष्णानुकारिणु ॥
 इंद्रियार्थेषु धावन्ति, त्यक्त्वा ज्ञानामृतं जडाः ॥ ६ ॥
 पतंग भृंग मिनेमं, सारंगा यान्ति दुर्दशाम् ॥
 एकैकेन्द्रिय दोषाश्चे, दुष्टै स्तैः किं न पंचभिः ॥ ७ ॥

વિવેકદિપહર્યક્ષૈઃ, મમાધિ ઘન તસ્કરૈઃ ॥

इन्द्रियैर्नजितोयोऽमौ, धीराणां धुरि गण्यते ॥ ૮ ॥

॥ रहम्यार्थ ॥

૧. જો તું સંસાર પરિભ્રમણના દુઃસ્વથી ડરતો હોય અને અગ્વંદ મનું મોક્ષ મુક્તિ મ્યાધીન કરવા ઇચ્છતો હોય તો ઇન્દ્રિય વર્ગને દમવા મબલ પ્રયત્ન કર. વિવિધ વિષય મુલની વાસના મોક્ષાર્થી જીવનં પણ વાધક થાય છે. માટે પ્રથમજ વિવિધ વિષયમાં મટકતા મન અને ઇન્દ્રિયાને દમીને વશ કરવા યુક્ત છે. અન્યથા તેઓને વશ પડિ રહેવાથી ઉદ્ધત ઘાંઠાની પેઠે તેઓ જરૂર જીવને વિષમ એવા દુર્ગતિના માર્ગમાંજ ચલે જાયછે. પણ જો તેમનેજ આગમ યુક્તિથી વશ કરી લેવામાં આવશે તો આત્મા અને અગ્વંદ મુક્તિ સાધી શકશે.

૨. તુષ્ણા—જલથી પરિપૂર્ણ એવા ઇન્દ્રિય—વ્યારાથી હૃદિ પામેલા ચિકાર વિષયવૃત્તો જીવને મહા મૂર્છા ઉપજાવે છે. તેમ તેમ જીવ વિવિધ વિષયને સેવે છે તેમ તેમ તેની તુષ્ણા સતેજ યાય છે, અને અંતે અસંતુષ્ટ રહી આર્ચ્યાન યોગે મહાચિકારને તે મમે છે. એ સમયે સંતોષને સેવનારા જીવો મન અને ઇન્દ્રિયો ઉપર અણો કાજુ જોડવા અને અવશ્ય અસંદ મુલ સાધી શકે છે, થયે કામાન્ધ તો

શનિકા મુલ માટે અનંત અને અક્ષય મુલને ગમાવી અનંત અપાર દુઃસ્વનેજ શેરી ભેટે. સંતોષી જીવ સર્વ દુઃસ્વને સહનમાં જળ્યાંજલી દદ અપાર મુલમાં અવગાદી રહે છે, એમ સમગ્રી સંતોષ ગુણને સે-વકો યુક્ત છે.

૩. જેમ હજારો ગમે નદીઓથી પણ સમુદ્ર પૂરાતો નથી તેમ ગમે નેટલા વિષય સંયોગથી પણ ઇન્દ્રિયવર્ગ પૂરાતો નથી, જેમ ઇંધન-થી આગ ડલટી થાય છે તેમ અનુકૂલ વિષય યોગે ડલટી વૃષ્ટિ હ-દ્વિગત થાય છે માટે સહન સંતોષી થવું યુક્ત છે. જેમ જેમ સંતોષ ગુણ થાય છે તેમ તેમ સહન મુલની વૃદ્ધિ થાય છે.

૪. સંસારથી ઉદ્દેશ પામેલા જીવને પણ ઇન્દ્રિયો વિષય-વાસ-થી થાંથી ભેટે તો સંસારમાં રહ્યા પડ્યા રહેનારું તો કરેવુંજ શું ? નેવાને તો તે સદા સંતાપ્યામ કરે છે પણ મોક્ષાર્થી બીવને પણ લાગ મરુપે ડોહની નથી. કેમકે તે મોહરાત્રાની ચાકરદીઓમ છે, માટે મોક્ષાર્થી તેમનાથી થયારે ચેતના રહેવું યુક્ત છે.

૫. ઇન્દ્રિય સંવંધી વિષય શુભમાં મુંઝાપેલો જીવ પનને અર્થે દુઃગરની મટોટી જોવે છે પણ આત્મ સર્વોપેમ રહેવું જાણવું જ્ઞાન-ધન તપાસતો નથી, સર્વ જોનાં વિષય વિરક્ત જીવનેજ સાચું જ્ઞાન-ધન હાથ પામે છે. વિષયજ્ઞાન જીવને-સમજ અને અર્થન વિષય જોવાની

તેને સ્વરી પ્રીતિ વિના તત્ત્વ-ધન દાપ્ત લાગતુંજ નથી, માટે અના-
દિની વિષયવાસના તર્જાને સત્ય જ્ઞાનમાં પ્રીતિ ધારવી યુક્ત છે. .

૬. અધિકા ડધિક તુષ્ણાને વધાગ્નાર વિષય મુક્તમાંજ મુદ્ધ
જીવો મગ્ન રહે છે, પણ જ્ઞાનામૃતનો આદ્ર્શ કરી ગ્રક્તા નથી. સ્વર્ગ
છે કે સ્વાસ્થરાની સ્વીસકોલી આંવાના રમમાં યું જાણે ? અમૃત સ-
માન જ્ઞાન તો વિષય મુગ્ધર્થા વિગ્નકેનજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

૭. ઇક ઇક ઇન્દ્રિયના ડોષથી. પતંગિયા. ધમગ માંછલા,
હાથી તથા ઇગ્ન દુર્દગ્ધાને પામે છે નો દુષ્ટ ટર્થી પાંચે ઇન્દ્રિયોને પર-
વશ થઈ વર્તનારા મુદ્ધ જીવોનું નો કર્તૃશુજ યું ' .

૮. વિવેકરૂપ કુંજરને ચિદામ્બા કેશરીમિદ્ધ સમાન તથા સ-
માધિ ધનને રૂગ્ધા ચામ્બાન ચોર સમાન ટર્થી ઇન્દ્રિયોથી નેઓ નીતા-
યા નથી નેઓન રીર પુરુષોમા મુગ્ધાર છે. જિનેન્દ્રિય પુરુષોન સ્વરૂપ
શુરવીર ગણાય છે.

॥ ૮ ॥ ત્યાગાષ્ટકમ્ ॥

સંયમાત્મા શ્રયે શુદ્ધો, પયોગં પિતરં નિજમ્ ॥
ધૃતિમંત્રાંચ પિતરો, તન્માં વિસૃજતં ધ્રુવમ્ ॥ ૧ ॥

युष्माकं संगमोऽनादि, ईधवोऽनियतात्मनाम् ॥
 ध्रुवैक स्थान् शीलादि, बंधूनित्यधुनाश्रये ॥ २ ॥
 कान्ता मे समतै वैका, ज्ञातयोमे समन्नि याः ॥
 बाह्य वर्गमिति त्यक्त्वा, धर्म संन्यासवान् भवेत् ॥ ३ ॥
 धर्मास्त्याज्याः सुसंगोत्थाः, क्षायोपशमिका अपि ॥
 प्राप्य चंदन गंधाभं, धर्म संन्यास मुत्तमम् ॥ ४ ॥
 गुरुत्वं स्वस्य नोदेति, शिक्षा सात्तयेन यावता ॥
 आत्म तत्त्व प्रकाशेन, तावत् सेव्यो गुरुत्तमः ॥ ५ ॥
 ज्ञानाचारादयोपीष्टाः, शुद्ध स्व स्वपदावपि ॥
 निर्विकल्पे पुनस्त्यागे, नविकल्पो न वा क्रिया ॥ ६ ॥
 योग सद्ग्रामनस्तथागी, योगानप्यखिलां रत्यजेत् ॥
 इत्येवं निर्गुणं ब्रह्म, परोक्तमुपपद्यते ॥ ७ ॥
 वस्तुतस्तु गुणैः पूर्णं, मनन्ते भासते स्वतः ॥
 रूपं त्यक्त्वात्मनः साधोर्निश्चयस्य विबोधि ॥ ८ ॥

॥ મહમ્યાર્થ ॥

૧. મંયમ્મા આત્મા શુદ્ધ ઉપયોગસ્થિતિ પિતાનો તથા શ્રુતિરૂપિ માતાનો આશ્રય કરી ભૌતિક મનાતા માતાપિતાનો સંગ નિશ્ચય પૂર્વક તત્તો દેહે. ડયાં મુરી ભૌતિક મંયમ્માઓ માટે સ્નેહ વાંધો રહે છે, ત્યાં મુરી નિર્વેક જ્ઞાન, ચિત્ત તથા સ્વાધિકાર આત્મ સમયમ્મા રતિ પડતી નથી. શુદ્ધ મંયમ્મા સંગ લા ડયાં માટે અને મહત્ત આનન્દ ભુંડવા માટે ભૌતિક સ્નેહ અવશ્ય તત્તો યુક્ત છે.

૨. મંયમ્મા આત્મા મ્યાર્થી રાંચોનો ન્યાગ કરીને ગ્રીલ મંયમ્મા મુગ્ધ પમ્માર્થી અને નિશ્ચય પાળામરાત્ત વાંચોનો આશ્રય કરવા ઉત્તમાલ રહે છે. ડયાં મુરી કૃતિમ મ્યાર્થી રાંચોમા પ્રીતિ છે ત્યાં મુરી મન્ય પમ્માર્થી ગ્રીલાદિક મદમ્માનો પ્રીતિ તામે નહિ. માટે ગ્રીલાદિક મન્ય રાંચોમા કૃતિમ પ્રેમ તમારાત્ત મન્ય મનાદિ નહિવત્. યાગ યાગ તા મ્યાર્થી ગાદિક રાંચો પ્રીતિનો કૃતિમ રાગ અવશ્ય તત્તોજ જોડણ. કૃતિમ રાગનો ન્યાગ કરવા મહત્ત માન્યિક પ્રેમ અવશ્ય જાગવાનો.

૩. મંયમ્મા પુરુષ સમતારૂપી સ્ત્રીનો તથા સાધર્મીરૂપી જ્ઞાતિ જનોનોત આદર કરે છે, પણ પાક્કીના મત્તરીયા ભૌતિક સંપંધી-ઓનો ન્યાગજ કરે છે. ભૌતિક સંવંધને વિવેકથી છેદીને આત્મ સંવંધને મ્યારવાત્તો ઉત્તમ ત્યાગી કરેવાય છે.

પણ તારવા સમયે થાય છે. કપડાં વનાવેલા મદગુણો વિનાનો શાક-
દર્યો સ્વપક્વ તારવા શક્તિવાન નથી.

૨. ક્રિયા-આચરણ વિનાનું કેવળ શુદ્ધજ્ઞાન નિષ્ફળ છે,
અને મહાચરણ યુક્ત મર્ચ જ્ઞાન સફળ છે કેમકે પાર્ગનો જાણ છતાં
પણી ગમત ક્રિયા વિના ટુચ્છન સ્થાને જોઈ શકતો નથી. અને ગમત
ક્રિયા યોગે મુખે સપાચિયા ટુચ્છ સ્થાને જોઈ શકે છે. જ્ય નિર્ધારીને
મોટી મોટી કાનો કરીને નહિ વિગમનાં માણાં ક્રિયાશુચિ થવું.

૩. જેમ ટીંચો સ્વપ્રજાગ્રહ જ્ઞાંતેલવાટ વિગેરેની અપેક્ષા રાખે
છે તેમ સંપૂર્ણ જ્ઞાનીને પણ કાંઈ જાણે થાય અનુકૂળ ક્રિયા કરવી
પડે છે. જેમ તેલવાટ વિગેરે અનુકૂળ સાધન વિના ટીંચો બલી શ-
કતો નથી; ફક્ત તેલવાટ વિગેરે જોઈએ ત્યાં મુશીજ ટીંચો બલી પછી
આલવાટ જાય છે તેમ જ્ઞાનાન પણ અનુકૂળ ક્રિયા કર્યા વિના ચા-
લત નથી. જેમ જરૂરના સ્વ જરૂરના ત્યાં જોઈએ નથી તેમ સમ્ય-
વર્માધિક જ્ઞાન પણ જરૂરના જોઈએ નથી. સંપૂર્ણ
જ્ઞાની પણ સ્વાનુકૂળ ક્રિયા કરે છે તે સંપૂર્ણ જ્ઞાની ત્યાં ટુચ્છતા
જવા અલ્પજ્ઞાનીનું તો રહેતું નથી.

૪ ક્રિયા કરવી તે તો જાણ થાય છે જ્ય કરીને જેમો સન્ય
વ્યવહારના નિયમે રહે છે. તથા મયમા સોરતીયા નામ્યા વિનાજ
તુષિને કંઈ પણ જાણે છે જેમ જમ્યા વિના શુભ જાણત થતી નથી

તેમ સત્ય વ્યવહાર સેવન વિના શુદ્ધ નિષય માર્ગ પણ મલી શકતો નથી. માટે શુદ્ધ નિયમાર્થીને વ્યવહારનો અનાદર કરવો યુક્ત નથી. પણ શુદ્ધ માર્ગ માટે સત્ય વ્યવહારનું વિશેષે સેવન કરવું ઘટે છે.

૫. ગુણવંતનું વહુમાન થની શકે તેટલું કરવા પૂર્વક તેનું નિત્ય સ્મરણ કરવા મમુલ્ય સત્ ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયેલા ભાવને ટકાવી રાખવા સાથે નવા ભાવને પણ પેદા કરવાનું થની આવે છે. માટે ગુણના અર્ચાઈ હમેશાં સત્ ક્રિયાનું આલંબન સીધાજ કરવું.

૬. પ્રથમ અભ્યાસરૂપે જે સત્ ક્રિયા કરવામાં આવે છે તેથી એવો સંસ્કાર જામી જાય છે કે તે ક્રિયા અંતે શુદ્ધ અને અસંગપણે થવા કરે છે. તેમજ કવિન્ દૈવવચાત્ પતિત થયેલાને પણ પૂર્વજા ભાવની પ્રાપ્તિ થઈ આવે છે. પરંતુ જેઓ પ્રમાદને પરાધીન પદ્ધતિ છતાં સત્ ક્રિયાનું સેવનજ કરતા નથી તેવા મંદભાગીને તો ગુણમાં આગલ થવાનું સાધનજ મલી શકવું નથી.

૭. માટે સદ્ગુણોની દૃષ્ટિ માટે તેમજ પ્રાપ્ત થયેલા સદ્ગુણોથી ભ્રષ્ટ નહિ થવા માટે સદા સત્ ક્રિયા સંજ્યાજ કરવો યુક્ત છે. એવો શુભ અભ્યાસ વીતરાન દશા પ્રાપ્ત થતાં સુધી સેવવા યોગ્ય છે. સમસ્ત મોહનો સપ થવા પામે ત્યાં સુધી એવા શુભ અભ્યાસમાં પ્રમાદ કરવો અયુક્ત છે. પ્રમાદ સેવનથી તો ઊલટો અનર્થ પેદા થાય છે. માટે પરમાત્મ દશા પ્રાપ્ત થતાં સુધી અમમલ ભાવજ આદરવા યોગ્ય

છે. વીતરાગ દયા પ્રાપ્ત થયા પછી પત્નીન ચલાનો જગારે ભય નથી.
વીતરાગ દયા નો કાયમ એક સમગ્રીજ હોય છે. વીતરાગ દશર્ણ
કોઈ પણ ક્રિયા કરતા સંવેદી વિકલ્પજ હોતો નથી.

૮. વીતરાગ ચલાનુસારે વર્તન કરતાં અને અસંગ વૃત્તિ પ્રાપ્ત
ચ પ છે. તે જ્ઞાન અને ક્રિયાની અબેદ ભૂમી-એકતા અમંદ આનંદથી
ભરતો હોય છે. તથામ્.

--

॥ ૧૦ ॥ તૃત્યશ્લોક ॥

પ્રાપ્તો જ્ઞાનઘટા મુક્તિઃ ॥ ક્રિયા સુખલક્ષ્ણ કલમ્ ॥
માનસ સમ્પદ મા સાત તૃતિં યાતિ પરમં મુનિઃ ॥૧૧॥
... ૧૧ ॥
... ૧૨ ॥
... ૧૩ ॥
... ૧૪ ॥
... ૧૫ ॥
... ૧૬ ॥
... ૧૭ ॥
... ૧૮ ॥
... ૧૯ ॥

પસ્તુતિ સમારોધો, જ્ઞાનિનસ્તન્ન ચુંડ્યતે ॥ ૫ ॥
 મધુચંદ્ર મહાશાકા, ગ્રાહ્યે ગ્રાહ્યેવ ગોરમાત્ ॥
 પરબ્રહ્મગિ તૃતિ ર્યા, જનાસ્તાં જાનતેઽપિ ન ॥ ૬ ॥
 વિષયોર્મિવિષેદ્ધારઃ સ્પાદતૃમમ્ય પુદ્ગલેઃ
 જ્ઞાન તૃમસ્ય તુ ધ્યાન, સુચોદ્ગાર પર્વત ॥ ૭ ॥
 સુલિનો વિષયાતૃમા, નેદ્રોપેદ્રાદયોઽપ્યહો ॥
 મિથુરેકઃ સુલી લોકે, જ્ઞાનતૃમો નિરંજનઃ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. જ્ઞાનામૃતજીવન પાન કરીને તથા જિજ્ઞાસા કલ્પજ્ઞાનાની વાત જાણીને તથા જમતાંથી તામ્બૂલ પાચીને શુનિ મેષ્ટ તૃપ્તિને પામી તે જ્ઞાનપ્રાપ્ત જ્ઞાન અને જિજ્ઞાસા થઈ જાય છે તૃપ્તિ જાય છે જ્ઞાનપ્રાપ્ત તે જિજ્ઞાસાની પૌદ્ગલિક તૃપ્તિ થઈ જાય જાય છે.

૨. રાગદ્વેષ થઈને અસ્ય અને અસ્યંદ તૃપ્તિ થઈ જાય તે જ્ઞાનપ્રાપ્ત તૃપ્તિ જાણનારા વિષયોનું જ્ઞાનને શું મયોગન છે ? રાગદ્વેષ રોધ-
 નથી જાણનારા અસ્ય તૃપ્તિને અનુભવનારા જ્ઞાનો પુરુષો વિષય જ્ઞાન
 વિષય મુદ્ગનો આશ્રય કરતા જાય.

પરબ્રહ્મમાં જે વૃત્તિ રહેલી છે તે વિષયરસના આશીજનો જાણી પણ મક્કતા નથી. પુદ્ગલિક સુખના રસીયા તો વિવિધ વિષય રસમાં જ સાર સુખ સમજી નિવ્ય રચ્યા પચ્યા જ રહે છે. સિદ્ધ પરમાત્મદશામાં કેવું અને કેટલું સુખ રહેલું છે, તેનો તેમને સ્વપ્નમાં પણ ક્યાલ નથી.

૭. સત્ય સંતોષ રહિત-અસંતોષીને પુદ્ગલો વડે વિવિધ વિષયમય વિષનાજ હૃદ્ગાર આવે છે. અને સત્ય જ્ઞાન-સંતોષીને તો ઉત્તમ એવા ધ્યાનામૃતનાજ હૃદ્ગારની પરંપરા આવે છે. જીવ જેવો ખાદ્યાર કરે છે તેવોજ તેને ઓઢકાર આવે છે. નિરંતર પુદ્ગલિક મુલ્લમાન રહ્યા પછ્યા રહેનારાને વિષય વામનાનીજ મલ્લનાથી તેનાજ ક્ષેત્રી હૃદ્ગાર આવે છે, અને તત્ત્વ જ્ઞાનમાન તૃપ્તિ માર્ગી મગ્ન રહેનારા મહા પુરુષને તો નિર્મલ ધ્યાનામૃતનાજ હૃદય ઓઢકાર આવ્યા કરે છે. એમ નિર્ધારીને સર્વ પ્રકારની વિષય આશા તર્જીને તત્ત્વ જ્ઞાનમાન પ્રીતિ જગાવતી, જેથી શુદ્ધ ચૈતન્યની જાણતિથી અનુપમ ધ્યાનામૃતની દૃષ્ટિ થશે અને અનાદિ અચિત્તેક જન્ય વિષમતાપની વપસાંતિથી સહજ શીતલતા છવાયે જશે. પરંતુ યાદ રાખવું કે આ સર્વ વિવિધ વિષયપાસને છેદવાથી થતી શક્તિ.

८. विषय सुखाधी वृत्ति नहि पायेला—असंतुष्ट एवा ईद्र उपे-
द्रादिक पण तत्त्वज्ञः सुखी नथी. किंतु तत्त्वज्ञानधी वृत्त धर्मवर्त्यः.

मन्त्र : १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥
 ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥
 ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥
 ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥

॥

॥

ન ક્રિયા સમાવેશઃ, સહેવોન્મીલને દ્વયોઃ ॥
 મૃમિકા ભેદતસ્ત્વત્ર, ભવેદેકૈક મુખ્યતા ॥ ૭ ॥
 સજ્ઞાનં યદનુષ્ઠાનં, ન લિપ્તં દોષ પંકતઃ ॥
 શુદ્ધ બુદ્ધ સ્વભાવાય, તસ્મે ભગવતે નમઃ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

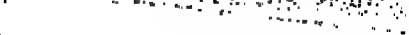
૧. સંસારમાં વસતા અને સ્વાર્થ સાધવામાંજ તત્પર એવા સર્વ કોઈ માણી કર્મથી લેણાવ છે. અથવા કાનલની કોટડીમાં રહેતાં કોણ કોરો રહી શકે ? ફક્ત જ્ઞાન સિદ્ધ પુરુષજ નિર્લેપ રહી શકે છે. તત્ત્વજ્ઞાની અને વિવેકી મહાત્માજ માત્ર કોરો રહી કર્મ અંજન-થી મુક્ત થઈ શકે છે. એવા સત્પુરુષોને સંસારના કોઈપણ પદાર્થમાં આસક્તિ હોતી નથી, અને અંતર આસક્તિ વિના રાગદ્વેષાદિકના અ-ભાવે કર્મ બંધ પણ થઈ શકતો નથી.

૨. હું પરમાત્મે પરું નહિ, કરાવું નહિ તેમજ અનુમોદું નહિ, વિભાવમાં રમવાનો મારો ધર્મજ નથી, મને સ્વભાવમાં રહેવું મુક્ત છે. આ પ્રમાણે અંતરમાં સમજનાર આત્મ જ્ઞાની કર્મ અંજનથી કેમ લેણાવ ? જે વિભાવથી વિરમીને કેવલ સ્વભાવ રમી થાય છે, તેજ સ્વરો આત્મ જ્ઞાની છે અને તેવા આત્મ જ્ઞાનીજ સફળ કર્મ કલંક-થી સર્વથા મુક્ત થઈ અને પરમ પદને પ્રાપ્ત થાય છે.

માણમોહ કર્તૃત્વ અભિમાન તજવું યુક્ત છે. કોઈ પણ જાતનો મદ કરવાથી માણી પતિતપણું પામે છે. અને મદ તજી નિર્મદ થઈ નમ્ર પળે સ્વહર્તવ્ય સમજો જે સન્ ક્રિયા કરે છે તે સ્વ ઉચ્ચતિને મુખે સાધે છે.

૬. નિશ્ચય-તત્ત્વ દષ્ટિથી જોતાં આત્મા અલિપ્ત છે, અને વ્યવહાર દષ્ટિથી જોતાં તેજ આત્મા કર્મથી લિપ્ત દેખાય છે. તત્ત્વદષ્ટિ પુરુષ અશ્લિપ્ત દશાથી આત્માની શુદ્ધિ કરે છે, અને ક્રિયાવાન નેત્રું સાધ્ય એકજ દોષથી સ્વ સ્વ અનુકૂલ સાધનવડે ઉભય સિદ્ધિ સંપાદન કરી શકે છે. સાધ્ય વિકલ કોઈ પણ માણી સ્થાનુકૂલ સાધન વિના સિદ્ધિ સાધી શકતા નથી.

૭ નિશ્ચય અને વ્યવહાર દષ્ટિનું સાધેન પ્રગટન-વિકાસ થવાથી જ્ઞાન અને ક્રિયા એ ઉભયનો સમાવેશ થઈ જાય છે, પરંતુ સ્વાત્મિક વિશેષથી જો જ્ઞાનની કે ક્રિયાની મુલ્યવત્તા હોય છે. વ્યવહાર સાધ્ય વડે નિશ્ચય સાધ્ય થાય છે, અને નિશ્ચય સાધનથી મોક્ષ સાધ્ય થાય છે. વ્યવહાર એ મોક્ષનું પરંપર કારણ છે અને નિશ્ચય અનંતર કારણ છે. ઉભયનું મીલન થવાથી શીઘ્ર મોક્ષ સાધના સિદ્ધ થાય છે. મોક્ષાર્થીયે નિશ્ચય દષ્ટિ હૃદયમાં ધારીને વ્યવહાર માર્ગનું અવલોકન કરવું યુક્ત છે. એમ કરવાથી સાધક શીઘ્ર સાધ્ય મોક્ષ કરી શકે છે.

૬. નિઃસ્પૃહી પુરુષ લોકવર્ત્તનીકતાથી પોતાની વર્તણૂકતા, પ્રતિષ્ઠાથી શ્રેષ્ઠતા અને જાતિગુણથી સ્થાતિને પ્રગટ કરતાજ નથી. જે લોક પૂજા, પ્રતિષ્ઠા કે સ્થાતિનો વિકલ્પ નહિ કરતાં મ્લચર્ચન બનાવ્યા કરે છે તેજ સરા નિઃસ્પૃહી છે. સરા નિઃસ્પૃહી મ્લચર્ચનમાં પણ પરોપકારનો વદલો ફરેલો નથી.

૭. પ્રમી એજ જેની શરૂઆત છે, માણુકરી દૃષ્ટિથી જેને ભોજન કરવાનું છે, પેરવાને જેને જીર્ણમાય વસ છે, અને વનમાં જેને વસવાનું છે, એવા નિઃસ્પૃહી પુરુષને ઉત્તમ પ્રકારના મંત્રોપના યોગથી ચક્રવર્તી કરતાં પણ અધિક મુંઝવે છે. જેને સંસારનો તોટો વૈમલ તમીને સહેજ આત્મ દેશ્વર્ય પામ્યા ઉત્તમ સંવપનું સેવન શાદર્યુ છે, એવા આત્મ સંયમી મહાપુરુષ ચક્રવર્તીથી ઓછા ઘુલી નથી. તોટો કલ્પિત આનંદ તમી સહજ આનંદ સાપનાર સત્પુરુષ સર્વોચ્ચ મુક્તી છે. પરસ્પૃહા રહિત-નિઃસ્પૃહી નિર્વેષ એવું સર્વોચ્ચ ધર્મ સાધી શકે છે.

૮. દુઃસ્વનું અને દુઃસ્વનું સંતેષથી આવું સત્તણ, શાંતિમાં છે કે પરસ્પૃહા એજ મહા દુઃસ્વ છે અને નિઃસ્પૃહતા એજ પરમ છે. માટે મોક્ષાર્થે પરસ્પૃહા તમી નિઃસ્પૃહ પદે પુક્ત છે.

જ્યોતિર્મયીવ દીપસ્ય, ક્રિયાં સર્વોપિ ચિન્મયી ॥
યસ્યાનન્ય સ્વભાવસ્ય, તસ્ય મૌન મનુત્તરમ્ ॥૮॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. જે સમસ્ત તત્ત્વને યથાર્થ જાણે છે તે મુનિ કહેવાય છે, જે વસ્તુ તત્ત્વને સમ્યક્ સમગ્રી સર્વત્ર મધ્યસ્થ રહે છે, કોટી વાસ્તવમાં કદાપિ મુદ્ધાતોજ નથી તે મુનિ છે. તેવું મુનિપણું પણ સ્વરૂં સમક્ષિત છે. અને નિર્મલ સમક્ષિત પણ મુનિપણું છે. શુદ્ધ સમક્ષિત વિના સ્વરૂં મુનિપણું સંભવતુંજ નથી. મુનિપણું જ્યાં મુખી જાણી રહાય છે, ત્યાં મુખી સમક્ષિત પામ્ય રહે છે.

૨. આત્મા પોતે પોતામાં રહેલું જે શુદ્ધ સ્વરૂપ જે વટે જાણે છે તેજ મુનિની રત્નપ્રવીમાં જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રની પદ્ધતિ રૂપ છે. સમ્યક્ જ્ઞાનથી સ્વ સ્વરૂપને સારી રીતે સમગ્રી શકે છે. સમ્યક્ દર્શનથી સ્વ સ્વરૂપની યથાર્થ શ્રદ્ધા પ્રતીતિ થઈ શકે છે. અને સમ્યક્ ચારિત્રથી આત્મ-સ્થિરતા વૃદ્ધિ સ્વરૂપ રમણ થઈ શકે છે. સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રની પદ્ધતિ પણ મુનિપણું છે.

૩. જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર મુનિપણોનાં આશ્રયીજ સાર્થક છે, વિભાજનો ત્યાગ અથવા સ્વભાવનો સ્વીકાર કરવો પણ મુનિ

પણું છે. તેવા આચરણ વિનાનો મુનિ વેષ વિહંબના રૂપજ છે, જ્ઞાન-
વદે શુદ્ધાશુદ્ધનો હિતાહિતનો વિવેક જાગે છે. દર્શનવદે તેની યથા-
ર્થ પ્રતીતિ વેસે છે, અને ચારિત્રથી અહિતના ત્યાગ પૂર્વક હિત પ્રદ-
નિ થાય છે. ઉક્ત જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર મળીને રત્નત્રયી કહેવા-
ય છે એ રત્નત્રયીને સમ્યગ્ સેવનારા મુનિ કહેવાય છે, ઉક્ત મુનિ-
ની રહેણી કહેણી એક સરસી હોય છે કેમકે તે જ્ઞાન અને ક્રિયા-
નો એક સરસી રીતે સ્વીકાર કરે છે અને અન્ય મોક્ષાર્થીને પણ તેવો જ
હિતકારી માર્ગ બતાવી જન્મ મરણનાં અનંત દુઃસ્વપ્નાંથી મુક્ત કરવા
પત્ન સેવે છે.

૪. મણિ-રત્ન હાથમાં આવ્યા છતાં તેનો આદર કરી શકાય
નહિ તેમજ તેનું ફલ મેલવી શકાય નહિ તો જાણવું કે મણીની પી-
છાનજ થઈ નથી કે મણિની પ્રતીતિજ વેડી નથી. અન્યથા મણિનું,
મૂલ્ય સમજીને તેનો આદર જરૂર કરાયજ.

૫. તેમ જો શુદ્ધ આત્મ સ્વભાવમાં રમણ થઈ શકે નહિ તથા
રાગદ્વેષ મોહાદિક દુષ્ટ દોષોનો ત્યાગ થઈ શકે નહિ તો તે જ્ઞાન કે
દર્શન કંઈ કામનાજ નથી. સર્વ જ્ઞાન અને દર્શનથી સ્વરૂપ ધનતા
અને દોષ હાનિરૂપ ઉત્તમ ફલ થવું જ જોઈએ, સહજ આનંદપદ, મમતા
થવી એ જેમ ઉત્તમ લાભ છે, તેમ દુષ્ટ દોષોનું દમન કરી તેમનો
સમૂલનો નાશ કરવો એ પણ અતિ ઉત્તમ લાભરૂપજ છે. સર્વ

મુનિપણું મજનારા નિર્વેષ સાપુઓ પણો ઉત્તમ લાભ હાંસલ કરી શકે છે.

૬. જેનું ધોક (સોજા) નું પુણ્યનું, વધના વધ (વધ કરવા સ્વ જાણી આવનાર) ને ધનમારણું નફાનું છે, તેવોજ આ સંસારનો લગ્નાદ અનર્થકારી છે, એમ સમજીને મુનિ સહજ સંતોષી થઈ રહે છે. સંસારનું અસારપણું સમ્યક્ વિધારી સંતોષ હૃદયથી જે સદાનાનંદમાં મગ્ન થઈ રહે છે તેજ સરો મુનિ-નિર્વેષ છે.

૭. વચન નદિ વચરનાદપ યૌન તો એકદિયાદિકમાં પણ હોઈ શકે છે તેવા યૌનથી આત્માને કંઈ વિશેષ લાભ નથી, સરો જામ તો એ છે કે પુણ્યલિંગ મહાસિમાર્ગી દિરખી સહજ આત્મ સ્વમાનમાં જ મગ્ન થવા મન, વચન અને કાયાનો સદા સર્વદા સદુપયોગ કર્યા કરવો.

૮. જે સમજીને વિવેકથી શ્વર્તવ્ય જાણે છે, જેની ક્રિયા દીપકતા જેવી જ્ઞાન-અયોતીમય છે, તેવા સમ સ્વભાવી મહાપુરુષનું જ યૌન મોટું છે. સમતાવંત મહા મુનિન મોટું યૌન તેની શકે છે.

॥ १४ ॥ विद्याष्टकम् ॥

नित्य शुच्यात्मनाख्यानि, रनित्याशुच्यनात्मसु ॥
 अविद्या तत्त्ववीर्विद्या, योगाव ॥ हरीर्तिता ॥१॥
 यः पश्येन्नित्य मात्मान, मनित्यं परसंगमं ॥
 छलं लघुं न शक्नोति, तस्य मोहमल्लिच्छवः ॥२॥
 तंगतरलां लक्ष्मी, मायुर्वायुवदस्थिरम् ॥
 अंदम्रधीरनुप्याये, दम्रवद् मंगुरं वपुः ॥३॥
 शुर्वान्यप्यशुचीकर्तुं, समर्थेऽशुचीं संभवे ॥
 देहे जलादिनां शीचं, भ्रमो मुढस्य दारुणः ॥४॥
 यः स्नात्वा समता कुंडे, हित्वा कश्मलजं मलम् ॥
 पुनर्न याति मालिन्यं, सोऽन्तरात्मा परः शुचिः ॥५॥
 आत्मबोधो नैव ॥ देह ॥ ॥६॥
 जायते ॥६॥

અવિદ્યાં નિમિરંધ્યંતે, દૃશાં વિદ્યાંજનં સ્પૃશાં ॥

પશ્યન્તિ પરમાત્માન, માત્મન્યેવ હિ યોગિનઃ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. અનિત્ય, અધુર, અને અનાત્મિક પરવસ્તુને નિત્ય પદ્ધિ અને પોતાની ભેદભાવે એ અવિદ્યાનું લક્ષણ છે, અને વસ્તુને વસ્તુગત-
-યવાર્ય જેવાં રૂપમાં હોય તેવા રૂપમાં ધરાધર સમજીને એ વિદ્યાનું લક્ષણ છે, એમ યોગાધાર્મ્યે વાચ્યમાં કહ્યું છે.

૨. આત્મા નિત્ય અવિનાશી છે, તેની કદાપિ નાસ્તિ પર્તીમ નથી. તદા સર્વદા તેની અસ્તિતા છે, અને આ આત્માને ધતો પર સંયોગ વિનાશીલ છે, તેનો તો અવશ્ય વિયોગ થવાનો છે. એથી જૈને નિમિષ થયો છે તેને મોહ ચોરડો છલી શકતો નથી. સદિવા સંપન્ન આત્મા મોહનોજ જય કરી અલંકાર મુક્તિ સાધી શકે છે, પણ સદ્વિદ્યા વિદીનને તો મોહ ચોરડો તદા સંતાપ્યાત્મ કરે છે. માટે મોહાધાર્મ્યે સદ્વિદ્યા સંપન્ન થવા સર્વદા સદુચ્ય સેવંતો.

૩. નિર્મલ પુરિવાલો આત્મા લક્ષ્યને અસંતરંગનો જેથી થઈ પલ ભેદ છે, આયુષ્યને વાયુનો જેવું અધીરું ભેદ છે, અને શરીરને શરદનાં મેખની જેવું સળંગમાં છેલ્લું છે. એથી અધીરું પરવસ્તુઓ વિચેરવાનું ઇમાતો નથી.

॥ १४ ॥ विद्याष्टकम् ॥

नित्य शुभ्यात्मताख्याति, रनित्याशुभ्यनात्मसु ॥

अविद्या नत्त्वधीर्विद्या, योगावर्त्तनीर्निता ॥१॥

य. पश्येन्नित्य मात्मान, मनित्यं परसंगमं ॥

ललं लब्धुं न शक्नोति, तस्य मोहमलिन्दवः ॥२॥

नंग तमलां लक्ष्मी. मायुर्वायुवदस्थिरम् ॥

अदःशीघ्रकृपायं. दध्नरद भंगुरं वपुः ॥३॥

शुर्नान्यप्यशुर्नकर्तुं, समर्थेऽशुचीं संभवे ॥

देह जलादिना शीत, ध्रमो मुदस्य दारुणः ॥४॥

य. स्यान्वा समता हुंहे. हिता कम्पलजं मलम् ॥

पुनर्नयाति मार्गिज्यं मान्तगत्मा. गरः शुचिः ॥५॥

आत्मबोधोनय. गगो. देहगेह धनादिषु ॥

यः शिरोऽयामना नेष्ट, स्वप्न जायते जायते ॥६॥

निषो युक्तादायाना. मय. विद्या ॥

विन्मात्र पणिगामेन, वि. ॥ ७ ॥

100

101

102

103

104

105

106

107

॥ २२ ॥ विद्याशुक्रम ॥

नित्यं शुच्यात्मनाम्यानि, गनित्यात्मनामसु ॥

अविद्या तत्त्वार्थविद्या. योगात्, विना ॥१॥

यः पश्यन्निव्य मात्मान. मनित्यं तस्मिन्म ॥

छलं लब्धुं न शक्नोति. तस्य मोहमल्लिङ्गवः ॥२॥

तंग तग्लां लर्मा मायुर्वायुवदस्थिम् ॥

अदध्रधीम्नुयाये. दध्रवद् भंगुं वपुः ॥ ३ ॥

शुचीन्यप्यशुचीकर्तुं, समर्थेऽशुची संभवे ॥

देहे जलादिना शौच. भ्रमो मुदम्य दारुणः ॥४॥

य. स्नात्वा समता कुंडे. द्विवा कम्पलजं मलम् ॥

पुनर्नयाति मालिन्यं संज्जगत्मा परः शुचिः ॥५॥

आत्मबोधोन्व. पाशो. देह गेह धनादिषु ॥

यः क्षिप्तोऽ्यात्मना तेषु. स्वम्य य जायते ॥६॥

मियो युक्तदार्थानां. समंक्रमचमन्क्रिया ॥

चिन्मात्र परिणामेन. विदुष्वानुभूयते ॥ ७ ॥

૪. અપવિત્ર એવા વીર્ય તથા રુધિર વિગેરેથી જેની ઉત્પત્તિ છે અને અશુચિમય હોવાથી પવિત્ર વસ્તુને પણ અપવિત્ર કરી નાંખે છે એવા દેહને જલ્લ વિગેરેથી સાફ કરવાનો પ્રયાસ ગમે તેટલો કરવામાં આવે તોપણ તે સર્વ નિષ્ફલજ યાય છે, છતાં મૂઢ લોકોને દેહ શૌચ કરવાનો મોટો ભ્રમ લાગેલો હોય છે, તેથી અશુચિ મય દેહને સાફ સુધ્ધ કરવા અહોનિશ યત્ન કર્યા કરે છે.

૫. સ્વચ્છ પવિત્ર શૌચના અર્થાત્ સમતા રસના કુંડર્માં સ્નાન કરીને સર્વ પાપમલ્લનો ત્યાગ કરી પાવન થવું, જેથી પુનઃ મલીનપણું થાયજ નહિ. પૂર્વ મહાપુરુષોએ આવોજ ઉત્તમ શૌચ પોતે સેવી સર્વને હિત માટે બતાવ્યો છે. તે મુજબ જેઓ વર્તે છે તેઓ પરમ પવિત્ર મહાપુરુષોની ગણનામાં આવે છે.

૬. જેઓ દેહાદિક પરવસ્તુઓમાં મમતા બાંધે છે તેઓ વાપઘા પોતેજ ધંધાઈ જાય છે, એમ સમજીને સુવિવેકી જનો પરવસ્તુઓમાં આસક્તિ ધારતા નથી.

૭. વિદ્વાન્ પુરુષ જ્ઞાન ચક્ષુષી સર્વ પદાર્થને સ્વસ્વભાવમાંજ રહેતા દેશે છે. સંયુક્ત વસ્તુનો વિયોગ થાય છે, પણ કોઈ વસ્તુ પોતાનો મૂલ સ્વભાવ તજી દેતી નથી, એમ જ્ઞાની પુરુષો સાક્ષાત્ અનુભવી પોતે સ્વસ્વભાવમાંજ સ્થિત રહે છે. રાગદ્વેષને તજી સર્વજ્ઞ સમભાવથીજ અનુવર્તન કરનારાજ વિદ્વાન્ ગણાય છે.

૮. સદ્વિદ્યારૂપી અંજનનાભાસ (સતી) થી અવિવેકરૂપી અંધકાર નદી થયે છેને યોગી પુરુષો પોતાના પટમાન પરમાત્માને સાક્ષાત્ દેશે છે. સદ્વિવેકવાન યોગી સર્વ વિભાવને દૂર કરીને પરમાત્મ ભાવને સાક્ષાત્ અનુભવે છે.

॥ ૧૫ ॥ વિવેકાષ્ટકમ્ ॥

કર્મ જીવં ચ સંશ્લિષ્ટં, સર્વદા ક્ષીર નીરવત્ ॥
 વિભિન્ની કુરુતે યો ઽસૌ, મુનિહંસો વિવેકવાન્ ॥૧॥
 દેહાત્માય વિવેકો ઽયં, સર્વદા સુલભો ભવે ॥
 ભવ કોટ્યાપિ તદ્ ભેદ, વિવેકસ્ત્વતિ દુર્લભઃ ॥૨॥
 શુદ્ધે ઽપિ વ્યોમ્નિ તિમિરા, દ્રેષ્ટાભિમિશ્રતા યથા ॥
 વિકારૈ મિશ્રતા ભાતિ, તથાત્મન્ય વિવેકતઃ ॥૩॥
 યથા યોથૈઃ કૃતં શુદ્ધં, સ્વામિન્યેવોપચર્યતે ॥
 શુદ્ધાત્મન્ય વિવેકેન, કર્મ સ્કંધો ઽર્જિતં તથા ॥૪॥
 ઇષ્ટકાઘપિ દ્વિ સ્વર્ણ, પીતોન્મત્તો યથેક્ષતે ॥
 આત્માભેદભ્રમસ્તદ્, દેહાદાવવિવેકિનઃ ॥૫॥

તેમ અવિવેકીને પણ દેહાદિક વાદ્ય પદાર્થોમાં આત્મ ભ્રમ પેદા થાય છે, જેમ ખંતરો પીવાથી સર્વત્ર દેશાતું સોનું સાંતું નથી તેમ અવિવેક યી દેહાદિ પદાર્થોમાં માની લીધેલું પોતાનાપણુ પણ મિથ્યાજ છે. જેમ ઘડેલી છાંક ઉપશાન્ત થયે છને મામી વસ્તુ જેવી હોય તેથી દેશાય છે. તેમ સદ્વિધાયોગે મુવિવેક જાગવાથી દેહાદિક વાદ્યમા-
ત્રોમાં પ્રથમ થયેલો ભ્રમ માંગી ફેવલ સામ્રાપણુંજ રાસવું મૂને છે.
૧ સર્વ સદ્વિવેકનોજ પ્રભાવ છે. ॥

૬. વાદ્યભાવને ઇચ્છનો છતો જીવ વિવેક થકી ચૂકે છે, અને ઉચ્ચ-અંતરભાવની અભિલાષાથકી જીવને વિવેકથી ચૂકવાતું બંનેનું નેથી. પુદ્ગલિક સુત્રની ઘાંડાથી જીવ સદ્વિવેકને ચૂકી અવિવેકને આદરે છે. જેમ ડુંગર ઉપર ચઢતાં આદું અવતું જોનાર સરતે ચૂ-
કથી નીચે પડે છે, તેમ સ્વાર્થ અંધ બની પરમાર્થ પંથ ચૂકવાયી પ્રાણી અધોગતિ પામે છે, માટે મોસાથી પુરુષો૧ તુચ્છ ઇચ્છાઓને શાંમાવી દેડને સદ્વિવેકપૂર્વક સદા પરમાર્થ દષ્ટિ બ રાસી રહેવું યુક્ત છે. પરમપંદના અભિલાષી પુરુષો પુરુષાર્થ યોગે પરમપદને સાધી શકે છે. ॥

૭. જે સર્વ વાદ્ય ભાવને છંદીને અંતર આત્મપણાથી સરજ સ્વભાવનેજ સેવે છે, સદા આનંદમાં જે મસ્ત રહે છે તેરા મહા ગુ-
રુપને અવિવેકજન્ય જદ માંથી મગ્નતા સ્થાપી દિય ? જે સ્વ-

આંધમાં યગ્ન રહે છે તેનો કદાપિ અવિવેક પરામર્થ કરી શકતોજ નથી. અવિવેકજ સર્વ દુઃસ્વનું મૂળ છે. ॥

૮- જેને વિવેક-શરાણથી ઉત્તેજિત કરેલું નિર્મલ પરિણામની ખાતરી સંયમ-શય્ન પારણ કર્યું છે, તે શુભેથી કર્મ શત્રુને વિદારી શકે છે. જો વિવેક પૂર્વક સંયમ સેવવામાં આવેતો પરિણામની શુદ્ધિથી શીઘ્ર પાપ કર્મનો સંપ થઈ શકે છે. સદ્વિવેક વિના સર્વશ્ચ કથિત સ્વાદ્વાદમાર્ગ આરાધી સમાધી નથી. સદ્વિવેક વડે દ્રવ્ય, સેત્ર, કાલ અને ભાવને સમ્યક્ સમજી સંયમ શુભે સેવી શકાય છે. વિવેક વિના સંયમમાર્ગમાં શરાને સ્થાને સ્તબ્ધતા થાય છે. માટે સદ્વિવેક સર્વદા સેવ્ય છે. ॥

॥ ૧૬ ॥ માધ્યસ્થાષ્ટકમ્ ॥

સ્થીયતામનુપાર્લભં, મધ્યસ્થેનાં તરાત્મના ॥
કુતર્ક કર્કરક્ષેપે, સ્ત્યજ્યતાં ચાલ્ચાપલં ॥ ૧ ॥
મનો વત્સો યુક્તિ ગર્વી, મધ્યસ્થસ્યાનુધાવતિ ॥
તામાકર્ષતિ પુચ્છેન, લુચ્છાગ્રહમનઃ કપિઃ ॥ ૨ ॥
નયેપું સ્વાર્થ સત્યેષુ, મોઘેષુ પરચાલને ॥

૬. જ્યાં સુધી પોતાનું મન પારકા ગુણદોષ જોવા દોરાડ જોય ત્યાં સુધી મધ્યસ્થ માણસે તેને આત્મભાવમાં જોઈ દેવું યોગ્ય છે. જ્યાં સુધી મન સ્વગુણમાં મ્થિર ન થાય અથવા આત્મ અવગુણો ભ્રમી તેને દૂર કરવા તત્પર ન થાય ત્યાં સુધી પવિત્ર જ્ઞાન ધ્યાનના અભ્યાસથી સમતાની વૃદ્ધિ કરવી.

૬. જેમ નદીઓના રસ્તા જૂઠા જૂઠા હતા તે સર્વે સમુદ્રને જાય છે, તેમ જૂઠાં જૂઠાં માથનો છતાં મધ્યસ્થજનો અવશ્ય મોક્ષ પામે છે. મધ્યસ્થતા સર્વ સુખનું મૂલ છે. મધ્યસ્થ માણસ સર્વ સાથે મૈત્રી ભાવ રાખી શકે છે, તેમજ સર્વ ગુણવંતમાંથી ગુણ ગ્રહી શકે છે. મધ્યસ્થનું હૃદય દયાર્દ્ર હોય છે તથા મધ્યસ્થ ગમે તેવા નિર્દય ઉપદેશો પણ સ્વીકારી શકે છે. મધ્યસ્થજ મોક્ષ સુખનો અધિકારી છે.

૭. અમે રાગ માત્રથી જિન આગમને માનતા નથી, તેમજ દ્વેષ માત્રથી અન્ય આગમની ઉપેક્ષા કરતા નથી કિંતુ મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરોને તેમ કરીએ છીએ.

૮. તેમજ મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથીજ સર્વનું હિત ઇચ્છી અધિકારી વર્ગને આપણે આજે હિતોપદેશ આપીએ છીએ. તેમાંથી કોઈ અંશ રુચિથી સ્વીકારનાર મધ્યસ્થનું અવશ્ય કલ્યાણ થવું સંભવ છે.

॥ १७ ॥ निर्भयाष्टकम् ॥

यस्य नास्ति परापेक्षा, स्वभावा द्द्रुतगामिनः ॥
 तस्य किं न भयभ्रान्ति, ह्यन्तिसंतान तानयं ॥ १ ॥
 भव सौख्येन किं मूरि, भयज्वलन भस्मना ॥
 सदा भयोज्जितं ह्यर्न, सुखमेव विशिष्यते ॥ २ ॥
 न गोप्यं कापि नारोप्यं, हेयं देयं च न पचिन् ॥
 क भयेन मुनेः स्थेयं, ज्ञेयं ज्ञानेन पश्यतः ॥ ३ ॥
 एकं ब्रह्मास्त्रमादाय, निगन् मोहचमूं मुनिः ॥
 विभेति नैव संग्राम, क्षीर्पस्थ इव नागराट् ॥ ४ ॥
 मयूरी ज्ञान दृष्टिश्चेत्, प्रमर्षति मनोवने ॥
 चेष्टनं भयसर्पाणां, न तदानन्दचन्दने ॥ ५ ॥
 नृनमोहास्रवेपत्यं, ज्ञानवर्म विभर्ति यः ॥
 क भीस्तस्य क वा भंगः, कर्म संगरवेलिषु ॥ ६ ॥
 तूल्यहृद्यवोमूढा, भ्रमन्त्यभ्रेभयानिलैः ॥
 नेकं रोमापि ते ज्ञान, गरिष्ठानां तु कंषते ॥ ७ ॥

ચિત્તે પરિણતં યસ્ય, ચારિત્રમકુતોભયં ॥

અલંડજ્ઞાનરાજ્યસ્ય, તસ્ય સાધોઃ કુતો ભયં ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. જેને કોઈની કંડપણ પરવા નથી એવા એક સરલા ઉદાસીન સ્વભાવવાળા મહાપુરુષને ભય ભ્રાંતિ જન્ય કષ્ટ પરંપરા હોય કેમ ! મધ્યસ્થ દષ્ટિ મહાપુરુષ સદા નિર્ભય ભયભ્રાંતિથી મુક્ત રહે છે.

૨. ભારે ભયથી ભરેલા સંસાર મુશ્કેલી શું ? તેથી સર્વુ. ભય ભરેલું મુશ્કેલી તે દુઃસ્વરૂપ જ છે. સર્વથા ભય રહિત સહજ આસ્થિક મુશ્કેલી મુશ્કેલી ગણવા યોગ્ય છે. આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિ જન્ય દુઃસ્વરૂપ ભરેલા સંસારમાં મુશ્કેલીના નામનું જ છે. જન્મ મરણથી મુક્ત કરે એ સ્વભાવિક જ્ઞાન મુશ્કેલી સાચું છે.

૩. સમ્યક્ જ્ઞાનવડે જ્ઞેય-પદાર્થને યથાર્થ જોનાર મુનિને ભય રાખવાનું શું પ્રયોજન છે ? સહજ મુશ્કેલી ઝીલી રહેલા મુનિને પુદ્ગલિક મુશ્કેલી પ્રયોજન નથી. પુદ્ગલ ઉપરથી મૂર્છા ઊઠી જવાથી સહજ નિવૃત્તિ મુશ્કેલી સંપન્ને છે.

૪. નિર્મેલ જ્ઞાનરૂપી-શશને પારી, મોહની કોમલો ધન કરનાર મુનિ સંપાદના મોત્સરે ડબેલા હાથીની પેરે છગારે ધીતા નથી. નીરૂણ જ્ઞાન પારાવટે સાવધાનપણે સકલ મોહ મુખટોને વિદારી નાંચી શિવધીને સંપાદન કરે છે.

૫. જેના મનમાં સ્વરી જ્ઞાનકલા જાગી છે તે સદા ભય રહિત આનંદમાં મસ્ત રહે છે, જે જનમાં મયૂરો વિચરે છે ત્યાં હુઝંગનો ભય દોષજ કેમ ? જ્યાં કેસરી ઝીંઘા કરતો હોય ત્યાં ગજનો પ્રધાર સંભવેજ કેમ ? જ્યાં જલદહતો સૂર્ય ઊદય પામ્યો હોય ત્યાં અંધકાર રહેવા પામેજ કેમ ? તત્ત્વ દૃષ્ટિ પણ તેવીજ પ્રભાવવાળી છે.

૬. મોહાશ્વને નિષ્ફળ કરવા સમર્થ જ્ઞાન ચક્કર જેણે ધાર્યું છે તેને કર્મ સંપાદમાં ભય કે ધંગ દોષજ જ્ઞાનો ? તત્ત્વ દૃષ્ટિને મોહનો ભયજ નથી. તે ગમે તેવા સમ યા વિષમ સંયોગોમાંથી સાવધાનપણે પતાર થઈ જાય છે.

૭. મોહથી ઘુંટાપેલા જીવો ભયभीત થતા થય અટવીમાં મર્યાજ કરે છે. મૂઢ જીવો ભયभीત થતા કંપ્યાજ કરે છે. પરંતુ મલ જ્ઞાનવંતનું તો એક પણ રંગાઈ કંપતું નથી. તે તો નિર્ભયપણે સ્વભાવિક આત્મ મુશ્વમાં મગ્ન રહે છે.

૮. જેના ચિત્તમાં નિર્ભય ચારિત્ર પરિણમ્યું છે એવા અવંટ

ज्ञान नेजणी नपना साधु मुनिगजने शार्थी भय मंभवे ' शृद्ध चा-
रित्रयंने नक्षो मय नयी. शृद्ध चाग्नि मने भयने दृग् कर्गे असंद
अनंत मृग्य साधी शके छे.

॥ १८ ॥ अनात्मशंमाश्रकम् ॥

गुणैर्यदि न पूर्णो ऽमि, कृतमात्म प्रशंसया ॥
गुणैरेवामि पुर्णश्चेत्, कृतमात्म प्रशंसया ॥ १ ॥
श्रेयोदुमस्य मूलानि, स्वोत्कर्षाभः प्रवाहतः ॥
पुण्यानि प्रकटी कुर्वन्, फलं किं ममवाप्स्यमि ॥ २ ॥
आलंबिता हिताय स्युः, परैः स्वगुणरश्मयः ॥
अहो स्वयं गृहीतास्तु, पातयन्नि भवोदधौ ॥ ३ ॥
उच्चत्वं दृष्टि दोषोत्थ, स्वोत्कर्षज्वर मंझिकं ॥
पूर्वपुरुष सिंहेभ्यो, भृशं नीचत्व भावनं ॥ ४ ॥
शरीररूप लावण्य, ग्रामारामधनादिभिः ॥
उत्कर्षः परपर्यायै, श्रिदानन्द घनस्यकः ॥ ५ ॥
शुद्धाः प्रत्यात्म साम्येन, पर्यायाः परिभाविताः ॥
अशुद्धाश्चा ऽपकृष्टवान्, नोत्कर्षाय महामुनेः ॥ ६ ॥

क्षोभं गच्छन् समुद्रोऽपि, स्वोत्कर्षपवनेरिति ॥
 गुणौघान् बुद्ध बुदी कृत्य, विनाशयसि किं मुधा ॥७॥
 निरपेक्षानवच्छिन्ना, नंतचिन्मात्रमूर्तयः ॥
 योगिनो गलितोत्कर्षा, प्रकर्षानल्पकल्पनाः ॥ ८ ॥

॥ रहस्यार्थ ॥

१. जो तुं गुणोधी पूर्ण नहीं तो आत्म-प्रसंसा करवाधी सधुं
 तेमज जो तुं गुणधी पूर्ण छे तोपण आत्म-प्रसंसा करवानुं कंइपण
 प्रयोजन नहीं. केमके गुणहीनने खोटी आत्म प्रसंसाधी कंइ फायदो
 घनो नहीं. तेमज संपूर्ण गुणवंतने कृत कृत्यपणाधी परस्परहा नष्ट
 थइ जवाधी पोतानी प्रसंसा पोताना मुखे करवानुं कंइ पण प्रयोजन
 रहतुंन नहीं.

२. जेम जलना प्रबल प्रवाहधी दृक्षनां मूलादीयां उपादां
 पडी जवाधी तेने फल बेसतां नहीं, तेम आत्म-उत्कर्षधी करेलां
 सुकृतोने प्रगट करी ब्रह्माणवाधी विशिष्ट आत्म लाभ संपादन थइ
 सकनो नहीं.

૩. આપણા ગુણોનું વીજા અવલંબન કરે તે હિતકારી યાય છે, પણ જો પોતાના ગુણ પોતેજ માવા લેમે નો નેથી અધોગતિની પ્રાપ્તિ યાય છે. ગુણ રાહી જનને ગુણીના ગુણ માવા ઉચિત અને હિતકારી છે પણ ગુણી માગમે મ્વમુલ્લે મ્વગુણ માવા અનુચિત અને અહિતકારીન છે. માટે મોક્ષાર્થી જનોણ સદા ગુણરાહી થવા સાથે આત્મશ્લાઘાનો સદૂઠગો ત્યાગ કરવો ઉચિત છે. મ્વશ્લઘાર્થી પ્રાણી લઘુતાનેજ પામે છે.

૪. આપણાં અન્ય કર્મનાં અધિકતા માનવારૂપી દોષથી ઉત્પન્ન થયેલા સ્વાભિરાનસી ઉચ્ચને શાન્તિ કરવાનો ઉત્તમ ઉપાય એકે કે આપમે પૂર્વ પુરુષ સિદ્ધોથી ભુવના ભાવથી. પૂર્વ પુરુષ સિદ્ધોના પવિત્ર ચરિત્રને સારી રીતે સંભારી યાદ ભાવનાં આપણું શુમાન અપો આવ ગઢી જાય છે.

૫. જમિર, કર, ભાવગ્ય, ગ્રામ, આગમ, અને ધન વિગેરે પર પર્યાયોવડે સ્વ ઉત્કર્ષ માનવો આત્માનંદી જીવને વિલકુલ ઉચિત નથી. તેથી વસ્તુ વડે તો કેવળ પુરુષાત્મનંદી જીવોજ ગર્વ કરે છે, પણ આત્માનંદી કરતા નથી.

૬. જ્ઞાનાદિક શુદ્ધ પર્યાયો પણ મન્યેક આત્માને સરીલા દોષાર્થી અને સરીર વિગેરે અશુદ્ધ પર્યાયો અશુદ્ધ (નજીવા) હોવાથી તે વડે મહામુનિને મ્વોત્કર્ષ કરવો ભાવક નથી. શુદ્ધ પર્યાયોવડે

પણ ગર્વ કરવો યુક્ત નથી તો નમ્રીલા શરીરરૂપ છાવણ્યાદિક અશુ-
દ્ધ પર્યાયોવડે તો ગર્વ કરવોજ કેમ પડે ?

૭. શુભ મહારાજ નિપ્યને વપદેસેછે કે માફ તું દીક્ષિત છતાં
શ્લોકર્પ થડે સંપન્નો ભોધ કરીને શુભ રત્નોનો વ્યર્થ વિનાશ શા
માટે કરે છે ? ગમે તેટલા શુભને પામેલો સંપન્ની સ્વશુભનો ગર્વ કર-
નાયો રાનિજ પામે છે.

૮. સદ્ગુણ રહિત અને અસ્વંદ અનંત જ્ઞાનનામ નમુનારૂપ યોગી
જનો શ્વ વત્કર્પ અને પર અપકર્પ સંવંધી સર્વ કલ્પનાઓથી મુક્તજ
રહે છે. સ્વ સ્વરૂપમાં સ્થિત યોગીમનો કેવલ નિઃસ્પૃહ હોવાથી
આપ થદાઈ કે પરનિન્દા કરતામ નથી. તેઓ તો પરમ શુભમય
નિર્દોષ માર્ગજ પતંદ્ર કરે છે, પર પરિણમિરૂપ કુન્નિગત પ્રવૃત્તિ તેમને
પર્મંદ પડતીજ નથી.

॥ ૧૬ ॥ તત્ત્વદૃષ્ટ્યકમ્ ॥

રૂપે રૂપવતી દૃષ્ટિ, દૃષ્ટ્યા રૂપં નિમુહ્યતિ ॥
મજ્જત્યાત્માનિ નીરૂપે, તત્ત્વદૃષ્ટિસ્ત્વરૂપીણી ॥ ૧ ॥
અમવાયી વહિર્દૃષ્ટિ, ઈમચ્છાયા તદીક્ષણં ॥

अभ्रान्तस्तत्त्वदृष्टिस्तु, नास्यां शेते मुक्ताशया ॥ २ ॥
 ग्रामारामादि मोहाय, यद्दृष्टं बाह्ययादृशा ॥
 तत्त्वदृष्ट्या तदेवांत, नीतिं वैराग्य संपदे ॥ ३ ॥
 बाह्यदृष्टिः सुधा सार, घटिना भाति सुंदरी ॥
 तत्त्वदृष्टेस्तु सा साक्षा, द्विष्मूत्रपित्रोदरी ॥ ४ ॥
 लावण्य लहरी पुण्यं, वपुःपश्यति बाह्यदृक् ॥
 तत्त्वदृष्टिः श्वकाकानां, भक्ष्यं कृमिकुलाकुलं ॥ ५ ॥
 गजाश्वैर्भूपभवनं, विस्मयाय बहिर्दृशः ॥
 तत्राश्वेभवनात्कोऽपि, भेदस्तत्त्वदृशस्तु न ॥ ६ ॥
 भस्मना केशलोचनेन, वपु र्धृतमलेन वा ॥
 महान्तं बाह्यदृग्वेत्ति, चित्साम्राज्येन तत्त्ववित् ॥ ७ ॥
 न विकाराय विश्वस्यो, पक्वागणैवनिर्मिताः ॥
 स्फुरत्कारुण्यपीयूष, वृष्टयस्तत्त्व दृश्यः ॥ ८ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. વાયદાદિ જીવ પુદ્ગલિક રૂપ જોહને મુંઝાપ છે-મૂઢ યની જાપ છે, પણ અસ્વી પવી તત્ત્વ દાદિ તો નિર્મલ નિરાકાર આત્મ સ્વરૂપમાન મમ થઈ રહેછે. વાયદાદિ વહાર દોઢે છે. અને અંતરદાદિ સ્વભાવમા રમે છે.

૨. વાયદાદિ ૫ ધ્રમની વાદી છે અને વાહાદાદિથી જોધું ૫ ધ્રમની છાયા છે. તેમાં ધ્રાંતિ રહિત તત્ત્વદાદિ તો મુલની આશાથી મૂનો નથી. પણ પુદ્ગલાનંદી-વાયદાદિ જરૂર તેમાં મુલ બુદ્ધિયાં વિધ્રાંતિ કરે છે.

૩. ગાય, આરામ આદિ વાયદાદિથી જોતાં જરૂર જીવને મોઢ વપનાવે છે, પણ તત્ત્વદાદિથી જોતાં તો તે વૈરાગ્યરસની વૃદ્ધિ માટેમ થાય છે. વાયદાદિ જીવ મપની માંલીની જેમ તેમાં મુંઝાદ મરે છે, પણ તત્ત્વદાદિ તો સાકરના માંલીની પેરે મિષ્ટ સ્વાદ લઈ તેમાંથી મુરે મુક્ત થઈ શકે છે. તત્ત્વદાદિપણું જાગતાં ચક્રવર્તી પોને પોતાની સકલ સમૃદ્ધિને સદનમાં તજી દઈ સંયમનો સ્વીકાર કરે છે. પરંતુ મૂઢ દાદિ ૫વાં ખીસ્વારી પોતાનું રામપાત્ર પણ ત્યજી શકતો નથી. ૫ સર્વ મોહનોજ મહિમા છે.

૪. વાયદાદિ જીવ, મુંદરી (રી) ને અમૃતના નિચોળથી ૫-

દેલી માને છે, પણ તત્ત્વદષ્ટિ તો તેનીને વિષ્ણુ મૂલાદિક અશુચિયુક્ત દેહવાન્દીજ માને છે. શાશ્વદષ્ટિ કોડ મુંદર સીને દેખી તેનીના અપ-
લાવણ્યમાં મુંગાડ તેમાં પતંગની પેરે પ્રપંચાચ છે, પણ તત્ત્વદષ્ટિ તો
તેનીને અશુચિમય સમર્જાને તેથી નદન દુઃખ રહેવા ડરેછે. તત્ત્વદ-
ષ્ટિ વિષય સુખને વિષ સમાનજ ભેભે છે.

૫. શાશ્વદષ્ટિ જીવ ગ્રીગ્ને અલવણ્ય ઝટગીથી પવિત્ર માને છે,
પણ તત્ત્વદષ્ટિ તો નાના પ્રકારના કર્મીયાં વિગેરેથી ભરપૂર દેહને
પક્ત કાગડા કૃતરાવડે ભક્ષણ કરવા યોગ્યજ માને છે. તેને શાશ્વદ-
ષ્ટિની પેરે ળણિક, અશુચિ અને યૌનિક દેહ પ્રપંચમાં મુંગાડ સ્વર્કર્ત-
વ્ય વિમુક્ત થવાનું હોતું નથી. તે તો ક્ષણ વિનાશી દેહ દ્વારા થની
શકે તેટલું સ્વહિત માધી ભેલા માવધાન થડ રહે છે પણ વિનાશી
દેહનો વિશ્વાસ કરનોજ નથી.

૬. શાશ્વદષ્ટિ જીવ રાજાના મંદિરમાં જાથી ઘોડાની માટેથી
જોડ ચકિત થઈ જાય છે, પરંતુ તત્ત્વદષ્ટિને તો તેમાં હાથી ઘોડાના
થનથી કંઈ વિશેષ લાગતું નથી. તેને તો તેવો મંદિર અને તેવું થન
સમાનજ લાગે છે.

૭. શાશ્વદષ્ટિ જીવ, ભક્ષ્ય અમાવવાથી, કેશનો લોચ કરવાથી
અને મલમલ્લીન દેહ રાખવાથી કોડને મંદન માને છે. પણ તત્ત્વદષ્ટિ
તો તેની અંતર સમૃદ્ધિથીજ તેને તેવો ભેભે છે. તત્ત્વદષ્ટિ આત્મા

વાઘદટ્ટિની પેરે ડપરના ઢોલદિમાક માત્રથી કોઈને મોટો માની લેતા નથી. તેતો તેના સદ્ભૂત ગુણોની સારી રીતે પરીક્ષા કરીનેજ તેમ માને છે.

૮. અત્યંત કરુણારૂપી અમૃતને વર્ષનારા તત્ત્વદટ્ટિ પુરુષો વિશ્વના નિરુદ્યાત્ર અદિતને માટે નહિ, કિંતુ કેવલ ઉપકારને માટેજ નિર્માણ પયેલા છે તત્ત્વદટ્ટિ મહાપુરુષોનો જન્મ યોગના અભ્યુદય માટે જ થાય છે. તેઓ પરમાર્થથી અંધલોકોને, આંત્રો આપીને ઉદ્ધરે છે. તેઓ પરમાર્થ પંથ ધનાર્ચને અવલે રસ્તે ચઢેલાઓને રાવલે રસ્તે દોરે છે. તેઓજ અનાયના નાથ અને અશરણના શરણ છે. તેઓજ વિશ્વના સ્વરા મિત્ર, બંધુ કે પિતા છે, અને તેથીજ તદ્દા પુત્રના અર્થી જનોવડે અવલંબવા યોગ્ય છે. તેવા નિઃસ્વાર્થ મિત્ર વિના વિશ્વનો કદાપિ ઉદ્ધાર ધવાનોજ નથી. ડ્યારે મ્યારે તેવા નિષ્કારણ બંધુ મળ્યેજ મુક્તિ મળવાની છે તેથી મોસાર્થી જનોર તેવા જગન્નું બંધુનીજ જપમાળા ગણવી યોગ્ય છે. તેવા પરોપકારી વિતાની તેવા સાધા દિલથી કરનારા સાધક પુરુષોની સિદ્ધિ ડ્યાં ત્યાં મુખેથી થઈ શકે છે, માટે તેજ કરવા યોગ્ય છે.

॥ २० ॥ सर्व समृद्धि—अष्टकम् ॥

बाह्यदृष्टि प्रचारेषु, मुद्रितेषु महात्मनः ॥

अंतरेवावभामन्ते, स्फुटः सर्वास्ममृद्धयः ॥ १ ॥

समाधि नंदनं धैर्यं, दम्भोलिः ममता शत्रु ॥

ज्ञानं महा विमानं च, वामवश्रीरियं मुनेः ॥ २ ॥

विमृताग्नि क्रिया ज्ञान. चर्म छत्रो निवास्यन् ॥

मोहम्लेच्छ महादृष्टि, चक्रवर्ती न किं मुनिः ॥ ३ ॥

नवब्रह्मसुधाकुण्ड, निष्ठाधिष्ठायको मुनिः ॥

नागलोकेशवद् भानि. क्षमां गन्तुं प्रयत्नतः ॥ ४ ॥

मुनिग्यान्म कैलाशं विरक्त उपभ स्थितः ॥

शोभते विरतिक्षमि, गंगागौग्मिण शिव ॥ ५ ॥

ज्ञानदर्शनचंद्रार्क, नेत्रस्य नग्कच्छिदः ॥

सुखमागर ममस्य, किं न्यूनं योगिनो हरेः ॥ ६ ॥

या मृष्टिर्वदणो बाह्या, बाह्यापेक्षावल्ग्विनी ॥

मुनेः परान पेक्षां, गुणमृष्टि स्ततो ऽधिका ॥ ७ ॥

શ્રી જૈનદિતોપદેશ ભાગ ૨ જો.

સ્ત્રીભિઃ પવિત્રા યા, શ્રોતોભિ સ્ત્રિ જાન્હવી
સિદ્ધયોગસ્ય સાપ્પર્હત્, પદવી ન દવીયસી ॥૮॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

પાપદષ્ટિવળાનો દોષ નષ્ટ થયે છેને મહાત્મા પુરુષને અંતઃ
સર્વ સમૃદ્ધિ સ્ફુટનર ભાસે છે. આમ ઘનરાથી તત્ત્વદષ્ટિપર્ણ
કાષિક નિર્મલ થતું જાય છે નિર્મલ તત્ત્વદષ્ટિના યોગે સકલ સ
સહજ ઘટમાં પ્રગટે છે. જેથી સદ્માનન્દ યુક્ત ધર્માથી વિપપા
વિગેરે વિહારો સ્વતઃ વિનાશ પામે છે. અને નિર્મલ જ્ઞાનાદિ
ગુણો પૂર્ણ રીતે પ્રગટે છે.

૨. સમાધિરૂપી નેદનવન, ધર્મરૂપી પદ્મ, સમતારૂપી હંદ્ર
અને જ્ઞાનરૂપી વિશાળ વિમાન, ભૂતી હંદ્રની સાહેલી મુનિને ધ
પ્રગટે છે. તત્ત્વદષ્ટિ નિર્મલ મુનિરાજને હંદ્રથી અધિક સાહેલી
માં પ્રગટે છે.

૩. વિશાળ જ્ઞાન અને ક્રિયારૂપી ચર્મરત્ન અને ઉચ્ચ
મોહરૂપી ક્લેશ રાજાની મહાવૃદ્ધિને નિવારતા મુનિરાજ પદ્મ
ચરોહી કો છે. નિર્મલ જ્ઞાન દર્શન અને પારિષરૂપી રત્નરૂપી

રાષ્ટ્રક મુનિરાજ કોઈ રીતે વક્તાનીથી ન્યૂન નથી, કિંતુ પ્રશિક્ષક છે.

૪. નરનતા જ્ઞાનામૃતના કુંડમાં મગ્ન રહી પ્રવચનથી જ્ઞાતાનું પાલન કરનારા મુનિ, વૃષ્ણીનું પાલન કરનારા નાગેન્દ્રની પેરે શોભે છે. અધ્યાત્મ જ્ઞાનરૂપો પ્રવચનના કુંડમાં જ મગ્ન રહી સદૃશ શાંતિને સાક્ષાત્ અનુભવનારા જ્ઞાનાશ્રમણો પ્રાચ્યગુણથી નાગેન્દ્ર કરતાં અધિક શોભે છે.

અધ્યાત્મરૂપી કૈલાસમાં તિવંતરૂપી વૃષભ ઉપર આરુઢ થયેલા મુનિજ્ઞપ્તિ (જ્ઞાન) અને નિર્ગુણ (ચારિત્ર) યુક્ત દોંવાથી ગંગા અને ગૌરી યુક્ત શિવ-શંકરની પેરે શોભે છે. તત્ત્વથી જોતાં અધ્યાત્મ ગિરિના ઉચ્ચ શિખર ઉપર રહેલા અને સદિવેક વૃષભ ઉપર સ્થાય થઈ સમ્યક્ જ્ઞાનાક્રિયાને સમનાથી મેલનારા નિર્ગ્રંથ અણગારો સદ્-ગુણોમાં ઘોંડે રીતે શિવ-શંકરથી ઉતરતા નથી.

૬. જ્ઞાન અને દર્શનરૂપી ચંદ્ર અને મૂર્ધ જેવાં નિર્મલ મેષોચાલા, નરકને છેદવાવાલા અને સુખસાગરમાં શયન કરનારા મુનિરાજ કોઈ રીતે હરિથી ન્યૂન નથી. પરમાર્થથી વિષ્ણુ કરતાં વધારે સમૃદ્ધ છે

૭. પરસ્પૃહારહિત સદૃશ અંતરગુણસ્યાદિને કરનારા મુનિરાજ વાહ્ય વસ્તુઓની અપેક્ષાવાળી વાહ્ય સ્યાદિને રચનાર બ્રહ્મા કરતાં વધુ ચંદિ-

૨. જેમની સ્ફુટી કરતાં પર્વનોનો પણ મુકો થઈ જાય
 પણ મૂયોને વિષમકર્મ યોગે મિત્તા સરસ્વી પણ ધળતી નથી. દેવ
 દિવરોત તને મોટા મૂયોને પણ પેટ ભરવાને પાંકાં પારવાં પડે છે.

૩. ઉત્તમજાતિ અને ચતુરાઈ રહિત છતાં અત્યંત અનુચ્છ કર્મ
 યોગે ક્ષણવારમાં શંક પણ એક છત્ત રાજ્ય પામે છે. મલ્લ પુન્નનો
 ઉદય થયે છને મીઠવારી જેવો માળમ પણ વિદ્વાન્ન રાજ્યવાલો ગાજા
 થા પડે છે.

૪. કર્મની રચના ડેટના ચરકાની જેવી ચાંચાંજ તે પેમરે, જા-
 તિકૃષ્ણ, વૃદ્ધિ, વલ્લ, એશ્વર્ય મમુલમાં અગત વિષમતા દેખાપ છે, મર્મ
 કોહને તે એક સરસ્વો હોતાં નથી. પૂર્વકૃત કર્મઅનુસારે તે તારા
 મરતાં કે વધારે ઘટાડે હોઈ શકે છે. કર્મનો વિચિત્રતા પ્રમાણે વલ્લ-
 ની વિધિપ્રતા સમજનારા મુનિજનોને તેવી વિષમ મિથિતિમાં મનિ-
 મીતિ હોવો પડે નહિ, જેમને પ્રાપ્ત મુલ્ય દુઃખમાં મમભાવજ રાગપો
 મુલ્લ છે.

૫. મટો ! અતિ આશ્ચર્યની વાત છે કે ઉપરામબેળિ રૂપર મા-
 રુદ્ધ પવેન્દા મુનિજેવલી (ચૌદ પૂર્વપર) મુનિયો પણ હુત્ત કર્મના
 યોગે પલિત થઈને અનંત સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે. સ્પારે આશા સદ-
 થં પુરુષોને પણ કર્મવિવાદ છેડે છે તો સીમા સ્વામીજી દાણસોર્વે

સપ ધાય છે, અને મોહનો સપ ધવાપી સકલ કર્મ ધર્મનો સ્વતઃ સપ
પડ જાય છે.

૮. કર્મના વિપાકને દુદયમાં ચિતવતો છતો જે સમ વિષમ
સ્થિતિમાં સમભાવન રાતે છે-તેવે ચરતે જે હર્ષ વિપાદ પામતો નથી,
તેમ મહાપુરુષ જ્ઞાનામૃતનો રસ પાલવા મમર્યે યદ શકે છે, તેવા સ-
મર્થ પુરુષ સિંહજ સદ્જ્ઞાનંદ મગ્ન યદ અંતે અત્વંદ શામ્યત ગુલ્મના
માગી યદ શકે છે.

॥ ૨૨ ॥ ભવ-ઉદ્દેગાટકમ્ ॥

યસ્ય ગંભીર મધ્યસ્યા, જ્ઞાનં વજ્રમયં તલં ॥
રુદ્ધા વ્યશનશૈલીધૈઃ, પંથાનો યત્ર દુર્ગમાઃ ॥૧॥
પાતાલ કલશા યત્ર, મૃતાસ્તૃષ્ણા મહાનિલૈઃ ॥
કપાયાશ્રિત સંકલ્પ, વેલા વૃદ્ધિં વિતન્વતે ॥૨॥
સ્પર્શર્વામિર્ઞ્વલત્યંત, યત્ર સ્નેહેન્ધનઃ સદા ॥
યો ધોર રોગશોકાદિ, મત્સ્યકચ્છપ સંકુલઃ ॥૩॥
દુર્બુદ્ધિ મત્સરદ્રોહે, વિદ્યુદુર્વાત ગર્જિતૈઃ ॥
યત્ર સાં યાત્રિકા લોકાઃ, પતન્ત્યુત્પાત સંકટે ॥૪॥

જ્ઞાની તમ્માદ્ ભવાંભોધે, નિત્યોદ્દિશ્નો ડતિ દારુણાત્ ।
 તસ્ય મંતરણોપાયં, મર્વયત્નેન કાંશ્રતિ ॥ ૫ ॥
 તૈલ પાત્રધમે યદ્દ, દ્રાધાવેધોદ્યતો યથા ॥
 ક્રિયા ચ્વનન્ય ચિત્તઃસ્યા, હ્રવર્માત સ્તથા મુનિઃ ॥૬॥
 વિપં વિપમ્ય વન્હેશ્ચ, વન્હેશ્ચ યદોપશં ॥
 તત્મન્યં ભવર્માતાના, મુષમર્ગેઽપિ યનમીઃ ॥ ૭ ॥
 સ્થેયં ભવમયાદેવ, ધ્યયદ્દાઃ મુનિર્વજેત ॥
 સ્વાત્માગમ મમાર્થો નુ, તદ્વ્યંતર્નિમજ્જતિ ॥ ૮ ॥

॥ શ્લોકાર્થ ॥

' કમ : વ્યાસ : ૧ મઠ : ૧ (૧૧૧) નાન ચર્યાં ડદિમ-ઉદા-
 ર્થી ધર્મો છતો જૈને તર્મ વામ તર્મ ॥૧૧૧॥ વચન કર્યા કરે છે તે
 ને મને મમુડનું સ્વરૂપ કહે છે-તના મે વે માગ વદ કેહો છે.
 જન્મ મરણાદિક જન્ય મનવ દુઃખરૂપ જન્મ શાંતિથી મમાગ મરેઓ
 છે. જેનું મજ્ઞાન રૂપ વત્તમય તનું છે-મજ્ઞાન મરિચેક વા વિખ્યા
 મપના મર્યાંગત મમાર્થી ધ્યાનિ મેલી છે. મજ્ઞાનના તોર્યાંગ
 માર મનિ વા ૮૪ મજ્ઞા ત્રીવાર્ણાનિર્મા પુનઃ પુનઃ મપનાવા મર્મ

સંસાર ખ્રમણ થાય છે; તથા આધિ, વ્યાપિ અને ઉપાધિ મન્ય અનેક કષ્ટ સ્વી પરંતોથી જની શાટ ચિપ્પ છે. આવી ચિપ્પ મિથિતિમાં જીવને પરિખ્રમણ કરવું પડે છે. છતાં અજ્ઞાન વશથી જીવો તેથી ઉદ્વિષ (વિરક્ત) થતા નથી.

૨. થલી જેમાં તુળ્યારૂપી સોફાની પવનથી ખોળા ક્રોધાદિ કપાપોરૂપી ચાર ઘોટા પાનાલ કલસા વિવિધ વિકલ્પરૂપી બેભાની દાદિ કરે છે, સંસારી જીવ તુળ્યા તર્ંગમાં તળાતા કપાપને વસાવેલી ચિત્તમાં સંકલ્પ વિકલ્પોને ઘેરા કરી પરમ દુઃખનો ભાગદે, પાપ છે, છતાં અજ્ઞાનના જોરથી ચિપ્પ તુળ્યાને તની તેઓ ક્ષિપ્ત કપાપોને જીતી મુખ્ય સમાધિ સાપના અલ્પ પણ મયત્ન સેવી શકતા નથી. પણ અજ્ઞાની જીવો આવ ધતિથી અવઢા ધાર્મી દુઃખ દાવાનલમાં સ્વર્પપચાપ તેમાં આશ્ચર્ય શું?.

૩. થલી જેમાં કામ-અગ્નિરૂપી વરવાનલ થલી રહ્યો છે, જે મ્નેહરૂપી ઈંધનથી સદા શાગ્યલ્પમાન રહે છે, અને ખર્પકર રોગ શ્નો-કાદિ ઘસ્ટ કચ્છપોથી જે જોતરફ વ્યાપ્ત દીસે છે, છતાં અચિવેક્ષી જીવો તેમાંજ રતિ ધારણ કરી શંપલ્પ છે પણ મત્પક્ષ દુઃસ્વરાશિથી મુક્ત થવા મયત્ન કરતા નથી. આવા વિવેક મૂન્ય સંસારીની ચાર-વાર વિઢેવના થયા કરે છે. ॥

૪. થલી દુર્બુદ્ધિ, મત્સર, અને દ્રોહરૂપી વિગલી, ઘંદોછીપા-

અને ગર્જારવ વડે જેમાં શ્રમણ કરનારા લોકો વિવિધ ઉત્પાતના સંકટમાં આવી પડે છે છતાં જદ-યાત્રા (પુદ્ગલ-મેમ) ને તત્તો તન્મયપણે તીર્થ-યાત્રાદિક ધર્મકર્મ કરતા નથી. આવા પુદ્ગલ-નંદી જીવોને પરાધીનપણે અનેક આપદાઓ વેઠવી પડે છે. એમ સમર્જાને આન્મકન્યાણ સ્થાપવાને સમયજ્ઞ પુરુષ શું કરે છે તે શાસ્ત્ર-કાર પોતેજ જણાવે છે. ॥

૫. આવા ભયકર ભવસમુદ્રથી અન્યન્ન ઉદ્દેગ પામેલો જ્ઞાની પુરુષ તેન તરી પાર જવાનો ઉપાય મર્ચ યત્નથી આદરે છે. સમયજ્ઞ પુરુષ આવા ભયંકર સંસારને તરવા મારાદને તત્તો રત્નત્રયીનું સમ્યગ્ મેલન કરે છે. ॥

૬. જેવી રીતે મેલને નેલના પાત્રને દાઢમાં ભડ ચાલનાર તેમ જ શાસ્ત્રને માનનાર મારમાન થઈ રહે તેવીત રીતે ભવધીર મુની સ્વનાશ્રય શરણાગતિ માનવાને બદલે તે જ તન્મય મરણનો પ્રતેતદુઃસ્વ-થી રીધેલા ભવધીર મુનિ સંપ્રકર્મણીયા પ્રમાદ જીત યતાજ નથી. મન્યજ્ઞ પુદ્ગલિક મુગ તર્જાને દેદને દમશ કમ ઉત્તમાજ ધતા હશે? પરી શિષ્યનો રીકાતું શાસ્ત્રકાર સમાધાન કર છે.

૭. તેમ રિષ્ટનુ ઔચર રિષ છે. મને પ્રિયતા દમ્ય પપેજાનું ઔચર પ્રાશિત છે તમ બવધીર મુનિને ઉત્તમગ મંચેથી દુઃસ્વનો દર દાગતોત નથી. જમ કાંડને માપ કરલ્યા દાંચ સ્વારે જેને છીમરો

ષવરાવે છે, અને અધિથી દાસેજાને અગ્નિનોજ શેક કરે છે, તેમ જન્મ મરણનો દુઃસ્વથી શાસ પામેલ્ય મુનિ તે દુઃસ્વને કાપવા માટે વિવિધ ઉપસર્ગ સંબંધી દુઃસ્વને સમભાવે સદન કરે છે તેથી તે ભવ દુઃસ્વથી મુક્ત થઈ શકે છે. પૃથ્વી સંપુર્ણ સ્વાગ્રીથીજ વિવિધ ઉપસર્ગ પરિપક્વ દિક્ક સંબંધી દુઃસ્વને સમયગ્ર મુનિ સ્વાર્થાનપણેજ સમભાવથી સદન કરવા તત્પર રહે છે. ॥

૮. ભવમીરુપણાર્થીજ વિવેકવાન મુનિ ધર્મ વ્યવહારને સ્થિરતાથી મેલે છે. જન્મ મરણના ભયથીજ સમયગ્ર મુનિ વ્યવહાર માર્ગનું દૃઢ આનંદન લઈ નિશ્ચય માર્ગને સાધે છે. વીતરાગમળીત સ્યાદ્વાદ માર્ગનું સાધવાનગમે સેવન કરવા સમયગ્ર મુનિ ચૂકતા નથી તેનું મુખ્ય કારણ ભવભય છે. એમ સાધ્ય દષ્ટિથી શુદ્ધ વ્યવહારનું સેવન કરતાં કરતાં ડ્યારે પોતાના આત્મામાં સદ્ગત સમાધિ જાગે છે. ડ્યારે સા-શાન્ આમ્ય-અનુભવ જાગે છે ત્યારે ભવભય પણ અંતર ધમાઈ જાય છે.

॥ ૨૩ ॥ લોકસંજ્ઞાત્યાગાદિકમ્ ॥

પ્રાપ્તઃ પદ્મગુણસ્થાનં, ભવદુર્ગાદિલંચનમ્ ॥
લોકસંજ્ઞારતો ન સ્યાદ્, મુર્નિલોકોત્તર સ્થિતિઃ ॥૧૧॥
યથા ચિંતામર્ણિ દત્તે, વડરોવદરીફલેઃ ॥

हाहा जहानि सद्धर्मं, तथैव जनरंजनैः ॥ २ ॥
 लोकसंज्ञा महानद्या, मनुश्रोतोऽनुगान के ॥
 प्रतिश्रोतोऽनुगस्त्वेको, राजहंसो महामुनिः ॥ ३ ॥
 लोकमालंब्य कर्तव्यं, कृतं बहुभिरेव चेत् ॥
 तथा मिथ्यादृशां धर्मो, न त्याज्यः स्यात्कदा च न ॥ ४ ॥
 श्रेयोऽर्थिनो हि भूयांमो, लोके लोकोत्तरे च न ॥
 स्तोकाहि रत्नवर्णिजः, स्तोकाश्च स्वात्म साधकाः ॥ ५ ॥
 लोकसंज्ञाहताहंत, नीचैर्गमन दर्शनैः ॥
 शंसयन्ति स्व सत्यांग, मर्मघातमहाव्यथां ॥ ६ ॥
 आत्ममाक्षिक मद्धर्म, मिद्धो किं लोकयात्रया ॥
 तत्र प्रसन्नचंद्रश्च, भरतश्च निदर्शने ॥ ७ ॥
 लोकसंज्ञोज्जितः साधुः, परब्रह्मममाधिमान् ॥
 सुखमास्ते गतद्रोह, ममता मत्सर ऊरः ॥ ८ ॥

॥ रहस्यार्थ ॥

१. संसाररूपी विषम घाटीनो पार पमाडनार प्रपत्तगुणस्था-

નરુ જૈને માત્ર ધર્મ છે એવા ભ્રોક્ષોત્તર સ્થિતિવાળા મુનિ ભ્રોક્ષસંજ્ઞાનો ત્યાગ કરે છે. વિષય રૂપાવને વિવક્ત થઈ જેમ દુનીયા દોરાય છે તેમ થેષ્ટ ધર્મ્યાદાનીય મુનિરાજ ભ્રોક્ષમવાદમાં રહેનાર જતા નથી. તેનો સ્વભાવમાં સ્થિત છતાં સંયમ આચરણમાં સદા સાવધાન થઈ રહે છે.

૨. જેમ કોઈ મૂર્ખે મોરડીનાં ફાલ ત્યાગ કરવામાં ચિંતામણી-રત્ર પ્રાપ્તિ દેશે તેમ મૂઢ માણસ જનરંજન માટે થેષ્ટ ધર્મને દારી જાય છે. જૈને સત્ય ધર્મની વદર નથી તે વાપદાથી ચિંતામણિ જેવો અ-મૂલ્ય ધર્મ સાધવી પ્રકાશો નથી. ભ્રોક્ષરંજન માટે થેષ્ટ લાભને ચૂકી જાય છે. વાણિજ્યી જૈને દુનિયાની દેશાંદેશી કરવાથી થઈ કષ્ટ સ-હન કરવું પડે છે.

૩. ભ્રોક્ષમજ્ઞાણ એક મોટી નદીનો પ્રવહ મનાઈ છે તેમાં પ્રવેશોલા કોણ કોણ તળાવા નથી ? જૈને તરીને પાર મેળવે સમર્થ તો કેવળ સામેસૂરે ચાલનારા રાજાંસ સમાન મહામુનિરાજન છે. જૈ ભ્રોક્ષમ-જ્ઞાનો સર્વેમાં ત્યાગ કરવા અનુકૂળ પ્રયત્ન રહે છે તેમ મુનિરાજ તેનો ત્યાગ કરી શકે છે. વાકીના નો ભ્રોક્ષમવાદમાં તળાવા જાય છે. ભ્રોક્ષમવાદમાં તળાવા પુરુષાર્થદીનને તારવા કોઈ સમર્થ થઈ નથી. જો જનરંજન તરીકે કેવળ સ્વપર કલ્યાણાર્થે સંયમ માર્ગનું સારી રીતે મેળવે કરાય તો પ્રવહ પુરુષાર્થ યોગે જમર તેનો જય કરી શકાય.

પરથી તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે

૪. જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે

૫. શ્રેયના બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જોઈએ તે બધા જાણે છે કે જો તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે

૬. લોકસત્તાવી પગભવ પામેલા પ્રાણી સ્વશ્રેયથી ચક્ર છે.
તેમાં લોક દેખાવો રૂઢા જે તેઓ નીચા બહીને ચાલે છે તે વખતે
જાણે છે કે તેમના મત્ત-અંગમાં મર્મઘાતની મદાવ્યથા થયેલી છે,
તેથી જ તેઓ વારા બહીને ચાલતા લાગે છે. લોક સંજ્ઞાનો આમાં
આ લેખ કર્યો લાગે છે.

૭. થેષ્ટ ધર્મની સિદ્ધિ આત્મ-સાત્તિક છતાં લોક દેસાઓ કરવાનું કામ શું ? મનથી જીવ કર્મ થાપે છે અને મનથીજ છોટી શકે છે તો પછી લોક દેસાઓ કરવાથી શું વળે ? જેમ મસામ્નર્વદ રાત્રી રૂપિને તથા મરત મહારાત્રાને સાક્ષાત્ અનુભવાયું તેમ સામ્યગ્ વિચારી સ્વચ્છ્યાણના અર્થો જીવોએ લોક દેસાઓ કરવાની શુદ્ધિ તરીકે દેવી.

૮. લોકસંજ્ઞા રહિત સાધુ પરદ્રોહ, યમના, અનં યન્તર દોષથી મુક્ત હોવાથી સદ્ગત સમાધિમાં યસ્ય થઈ રહે છે. જે મદાનુષ મુસુલુષ મ્લોકસંજ્ઞા તરીકે દોષી છે તેને વક્ત દોષોનું મૈત્ર્ય કરવું પડતું નથી. તેથી તે શુદ્ધ સંયમને સાધનાં સ્વભાવિક શુદ્ધિમાં યત્ન થઈ રહે છે. પરંતુપાપિ રહિત હોવાથી નિર્વેષ શુદ્ધિ ઉપાદાન નિરૂપિત ભારી સદ્ગત સમાધિ શુદ્ધિને વાંચી શકે છે, પણ પરંતુપાપિ યસ્ય એવું ઘોરપણ તેનું સ્વભાવિક મુરત સ્વચ્છ્યાણ પણ વાંચી શકતાં નથી. પરંતુ ત્યાજ માટે મોક્ષ શુદ્ધિના અર્થો જનોએ લોક સંજ્ઞાનો જગત્ સ્થાન કરવો જોઈએ, અન્યથા જપ તપ સંયમ મર્વથી શક્ય ધર્મ વાળી જે-વડા કાષ્ટરૂપ થઈ પડશે. તત્ત્વ સર્વ ધર્મ વાળી જો વિવેચથી આત્મ ચ્છ્યાણ અર્થેજ કચ્છામાં આવે તો તે શાવળી સ્થાને પડશે. કોઈ કેવલ મતાનુગમિત્વના તરીકે વધુ સ્વરૂપ સમજીનેજ સાધન કરવું રિતકારી છે.

॥ २४ ॥ शास्त्राष्टकम् ॥

चर्मचक्षुर्भूतः सर्वे, देवाश्चावधिवक्षुषः ॥

सर्वतश्चक्षुषः सिद्धाः, माधवः शास्त्रचक्षुषः ॥ १ ॥

पुरस्थितानिवोर्ध्वधः, स्तिर्यग्लोक विवर्तिनः ॥

सर्वान् भावानपेक्षन्ते, ज्ञानिनः शास्त्रचक्षुषा ॥ २ ॥

शासनात् त्राणशक्तेश्च, बुधैः शास्त्रं निरुच्यते ॥

वचनं वीतरागस्य, तत्तु नान्यस्य कम्यचित् ॥ ३ ॥

शास्त्रे पुरस्कृते तस्माद्, वीतरागः पुरस्कृतः ॥

पुरस्कृते पुनस्तस्मिन्, नियमात् मर्वसिद्धयः ॥ ४ ॥

अदृष्टार्थेऽनुधावन्तः, शास्त्रं दीपं विना जडाः ॥

प्राप्नुवन्तिपरं खेदं, प्रस्वलन्तः पदे पदे ॥ ५ ॥

शुद्धोच्छ्राद्यपि शास्त्राज्ञा, निरपेक्षस्य नो हितं ॥

भौतहंतुर्यथा तस्य, पदस्पर्श निवारणं ॥ ६ ॥

अज्ञानाद्दि महामंत्रं, स्वाच्छंद्यज्वर लंघनं ॥

धर्माराममुधाकुल्यां, शास्त्रमाहुर्महर्षयः ॥ ७ ॥

શાસ્ત્રોક્તાચારકર્તા ચ, શાસ્ત્રજ્ઞઃ શાસ્ત્રદેશકઃ ॥
શાસ્ત્રિકદ્દમ્, મહાયોગી, પ્રાપ્નોતિ પરમ પદમ્ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. સર્વે મનુષ્ય નિર્યતો ચર્મચક્રુને ધારણ કરનારા છે, પદ્મને
કે તેમને ચામડાની ચક્રુ છે. દેવતા માત્રને અવધિજ્ઞાનરૂપી ચક્રુ છે.
સર્વ મિદ્ધ ભગવાનોને મદેશ મદેશ ચક્રુ છે કેમકે તેઓ અનંત જ્ઞાન
ને દર્શન ગુણથી શુક્ત છે. અને સાચુ મુનિરાજોને શાસ્ત્રરૂપી દિવ્ય
હોય છે. હવે શાસ્ત્રચક્રુ કેવી ઉપયોગી છે તે કતાવે છે.

૨. જ્ઞાની પુણ્યો શાસ્ત્ર ચક્રુવદે ઉર્ધ્વ અપો અને તીર્ણ-પ્રજ્ઞ
તમા ધર્મના સર્વ માલોને મન્યજ્ઞની પેરે દેલે છે. જેમ નિર્મલ આ-
તમા સાધી વસ્તુઓનાં પ્રતિબિંબ સારી રીતે પડી રહે છે તેમ નિ-
જ્ઞાનચક્રુથી પણ ત્રિશુવનવતી સર્વ પદાર્થોનું યથાર્થ જ્ઞાન પડ-
છે. માટેજ મુમુક્ષુઓ વિનય પૂર્વક અહોનિદ્રા જ્ઞાનનું આરાધન
વા ઉપમાલ રહે છે. હવે પ્રમંગોપાન પ્રયત્નકર્તા શાસ્ત્રનું લક્ષણ
છે.

૩. યોગ્ય માર્ગનું જામન-યથાર્થ કથન કરવાથી અને પ્રાણ-
જા કરવા સમર્થ હોવાથી જ્ઞાન શબ્દ સાર્થક થાય છે. એવું શાસ્ત્ર

પ્રવાવાળા, શાસ્ત્રના માર્ગનેજ વધાવવાવાળા અને શાસ્ત્ર સન્મુલ્લેખ
 રાસવાવાળા મહાયોગી-ધ્વનિ નિશ્ચે પાપપટ્ટને પામે છે. માંટ મોક્ષા
 જનોપ ધ્વા સન્સાધ-સેવી સત્પુરુષોજ સદા સેવવા યોગ્ય છે.

॥ ૨૫ ॥ પરિગ્રહાષ્ટકમ્ ॥

ન પરાવર્તેતે રાશે, વર્ત્તનાં જાતુ નેદ્દશ્નતિ ॥
 પરિગ્રહ ગ્રહઃ કોઽયં, વિડંબિત જગત્ત્રયઃ ॥ ૧ ॥
 પરિગ્રહગ્રહાવેશા, દુર્ભાષિત રજઃ કિરાં ॥
 શ્રૂયન્તે વિકૃતાઃ કિં ન, પ્રલાપા લિંગિના મપિ ॥ ૨ ॥
 યસ્ત્યક્ત્વા તૃણવદ્દાહ્ય, માન્તરં ચ પરિગ્રહં ॥
 ઉદાસ્તે તત્પદાંભોજં, પર્યુપાસ્તે જગત્ત્રયી ॥ ૩ ॥
 ચિત્તેન્તરં ગ્રંથ મહતે, વહિર્નિગ્રંથતા વૃથા ॥
 ત્યાગાત્કંચુક માત્રસ્ય, મુજગો નહિ નિર્વિપઃ ॥ ૪ ॥
 ત્યક્તે પરિગ્રહે સાધોઃ, પ્રયાતિ સકલં રજઃ ॥
 પાલિત્યાગે ક્ષણાદેવ, સરસઃ સલિલં યથા ॥ ૫ ॥
 ત્યક્તપુત્રકલત્રસ્ય, મૂર્ચ્ઝા મુક્તસ્ય યોગિનઃ ॥

ચિન્માત્ર પ્રતિવદ્ધસ્ય, કા પુદ્ગલ નિયંત્રણા ॥ ૬ ॥

ચિન્માત્રદીપકો ગચ્છેદ્, નિર્વાત સ્થાનમનિમૈઃ ॥

નિષ્પરિગ્રહતાસ્થૈર્ય, ધર્મોપકરણે રપિ ॥ ૭ ॥

મૂર્ચ્છાછન્નધિયાં સર્વ, જગદેવ પરિગ્રહઃ ॥

મૂર્ચ્છયારહિતાનાં તુ, જગદેવાઽપરિગ્રહઃ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. શાસ્ત્ર ઉપદેશ સાંખ્યી-સદ્દર્શને પરિગ્રહનું સ્વરૂપ સમજીને તેનો વિવેક ધારવો જગતનો છે. પ્રાપ્ત પરિગ્રહમ પ્રાપ્તિઓને પીઠાર્થ કારણ છે. માટે તેનો અવશ્ય પરિહાર કરવો જોઈએ તેમ જ્ઞાન સ્ફુટ થતાં છે. પ્રમે જગત્નાં જીવોની વિવિધ વિદંશના કરનાર પરિગ્રહ થવો તો આસરી ગ્રહ છે કે ને મૂળ રાશિયી પદ્ધતિનો નથી તેમજ ચક્રના ત્યજનો નથી.

૨. પરિગ્રહસ્વી પિન્નાચથી પરામર્થ પામેલા જિગ્મધારી સાધુઓ પણ પોતાની (સાધુ) મદ્યાર્થને સર્વો જ્યેષ્ઠ તેમ જ્ઞાન કરે છે, અનેક ઉન્માદ કરે છે, વેદ વિગોચના કરે છે અને અને અપોગતિમાં જાય છે એ સર્વ પરિગ્રહનો જ પ્રભાવ સમજવો.

૩. ધનધાન્યાદિક એ વાદ્ય પરિગ્રહ છે અને વેદોદયથી યતી વિષય—અભિલાષા, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, દુર્ગંધા, મિથ્યા સ્વ અને કપાય એ અભ્યંતર પરિગ્રહ છે. તે વંને પરિગ્રહને તૃણની જેમ તર્જીને જે જગતથી ઉદાસી (ન્યારા) રહે છે, તેના ચરણ કમળને જગત્ માત્ર દૂજે છે. પણ જે તે પરિગ્રહમાં મુંઝાદ પરસ્પૃહા કરે છે તે તો જગત માત્રના દાસજ છે. મૂર્છા—મમતાનેજ જ્ઞાની પુરુષો પરિગ્રહ કહે છે.

૪. જેમ સર્પ કાંચલી ઉનારી નાંચવાથી નિર્વિષ થઈ જતો નથી તેમ ધાય પરિગ્રહના ત્યાગ માત્રથી સ્વરૂં સાધુપણું પ્રાપ્ત થતું નથી. કેમકે વિવેક વિના ધન વિગેરે તમવા માત્રથી કાંઈ વિષય અભિલાષાદિક અંતર વિષ ટળી શકતું નથી. માટે મુમુક્ષુજનોએ તો વિષય અભિલાષાદિક અંતર વિષ વાગ્વા પ્રથમ સ્વપી થવું જોઈએ. જ્યાં મુખી વિષયવાસના પ્રાપ્ત છે, જ્યાં મુખી હાસ્યાદિક દોષોનું મુત્કલની જેમ સેવન કરાય છે, જ્યાં મુખી તત્ત્વ દૃષ્ટિ થવા યત્ન કરાતો નથી અને જ્યાં મુખી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનો સેવા કર્યા કરાય છે, ત્યાં મુખી સાધુપણું છેડુંજ સમજવું. અંતર વિષ ટલતાંજ સાધુપણું સંપન્ન છે.

જેમ મરોચરની પાલ તોટી નાંચવાથી મારેનું સર્વ જલ રાગ માત્રમાં વહાર વહી જાય છે, તેમ પરિગ્રહરૂપી પાલ તોટવાથી—મૂર્છાને

રણનું સાર્યરૂપણ યાય તેમ વિવેકચીજ વર્તવું યુક્ત છે.

૮ આવાં કારણસર શાસ્ત્રકાર કહે છે કે મૂર્છાવડે જેની બુદ્ધિ અં-
દાદ ગઈ છે તેને આસું જગત પરિગ્રહરૂપજ છે, અને જે મહાત્માએ
મૂર્છા (મમતા) ને સમૂલગી મારી છે, તેને તો જગતમાં જરા પણ
પરિગ્રહનો લેપ લાગેજ નહિ. આ ઉપરથી મૂર્છા ઉતારવી કેટલી વિ-
નય છે તે તથા મૂર્છા ઉતાર્યાથી કેટલું વધું મુક્તિ યાય છે, તેનું સહજ
જાણ થઈ શકે છે. ગમે એવું દુષ્કર કાર્ય પણ પુરુષાર્થથી સાધી શ-
કાય છે. એમ સમજી કાયાગતિ તરીકે પરિગ્રહનો પ્રસંગ તતજ્ઞ પ્રયત્ન
થી પડે છે.

॥ ૨૬ ॥ અનુભવાષ્ટકમ્ ॥

અન્યથા દિન રાત્રિભ્યાં, કેવલશ્રુતયોઃ પૃથક્ ॥

અનુભવો દૃષ્ટઃ, કેવલાઝ્કારુણોદયઃ ॥ ૧ ॥

યાપારઃ સર્વશાસ્ત્રાણાં, દિશ્વપ્રદર્શન મેવ હિ ॥

તારં તુ પ્રાપ્યત્યેકોઽ, નુભવો ભવ વારિધેઃ ॥ ૨ ॥

મર્ત્યાદિયં પરબ્રહ્મ, વિશુદ્ધાનુભવં વિના ॥

શાસ્ત્રયુક્તિ શતેનાપિ, ન ગમ્યં યદ્ બુધાજગુઃ ॥ ૩ ॥

જ્ઞાયેન્ હેતુવાદેન, પદાર્થા યદ્યર્તાદ્રિયાઃ ॥
 કાલેનૈતાવતા પ્રાક્તેઃ, કૃતઃસ્યાત્તેષુ નિશ્ચયઃ ॥ ૪ ॥
 કેપાં ન કલ્પના દર્શી, શાસ્ત્રક્ષીરાન્નગાહિની ॥
 વિરલા સ્તદ્રસાસ્વાદ, વિદોઽનુભવજિહ્વા ॥ ૫ ॥
 પશ્યતુ બ્રહ્મ નિર્દ્રઢં, નિર્દ્રઢાઽનુભવં વિના ॥
 કથં લીપીમયી દૃષ્ટિ, વાઙ્મયી વા મનોમયી ॥ ૬ ॥
 ન સુષુપ્તિ રમોહત્વા, જ્ઞાઽપિ ચ સ્વાપ જાગરૌ ॥
 કલ્પનાશિલ્પવિશ્રાન્તિ, સ્તુયંવાનુભવો દશા ॥ ૭ ॥
 અધિગત્યાશિલં શબ્દ, બ્રહ્મ શાસ્ત્રદશા મુનિઃ ॥
 સ્વસંવેદ્યં પરંબ્રહ્મા, નુભવેનાધિગચ્છતિ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. જૈમ દિવસ અને રાત્રિથી સંખ્યા જૂદી છે, તેમ અનુભવ જ્ઞાન પણ કેવલ જ્ઞાન અને ધ્રુત જ્ઞાનથી જૂદું છે. જૈમ સૂર્ય-ઉદય પહેલાં અરુણોદય થાય છે તેમ કેવલ જ્ઞાન યગદ્યાં પહેલાં અનુભવ જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે. પછી અવશ્ય અત્પ્રકાશમાં કેવલ જ્ઞાન યગદ થાય છે. જૈમ અરુણોદય રાત્રિના અને થાય છે, તેમ અનુભવ જ્ઞાન

પગ શ્રુત જ્ઞાનના અંતે પ્રગટે છે. ઇટલે કે શ્રુત જ્ઞાન કારણ છે અને અનુભવ જ્ઞાન કાર્યરૂપ છે. સમ્યક્ જ્ઞાન વિના કદાપિ કોઈને પણ અનુભવ પ્રગટે નહિ. માટે કાર્યાર્થી જેમ કારણનું સેવન કરે તેમ અનુભવના અર્થાં શ્રુત જ્ઞાનનું અવશ્ય સેવન કરવું.

૨. શાસ્ત્રો તો ફક્ત દિગ્દર્શન કરાવે છે. વાકી સંસારનો પાર તો અનુભવજ કરાવે છે. જેમ કોઈ માર્ગમાં મળેલું માણસ માર્ગ અટકે ત્યારા માર્ગની દિશા બતાવી દે છે તેમ જાણ પણ મોક્ષનો માર્ગ આપે છે એમ બતાવી દે છે. પણ જેમ સાથે લીધેલો ભૂમિયો ઠેઠ માર્ગે પહોંચાડી ભાંપે છે. તેમ મહત્ત્વ અનુભવ જ્ઞાન પણ ઠેઠ પાર પહોંચાડે છે.

૩. વિશુદ્ધ અનુભવ વિના જ્ઞાત્રની સંકુલો યુક્તિવદે પણ પરમાન્મતત્ત્વ સમગ્રી શકાય તેવું નથી. જેનું સ્વરૂપજ શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, અને સ્પર્શગૃહિત દોષાર્થી અર્તાંદ્રિય છે, તેનું પ્રતિપાદન અક્ષર-વર્ણ વાચ્ય માત્રથી શી રીતે થઈ શકે એક તો અભૂતી આત્મદ્રવ્ય અને ચીત્તું દૃષ્ટાન્ત દર્શન ને મુખ્યથી સમગ્રી શકાય એવું કંઈ ઉપમાન નજરે ન પડતું નથી, તેથી અને એવાજ નિશ્ચય ઉપર આવી શકાય કે પરમાન્મતત્ત્વ જેવું કંઈ ચીત્તું હોત નહિ, ને તત્ત્વ પામેલા માર્ગ સમાનજ છે, તથા તેવો સત્ય અનુભવ થયેજ ને તત્ત્વ સમગ્રી શકાય એમ છે, પણ અનુભવ જ્ઞાન પ્રગટ્યા વિના પરમાન્મતત્ત્વ યથાર્થ સમગ્રી શકાય નેમ નથી. માટે તેવો અનુભવ પ્રગટાવવા શ્રુત જ્ઞાન રિતિયે પૂરતો મ-યત્ર કરવો યુક્ત છે.

૪. જો હેતુવાદે કરી આવા અર્તીન્દ્રિય પદાર્થોનો નિશ્ચય થાતો હોત તો તો તે વ્યારનો વરવા પંદિનો ચૂકત નહિ. પણ તેમ વારયું જરાય જાણીને તેમો કરી જરાય નથી. તર્ક, અનુમાન કે મુક્તિ વિગેરેથી તેમો આગ્યાદિ અરુપિ-દ્રવ્યનો નિશ્ચય કર્યો હોત તે સંબંધી કોઈ જાનનો વિવાદ રહેતજ નહિ. પણ તેમ થઈ શકેજ નહિ. તેમ કરવાને અનુભવ જ્ઞાનની સ્વાત્ત જરૂર છે. સ્વાનુભવથી પણ પરમાત્મતત્ત્વને યથાર્થ જાણનાં છતાં યોગેજ જાણીને વિરમે છે. તે પદાર્થ અર્તીન્દ્રિય હોવાથી સ્વાનુભવ વિના શ્રોતાના માગમાં આવતો નથી-આવી શકતો નથી. સ્વાનુભવ થયે તે સેટેજ યથાર્થપણે સમજી શકાય છે.

૫. કેટલાક પંદિતોની કલ્પના-કહડી, ઘાસ-સારમાં પરી, છતાં તેમો અનુભવ-જીમ વિના તેનો સ્વાદ ખેલ્યો જરાય નહિ. અનુભવ જ્ઞાન મગટ થયેજ સર્વજ્ઞ મણીજ ઘાસનો યથાર્થ સ્વાદ ઘાસી શકાય છે.

૬. અર્તીન્દ્રિય અનુભવ જાગ્યા વિના ઝિપીવાળી, શાળીવાળી, અને મનવાળી રૂપિ દષ્ટિથી અરુપિ-અર્તીન્દ્રિય અનુભવ પરમાત્મ તત્ત્વ ને કેમ જોઈ શકાય ? ક્યારે અર્પૂં સામ્ય સેવનથી અનુભવ અનુભવ જાગશે ત્યારેજ અર્તીન્દ્રિય તત્ત્વનું યથાર્થ જ્ઞાન થશે તે વિના કેટલ અશરમય સીધી, શાળી, કે મનવાળી રૂપો દષ્ટિથી અરુપી વરા શુદ્ધ

આત્મ તત્ત્વનું ચર્ચાર્થ જ્ઞાન થઈ શકવાનું નહિ.
 કૂલ કારણોનું સેવન કરવું જોઈએ. તે નિ
 નતી. માટે શુદ્ધ આત્મ તરતના કામી પુરો (૧
 શુદ્ધ) અનુભવ માટે પ્રયત્ન કરવો.

૭. સુશ્રુતિ, શયન, જાગર અને ઉત્તાગર
 સર્વોત્તમ છે. તેમાં પ્રવળ મોક્ષના ઉદયમાં
 વિશેષ રક્ષણાવાલી (મનિકરુણ) શયન અને
 નુબર જ્ઞાનમાં થતી શકે નહિ. તેમાં તો સમય
 જાગરુતા નિરિકરુણ મોક્ષી ઉત્તાગર દશાગ દો છે.

૮. જાગરુતામાં સમય શરૂ થાયને
 અનુભવમાં શુદ્ધ આત્મતરને અનુભવ જ્ઞાનને
 સમય થત જ્ઞાનના અભ્યાસમાં અનુભવ જ્ઞાન થા
 માત્રને માટે - મોક્ષ છે.

॥ ૨૭ ॥ ચંદ્રાચક્રમ ॥

મોક્ષે જીવના પ્રોત્સાહન, મર્ત્યોત્થાવાચક્રમ ॥
 વિનિષ્ક્રમ મ્યાનવર્ગોમાં, જ્ઞાનસમ્ય મોક્ષ ॥

कर्मयोग द्वयं तत्र, ज्ञान योग त्रयं विदुः ॥
 विरतेश्वेष नियमाद्, बीज मात्रं परेश्वेषि ॥ २ ॥
 कृपा निवेद संवेग, प्रशमोत्पत्तिकारिणः ॥
 भेदा प्रत्येकमत्रेच्छा, प्रवृत्तिस्थिर सिद्धयः ॥ ३ ॥
 इच्छा तद्वत्कथाप्रीतिः, प्रवृत्तिः पालनं परः ॥
 स्वर्य बाधकभी हानिः, सिद्धिरन्यार्थ साधनं ॥४॥
 अर्थालंवनयोश्चैत्य, वंदनादौ विभावनं ॥
 श्रेयसे योगिनः स्थान, वर्णयोर्यत्नपत्र च ॥ ५ ॥
 आलंवनमिह ज्ञेयं, द्विविधं रूप्य रूपि च ॥
 अरूपिगुणसायुज्यं, योगोऽनालंवनं परः ॥ ६ ॥
 प्रीतिभक्ति वचोऽसंगैः, स्थानाद्यपि चतुर्विधं ॥
 तस्मादयोग योगाप्ति, मोक्षयोगः कमाद् भवेत् ॥७॥
 स्थानाद्ययोगिनस्तीर्थां, ज्ञेदाद्यालंवनादपि ॥
 सूत्रदाने महादोष, इत्याचार्याः प्रवक्षते ॥ ८ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. જીવને મોક્ષ સુખ સાથે જોડી આપે એવો સર્વ સદાચાર
 ૪ યોગ ? ના નામથી ઓલખાય છે. તેના પાંચ પ્રકાર આ પ્રમાણે છે
 ૧ સ્થાન (આસન-મુદ્રા વિશેષ) ૨ વર્ણ (અક્ષર વિશેષ) ૩ અર્થ
 ૪ આલંબન (પ્રતિમાદિ) અને ૫ એકાગ્રતા (મનની નિશ્ચલતા.)

૨. તેમાં પૂર્વજા કે કર્મયોગ કહેવાય છે. અને પાછલી ચળ, જ્ઞાન યોગ કહેવાય છે. આ યોગ ચિરતિ (નિઠ્ઠત્તિશીલ) થંતમાં નિ-
 શ્ચયથી હોય છે. અને ઘીજ માત્ર તો અનેરામાં પણ હોય છે. એ વ-
 ચનમાં એવો ધ્વનિ થાય છે કે યોગના અર્ધાંશ નિઠ્ઠત્તિશીલ થવું
 જોઈયે.

૩. આ પાંચે યોગમાંના પ્રત્યેકના કૃપા, નિર્વેદ, સંવેગ અને
 શીતલતાને કરનારા ૧ ઇચ્છા, ૨ પ્રયત્ન, ૩ સ્થિરતા અને સિદ્ધિ
 એવા ચાર ચાર ભેદો કહેલા છે. તે દરેકનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.

૪. મેઘા યોગ-સેવીની કથામાં પ્રીતિ થાય તે ઇચ્છા યોગ ઉક્ત
 યોગનું પાલન કરવામાં તત્પરતા તજાય તે પ્રયત્ન યોગ. તે યોગનું
 મેઘન કાતાં અનિચારાદિક દૂષણ ભાગે નહિં, ભાગવાની ધીરુ પણ
 રહે નહિં, ॥ સ્થિરતા યોગ અને સ્વયં યોગની સિદ્ધિ પૂર્વક અન્ય (મ-
 વ્ય) જીવોને યોગની પ્રાપ્તિ કરાવવી મેનું નામ મિદ્ધિ યોગ સપ્રજ્ઞો.

૬. પૂર્વોક્ત યોગોર્માના અર્થ અને આર્ચવન યોગનું ચૈત્યવંદન, તથા ગુરુવંદનાદિક વરતાં સ્મરણ રાચવું. તેમાં તથા સ્થાન અને વર્ણયોગમાં યોગી પુરુષે સ્વધેય માટેન મયત્ર કરવાનો છે. ડક્ત યોગા સેવનમાં જેમ અધિક મયત્ર તેમ એકાગ્રતા દ્વારા અધિક ધેય તથા ધાય છે.

૬. આર્ચવન બે પ્રકારે છે. ૧. સ્પી અને ૨. અસ્પી તેમાં ત્રિન મુદ્રાદિકસ્પી આર્ચવન છે, અને અસ્પી પણ મિદ્ર ધગવાનના અર્ચન સ્નાનાદિક શુભોર્માન એકાગ્ર ઉપયોગ દેવો ને અસ્પી આર્ચવન છે. તેનું ધીનું નામ નિરાર્ચવન યોગ છે. અનાર્ચવન યોગ ડન્દુદ યોગ છે.

૭. વહી મિતિ, ભક્તિ, વચન અને આર્તગમેદે વર્ચને સ્થાનાદિયોગ ચાર ચાર પ્રકારે છે. પૂર્વાંક દૃષ્ટાદિક ચ્યાર પ્રકારવાળા સ્થાનાદિક વચિ યોગોના ૨૦ ભેદ થાય છે, અને તેમના પ્રત્યેક મીતિ વિગેરે ચ્યાર ચ્યાર ભેદ ગણતાં યોગના ૮૦ ભેદ થાય. તેવરી 'અયોગ' યોગની અનુક્રમે પ્રાપ્તિ થનાં પ્રોક્ત યોગની-અસપ અપ્યાવાથ શુભની સંપ્રાપ્તિ થાય છે. એમ સમગ્રી યોગાર્થી સમ્પન્નોષ ઉપર જનાવેલા યોગનાં અંગોનું આદરથી સેવન કરવું ઘટે છે. કેટલાંક અનુદાન પ્રતિનિર્વક અને કેટલાંક ભક્તિ પૂર્વક જ કરવાનાં થયાં છે. જેમકે દેવવંદન, ગુરુવંદન, વિગેરે ભક્તિપૂર્વક કરવાનાં છે. અને પ્રતિષ્ઠાન, વાપોત્સર્ગ (વાઙ્મસાગ), વદસ્ત્રાણ વિગેરે સી.

તિપૂર્વક કરવાનાં. દ્રવ્ય, સ્ત્રેષ, કાલ, ભાવ ને લક્ષમાં રાખી સર્વ કથિત સિદ્ધાન્તને અનુસરીને વિધિપૂર્વક ધર્મવર્તન કરવું તે વચ અનુષ્ઠાન છે. પૂર્વોક્ત મીતિ-ભક્તિ યુક્ત વચન અનુષ્ઠાનને આંચર અનુક્રમે અભ્યાસ વલયી મન, વચન, કાયાની, એકાગ્રતા સથા અસંગ ક્રિયાનો અપૂર્વ લાભ મળે છે. અસંગ ક્રિયા સાધનારને મો સુલભ છે. માટે મોક્ષાર્થીજનોએ મન, વચન, અને કાયાના યોગે પરભાવમાં જતાં વારી સ્વભાવ સન્મુખ કરવા જોઈયે. પુંદ્ગલિક સુ રત્નની ઇચ્છા તજીને સદૃજ આત્મ સુત્રમાંજ મીતિ કરવી જોઈયે. કરવામાં આવતી ધર્મક્રિયાના પળ પવિત્ર હેતુ-ફલ સંબંધી સારી સમજ મેલવી તેમાં યોગ્ય આદર કરવો જોઈયે. જેમ બને તેમ અવિધિ દો તજી વિધિ રસિક થવું જોઈયે.

૮. ઉક્ત સ્થાનાદિક યોગનો અનાદર કરનારા અને સ્વચ્છેદે ચાલનારાને મૃત્ત-દાન દેવામાં મોટો દોષ છે, એવો સમર્થ આચાર્યોનો અભિપ્રાય છે. શાસનનો ઉચ્છેદ થઈ જશે એવી વીકર્યા પળ પ્રમુની પવિત્ર આજ્ઞાથી વિમુક્તને શાસ્ત્ર શિલ્પવવામાં મોટામાં મોટું પાપ છે.

॥ ૨૮ ॥ નિયાગાષ્ટકમ્ ॥

યઃકર્મદ્રુતવાન્ દીપ્તે, બ્રહ્મામૌ ધ્યાન ધારયયા ॥
સ નિશ્ચિતેનયાગેન, નિયાગપ્રતિપત્તિમાન્ ॥ ૧ ॥

पापध्वंसिनिनिष्कामे, ज्ञानयज्ञे स्तो भव ॥
 सावधैः कर्मयज्ञैः किं, भूतिकामनया विलैः ॥ २ ॥
 वेदोक्तत्वान्मनः शुध्या, कर्मयज्ञोऽपि योगिनः ॥
 ब्रह्मयज्ञ इतीच्छन्तः, श्येनयागं त्यजन्ति किम् ॥ ३ ॥
 ब्रह्मयज्ञं परं कर्म, गृहस्थस्याधिकारिणः ॥
 पूजादिर्वीतरागस्य ज्ञानमेव तु योगिनः ॥ ४ ॥
 भिन्नोद्देशेन विहितं, कर्म कर्मतयाक्षमं ॥
 कलृप्तभिन्नाधिकारं च, पुत्रेष्ट्यादिवदिष्यतां ॥ ५ ॥
 ब्रह्मार्पणमपि ब्रह्म यज्ञांतर्भावसाधनं ॥
 ब्रह्माग्नी कर्मणो युक्तं, स्वरुतत्वं स्मये हुते ॥ ६ ॥
 ब्रह्मण्यर्पित सर्वस्वो, ब्रह्मदृग् ब्रह्मसाधनः ॥
 ब्रह्मणा जुह्वदद्रह्य, ब्रह्मणि ब्रह्मगुप्तिमान् ॥ ७ ॥
 ब्रह्माऽध्ययननिष्ठावान्, परब्रह्म समाहितः ॥
 ब्रह्मणो लिप्यनेनाद्यै, नियागप्रतिप्रतिमान् ॥ ८ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. નિશ્ચિત યાગ (પૂના) તે નિયાગ કહેવાય છે. તેનું સ્વરૂપ સમજાવે છે. જે શુદ્ધ વ્રત્યામિમાં ધ્યાન-સાધનથી વિવિધ કર્મને હો છે તે નિશ્ચિત યાગવડે નિયામી કહેવાય છે.

૨. પાપનાશય કરનાર વ્યા નિષ્કામ (પુરુષાર્થક કામના રહિત) જ્ઞાન-યત્નમાં રતિ કરતી યુક્ત છે. પંચવતી ક્ષત્રીમાં મૈત્રીન પણ પાપયુક્ત કર્મ-યત્ન કરવાનું શું મયોગન છે ? એમને પાપનો શય કરી નિષ્કામ વ્રત ૧૦ થી હોય એમને તો પાપયુક્ત કર્મવર્ગનો અનાર કરી ફેરવજ્ઞાન-યત્નનો જ આદર કરવો પડે છે. કેમકે સૌથી તારક્ય વગ સૌથીથી માત્ર થઈ શકે નહિ, પણ શુદ્ધ મત વિગેરેથી જ માત્ર થઈ શકે છે. એમ પાપથી તારક્યવૃત્તિ મન પાપયુક્ત કર્મ-યત્નથી શુદ્ધ થઈ શકે છે. પણ પાપરહિત વ્યા જ્ઞાન-યત્નથી તો તે અરણ્ય શુદ્ધ થઈ શકે માત્ર જ નહિ પણ જ્ઞાન-યત્નમાં રત્ન થઈ, જ્ઞાની-વિવેચનને ઝાંચન છે. પણ પાપયુક્ત કર્મ-યત્ન કરવાં તો ઝાંચન નથીત.

૩. કર્મ-યત્ન પણ કરવાનું પેદમાં કબજ હોવાથી મનની શુદ્ધિથી તે વગ જ્ઞાન-યત્નનું પાત્ર આવે છે પણ ક્ષત્રીનારા વ્રત-જ્ઞાનીઓ એવન યાગને કેમ નવે છે ? તો પીતા કર્મ-યત્નથી મનની શુદ્ધિ તોખે છે તો માત્રી કેમ નહિ ? કમ સમગ્રી વિરેલી જનોણ પાપ-યુક્ત માર્ગ કર્મ-યત્નનો વર્ણનાર કરવો પડે છે.

૪. શ્રી ચીતરાગની પૂજા, સદ્ગુણને દાન, દાન દુસ્ત્રીનો ઉદ્ધાર વિગેરે શુદ્ધ-અધિકારીને યોગ્ય શ્રેષ્ઠ આચરણ દ્રશ્યયોગનું કારણ હોવાથી જ્ઞાન યોગ કરી શકાય છે, પરંતુ જ્ઞાની-મુનિને તો પક્ષ જ્ઞાન-યોગજ સેવના યોગ્ય છે. શુદ્ધ યોગ્ય આચાર સાધુને સેવવાનો નથી. કેમકે વહેનો અધિકાર મિષ્ટ છે.

૫. જૂદા દેવુથી કરેલી ક્રિયા હિષ્ટ-કર્મોનો સ્વ કરી શકે નહિ. એટલે પાપ-કર્મને સ્વ કરવાની પાદેશ શુદ્ધિથી જ ઉચિત ક્રિયા વિવેકથી કરવામાં આવે તો જ તેથી પાપ-કર્મનો સ્વ થાય છે. પણ તેથી વિરુદ્ધ આચરણથી તો કદાપિ થઈ શકે નહિ. સ્વ સ્વ અધિકાર મુન્ય કરેલી કરણી મુરદાથી નિવટે છે. સાધુ સાગ્ર યોગ્ય અને શુદ્ધ શુદ્ધ યોગ્ય કરણી કરતાં મુરતી થાય છે. પણ સાધુ પોતે શુદ્ધ યોગ્ય અને શુદ્ધ પોતે સાગ્ર યોગ્ય કરણી કરવા જતાં ઉલ્લા અનર્થ પામે છે. પુરોહિતોપેરે (પુષ્પ માટે કરવામાં આવતો યજ્ઞ વિગેરે “ પુષ્પેષ્ટિ ” કહેવાય છે, તેનીપેરે) અધિકાર વિરુદ્ધ અને નિર્દોષ સાગ્ર વિરુદ્ધ આચરણથી અનર્થન સંભવે છે. એ સમ-જીને મુનિપુત્ર જનો પાપ મુન્ય વશોથી સદંતર દૂર રહે છે. આ પવિત્ર સ્ત્રી ધર્મ કરણી પણ પવિત્ર ઉદ્ધેષથી કરે છે.

૬. પ્રત્યાર્પણ કરવું એજ જો જ્ઞાન વશનું સરોવરું રાગન કોવામાં આવે તો તેથી પણ સ્વકૃતસ્વ-અર્થવાર વદને રોતે કર્ણાવ-

ળાનો ગર્વ ગાલી નાંચી જ્ઞાનાગ્રિમાં કર્મનોજ હોમ કરવો ઘટે છે. મયમ અહંકારનો હોમ કરતાં કર્મનોજ હોમ કરવો ઠરે છે. માટેજ પાપયુક્ત કર્મ-પણ કરવાનો કદાગ્રહ તંત્રી ગૃહસ્થોએ તેમજ સાધુઓએ ચપરની યુક્તિ યુક્ત વાત વિવેકથી વિચારી સ્વ સ્વચ્છિત સદાવાર સેવવો જ યોગ્ય છે.

૭૮. આત્મ સમર્પણ કરનાર, તત્ત્વદર્શી, તત્ત્વસાધક, તત્ત્વ-જ્ઞાનવદે અજ્ઞાનનો ઉચ્છેદ કરનાર. શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય સેવનાર, તત્ત્વજ-ખ્યાસમાં રક્ત રહેનાર, અને સ્વરૂપમાંજ રમણ કરનાર એવા નિશ્ચિત યાગ સંરત્ન સાધુઓ કદાપિ પાપકર્મથી લેવાતા નથી, નિર્લેપ રહેવા ઇચ્છનાર સાધુર અનંતરોક્ત લક્ષણ ધારવાં જોઈયે. વાકી તો અહંતા-મમતા, અજ્ઞાન, અવિવેકાચરણ, અને સ્વાર્થ અંચતાદિક સર્વ અપણ-સગો તો કેરૂં દુર્ગતિનાં જ કારક છે, માટે એ સર્વથી અડગા થઈ સ્વહિત સાધવું ઘટે છે.

॥ ૨૯ ॥ પૂજાષ્ટકમ્ ॥

દયામસા કૃત સ્નાનઃ, સંતોષ શુભવસ્ત્રમૃત્ ॥
વિવેક તિલકપ્રાજી, માવના પાવનાશયઃ ॥ ૧ ॥
મક્તિ શ્રદ્ધાન ધુમૃણો, નિમિત્રપાત્રી રજ દ્રવૈઃ ॥

नव त्रयांगतो देवं, शुद्धमात्मानमर्चय ॥ २ ॥
 क्षमा पुष्पसर्जं धर्म, युग्म क्षौमद्वयं तथा ॥
 ध्यानाभरणसारं च, तदंगे विनिवेशय ॥ ३ ॥
 मदस्थान भिदा त्यागै, लिखाग्रे चाष्ट मंगली ॥
 ज्ञानामौ शुभ संकल्प, काकर्तुडं च धूपय ॥ ४ ॥
 प्राग् धर्म लवणोत्तारं, धर्मसंन्यास वन्हिना ॥
 कूर्चन् पूरय सामर्थ्य, राजनी राजना विधि ॥ ५ ॥
 स्फुरन् मंगलदीपं च, स्थापयानुभवं पुरः ॥
 योगं नृत्य परस्तौर्य, त्रिक संयमवान् भव ॥ ६ ॥
 उल्लसन्मनसः सत्य, घंटां वादयत स्तव ॥
 भाव पूजा रतस्येत्वं, करकोडे महोदयः ॥ ७ ॥
 द्रव्य पूजोचिता भेदो, पासना गृहमेधिनां ॥
 भाव पूजा तु साधूना, ममेदो पासनात्मिका ॥ ८ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. પૂજ્ય પૂજા વે પ્રકારની છે. એક દ્રવ્યપૂજા તથા ભાવપૂજા. શુદ્ધ લક્ષ્યી કરવામાં આવતી દ્રવ્યપૂજા ભાવપૂજાનું કારણ હોવાથી અધિકારી જીવનેં અધિક ઉપકારી થાય છે. ગૃહસ્થ દ્રવ્યપૂજાનો મુખ્યપણે અધિકારી છે, અને મુનિ ભાવપૂજાનાજ અધિકારી છે. પરંતુ ગૃહસ્થ પણ શુદ્ધ લક્ષ્યી દ્રવ્યપૂજાવડે ભાવ સાર્થી શકે છે. તેથી તે અંતે ભાવપૂજાનો પણ અધિકારી થઈ શકે છે. માટે સ્વ સ્વઉચિત કર્તવ્ય કરવામાં પ્રમાદ નહિં કરતાં શુદ્ધ લક્ષ્યપૂર્વક આત્માર્પણ કરતાં રહેવું જોડ્યે. પ્રથમ ભાવપૂજાનું સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કરેછે, એવા શુદ્ધ લક્ષ્યી જો ગૃહસ્થ દ્રવ્યપૂજા કરવામાં આદરંચંત થાય તો તે પણ અંતે તે ભાવને પામે. મુનિનું તો એ સ્વાસ કર્તવ્યજ છે. માટે તેને ડોરેશીને મુખ્યપણે અન્ન કથન છે, પણ એવું લક્ષ્ય ગૃહસ્થને પણ કર્તવ્ય છે.

૨. હે માઈ ! નિર્મલદયા-જલથી સ્નાન કરી સંતોષરૂપી શુભ વસ્ત્રને ધારી, ક્ષીરરૂપ તિલક કરી, ભાવનાવડે પવિત્ર આશય વર્તી, મક્તિરૂપ કેશર ઘોળી, શ્રદ્ધારૂપ ચંદન ખેલવી, નેમમ અન્ય ઉત્તમ ગુણરૂપ કસ્તૂરી પ્રમુખ સંયોગી નવવિધ બ્રહ્મચર્યરૂપ નવભંગે શુદ્ધ આન્મારૂપ દેવાધિદેવની તું ભાવથી પૂજા કર.

૩. સપારૂપી ગુણંથી પુષ્પમાલા તથા દ્વિવિધ ધર્મરૂપ વસ્ત્ર યુગલ તથા શુભ ધ્યાનરૂપ શ્રેષ્ઠ આમરણ હે મહાનુભાવ ! તે પ્રભૂના

અંગે હું સ્થાપ. અર્થાત્ એવા સદ્ગુણોને હું ધારણ કર. એ સદ્ગુણો તારે અવશ્ય ધારવા જોવાન છે.

૪. વસી આદિ મદના ત્યાગ કરવારૂપ અદ્યમગલને હું આગલ સ્થાપન કર. તથા જ્ઞાન-પ્રપિચા શુભ અધ્યવસાયરૂપ કૃષ્ણાશુકનો ધૂપ કર.

૫. શુદ્ધ ધર્મસ્ત્રી અગ્નિવદે અશુદ્ધ ધર્મસ્ત્રી લુગ ઉતારીને દેદીપ્યમાન ચીર્ણોદ્ધાસસ્ત્રી આરતી ઉતારો. પૃથ્વે સરાગવૃત્તિ તત્ત્વી ચીતરાગ વૃત્તિ ધારો-ધારવાના સ્ત્રી થાઓ. સરાગદશા એ અશુદ્ધ ધર્મ છે. અને ચીતરાગ દશા એ શુદ્ધ આત્મધર્મ છે. માટે અશુદ્ધ આત્મદશાને તત્ત્વી શુદ્ધ આત્મદશાના કામી થાઓ.

૬. શુદ્ધ અન્ન-અનુભવરૂપ દેદીપ્યમાન મંગલદીવાને તમે પ્રમુની આગલ સ્થાપો, અને યોગાસેવન રૂપ નૃત્ય કરનાં ગુમંધમ રૂપ વિવિધ ધાર્મિક જનાઓ. અર્થાત્ સદ્બુદ્ધિથી તત્ત્વ પરીક્ષા કરી શુદ્ધ અનુભવ જગાવો, અને તેમ કરી પ્રમાદ વેરીને દૂર તત્ત્વી માવધાન થઈ શુદ્ધ સંયમનું સેવન કરવા પ્રવૃત્ત થાઓ. રત્નપ્રપીતું પાલન જાગો.

૭. આ પ્રમાણે મત્ય-પેટાવાદને કરનારા ઉદ્ધસિત મનવાળા, ભાવ પૂજામાં મગ્ન થયેલા મહાપુરુષનો મહોદય શુદ્ધ છે. માત્પરિકે શ્રી ચીતરાગ વચનાનુસારે રત્તી મત્ય પ્રત્યક્ષા કરનારા પ્રમત્ત વિજ્ઞવાળા સાશ્વિક પુરુષોજ પરમાન્ન્ય પ્રમુની પવિત્ર આજ્ઞાના અવંદ

પાલનરૂપ ભાવપૂજાના પૂર્ણ અધિકારી હોવાથી પરમપદને મુલ્કેથી પામી શકે છે, પણ સ્વચ્છંદચારી, કલુષિત મનવાલા, કાપર માણસો કેંડ પામી શકતા નથી, એમ સમજી પરમપદના અર્થીએ સ્વચ્છંદ-ચારિતા, કલુષતા, તથા કાપરતા, પરિહરી, શાસ્ત્ર પરતંત્રતા, કપા-યરહિતતા, તથા અપ્રમત્તતા અવશ્ય આરદ્વા સ્વપી થવું.

૮. આ ભાવ પૂજામાં પ્રસ્તાવે કહેલી દ્રવ્ય પૂજા મુલ્યપણે વ્યવહારદૃષ્ટિ એવા ગૃહસ્થોનેજ આદરવા યોગ્ય છે. અને ભાવપૂજા તો મુલ્યપણે નિશ્ચયદૃષ્ટિ એવા મુનિરાજોનેજ ઉપાસવા યોગ્ય છે. કલ્યાણ પણ તેમજ સંભવે છે. इत्यलम्. ॥

॥ ૩૦ ॥ ધ્યાનાષ્ટકમ્ ॥

ધ્યાના ધ્યેયં તથા ધ્યાનં. ત્રયં યમ્યેકતાં ગતં ॥
મુનેરનન્ય ચિત્તસ્ય, તસ્યદુઃખં ન વિદ્યતે ॥ ૧ ॥

ધ્યાતાન્તરાત્મા ધ્યેયસ્તુ, પગ્માત્મા પ્રકીર્તિતઃ ॥

ધ્યાનં ચૈકાગ્ર્ય સંવિત્તિઃ સમાપત્તિ સ્તદેકતા ॥ ૨ ॥

મળાધિવ પ્રતિચ્છાયા, સમાપત્તિઃ પરાત્મનઃ ॥

લીંગવૃત્તાં ભવેદ્ધ્યાના, દંતરાત્મનિ નિર્મલે ॥ ૩ ॥

આપત્તિશ્ચ તતઃ પુણ્ય, તીર્થસ્તુ કર્મવંધતઃ ॥
 તદ્ભાવા મિમુક્ષત્વેન, સંપત્તિશ્ચ ક્રમાદ્ ભવેત્ ॥ ૪ ॥
 હૃત્યં ધ્યાનફલાદ્યુક્તં, વિંશતિ સ્થાનકાદપિ ॥
 કષ્ટમાત્રં ત્વમન્યાના, મપિ નો દુર્લભં ભવે ॥
 જિતેન્દ્રિયસ્ય ધીરસ્ય, પ્રશાન્તસ્ય સ્થિરાત્મનઃ ॥
 સુલાસનસ્ય નામાગ્ર, ન્યસ્તનેત્રસ્ય યોગિનઃ ॥ ૬ ॥
 રુદ્ધવાહ્ય મનોવૃત્તે, ધારણા ધારયારયાત્ ॥
 પ્રસન્નસ્યા પ્રમત્તસ્ય, ચિદાનંદ સુધાલિહઃ ॥ ૭ ॥
 સામ્રાજ્યમ પ્રતિદંદ્ય, મંત્રેવ વિતન્વતઃ ॥
 ધ્યાનિનો નોપમા લોકે, મદેવ મનુજેઽપિહિ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. ધ્યાતા, ધ્યેય, અને ધ્યાન દ્વ ગુણે જેને એકતાને પામ્યા છે
 એવા એકાગ્ર ચિત્તવાળા મુનિને કંઈ પણ દુઃખ નથી. જેટલી જીવાતમાં
 સ્વામી છે તેટલુંજ દુઃખ તેણે છે એમ સમજવું અને જેમ તે સ્વામી
 જલદી દુર થઈ જાય તેમ સાવધાનપણે તેનો સ્વપ કરવો.

૨. શાશ્વત્વિષ્ણું તર્જનિ અંતર દટ્ટિયી આત્મ-નિરીક્ષણ કરનારો અંતર-આત્મા ધ્યાના-ધ્યાન કરવાનો અગિયારી છે. મયજ્ઞ દોષને દલી નિર્મલ સ્ફુટિક જેવું શુદ્ધ આત્મા જેમને મંદૂર્ગ પ્રગણ્યું છે. પણ પરમાત્મા, ધ્યેય-ધ્યાનગોચર કરવા યોગ્ય છે. આરા ધ્યેયમાં પ્રકાશનું સંલગ્ન બાન તે ધ્યાન અને એ પ્રગેનો અમેદના ચર્ચી તે પ્રકાશ અવશ્ય જાય કરેવાય છે. પૂર્વી પ્રકાશમાં હું ધ્યાના છું અને પ્રભુની ધ્યેય છે એવું બાન પગ હતું નથી, પછલે હું પ્રભુના ધ્યાનમાં લીન થયો છું પણ પગ મેદમાય રહેનો નથી. તેમાં તો સંવલ પ્રકાશકાર ઘટિત થની રહે છે.

૩. જેમ ચંદ્રકાન્ત વિગેરે મણિમાં સામી વસ્તુનું પ્રતિબિંબ પડી રહે છે તેમ (ધ્યાનવડે) અંતર મલનો ક્ષય થયે છેને નિર્મલ પણ અંતર-આત્મામાં પરમાત્માની પ્રતિછાયા (પ્રતિબિંબ) પડી રહે છે. સર્વ અંતરમલનો સર્વથા ક્ષય થયે છે તે અંતર આત્મા પરમાત્મારૂપ થઈ રહે છે. પણ તે પહેલાં પણ ધ્યાનના દટ્ટ અધ્યાત્મી મુમુક્ષુને પ્રકાશ થતાં તેનામાં પરમાત્મ સ્વરૂપ શલકી રહે છે.

૪. ધ્યાન કરતાં પ્રથમ તો આત્મ-અનુભવ સારી રીતે થાય છે પછલે કે સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર થાય છે. ત્યારવાદ પવિત્ર પણ તીર્થ-કર નામ કર્મના વંધથી ક્રબેકરીને તે ભાવની સન્મૂલ્લતાથી તીર્થકર પદની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ વચનથી મગદપણે 'સ-

મશાય છે કે પવિત્ર ધ્યાનના મહારત્રી આત્માનુભવ જાગે છે, અને તેથી શ્રી તીર્થંકર નામ કર્મ જેવો મહુદ્ધ પુણ્ય મહુતિ પણ વંધાય છે.

૫. આ પ્રમાણે તીર્થંકર પંદરીની માતિ.રૂપ ધ્યાનનું ફલ જેથી પ્રમત્તે છે. એકે થીસ સ્થાનસાદિક તપ પણ કરવો શુન્ન છે. કાદ માત્ર રૂપ તપ તો અમલ્ય જીવોને પણ સુલભ છે. કેવલ મંતારિક મુલ્યને ધારનારા અમલ્યને અયોગ્યતાથી પરમાર્થ-ફલની માતિ ઘડી શકતી નથી.

૬-૭-૮. હવે ધ્યાન કરવાને યોગ્ય જીવની કેવી દશા હોય છે, તે કંઈ વિશેષતાથી જણાવે છે. ત્રિનેન્દ્રિય, ધીર, મશાન્ત, સ્થિરતાર્થન, મુલાસન, અને નાશિટાના અપ્રમાણે સ્થાપી છે દષ્ટિ જેને, તથા ધ્યેય વસ્તુમાં ચિત્તને સ્થિર રાખી રાસવો રૂપ ધારણાના અલંકાર પ્રદાદથી જેને ઘાઘ મનોટ્વિનો શીઘ્ર રોપ કર્યો છે, પ્રસન્ન, અમમત્ત, અને જ્ઞાનાર્નંદરૂપી અમૃતનો આસ્વાદ કરનારા, તેમજ અનુપમ એવા આત્મ-સામ્રાજ્યનો અંતરમાં જ અનુભવ કરનારા, એવા ધ્યાની-યોગી-ની પરીચરી કરે એવો કોઈ પણ દેવલોકમાં કે મનુલ્લ લોકમાં નથી. મુલ્યામન પટને ધ્યાનમાં વિચ્છે ન પડે એવા અનુકૂલ પદ્માસનાદિને સંવનાર જેને મદદરસનાનો હય હયો છે, પરલે વિદ્ય તુ-લ્યા જેની દર્શી મદ છે, અને નિઃસ્પૃહતાથી જગતથી ન્યારો રહી જાતરણે સદા-સ્વમાર્યા જ રહી જે પ્રમાદ રહિત પરમાત્મ સ્વરૂ-

પને ઇકાગ્રપણે ધ્યાને છે, પણ આત્મ ગુણ-વિશ્રામી મુનસાગ્ર ધીર મહાપુરુષની જગતમાં કોણ હોદ્દા કરી શકે ? આવા મહાપુરુષોને જ અનેક પ્રકારની વત્તમ લાભિ, સિદ્ધિ વિગેરે સંપન્ન છે, અને આવા ધ્યાતા પુરુષોજ અંતે ધ્યેય રૂપ યાપ છે.

॥ ૩૧ ॥ તપાષ્ટકમ્ ॥

જ્ઞાનમેવ બુધાઃ પ્રાહુઃ, કર્મણાં તાપના તપઃ ॥
 તદાભ્યંતર મેવેષ્ટં, વાહ્યં તદુપશ્ચંહકમ્ ॥ ૧ ॥
 આનુસ્રોતસિકી વૃત્તિ, ચાલનાં સુખશાલિતા ॥
 પ્રાતિસ્રોતસિકી વૃત્તિ, જ્ઞાનિનાં પરમં તપઃ ॥ ૨ ॥
 ધનાર્થિનાં યથા નાસ્તિ, શીતતાપાદિ દુસ્મહં ॥
 તથા ભવ વિરક્તાનાં, તત્ત્વજ્ઞાનાર્થિનામપિ ॥ ૩ ॥
 સદુપાયા પ્રવૃત્તાના, મુખેય મધુરસ્ત્વતઃ ॥
 જ્ઞાનિનાં નિત્ય માનંદ, વૃદ્ધિસેવ તપસ્વિનાં ॥ ૪ ॥
 इत्थं च दुःखरूपत्वात्, तपो व्यर्थं मितीच्छनां ॥
 વૌદ્ધાનાં નિહતા બુદ્ધિ, વૌદ્ધાનંદા પરીક્ષયાત્ ॥ ૫ ॥

યત્રબ્રહ્મ જિનાર્ચા ચ, કષાયાણાં તથા હતિઃ ॥
 સાનુવંશા જિનાજ્ઞા ચ, તત્ત્વઃ શુદ્ધમિષ્યતે ॥ ૬ ॥
 તદેવ હિ તપઃ કાર્યં, દુર્ધ્યાનં યત્ર નો ભવેત્ ॥
 યેન યોગા ન હીયન્તે, ક્ષીયન્તે નેંદ્રિયાણિ વા ॥ ૭ ॥
 મૂલોત્તર ગુણશ્રેણિ, પ્રાજ્ય સામ્રાજ્યસિદ્ધયે ॥
 વાહ્યમાભ્યંતરં ચેત્યં, તપઃ કુર્યાદ્ મહામુનિઃ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. કર્મને શિથિલ કરી નાંખનાર હોવાથી જ્ઞાનજ તપ છે. એમ તત્ત્વજ્ઞાનીઓ કહે છે તે તપ એ મકારનું છે, એકનો વાદ અને ધીજી અભ્યંતર તેમાં કર્મ માપનો ક્ષય કરવા સમર્થ એવો અભ્યંતર તપજ છેવટ છે. માયધિન, વિનય, વૈયાટ્ય, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને કાપોત્સર્ગ એ અભ્યંતર તપના ભેદ છે. આવા અભ્યંતર તપની પુષ્ટિ માટેજ વાદ તપ કરવાનો કસો છે. અનશન (ઉપવાસ વિગેરે) ઉ- નોદર્ય (અત્થ આહાર કરવો તે) હતિ સંક્ષેપ (ભોગોપભોગના સંવં- ધમાં વિશેષ નિયમ પાલ્વવા તે) રસત્યાગ, કાષ્ઠેશ, અને સંલીનતા (આસન જગ કરવા નિયમ વિશેષ) એ વાદ તપના છ મકાર છે.

વિવેકી આત્મા વાલ્યતપ સાધનવડે અભ્યંતર તપની અધિક અધિક પોષણા કરતોજ રહેછે.

૨. ઇન્દ્રિયો અને મન દોરી જાય તેમ દોરાવારૂપ વાલમીચોની અનુસ્રોત-દૃષ્ટિ તો સર્વને સુખસાધ્ય છે, પણ તેમનો જય કરી સામાપૂરે ચાલ્યા જેવી જ્ઞાની પુરુષોની પ્રતિસ્રોત દૃષ્ટિજ પરમતપરૂપ છે. મયમની દૃષ્ટિ શીશ્યવી પડતી નથી અને ધીમી તો ત્યાસ શીશ્યવી પડે છે.

૩. જેમ ધનના અર્થોને શીત તાપ વિભેદે સહવા કડાંન પડતા નથી, તેમ તત્ત્વજ્ઞાનના અર્થો એવા ભવવાસથી વિમુક્ત જીવોને પણ તે સહેવા મુલમ થઈ પડે છે.

૪. કલ્યાણ સાધવાના શ્રેષ્ઠ ઉપાયમાં આગેલા તરણજ્ઞાની-તપ-શ્રીને તેમાં વિદાસ ઉપજગાથી નિરંતર આનંદની દૃદ્ધિ થતી જાય છે. નિન્ય થતે પરિણામે સદુપાયદ્વારા તે આત્મ કલ્યાણને સાધે છે. વિવેકીને તપ મુગ્ય રૂપજ છે.

૫. આર્થા મિદ્ધ થાય છે કે "દુઃસ્વલ્પ હોવાથી તપ કરવો વ્યર્થ છે એમ ઇચ્છનાર ઘીચ આંતોની મનિ મારી મઈ છે" કેમકે તપથી તો દુઃગ્નને થદ્યે સદ્ગ્ન આનંદની દૃદ્ધિ થાય છે. માટે એવા કાપર અને મ્વચર્ડદી મુગ્ય-શીલજનોનાં વગન માંમચી મહા મંગલ

મય તપમાં મેંદ-આદર ન થયું. યથાશક્તિ ઉપય તપમાં અવશ્ય ઉ-
ચમ કરવો.

૬. જે તપ કરતાં, વ્રતચર્યની શુભિ (શીલ સંરક્ષણ), ઘીન
રાગની ભક્તિ, તથા કપાયની ધાન્તિ શુભે સ્થાપ્ય છે, તેમજ ત્રિને-
શ્વર મમુની પવિત્ર આજ્ઞાનું પ્રતિપાદન થાય છે, તેનું અગમ્ય ઉત્તમ
યત્ન નથી તેથી તપ શુદ્ધ-દોષ રહિત દોષાર્થી અવશ્ય આચરવા યોગ્ય
જા છે, તપરૂપા કરવાયાત્રા ઉચમ ફલ ધેરુવયા ઉપરની કારણ જ-
સામાં રાસવા યોગ્ય છે. કેમકે તે પ્રમાણે ચર્ચનાં તપમદા ભેગે થાય
છે. પરમે આત્મા નિર્મલ થતો જાય છે, અને અંતે તરે કર્મમળનાં
તપ ધર્મ અસ્ય શુભ સંચાલ્ય થાય છે.

૭. તપ કરતાં જગતે દુષ્ટ્યન થાય નહિ, સ્વાધ્યાય ધ્યાનાદિક
સંપન્ન-યોગમાં સ્વાધી આવે નહિ. તેમ ધર્મચાર્યમાં સદાદમુન ધર્મા
ઈન્દ્રિયો સમૂલ્લી શીળ થઈ જાય નહિ. જ્ય ત્યાસ ઉપયોગ સ-
ર્વાને સ્વશક્તિ ગોપવ્યા વિના સમતાથાવ જાણેને થી તીર્થંકર
દેવે વળ સંપેજા તપનો દરેક મોક્ષાર્થી અવશ્ય આદર કરવો.

૮. અહિંસાદિક પાંચ મહાવ્રત અને આત્મશુદ્ધિ વિગેરે કલ્પ
તથા ઝગર સંપન્ન ગુણોની ઝેલિરવ થેષ્ટ સાધાર્યનો મિહિ કરવા
માટે મરામુનિ વળ ઉચમ પ્રકારના તપનું ચર્ચ સંબંધ કરવાની મ-
માર કરે નહિ. કેમકે સંપન્નવ્રતે જોકે તપો કરે સંપન્ન છે, વળ સં-

નિત કર્મને તથા તેના વહેતી ગતિ છે. અને આથી જાણ પડતી
પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. આટલે મંગલની શ્રી મહત્ત્વા પદ તાલીમ મિત્ર
ગાય છે.

॥ ૩૨ ॥ મર્વનયાશ્રય—અષ્ટકમ્ ॥

ધાવન્તોર્ગપિ નયાઃ મર્વં, સ્થુર્ભાવે ક્લત્તવિશ્રમાઃ ॥

ત્રાગ્નિગુણ લીન મ્યા, દિતિ મર્વનયાશ્રિતઃ ॥ ૧ ॥

પૃથક્ નયામિથઃ પક્ષ, પ્રતિપક્ષ કદર્થિનાઃ ॥

સમવૃત્તિ સુખામ્વાદા, જ્ઞાતી મર્વનયાશ્રિતઃ ॥ ૨ ॥

નાપ્રમાણં પ્રમાણં વા, મર્વમપ્ય વિશેષિતં ॥

વિશેષિતં પ્રમાણં મ્યા, દિતિ મર્વનયજ્ઞતા ॥ ૩ ॥

લોકે મર્વનયજ્ઞાનાં, તાટસ્થ્યં વાપ્યનુગ્રહઃ ॥

સ્યાત્પૃથક્ નયમૂઢાનાં, સ્મયાર્તિર્વાતિવિગ્રહઃ ॥ ૪ ॥

શ્રેયઃ સર્વનયજ્ઞાનાં, વિપુલં ધર્મવાદતઃ ॥

શુષ્ક વાદાદિવાદા ચ, પેરેણાં તુ વિપર્યયઃ ॥ ૫ ॥

પ્રકાશિતં જનાનાં ચૈ, મર્તં સર્વ નયાશ્રિતમ્ ॥

ચિત્તે પરિણતં ચેદં, યેષાં તેમ્યો નમોનમઃ ॥ ૬ ॥
 નિશ્ચયે વ્યવહારે ચ, ત્યક્ત્વા જ્ઞાને ચ કર્મણિ ॥
 એક પાક્ષિક વિશ્લેષા, મારુદ્ધાઃ શુદ્ધ ભૂમિકાં ॥ ૭ ॥
 અમૂઢ લક્ષ્યાઃ સર્વત્ર, પક્ષપાત વિવર્જિતાઃ ॥
 જયંતિ પરામાનંદ, મયાઃ સર્વનયાશ્રયાઃ ॥ ૮ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧. અનંત ધર્મ (ગુણ) ધાત્રી યસ્તુના ધોખા યથા ધર્મનો સામાન્યતાઃ ઉપેક્ષા કરી મુખ્યપણે અમુક એકન ધર્મને સ્થાપનાર નય કહેવાય છે. તેના નય અનંતા હોવા ઘટે છે તોપણ અત્ર સ્પૂલનાથી સાત નયનું કાપન કર્યું છે, તેમાં કોષ સર્વેનો સમાવેશ થઈ જાય છે. નૈમ, સંપદ, વ્યવહાર, કુતુમૂલ, શબ્દ, સમભિરુદ્ધ, અને એવંમૂત. એ તારે નયનાં નામ છે. તેનું વિશેષ ક્ષ્યાલુશન ધીમા ગ્રંથોથી જાણવા યોગ્ય છે, અત્ર તો ફક્ત સમુચિત નયોનું રૂપ કહેતું છે. સર્વે નયો ઉતાવળા છતાં સ્વચ્છ-ધર્મનાં વિશ્રામ કરનારા છે. અર્થાત્ યસ્તુ-ધર્મને તની વહાર જતા નથી, એ સમગ્રી ચારિત્ર ગુણમાં લીન સાધુ સર્વ નયનો સમાધાન કરે છે, સર્વ નયનો અભિમાય સાથે મહત્તાંજ સંતૂળ યસ્તુ-ધર્મનાં ધર્મત્વ સનજાય છે, ધીમી રીતે ધોનિયે તો

સર્વ નયનો એકી સાથે આશ્રય કરનારજ ચારિત્ર ગુણમાં લીન થોઈ શકે છે, પણ ધીજો નહિ.

૨. જૂદા જૂદા નયો પરસ્પર પક્ષ અને પ્રતિપક્ષથી કદર્પિત થાય છે. અર્થાત્ એકેક જૂદા જૂદા નયનેજ અવગંબનારની માંદોમાંદે સ્વપક્ષ અને પરપક્ષથી કદર્પના થયા કરે છે. પણ સર્વ નયને સારસી રીતે આદરનાર તો સમતા મુખ્યનોજ આસ્વાદ કરે છે. તાત્પર્ય એવો નીકળે છે કે સમતારમ (શાન્તરસ) ના અર્થી જને તો સર્વ નયનો સારસી રીતેજ આશ્રય કરવો યોગ્ય છે. અર્થાત્ નિરપેક્ષપણે કોઈ નયનું મંદન મંદન કરવા પ્રયત્ન નહિ.

૩. સામાન્ય કથન માત્ર, અપમાણ પણ નથી તેમ પ્રમાણ પણ નથી. તેની તેજ થાત મ્યાન્ પદથી વિશેષિત થાય તો તે પ્રમાણમૂળ થાય છે. તેમજે વસ્તુ નિત્ય છે, જ કથન સામાન્ય હોવાથી અપમાણ નથી તેમ પ્રમાણ પણ નથી. પણ “ મ્યાન્ નિત્ય ” એ કથન વિશેષિત હોવાથી પ્રમાણમૂળ છે. તેમજ “ મ્યાન્ પ્રતિનિત્ય ” એવું કથન પણ પ્રમાણમૂળજ છે. કેમકે દરેક વસ્તુ દ્રવ્યપણે નિત્ય છે પણ પર્યાવરણે તો અનિત્ય છે, તેમ આત્મા દ્રવ્યપણે નિત્ય છે પણ મનુષ્યાદિ પર્યાવરણે અનિત્ય છે. એમ પ્રત્યેક વસ્તુ કર્તૃત્વ નિત્યાનિત્ય હોઈ શકે છે. જ પ્રમાણેજ મારી નયનું મહત્ત્વ મપતજાનું છે. તાત્પર્ય કે અપેક્ષા-રિતિએજ નય પ્રમાણ પણ નથી તેમ અપમાણ પણ નથી. પણ ધીજા

નયની ધોષણાવાળી-સાપેસ નયન પ્રમાણમૂલ કાય છે માટેન મરે
નયાશ્રિતતા શ્રેષ્ઠ છે.

૪. સર્વ નયન ધોષે સાપેસદષ્ટિ દોષાર્થી તટસ્થ રાઈ કરે છે.
અપા અપગનોનું સમાધાન કરી શકવાથી ઉપકારી કારક છે.
પગ પૂધર-પ્રકાશ-નિરપેક્ષ નયનાં આશ્રયગર્ભ માં અદ્યક્ષ તન્મ
પીઠ અથવા મારે તેજન પેટા થાય છે, કેમકે તેના કદાવરોન ત્વ
પક્ષનું મંદન કરવાનો અને વરપક્ષનું મંદન કરવાનો સદન મર્વ ખરે
છે અને તેમ કરવા જતાં મદને તેજ થયે છે. છું શિષ્ટ પરિણામ
સાપેસદષ્ટિ ય્વા સર્વ નયનને કદાપિ આવશ્યકો સંભવ નથી. જ્ય
પરાઈન વળ વ્યગ્ર સાધી વચાય છે. માટે સર્વ નયનમાત્ર શ્રેષ્ઠ છે.

૫. સર્વ નયનને જ ધર્મપર્યાયી યજ્ઞો ત્યાગ કરે છે. વારો
હીજાને તો શુદ્ધવાદ કે વિવાદથી ત્યાગને મદને ઉત્તરે તોરું (તે-
મ્યામ) ન થાય છે.

૬. એવળે મર્વ નયાશ્રિત ધર્મ મજાવપો છે અને તે એવળે અન-
રવા પરિણમ્યો છે તેમને અમારો ચારંચાર યજ્ઞાય છે. કાલ્ય-સાંતે
મયન અને કારક ત્વ ઉધવની સ્થિતારી છે.

૭-૮. નિધન અને વ્યવહાર તેમજ જ્ઞાન અને વિચારી સજા
ન્ત પક્ષ તર્જાને એવળે વ્યાક્રાદનો દરીવાર થયો છે. જ્ઞા સ્થિતારી.
પક્ષમાત્ર સંમિત, અને સર્વ નયનો આશ્રય કરતાં વરવાનેદી

પુરુષોજ જગતમાં જયવંતા વર્ને છે. એકાન્ત પક્ષજ સર્વ કદાગ્રહ અને દુઃખનુ મૂલ છે. એમ સમજીનેજ સર્વ નયાશ્રિત સત્પુરુષોજ એકાન્ત નહિ સેવતાં સર્વત્ર જ્ઞાન અને ક્રિયા, ઉત્સર્ગ અને અપવાદ, તથા નિશ્ચય અને વ્યવહારનો સ્વીકાર કરે છે. इतिशब्द.

॥ ઉપસંહાર ॥

પૂર્ણો મમ્મઃ સ્થિરોઽમોહો, જ્ઞાની શાન્તો જિતેન્દ્રિયઃ ॥
 ત્યાગી ક્રિયાપરસ્તૃષ્ણો, નિર્લેપો નિસ્પૃહો મુનિઃ ॥ ૧ ॥
 વિદ્યાવિવેક સંપન્નો, મધ્યસ્થો ભયવર્જિતઃ ॥
 અનાત્મ શંસકસ્તત્ત્વ, દૃષ્ટિઃ સર્વસમૃદ્ધિમાન્ ॥ ૨ ॥
 ધ્યાતા કર્મવિપાકાના, મુદિગ્રો ભવવારિધેઃ ॥
 લોક સંજ્ઞાવિનિર્મુક્તઃ, શાસ્ત્રદૃગ્ નિષ્પરિગ્રહઃ ॥ ૩ ॥
 શુદ્ધાનુભવવાન્ યોગી, નિયામપ્રતિપત્તિમાન્ ॥
 માવાર્ચાધ્યાન તપસાં, મૂમિઃ સર્વ નયાશ્રયઃ ॥ ૪ ॥
 સ્પર્શં નિર્ણયિતંતત્ત્વ, મષ્ટકૈઃ પ્રતિપત્તિમાન્ ॥
 મુનિર્મહોદયજ્ઞાન, સારં સમધિગચ્છતિ ॥ ૫ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૧-૨. અજ્ઞય અને અવ્ધારાય પત્તું મોક્ષમુલ્ય મેઢવી આપનાર
 શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનસંપન્ન કોણ થઈ શકે છે ! તેનું સમાધાન કરે છે. જે સર્વથા
 હવાધિ મુક્ત થઈ સદ્જન ગુણપ્રેરણાનેજ સાર લેતો તેનેજ મહે છે,
 તેમાંનું મન ધાય છે, તેમાંનું સ્થિરતા કરે છે, ક્ષત્ર કોઈ વસ્તુમાં
 મુંઝાતો નથી, ધીજા સંકલ્પ-વિકલ્પ કરતોજ નથી પણ જ્ઞાન ચિ-
 ત્તથી સ્વમાયમાં રમે છે, મન અને ઈન્દ્રિયો ઉપર જેજે જપ મેઢવો
 છે પણ તેમને પરાધીન થઈ રહેતો નથી, ધાયમાલનો જેજે ત્યાગ કર્યો
 છે, અને અંતરમાલ જેજે જાણ્ય થયો છે, તેનીજ પુષ્ટિ માટે જે મયજ
 કરે છે પણ ધીજી નકામી ધાયતમાં રાચતો નથી, સદ્જન સંતોષી છે,
 પુષ્ટિ જેજે વિપયાદિ તૃપ્તિને છેડી છે, જે જગતથી ન્યારોજ રહે છે,
 તેમાં નેપાતો નથી, જે કોઈની આજ્ઞા રાચતો નથી, કેવલ નિઃસ્વ
 થઈ રહે છે, જે સારાસારને સારી રીતે સમજે છે અને સમજીને અભા-
 રના પરિહાર પૂર્વક સાર માર્ગને સંગ્રહે છે, મુલ્ય દુઃસ્વમાં સમદર્શી છે,
 તેમાં હર્ષ વિપાદ કરતોજ નથી, જે મય તર્જી નિર્ભયપણે સ્વ-સ્થ
 સાધે છે, જે કદાપિ સ્વ-શ્ચાયા કે પરનિન્દા કરતોજ નથી જે તત્ત્વ-
 દષ્ટિ હોવાથી વસ્તુને વસ્તુગતેજ જાણે-જાણે છે, જે ઘટમાંનું સકલ
 સમૃદ્ધિ રહેતો માને છે, જે કર્મનું સ્વરૂપ યથાર્થ સમજીને શુભાશુભ
 કર્મના ઉદયમાં સામ્ય (સમતા) પારે છે, પણ મનમાં તે સંકેપી

સંકલ્પ-વિકલ્પ કરતો નથી, વળી જે આ ભવ-સમુદયી ઉદ્વિગ્ન છો તેનો વેગે પાર પામવા માટે નિત્ય પ્રમાદરહિત મયન કર્યા કરે છે, જેને લોક સંજ્ઞા તર્જી છે છટ્ઠા મિથ્યા લોભ લાલચમાં નહિ તગાતાં જે સામા પૂરે છે, જે શાસ્ત્ર દૃષ્ટિથી સર્વભાવને પ્રત્યક્ષની પેરે દેતે છે, જેને મૂર્છાને તો માગી નાચી છે તેથી કોઈપણ પદાર્થમાં પ્રતિષ્ઠા કરતો નથી, જેને શુદ્ધ અનુભવ જાગ્યો તેથી જેને ઘોષી ઉદગારદગા પામી છે, અને કેવલ જ્ઞાન પણ જેને પ્રતિ નિરુદ્ધ રહેતું છે, જેની પ્રતિષ્ઠા (માત્ર) મોત્યજન મોતે પડે સમર્થ યોગ જેને સાધ્યો છે, વીતરાગ માતાનુ નિવૃત્તિ આગમન દર્યાવળ નિશ્ચિત યાગ જેને સાધ્યો છે, ભાવપૂજામાં જે તર્જીન થયો છે, શ્રેષ્ઠ ધ્યાન જેને સાધ્યું છે, સેવક સમયા પૂર્વક વિવિધ મનને મેંચી જેને કર્જીન કર્મનો પણ સ્વયં કર્યો છે, અને મર્મ નયમા જેને સમાનતા પુદ્ધિ સ્થાપી છે, તેથી તદ્દભાવને મર્મ મયન દર્યાવળ મુલે માચી જકે છે, પણ પરમાર્થ દર્શી નિવૃત્તિપાત્રી મૂનિગત અનંતગંતઃ ૩૨ મટક પદે સ્વપ્ન પણ નિશ્ચિત મનને પામીને, વચ્ચે વદ માવક 'જ્ઞાનમા' ને સમ્યક્ આગામી જકે છે.

નિર્વિકારં નિગરાધં, જ્ઞાનસારમુખેયુષાં ॥

વિનિવૃત્ત પગથાનાં, મોક્ષોઽયં મહાત્મનાં ॥ ૬ ॥

ચિત્તમાર્દીકૃતં જ્ઞાન,--સાર સાર સ્વતોર્મિભિઃ ॥
નાપ્રોતિ તોયમોહાગ્નિ, શ્લેષ શ્લેષ કદર્યના ॥ ૭ ॥

॥ રહસ્યાર્થ ॥

૬. સર્વથા વિકારવર્જિત (નિર્દોષ) અને વિરોધગદિત પણ
આ જ્ઞાનસારને માત્ર થવેલા અને પરમાત્માથી છુત્ત થવેલા વરાહમા-
એને અર્હિમ માંત છે. અર્થાત્ પણ ચોળીશ્વરો જીવનદ્રુત છે.

૭. જ્ઞાનસારના ઉત્તમ રહસ્ય થદે જેનું મન દુર્વિત (કાન્ત-
જીવલ) થયું છે, તેને તોય મોહ અગ્નિથી દાત્તવાનો ભય નથી. અર્થાત્
માનું સાદ-રહસ્ય જેને વર્ણનપૂર્ણ છે તેને મોહ પણમર જગી રહ-
તો નથી.

અનિન્ત્યા કાપિ સાધૂનાં, જ્ઞાનમાર ગમિત્વના ॥
ગતિર્યયોર્ધમેવ સ્યા, દયઃ પાતઃ કદાપિ ન ॥ ૮ ॥
શ્લેષસયો દિ મંદૂક, ચૂર્ણતુલ્યઃ વિચારુતઃ ॥
દમ્બતચૂર્ણસદૃશો, જ્ઞાનમાર રુતઃ પુનઃ ॥ ૯ ॥
જ્ઞાનપૂતાં પેરેષ્યાદુઃ, વિચારં દેમધયેષમાં ॥

યુક્તં તદપિ તદ્ભાવં, ન યદ્ભગ્નાપિ સોઝ્ઝતિ ॥૧૦॥
 ક્રિયાશૂન્યં ચ યજ્ઞજ્ઞાનં, જ્ઞાનશૂન્યા ચ યાક્રિયા ॥
 અનયોરંતરં જ્ઞેયં, માનુ સ્વયોત યોરિવ ॥ ૧૧ ॥
 ચારિત્રં વિરતિઃ પૂર્ણા, જ્ઞાનસ્યોત્કર્ષ એવ હિ ॥
 જ્ઞાનાદૈતનયે દષ્ટિ, દેયાતલ્યોગ સિદ્ધયે ॥ ૧૨ ॥

॥ મહ્યાર્થ ॥

૮. જ્ઞાનસારથી શુરુ (વજનવાળા) થયા છતાં સાધુજનો
 ડુંચી ગતિજ પામે છે. કદાપિ નીચી ગતિમાં જતાજ નથી એ આશ્ચર્ય
 છે. કેમકે भारે વજનવાળી વસ્તુ તે સ્વભાવિક રીતે નીચેજ
 જવી જોડયે.

૯. જ્ઞાન વિના શુદ્ધ ક્રિયાથી માત્ર નામનોજ ક્લેશ હવ થાય
 છે અને જ્ઞાનસારની સહાયથી તે સમૂહનો ક્લેશનો હવ થઈ શકે છે.

૧૦. જ્ઞાનયુક્ત ક્રિયા સોનાના ઘડા જેવી છે, એમ વેદ-વ્યા-
 સાદિક કહે છે તે વ્યાખવી છે કેમકે કદાચ તે ભાંગે તોપણ સોનું
 જાય નહિ. ફક્ત ઘાટ ઘડામણ જાય. તેમ કદાચ કર્મવશાત્ જ્ઞાની
 ક્રિયાથી પતિત થઈ જાય તોપણ તન્ ક્રિયા સંબંધી તેની ભાવના નષ્ટ
 થઈ જતી નથી.

૧૧. ક્રિયા શૂન્ય જ્ઞાનમાં અને જ્ઞાન શૂન્ય ક્રિયામાં જેટલો સૂર્ય અને સ્વજૂષામાં આંતરો છે તેટલોજ આંતરો છે. અર્થાત્ ક્રિયા-રહિત પણ ભાવના-જ્ઞાન સૂર્ય સમાન છે અને જ્ઞાન શૂન્ય શુદ્ધ ક્રિયા માત્ર સ્વજૂષા જેવી છે.

૧૨. વિમાવર્થી સંદૂર્ણ વિરચવા રૂપ ચારિત્ર્ય પણ વિ-શિષ્ટ જ્ઞાનનુંજ ફલ છે એમ સમજીને એવા ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર્યની સિદ્ધિ માટે જ્ઞાનથી અધિક એવા સંયમમાર્ગમાં શાસ્ત્ર દેવી. જેથી સંયમની પુષ્ટિ થાય એવો જ્ઞાન-યોગનો અભ્યાસ કયાદ રહિત કરવો. સંપૂર્ણ અભ્યાસથી સદૃજ ચારિત્ર્ય સિદ્ધ થયે.

સિદ્ધિં સિદ્ધપુરે પુરંદરપુરસ્પર્ધાવહે લબ્ધવાં ॥
શ્ચિદ્દીપોઽયમુદારસારમહસા દીપોત્સવે પર્વણિ ॥
एतद् भावन भाव पावन मन श्रंचञ्चमत्कारिणां ॥
तैस्तैर्दोषिशतेः सुनिश्चयमतैर्नित्योऽस्तु दीपोत्सवः॥૧૩॥

૧૩. સ્વર્ગપુરી જેવા સિદ્ધપુરમાં દીવાલી પર્વ સમયે ઉદાર અને સાર જ્યોતિયુક્ત આ જ્ઞાનસાર રૂપ ભાવદીપક મગટ થયો, અર્થાત્ આ ગ્રંથ સિદ્ધપુર નગરમાં દીવાલીના દિવસે પૂર્ણ કર્યો. આ

અંગમાં કરેના મુંદર મારણી મારિય પરિત મનસાના મન તૈરિતે
આવા સેકડાં મને માર દીપકો મેદે નિગ દિવાલો મારાં ! પરી
મા અંગદારની મંતર આગિત છે.

કેપાંચિદ્રિયજ્વરાતુરમહો ચિત્તં પેર્યાં વિયા-
વેગોદર્ક કુતર્ક મૂર્છિત મયાન્યેયાં કુવૈરાગ્યનઃ ॥
લગ્નાલર્ક મયોધ કૂપ પતિતં ત્રાસ્તે પેર્યામયિ ॥
સ્તોકાનાં તુ વિકારમ્માર મહિતં તદ્ જ્ઞાનમાસાશ્રિતં ॥૧૪॥

૧૪. કેટલાકનું ચિત્ત વિષય-પીડાથી વિદલ્લ હોય છે. કે-
ટલાકનું ચિત્ત કુલ્લિત (મંદ) વૈરાગ્યથી હટકવાવાળું હોવાથી જે
તે વિષયમાં પોતરક દોહતું હોય છે. કેટલાકનું ચલ્લી વિષય-વિના
આવેગથી થતા કુતર્કોમાં મગ્ન થયેલું હોય છે, તેમજ કેટલાકનું તો
બ્રહ્માનુભવ અંશરૂપમાં દૂરેલું હોય છે. ફક્ત થોડાકનું ચિત્ત જ્ઞાનસા-
રમાં લાગેલું હોવાથી વિકાર વિનાનું હોય છે. તાત્પર્ય કે જ્ઞાનસારની
પ્રાપ્તિ મહા માગ્યેજ થઈ શકે છે. જેમનું ચિત્ત વિકાર રહિત હોવાથી
અધિકારી (યોગ્ય) વન્યું છે તેમનેજ આ જ્ઞાનસાર સંપાદ્ય થઈ શકે
છે. શાકીના યોગ્યતા વિનાના ને તેની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી.

જાતોદ્દેક વિવેક તોરણ તતો ધાવલ્યમાનન્વતે ॥
 હૃદ્ગેહે નમયોઽવિતઃ પ્રસૂરતિ સ્ફીનશ્ચ ગીતધ્વનિઃ ॥
 પૂર્ણાનંદવનસ્ય િન્દ્યજયા તદ્ભાગ્ય મંગ્યાભવન્ ॥
 નેતદ્ ગ્રંથ મિપાત્ કરગ્રહમહશ્ચિત્રં ચરિત્રશ્રિયઃ ॥૧૫॥

૧૫. ચારિત્ર ભક્ષીનો ધર્મો વિરાહ મદોસ્તર ॥ ગ્રંથના મિ-
 પર્યા પૂર્ણાનંદી આત્માના સરજ નેની ભાગ્ય રચના થકે હૃદ્દિ પામેલા
 વિવેકરૂપી તોરણની શ્રેણિવાદ્યા મનવેદિરમાં ધવલનાને વિમારે છે
 અને સ્ફીન (ચિશાળ) મંગલ ગીતનો ધ્વનિ પણ માંહે મસરી રયો છે.
 નાત્પર્ય કે ચારિત્ર ભક્ષીનો પૂર્ણાનંદવન (આત્મા) ની સાથે વિ-
 શાદ થાય છે ત્યારે તેનું મન ડગ મક્કારના વિવેકવાલું અને હજ્વલ
 નિર્મલ પને છે તેમજ મહા મંગલમય સ્વાધ્યાય ધ્યાનનો ઘોષ ધન્યો
 રહે છે. ભૌતિકમાં પણ વિરાહ તપસે ઘરમાં ઠંચા તોરણ વાંધવામાં
 આવે છે, ઘરને ધોતવામાં આવે છે અને ત્રિવિધ ચારિત્ર તથા મંગલ
 ગીત ગાવામાં આવે છે, તેમ જાદિ ચારિત્ર ભક્ષીને ચરનાર પૂર્ણાનંદીને
 મર્મ પરમાર્થથી ઘર્ષુ છે. સમ્પન્ન જ્ઞાન અને ચારિત્રના મેળાપથી સર્વજ
 આવી પટના થાય છે અને યશ્ચે. સ્વાર્થ શું આશ્ચર્ય છે ? અવિનુ કંડૂજ નહિ.

માવસ્તોમપવિત્રગોમયસ્મૈ લિંગૈવ મૂઃ સર્વતઃ ॥
 સંમિક્તા મમનોદકૈરથપયિ ન્યસ્તા વિવેક મુજઃ ॥
 અધ્યાત્મામૃતપૂર્ણકામકલ્પશાસ્ત્રકેન્દ્ર શાસ્ત્રે પુરઃ ॥
 પૂર્ણાન્દધને પુરં પ્રવિશતિ સ્વીયંકૃતં મંગલમ્ ॥ ૧૬ ॥

૧૬. પૂર્ણાન્દધન પાંતે અપમાદ નગરમાં પ્રવેશ કર્યે છે, પ-
 વિત્ર ભાવનાઓ રૂપી ગોમયથી ભૂમિ લિંગેથી છે, ચોતરફ સમનારૂપી
 જલનો છેટકાવ કરેલો છે, માર્ગમાં વિવેકરૂપી પુષ્પની માલાઓ
 પાથરેલી છે, અને અધ્યાત્મરૂપી અમૃતથી ભરેલો મંગલ કલ્પ આ
 શાસ્ત્રદ્વારાજ આગલ કરેલો છે. એમ વિવિધ ઉપચારથી નિજ ભાવ
 મંગલ કર્યું છે.

ગચ્છે શ્રી વિજયાદિદેવ સુગુપ્તઃ સ્વચ્છે ગુણાનાં ગણૈઃ ॥
 પ્રૌઢિ પ્રૌઢિમ ધામ્નિ જીતવિજયપ્રાજ્ઞાઃપરામેયરુઃ ॥
 તત્સાતીર્થ્યમૃતાં નયાદિ વિજય પ્રાજ્ઞોત્તમાનાં શિશોઃ ॥
 શ્રીમન્ ન્યાય વિશારદસ્ય કૃતિનામેપાકૃતિઃ પ્રીતયે ॥૧૭॥

૧૭. જ્ઞાનદર્શન અને ચારિત્રાદિક ગુણોના સમૂહથી નિર્મલ અને ઉચ્ચતિના સ્થાનરૂપ શ્રી વિજયપદેવ મુરિના મચ્છમાં માફ શ્રી નિતવિજયમૌ શ્રેષ્ઠ ઉચ્ચતિને પામ્યા. તેમના ગુરુમાઈ શ્રી નયવિજયર્જી પંદિતમાં શ્રેષ્ઠ થયા. તેમના શિષ્ય શ્રીમન્ ન્યાય વિજ્ઞાસદ્ વિઘ્નના ધરનાર શ્રી યજ્ઞોવિજયર્જીની આ રચના પંદિત શ્લોકોની મીતિને અર્થે યાઓ ! વિવિધ ગુણ વિજ્ઞાલ એવા તપમચ્છમાં ધયેન્દ્ર પંદિત શ્રી નયવિજયર્જીના શિષ્ય શ્રી યજ્ઞોવિજયર્જીએ આ જ્ઞાનસાર ગુપ્તની રચના કરી છે. આ મંથમાં જ્ઞાન્ત રસનીમ મધાનના હોવાથી તે રસજ પંદિતોને અમીષ્ટજ થશે. કેમકે સર્વે રસમાં મધાનરસ જ્ઞાન્તરસજ છે અને તે રસની મિદ્ધિધીમ આત્મા નિરુપાધિક દુસ્ત્ર પાથી શકે છે. આ અપૂર્વ અને અનિશ્ચય મંભીર મંથનુ સ્વરૂપ નિરુપણ કરતાં જૈ વંદ

પુણ્યાર્જન ધર્મ હોય તેથી અમને તથા શ્રોતા જનોને વધિમ જ્ઞાન્ત-

રસની પુષ્ટિ યાઓ ! તથામ્નુ. ! શૃભંમ્પાન્ સર્વે ભૂતાનામ્.

॥ શ્રી વલ્લ્યાણ મરનુ. ॥

વૈગમ્યમારને ઉપદેશ રહમ્ય.

(૧) જે પરાઈ નિંદા વિકૃત્યા કરવામાં મુંગો છે, પર્ગીતું મુગ જોવામાં આંધળો છે, અને પરાયું ધન દરવામાં પાંગળો છે, તેણે મહાપુરુષજ્ઞ જગમાં જગવંતો થઈને છે, પરનિંદા, પરણીમાં ગતિ અને પરદ્રવ્ય દરણ મહા નિંચ છે.

(૨) જે આક્રોશ મરેલાં વનનોથી દૂમાનો નથી અને સુગ્રાવનોથી સુગ્રી થઈ જતો નથી, જે દુર્ગન્ધથી દુર્ગંછા કરતો નથી, અને સુગંધોથી રાજી થઈ જતો નથી, જે યૌના સ્પર્શમાં ગતિ ધારતો નથી, અને મૃતશ્વાનથી મૃગ લાવતો નથી, એવો સમભાવી ઉદાસી યોગીશ્વરજ સર્વત્ર મુલ્લ સમાધિમાં રહે છે.

(૩) જેને શત્રુ અને મિત્ર વંને સમાન છે, જેને મોગની લાલસા તૂટી ગઈ છે, અને તપશ્ચર્યામાં જેને સ્વેદ થતો નથી, જેને પચ્ચર અને સુવર્ણ (રત્નાદિક) વંને સમાન છે, એવા શુદ્ધ હૃદયવાળા સમભાવી યોગીજનોજ સ્વરા યોગધારી છે.

(૪) કુરંગની જેવા ચંચલ નેત્રવાળી અને કાળા નાગની જેવા કુટિલ કેશને ધારવાવાળી કામિનીના રાગ પાશમાં જે નથી પડી જાતા તેજ સ્વરા શૂરવીર છે.

(૫) સ્ત્રીના મધ્યમાં કૃશતા, ખુકુટીમાં વક્રતા; કેશમાં કુટીલતા,

રોટમાં રજાના, શનિમાં મંદતા, જનભાગમાં ફટીનતા, અને વશુમાં સંવજના સ્પષ્ટ જોડને પક્ત કામાકુલ્ય મંદમતિ જનોન ચેરાગ્યને ભજના નથી. શુશિચેતી જનોને તો તે ચેરાગ્યની હૃદિ માટેજ થાયછે.

(૬) સીયો વપટ કરી ગદ્ગદ્ વાણીથી ઘોળે છે, તેને કામા-ધજનો મેગડાંતિ. તરીકે રંગે છે. વિવેકી દંતો તેથી ઢગાઈ જતા નથી.

(૭) ડડાં ગુપ્તી આદારની ઓઢુમ્મતા તર્જી નથી, સિદ્ધાંતના અર્થરસી મદાવરિનું સમ્યક્ સંચન કરું નથી, અને અધ્યાત્મ અમૃતનું શિધિવત્ પાન કરું નથી, ત્યાં ગુપ્તી વિષય ડગ્ગનું તોર જોડે તેડું ઘડનું નથી. વિષય તાપની છાંતિ માટે રસાન્નલ્યના ત્યાગ પૂર્વકઃ સિદ્ધાંતસાર પૂર્ણ તથા તત્ત્વાદૃતનું સમ્યક્ સંચન કરવુંજ જોડે.

(૮) ભગ્યચન વપમાં કામને જય કરનાર ધન્ય ધન્ય છે.

(૯) જેણે ગાળી જોડને કામિનીને તર્જી છે, અને સંયમધીને સેવી છે, એવા શુશિચેતી સાધુને શુશિત ધયેત્યો પણ કામ કંદ કરી શક્તો નથી.

(૧૦) વિપાને દેશનાંજ કામગ્ગરનો પરવજનાર્થી સંયમ-સખ સીણ થઈ જાય છે, પણ નરકગતિના વિપાક સાંભરતોજ તત્ત્વવિચાર મગટ થવાથી ગમે તેવી બ્હાલી વડુમા પણ વિરલ જેવી ભાસે છે.

(૧૧) જેણે ચાંવન વપમાં પવિત્ર વર્ષ પુરાને પારી મરાત્રતો

મંગીકાર કર્યા છે; તેના માગ્યશાળી મધ્યોપીજ આ વૃદ્ધી પાવન થયેલી છે.

(૧૨) કામદેવના વંધુમૂલ વસંતને પાર્મીને સરૂઠ યનરાત્રી ન વિવિધ વર્ણવાળી માંજરના મિપથી રોમાંચિત થયેલી લાગે છે, માં સિદ્ધાંતના સારનું સતન સેવન કરવાથી, જેમનું મન વિષય પાપથી લગારે તત્ત્વ ધનું નથી, એવા સંત મુસાધુ જનોનેજ ધન્ય છે.

(૧૩) સ્વાધ્યાયરૂપી ઉત્તમ મંગીન યુક્ત, સંતોષરૂપી શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રિયથી મંદિત, સમ્યક્ જ્ઞાન ત્રિલામરૂપી ઉત્તમ મંદપમાં રહી શુભ પાન શર્યાને સેવી, તત્ત્વાર્થ બોધરૂપી દીપકને પ્રગટી, અને સમતાપી શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીની સાથે રમણ કરી કેવલ નિર્વાણ મુક્તના અભિલાષી હાશયોજ રાત્રીને સમાધિમાં ગાળે છે.

(૧૪) શુદ્ધ ધ્યાનરૂપી મહા રમાયણમાં જેનું મન મગ્ન થયું; તેને કામિનીના કટાક્ષ વગેરે વિવિધ હાવભાવો શું કરનાર છે ?

(૧૫) સમ્યક્ જ્ઞાનરૂપી જેના ઝંડા મૂલ છે, સમક્ષિતરૂપી જેની તટ્યૂત શાલા છે, એવા ત્રી-ટક્ષને જેણે શ્રદ્ધાજઝથી સિંચ્યું છે તેને વશ્ય મોક્ષફલ આપે છે. સ્વર્ગાદિકના મુલ તો પુષ્પાદિકની પેરે સંગિત છે, તેતો સહજમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

(૧૬) ક્રોધાદિકે ઝગ્ર કપાયરૂપી ચાર ચરણવાળો, વ્યાપો-

હરુપી મુંદવાળો, રાગ દ્વેષરુપી તીક્ષ્ણ દીર્ઘ દાંતવાળો, અને દુર્વાર કામથી મદોન્મત્ત થયેલો, મહા મિથ્યાત્વરુપી દુષ્ટ ગમેને સમ્યક્ જ્ઞાન-અંકુશના પ્રભાવથી જેને ચત્ત કર્યો છે, તે મહાનુભાવેન પ્રણે લોકને સ્વચ્છ કર્યો છે એમ જાણવું.

(૧૭) યશ્વતીર્નિને માટે પોતાનું સર્વસ્વ આપીદે એવા, અને પોતાના સ્વામીને માટે માળ પળ આપીદે એવા, ઘટ્ટુ જનો મઠી આવશે, પણ જન્મુષિત્ર ડસર જેનું મન સમરસ (સરસું) થઈ છે એવા તો કોઈ વિરલાભ દેલાય છે.

(૧૮) જેનું હૃદય ટપાર્દિ છે, વચન સત્યભૂષિત છે, અને કાપા પરમાર્થ સાધનારી છે, એવા ચિત્તેશ્વરનાને કલ્પિતશબ્દ થું કરી શકવાનો છે ?

(૧૯) જે કદાપિ અસત્ય લોચનોજ નથી, જે રણસંપ્રામર્મા પાછી પાની કરતો નથી, અને યાચરોનો અનાદર કરતો નથી, તેના રન્નપુરુષથીજ આ પૃથ્વી રચવાની કહેવાય છે. કેમકે કહેવાય છે કે-‘વદૂરજા વયુંચરા.’

(૨૦) સર્વ આશાથી દુષ્ટને કાપવા કુશારા જેવો કાઢ, જો સર્વની પાછળ પડ્યો ન હોત તો વિવિધ પ્રકારના વિષય મુલ્યથી કોઈ કદાપિ ચિરંતઃ ધાતમ નહિ.

(૨૧) જગતની કલ્પિત માયામાં ફસાઈ જીવો મનનાગી. મારું મારું કર્યા કરે છે, પણ મૂઢતાથી સમીપવર્તી કોપેલા કૃતાંત-કાલને દેખી શકતા નથી. નહિં તો જગતની મિથ્યા મોહ માયામાં અંત્રાઈ જઈ મારું મારું કરીને તેઓ કેમ મરે ?

(૨૨) છતી સામ્રાટીનો સદુપયોગ કરવામાં વેદરકાર રહેનારને કાલ સમીપ આગે છેને મનમાં શ્વેદ થાય છે કે હાય ! મે સ્વાધીન-પણે કાંઈ પણ આત્મ સાધન ન કર્યું, હવે પરાધીન પડેલો છું, શું કરી જઈ ? પ્રાપ્ત્યર્થ જ સાધવાનપણે મન સામગ્રીને સકલ ફરી જા-ળનારને પાઠઝથી શ્વેદ કર્યો પડે એમ નથી.

(૨૩) પ્રથમ પ્રમાદવડે તપ જપ ધન પચવાળ નહિં કરનાર કાયર માનસ પાઠઝથી ધ્યેય માત્ર દેવને જ દોષ દેશે. સ્વરો દોષ તો પોતાનો જ છે કે પાંત છતી સામગ્રીને સચેલા ચેન્યો નહિં.

(૨૪) બાલ સીઘ્ર યોવન વયને પ્રાપ્ત કરતો અને જુવાન જરા અવસ્થાને પ્રાપ્ત થતો અને તેપણ કાલને વશ થયો છતો, દૃષ્ટ નદ્ર થયો દેશાય છે; ઈવાં મત્યસ કાંતુકવાલા બનાવ દેશ્યા યાદ ધીન્ના દંદનાલનું શું મયોગન છે ! આ સંસારન અનેક પાત્ર પુત્ર વિચિત્ર નાટકરુપ જ છે.

(૨૫) કર્મનું વિચિત્રપણું તો જાણે ' કે મોટા રાખામિતાન

પણ દુર્દેવ યોગે ખોલ માગતો દેસાય છે; અને વામર ખોલારી જેવો મોટું સામ્રાજ્ય દુલ્લ પામે છે. ૫ પૂર્વકૃત વર્ધનોજ મદિમા છે.

(૨૬) પરમ્બોક જર્તા પ્રાણીને પુત્રાદિક સંતતી તેમજ લક્ષ્મી વિગેરે વામે આવતાં નથી. વક્ત્ર પુણ્યને પાપન તેની સાથે જાય છે.

(૨૭) મોહના મદથી માનવી મનમાં ધારે છે કે, ધર્મ તો આગળ કરાશે પણ સિંકરાલ કાલ અચાનક આવીને તે લાપટાનો કોઢીયો કરી જાય છે. પવિત્ર ધર્મનું આરાધન કરવામાં પ્રમાદ સેવનાર સરે-સ્વર ઢગાડ જાય છે, માટેજ વધું છે કે 'કાસે કરવું હોય તે આજે કર અને આજે કરવું હોય તે અવ ઘડીએ કર.' કેમકે કાલને કાલનો ભય છે.

(૨૮) રાવળ જેવા રાજવી, હનુમાન જેવા વીર અને રામચંદ્ર જેવા ન્યાયીનો પણ કાલ કોઢીયો કરી ગયો તો યોજાનું તો કહે-નુંજ શું ! આધીન કાલ સર્વમત્સી કહેવાય છે; ૫ વાત સત્ય છે.

(૨૯) કૃત્ત વા સદાચરણ વિના માયાપય બંધનોથી બંધા-યેલા સંસારી જીવોની મુક્તિ-મોક્ષ શી રીતે થઈ શકે શકે શકે ?

(૩૦) આ મનુષ્ય જન્યરૂપી ચિંતામણી રચ પામીને, જે ગફ-લટ કરે છે. તે તેને શુભાર્થને પાછલથી પસ્તાવો કરે છે. કામ

ક્રોધ, ક્રુધોધ, મત્સર, કુબુદ્ધિ અને મોહ માયાવડે જીવો સ્વજન્મને નિષ્ક્રમ કરી નાંસે છે.

(૩૧) આ મનુષ્ય દેહાદિક શુભ સામગ્રીનો સદુપયોગ કર-
વાથી નિર્વાણ સુખ સ્વાધીન થઈ જકે તેમ છતાં, રાગાંધ વની જીવ
મોહમાયામાં મુંઝાઈ મૂઢની જેમ કોટી મૂલ્યવાળું રત્ન આવી કાંગળી
સ્વીકે છે.

(૩૨) મયંકર નર્તકાદિકનો મોટો ઢર ન હોત તો કોઈ કદાપિ
પાપનો ત્યાગ કરી શકત નહિ; અને સદ્ગુણનો માર્ગ સેવી શકત નહિ.

(૩૩) જેને નિર્વલ શીઠ પાઘળું નથી, શુભ પાપમાં દાન દીધું
નથી અને સદ્ગુણનું વચન સાંભળીને આદરું નથી, તેનો દુર્લભ મા-
નવ મર પ્રભેમે ગયો જાણવો.

(૩૪) સંયોગનું સુલ તળીરુ છે; દેહ વ્યાપિષ્ઠ છે અને મ-
યંકર કાઢ મનદાઢ આસનો જાય છે; તોયજ ચિત્ત પાપ કર્મથી વિ-
રક કેમ થતું નથી ? અથવા સંમારની માયાજ વિજ્ઞાન છે.

(૩૫) આ સંસાર ચક્રમાં જીવ અનંતજઃ જન્મ મરણના અસા-
દુઃખ સમાં છતાં હજી મેથી થત સદિગ્ન થતું નથી, અને પાપ ક્રિયા-
માં તો તે અરોનિત્ત ધનન રહે છે.

(૩૬) અહો અંતિના સાંઠની પેરે ચિત્ત સ્થેઝા મુજવ નિંચ માર્ગમાં ભમ્પા કરે છે; પણ પારિત્થ ધર્મની પુરાને અને મહાવ્રતના ભારને વહન કરતું નથી! આથીજ આત્માની સંસાર ચક્રમાં વદ્ય મરારે ત્વરાતી ધાપ છે.

(૩૭) પૂર્વે પુણ્યયોગે અનુકૂળ સામગ્રી મળ્યા છતાં પ્રમાદના વદ્યથી જીવ કંઈ પણ આત્મ સાધન કરો શકતો નથી, તેથીજ તેને સંસાર ચક્રમાં પુનઃ પુનઃ મમતું પડે છે.

(૩૮) જેણે સંસાર સંબંધી સર્વ દુઃખનાં મૂળ કારણ ભૂત ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભરૂપી ધારે કપાયોને દહાવવા મયત્ન કર્યો નથી, તે વાપઢાવ દાષમાં આવેલું મનુષ્ય જન્મરૂપી કલ્પદ્રુતનું અમૃત ફલ ચાલુનું નથી.

(૩૯) શાન્ત્યરૂપ ક્રોડા માત્રમાં, ચોરનરૂપ વિપવભોગમાં અને દુદ્ધ અવસ્થા ત્રિવિધ વ્યાધિના દુઃખમાં દારી જનારને છુટ્ટનના અભાવે પરલોકમાં કંઈ પણ મુક્ત સાધન મળી શકતું નથી.

(૪૦) જે દ્રવ્યના લોભથી જીવ અનેક જાકરતં જોત્સવમાં ઉતરે છે, તે દ્રવ્યનું અસ્થિરપણું વિચારીને સંતોષ હૃદિ ધારવો ડચિન છે.

(૪૧) આ મન મર્ફટ મોદ મદિરાના મદથી મત્ત વન્યુ છતું; અનેક પ્રકારની કુચેશ કરવા તત્પર રહે છે, સદ્ સમાગમરૂપી અમૃત

સિંચન વિના મનનું ઢેકાણું પડ્યું મદા મુન્નેલ છે. સર્વોચ્ચી કેવલ
વાદને ત્યાં અભ્યાસે તે પાસર થાય છે.

(૪૨) નિર્મલ શીલગ્રંથધારી શ્રાવકને, પરદ્રીયી અને ઉત્તમ
ચારિત્રધારી સાધુજનને સર્વ સ્ત્રીયી નિરંતર ચેતના રહેવાની શ્રાવ
જરૂર છે. પ્રમાદથી ઘણા પતિન યડને પાગમાલ થઈ ગયા છે.

(૪૩) જો વિષયભોગમાં નિત્ય જતું મન રોકવામાં આવ્યું નહિ
તો; ભસ્મ ચોઢવાથી, ધૂમ્ર પાન કરવાથી, વસ્ત્ર ત્યાગથી, નૈમજ્ર અ-
નેક ધીજાં કષ્ટ સહન કરવાથી કે જપમાળા ફેરવવાથી થું વઢ-
વાતું હતું ?

(૪૪) અમૂળ જેવાં મધુર વચનથી સ્વલ પુરુષોને જે સન્માર્ગમાં
જોડવા ઇચ્છે છે; તે મધના વીંદુથી સ્વારા સમુદ્રને મીઠો કરવા વાંછે
છે, અને નિર્મલ જલથી કોયલાને સાફ કરવા માંગે છે, જે થનનું
કેવલ અશક્ય છે.

(૪૫) કુપતિને સર્વથા તિલાંજલી દેને, મુમતિનો સર્વદા
આદર કરનાર મહાપતિ દુર્ગતિને દર્લાંને સદ્ગતિનો ભાગી થઈ
શકે છે.

(૪૬) કમલના પત્ર ઉપર રહેલા જલવિંદુ સમાન જીવિતને,
ચંચલ લેહીને વિવિધ વિષય ભોગથી વિરમીને, મોક્ષાર્થી જીવે દાન

શીઝ તપ અને ભાવના રૂઠી પવિત્ર ધર્મનું સેવન કરવુંજ યચિત છે.

(૪૭) સર્વ સંયોગિક ભાવોને તણ વિનાશી સમજીને, ગુરુ કૃપાથી શીઘ્ર સ્થિતિ સાધી લેવા લનનો થપ કરવો વિવેકીને યચિત છે.

(૪૮) જેમણે દુર્મનની સંગતિ કરી તેણે ધર્મ માપનની આ અપૂર્વ તક લેઈ છે; પણ નિધપથી સમજવું. દુર્મન દ્વિગિદ સર્વની જેવાન ક્ષેરીલા હોવાથી સામાને પણ વિક્રિયા ઉપજાવે છે.

(૪૯) જો પરમાત્મામાં પૂર્ણ પ્રેમ જાગ્યો નહિ યાનો સંસ્કૃત ગુણાનુસાર જાગ્યો નહિ, તો વિવિધ જ્ઞાત પરિશય માપથી થું લઘુ.

(૫૦) મિથ્યાદંબરથી ઝીલ પરિણામે ભારે દુઃખી થાય છે. મિથ્યા દમામથી ઝીલ લેખું લેનવા જાય છે, જેમાં નિધે દાનિન પાપ છે. પણ દંબ નિધે દુર્ગતિનું મૂલ છે. માટે સર્વ પ્રકારે કપટદાસિ નમીને તરલ ભાવન ધારણ કરવો મોક્ષાર્થીને યુક્ત છે. દંબ યુક્ત સર્વ કપટ કરણી મિથ્યા થાય છે, નિર્મલ જ્ઞાન લેરાગ્ય યોગેજ દંબની દુલ યાટી લડાઈ યકાય છે.

(૫૧) હે હૃદય ! કલુષા સમાન થીજો કોઈ અલ્પરસ નથી પર-
ત્રોદ સમાન થીજું દાહાદલ ક્ષેર નથી, મદાપરણ સમાન થીજો ક-
ન્ધરસ નથી, ક્રોધ સમાન કોઈ દાહાનલ નથી, સંતોષ ઉપગમ

કોઈ પ્રિય મિત્ર નથી, અને લોભ સમાન ક્રોધ શત્રુ નથી. આમાંથી
યુક્તાયુક્ત વિચારીને તુમને રુચે તે આદર ! હિતકારી માર્ગન આદ-
રવો એ સાદ્વિવેક પામ્યાનું સાર છે.

(૫૨) હે ભાઈ જો તું નિર્વાણ મુલ્યને વાંછતો હોય તો પરમ
જ્ઞાન્તિરૂપી પ્રિયાનો આદર કર; કેમકે તેની શીલ શદ્ધા, ધ્યાન
વિવેક, કારુણ્ય ઔચિત્ય, સદ્વૌધ અને સદાચરણાદિક અનેક ગુણ
રત્નોથી અલંકૃત છે. જ્ઞાન્તિ-સમાનું સમ્પન્ન સેવન કર્યા વિના
કોઈ કદાપિ મોક્ષપદ પામી શકેજ નહિ.

(૫૩) જે રાગદ્વેષ અને મોહાદિક દુષ્ટ દોષોથી સર્વથા મુક્ત
થઈ, પરમાત્મપદને પ્રાપ્ત થયા છે, અને જેમનું વચન સર્વ વિરોધરહિત
છે, જે જગત્ ત્રયના નિષ્કારણ બંધુ છે; એવા પરમ કારુણિક સર્વજ્ઞ
પુરુષને શરણ કરવા યોગ્ય છે. એવા પ્રાપ્ત પુરુષના વચન અનુસારે
વદનારા સત્પુરુષો પણ મોક્ષાર્થી સઙ્ગનોએ સાવધાનપણે સેવન કરવા
યોગ્યજ છે.

(૫૪) જ્યાં મુખી મુકુતવડે કરેલો પૂણ્યનો સંચય પહોંચે છે,
ત્યાં મુખીને સર્વ પ્રકારની અનુકૂળ મુલ્ય સામગ્રી મળી આવે છે,
એમ સમર્પીને શુભ ધર્મકરણી કરવા મન સદોદિત રહે તેમ પ્રમાદ-
રહિત વર્તવું.

(૫૫) જ્યાં મુખી દુષ્કૃત કરેલો પાપ સંચય પહોંચે છે ત્યાંમુખીને

સર્વ પ્રકારની પ્રતિબુદ્ધતાવાળાં કારણ મળી આવે છે, એમ સમજીને પૂર્વ પાપનો શય કરવા હૃદિત દુઃસ્વને સમભાવે સહન કરવા પૂર્વક નવાં પાપ કર્મથી સદા નિવર્તીને શુભ કર્મકરણી કરવા સદા સાવધાન રહેવું યુક્ત છે.

(૫૬) જેમણે આ અમૂલ્ય મનુષ્ય જન્મ પામીને પ્રમાદને પરવશ થઈ ધર્મ આરાધ્યો નહિ, તેમજ છતે ધને કૃપણતાથી તેનો સદુપયોગ કર્યો નહિ, એવા વિવેક વિરહને યોગની પ્રાપ્તિ દૂરન છે.

(૫૭) આકાશ મધ્યે પગ કદાચ પર્વતશિલા મંત્રતંત્રના યોગે લાંબો કાલ લટકી રહે, દૈવ અનુકૂળ હોય તો બે હાથના બલે કદાચ સમુદ્ર પગ તરાય અને ધોળે દહાડે પગ કદાચ મહા યોગથી આકાશમાં રકુટ રાત્રિ તારાઓ દેસાય પરંતુ હિંસાથી કોઈનું કદાપિ કંઈ પણ કન્યાણ સંભવતુંજ નથી.

(૫૮) જેમ જ્યોતિષ્યક રાત્રી અને દિવસનું મંડન છે, તેમ અસ્વંદ શીલ સતીઓ અને યતિઓનું સરસ્વતું ભૂષણ છે.

(૫૯) ગાયત્રીદે વેશ્યા, શીલવદે કુલ વાલિકા, ન્યાયવદે દુઃશ્રીપતિ, અને સદાચારવદે યતિ મહાત્મા શોભે છે.

(૬૦) જ્યાં શુધીમાં શરીર વ્યાધિગ્રસ્ત થઈ ન જાય, જ્યાં શુધીમાં જરા અવસ્થાથી દેહ જર્જરિત થઈ ન જાય, અને જ્યાં શુધીમાં

ઇન્દ્રિયોનું વચ્ચે ન જાય, ત્યાં સુધીમાં સ્વસ્વશક્તિ અને યોગ્યતા મુજબ પવિત્ર ધર્મનું સેવન કરવું યુક્ત છે, સદ્ ઉદ્યમથી સફળ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે; અને પ્રમાદાચરણથી સફળ કાર્યને હાંનિ પહોંચે છે.

(૬૧) મદ (Intoxication) વિષય (evil propensities) કપાય (Wrath etc.) નિદ્રા (Lethargy) અને વિકાર-કપોલ કથારૂપ પાંચ પ્રકારના પ્રમાદ જીવોને દુરંત વ્યસનો પાડે છે.

(૬૨) જગન્નગુરુ મિનેશ્વર મમુના પવિત્ર વચનનું ઉલ્લંઘન કરીને સ્વચ્છંદ વર્તન ચલાવતું પણ પ્રમાદનું વ્યાપક લક્ષણ છે.

(૬૩) જ્યાં પ્રમાદના જોરથી ચૈદ પૂર્વધર સમાન સમર્થ પુરુષો પણ સત્ય ચારિત્ર ધર્મથી ચલાયમાન થઈ પતિત થઈ ગયા છે. તો ધીજા અચરજ અને ઓજા સામર્થ્યવાળાઓનું તો કહેવું જ શું ?

(૬૪) થોડું રૂઝ થોડું ત્રણ (ઘાંડું) થોડો અગ્નિ અને થોડા કપાયનો પણ કદાપિ વિશ્વાસ કરવો નહિ. કેમકે તે સર્વે થોડામાંથી વધીને મોટું મયંકર રૂપ ધારણ કરે છે.

(૬૫) જ્યાં સુધી ક્રોધાદિ ચારે કપાયોનો સર્વથા જ્ઞય થાય નહિ, થોડો પણ કપાય શ્રેષ્ઠ રહ્યો ત્યાં સુધી તેનો વિશ્વાસ કરવો નહિ. થોડા પણ અવશિષ્ટ રહેલા કપાયની ઉપેક્ષા કરવાથી કશું

મારે વિષય પરિણામ આંધે છે, માટે તેમનો સર્વપા.સય કરવા સતત મયત્ર કરવો યુક્ત છે.

(૬૬) જ્ઞાની પુરુષો ક્રોધાદિક ચારે કપાપને ચંદ્રાલ્લલોકટ્ટી તરીકે ઓળખાવે છે, અને તેનાથી સર્વપા અલગ રહેવા આગ્રહ કરે છે.

(૬૭) રાગ અને દ્વેષ એ બંને ક્રોધાદિક ચારે કપાપનું પરિણામ છે, અથવા તો રાગ અને દ્વેષથી ઉત્ત ક્રોધાદિ ચારે કપાપની ઉત્પત્તિ અને શુદ્ધિ થાય છે. એમ સમજાને રાગદ્વેષનોજ અંત કરવા ઉજમાલ્લ યત્ન યુક્ત છે. તે બંનેનો અંત થવે પૂર્વોક્ત ચારે કપાપનો સ્વયઃ અંત થઈ જાય છે.

(૬૮) રાગદ્વેષ એ બંને મોહધર્મી પ્રમથે છે, તેથી તે બંને મોહનાજ પુત્ર તરીકે ઓળખાય છે, ગગને કેતરી સિંહ જેવો જટલાન વાળો છે. અને દ્વેષને મદોન્મત્ત દાથી જેવો મસ્ત માન્યો છે. તેથી તેમનો જય કરવા જ્ઞાની પુરુષો મોહા સામર્થ્યની જરૂર મોરે છે.

(૬૯) રાગ અને દ્વેષ કેવલ મોહનાજ વિકારમૂળ હોવાથી, જ્ઞાની પુરુષો મોહનેજ મારવાનું નિજ્ઞાન નાકે છે. મોહ મારે જ્યેષ્ઠ અપ્રેસાર છે.

(૭૦) મોહનો ક્ષય થયે છે તે શેષ સર્વ પરિવાર પણ સ્વતઃ ક્ષય થાય છે. પણ તેની મવલતા વહે સર્વ શેષ પરિવારનું પણ પ્રાવૃત્ત વધનું જાય છે, દુનીયામાં વલ્લવાનમાં વલ્લવાન જનુ મોહન છે.

(૭૧) કામ, ક્રોધ, મદ મત્સરાદિક સર્વ મોહનાજ પરિવાર છે, પણ સમજીને મોહ ક્ષયાર્થે તે સર્વથી ચેતના રહેવાની સાસ જરૂર છે.

(૭૨) હું અને માહરું એવા ગુપ્ત મંથથી મોહે જગતને આંધળું કરી નાંચ્યું છે. અર્થાન્ મમતાથીજ મોહની વૃદ્ધિ થતી જાય છે.

(૭૩) નહિં હું અને નહિ મારું એ મોહનેજ મારવાનો ગુપ્ત મંથ છે. અર્થાન્ નિર્મલતાજ મોહને મારવાનું મવલ સાધન છે.

(૭૪) આત્માનુ શુદ્ધ સ્વરૂપ સમજવાથી તેમજ પરભાયને વગર પાંડાનરથી મોહનુ મોર પાતળું પડે છે.

(૭૫) શ્વાદિક રત્રાંની ને! નિર્મલ આત્માનું સ્વરૂપ છે, છતાં કર્મકલ્પકથી તે મટીનતાને પામેલું હોવાથી, ઝીર તેમાં દુઃખાથી મુંઝાય છે.

(૭૬) કર્મકલ્પક દૂર થયે છે ને! ને તે! નિર્મલ આત્મ સ્વરૂપ પ્રગટે છે, ત્યારે આત્માને તેનો ગાઝાન્ અનુભવ થાય છે.

(૭૭) કર્મકલંકને દૂર કરવા માટે સર્વજ્ઞ પ્રભુએ સમ્પન્ન જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપો શ્રેષ્ઠ સાધન વતાવેલું છે.

(૭૮) એક સાધનથી પૂર્વે અનેક મહાનુયોએ આત્મ શુદ્ધિ કરી છે, વર્તમાન કાળે સાક્ષાત કરે છે; અને આગામી કાળે કરશે એમ સમર્થોને ઉક્ત સાધનમાં દૃઢતાર ઉપયોગ કરવો યુક્ત છે.

(૭૯) જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, ચીર્ષ્ય અને ઉપયોગ એક આત્માનું અપ્રત્ય લક્ષણ છે, એથી ભિન્ન વિપરીત લક્ષણ અજીવ જન્મનું છે.

(૮૦) સ્વ લક્ષણાંકિત સદ્ગુણોમાં રમણ કરવું તે સ્વભાવ રમણ કહેવાય છે, અને તેથી વિપરીત દોષોમાં વિભાવ પ્રવૃત્તિ કહેવાય છે. મોક્ષાર્થીએ વિભાવ પ્રવૃત્તિને તજી સ્વભાવ રમણન કરવું યુક્ત છે, એમ કરવાથી આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે.

(૮૧) સમ્પન્ન જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રરૂપી રત્નત્રયીનું સંતેવન કરવાથી જેમને અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંત-ચીર્ષ્યરૂપી અનંત ચતુષ્ટયી પ્રાપ્ત થયેલ છે; એવા પરમાત્મવદ પ્રાપ્ત મહાપુરુષોએ મોક્ષાર્થીઓ એ ધ્યાવા યોગ્ય છે.

(૮૨) એવા પરમાત્માનું ધ્યાન કરવાથી મન સ્થિર થાય છે, ઇન્દ્રિયો અને કષાયનો જય થાય છે, અને જ્ઞાન રસની પુષ્ટિથી આ-

ત્મા પોતેજ પરમાત્મપદનો અધિકારી થાય છે, ઘનંધાતિં કર્મનો હય
યતાંજ પોતે પરમાત્મ રૂપ થાય છે, માટે મોક્ષાર્થી જનોણ એવાજ પર-
માત્મ પ્રમુતું ધ્યાન કરવું કે જેથી અંતે પોતે પણ તદ્રૂપજ થાય.

(૮૩) એવા પરમાત્મપદ માત્ર પુરુષો પણ અવશિષ્ટ અથાતિ
કર્મ હય યતાં સુધી તો શરીરધારીજ હોય છે પણ સંપૂર્ણ કર્મથી
મુક્ત થયે છતે તેઓ શરીરમુક્ત-અશરીરી પૂર્ણ સિદ્ધ અવસ્થાને માત્ર
થાય છે અને એકજ સમયમાં સર્વથા સર્વ બંધન મુક્ત છતાં જોરૂના
અગ્ર ભાગે જડ સ્થિતિને ભજે છે.

(૮૪) ત્યાં તેઓ અનંત જ્ઞાનાદિક સ્વરૂપ સ્વભાવમાં સ્થિત
છતાં પરમાનંદમાં મગ્ન રહે છે જન્મ મરણાદિક સર્વ બંધનથી સર્વથા
મુક્તજ રહે છે એવા સિદ્ધ પરમાત્મા પણ અનંત છે.

(૮૫) એવા સિદ્ધ ભગવાનના સદ્ગુણોનું અનુકરણ કરીને જે
તેમનું અભેદપણે ધ્યાન કરે છે તે સ્ફીતાશયો પણ તેરીજ સ્થિતિને
પ્રેતે મજે છે.

(૮૬) એવા ભાવી સિદ્ધ પુરુષો પણ અનંત છે.

(૮૭) ઉત્તમ પ્રકારના આચાર વિચારમાં કુચલ્યમે પોતે પ્રત-
નતા છતાં અન્ય મોક્ષાર્થી વર્ગને પ્રતીતિનારા આચાર્ય મહારાજા,
પવિત્ર ંગ ઉપાંગદય આગમ મિદ્ધાંતને સંપૂર્ણ જાણીને અન્ય વિનીત

વર્ગને પરમાર્થ દાવે પઠાવનારા ડપાધ્યાય મહારાજા, તથા પવિત્ર રતમયીના પાલન પૂર્વકે અન્ય આત્માર્થી જનોને સ્વાસ્થ્ય આલંબન આપનારા મુનિરાજ મહારાજા સર્વોચ્ચ લોકોચ્છર માર્ગના સેવનથી પૂર્વોક્ત પરમાત્મ પદના પૂર્ણ અધિકારી હોવાથી અનુક્રમે પરમાત્મપદ પામીને મંદૂર્ણ સિદ્ધરૂપ થાય છે.

(૮૮) જેઓ સંસારીક સુખ સંયોગોની અનિત્યતા વિચારીને સંસારના સર્વ સંબંધથી વિરક્ત થઈ વ્રદાસીન ભાવ ધારણ કરી પરમાત્મ પંથને અનુસરવા કટિબદ્ધ થઈ સ્વભાવમાં સ્થિત થઈ સિદ્ધ પરમાત્માને અભેદ ભાવે ધ્યાવે છે તેઓ સર્વ દુઃસ્વયંચરને છેદીને નિથે સિદ્ધ દશાને પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮૯) જ્યાં મહાપુરુષોનો સમાગમ મોક્ષાર્થી જીવોને પરમ આર્થીર્થાર્થ છે એમ સમજીને સર્વ પ્રમાદ તત્ત્વો સત્સમાગમનો વનતો લાભ લેવા શૂન્ય નહિ, જ્યાં સત્સમાગમથી તથા ધારમાં અપૂર્વ લાભ સંપાદન થાય છે.

(૯૦) જેમનું મન સત્સમાગમ વડે જ્ઞાન વૈરાગ્યમાં તરબોલ રહે છે તેમનું સુખ તેઓજ જાણે છે. મિયાના આલિંગનથી કે ચંદનના રસથી સેવી શીતલતા વળતી નથી એવી શીતલતા વૈરાગ્ય રસની નેહીયોથી પ્રમથે છે. જેમ વૈરાગ્ય રસની હૃદિ થાય તેમ પ્રયત્ન કરવો જરૂરનો છે.

(૯.૧) વૈરાગ્ય રસથી અનાદિ કાલનો રાગાદિકનો તાપ ઉપ-
શમે છે, તૃષ્ણા શાંત થાય છે, અને મમત્ત્વભાવ દૂર થાય છે, યાવત્
મોહનું જોર નરમ પડે છે અને ચારિત્રમાર્ગની પુષ્ટિ થાય છે.

(૯.૨) વૈરાગ્ય રસની અભિપ્રદિયી ઇવો તો ઉત્તમ ઉદાસીન
દશા છાય જાય છે કે તેથી સર્વત્ર સમાનભાવ વર્તે છે. નિંદા-સ્તુ-
તિમાં તેમજ શત્રુ-મિત્રમાં સમપણું આવવાથી હર્ષ શોક ધતા નથી.
અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ સર્વ સંયોગોમાં સમચિત્તપણું આવે છે તેથી
સ્વભાવની શુદ્ધિ વિશેષે થાય છે.

(૯.૩) વૈરાગ્યની ટદિયી સંમાર્ચાસ કારાણદ જેવો ખાસે છે
અને તેથી વિરક્ત થઈ પારમાર્થીક મુક્તિ માટે યત્ન કરવા મન
દોરાય છે.

(૯.૪) જ્ઞાન રસની પુષ્ટિ થતાં દ્રવ્ય અને ભાવ ફરણાની શુદ્ધિ
ગાય છે અને જ્ઞાન રસના મધુદ્રેણા વીતરાગ પ્રમુખના વચન ઉપર
પૂર્ણ પ્રતીતિ આવે છે જેથી મંમે તેરી કમોટીના વર્તેને પણ સાચ
માર્ગથી જાણાયમાન થવાનું નથી.

(૯.૫) પ્રથમ રસની પુષ્ટિ થવાથી અવરોધી જીવનું મનથી પણ
નિમિટ્ટ-પ્રવિત વિનયન કરવાનું નથી ખારી રીતે રિરેક પ્રતીતી
મોક્ષ મેળવનો મત્તવન પાયો નંગાય છે અને મહત્ત ધર્મદારની મોક્ષ
માયદજ પાય છે.

(૧૬) ચિરકાઝના ઝાંઝા અભ્યાસથી જ્ઞાનચારિતા યોગે અ-
દિસાદિક મરાવતોની દૃઢતા અને સિદ્ધિ થાય છે જેથી સમીપ-
વર્તી દિસકુ જીવો પણ પોતાનો ઝૂર સ્વમાવ તનો દરને જ્ઞાન ભા-
વને ભજે છે અને સાનિત્યપગાથી દેવ દાનવાદિક પણ મેવામાં
દામર રહે છે. આવો અપૂર્વ મદિયા જ્ઞાન-ચૈરાગ્ય રસમોજ છે એમ
મર્વ મોક્ષાર્થી જનોને વિજેષે મનીત થાય છે તેથી તેમાં તેઓ અધિક
મપત કરે છે.

(૧૭) જેમને મન, વચન અને કાયામાં સંપૂર્ણ સ્થિરતા થાજ
યદ છે એવા યોગીશ્વરો માયમાં કે અરગ્યમાં દિશ્વે કે રાત્રીમાં સ-
રસી રીતે રા સ્વમાવમાં સ્થિત રહે છે. કદાપિ સંવય માર્ગમાં
અરાને મતતાન નર્થા. ગુરુર્ણની પેરે વિપમ સંપોર્ગોમાં, ચદધાને છે,
વર્ને છે.

(૧૮) જેઓ કાકા અન્યનેમ શિશ્વામણ દેવામાં ધૂરા છે તેઓ
સ્વરી રીતે ધુમ્પની મગનામાંન નથી. પણ જેઓ પોતાનેમ ઉત્તમ શિ-
શ્વામણો આપીને પારિત માર્ગમાં સ્થિર કરે છે તેઓમ સ્વસ્વર સન્
ધુમ્પોની મગનામાં મગદા યોગ્ય છે.

(૧૯) કાંચનને જેમ જેમ અગ્નિમાં તપાવવામાં આવે છે તેમ
તેમ તેનો શાન થપતોમ જાય છે. છેલ્લીના માર્ગને જેમ જેમ ઉદ્-
વામાં કે પીઠરામાં આવે છે તેમ તેમ તે સરસ વિદિ રસ સમર્પે છે.

તેમજ ચંદનને જેમ જેમ ઘસવામાં કે કાપવામાં આવે છે તેમ તેમ તે તેના ઘસનાર કે કાપનારને ઉત્તમ પ્રકારની સુગંધ યા સુશ્રવો આપે છે. તેવીજ રીતે સત્પુરુષોને પ્રાણાંત કષ્ટ પડ્યે છતે પણ કદાપિ મનુષ્યનો વિકાર થતોજ નથી. તે તો તેવે વસ્તે ઝલટી અધિક ઝગલી થઈ આત્મ લાભ મળી થાય છ આવાજ પુરુષો જગતમાં સ્વરા પુરુષની ગણનામાં ગણાવા યોગ્ય છે.

(૧૦૦) યોગી પુરુષોને વૈરાગ્ય-પ્રુષ્ઠિથી જે અંતરંગ મુલ્ય થાય છે તેવું મુલ્ય ઇંદ્રાદિકને સ્વપ્નમાં પણ સંભવતું નથી. કેમકે ઇંદ્રાદિકનું મુલ્ય વિપયજન્ય હોવાથી કેવલ બહિરંગ-વાદ્ય-કલ્પિતજ છે.

(૧૦૧) મધ્ય-ઉદરની દુર્બલતાથી કુશોદરી-સ્ત્રી શોભે છે, તપોનુષ્ઠાનચઢે થયેલી શરીરની દુર્બલતાથી યતિ-મુનિ શોભે છે, અને મુખની કુશલતાથી ઘોરો શોભે છે, પણ તેઓ કંઈ આશ્ચર્યથી શોભતાં નથી. સર્વ કોઈ સ્વ સ્વ લક્ષણ લક્ષિત છતાંજ શોભે છે.

(૧૦૨) જે સ્ત્રીનાં પ્રેમાલ્લ વચન સાંભળીને ચંચલ-ચિત્ત થતો નથી તેમજ સ્ત્રીના નેત્ર કટાક્ષથી પણ લગારે સંતોષ પામતો નથી તેજ યોગીશ્વર રાગદ્રેષ વિવર્જિત હોવાથી જગતમાં જયવંતો ધર્મે છે.

(૧૦૩) અનેક દોષથી મરેલી કામની કુપિત થયે છે પણ કામાતુર જીવ તેનીનો આદર કરતો જાય છે. એવી કામાંધતાને ધિકાર પડે.

(૧૦૯) જેમ ઈંધનથી અગ્નિ શાંત થતો નથી, પરંતુ તે વૃદ્ધિ પામે છે તેમ વિષય મોહથી ઈન્દ્રિયો તૃપ્ત થતી નથી પરંતુ તેથી તૃપ્તિ વચ્ચી જાય છે. અને જેમ જેમ વિગ્રેએ વિષય સેવન કરવા જીવ ભલભાવ છે તેમ તેમ અગ્નિમાં આહુતિની પેરે કામાગ્નિની વૃદ્ધિ થવા કરે છે.

(૧૧૦) અનુભવ જ્ઞાનીયોદ્ધ યુક્તજ કણું છે કે જ્ઞાન-વૈરાગ્યન પરમપિત્ર છે, કામ મોહન પરમશત્રુ છે, અહિંસાન પરમ ધર્મ છે અને નિર્નાશીન પરમ જરા છે (કેમકે મગ વિષયચર્ચપટ્ટીનો શીઘ્ર પરામલ કરે છે.)

(૧૧૧) યાદી યુક્તજ કણું છે કે તૃપ્તિ સમાન કોઈ વ્યાપ્તિ નથી અને મંત્રોત્ત સત્તાન કોઈ સુખ નથી.

(૧૧૨) ગરિત જ્ઞાનામૃત તા વૈરાગ્યપરમથી આત્માને પોષણથી તૃપ્તિનો અંત આંરે છે અને મંત્રોત્ત ગુણની યાદિ અને વૃદ્ધિ થાય છે.

(૧૧૩) મંત્રોત્ત મર્તિ સુખનું માધન રોગથી મોહાથી જનોદ્ધ તે અવસ્થા સેવન કરવા યોગ્ય છે. અને શ્લેષ મર્તિ દુઃખનું મૂલ રોગથી અવસ્થા સેવન યોગ્ય છે. શ્લેષ-વૃદ્ધિ મત્તરથી મંત્રોત્ત ગુણ થાય છે.

(૧૧૪) શ્લેષાર્થ જાણે કથાન, મંત્રોત્તરથી મત્તરજ્ઞાની પદા વૃદ્ધિનું મૂલ છે. મંત્રોત્તરનો અંત કથાન રજ્જુના મોહાથી કથાન-

નોજ અંત કરવો યુક્ત છે. કપાયનો અંત થયે છતાં મરનો અંત થયોજ નમજવો.

(૧૧૫) ઉપશમ આવથી ક્રોધને ટાલવો, વિનયમાવથી માનને ટાલવો, સરલભાવથી માયા-રૂપટનો નાશ કરવો અને સંતોષથી સ્થોમનો નાશ કરવો. કપાયને ટાલવાનો એજ ઉપાય જાનીયોપ જનાઓ છે.

(૧૧૬) રાગ અને દ્વેષથી રૂઝવારે કપાયને પુષ્ટિ મળે છે માટે પીતરામ મધુષ સર્વ કર્મનો જટ જેવા રાગ અને દ્વેષનેજ મૂટથી ટાલતા વારંવાર ઉપદેશ કર્યો છે. દ્વેષથી, ક્રોધ અને માનની તથા રાગથી માયા અને સ્થોમની શુદ્ધિ થાય છે. રાગ-દ્વેષનો ક્ષય થવાથી સર્વ કપાયનો સ્વતઃ ક્ષય થઈ જાય છે. માટે ધોષાથીજ રાગ-દ્વેષનો અવશ્ય ક્ષય કરવો યુક્ત છે.

(૧૧૭) વિષય ભોગનો આગ્રહથી રાગ-દ્વેષની ઉત્પત્તિ અને શુદ્ધિ થાય છે માટે ધોષાથીજ વિષય આગ્રહાને તમીને તાજ સંતોષ શુણ મેલવો યુક્ત છે.

(૧૧૮) વિવિધ વિષયની આગ્રહાવાતું મર્યાદા મનજ દુર્ગતિનું મૂળ છે માટે એવા મનનેજ મારવા મહાશયો ખાત દરને શરૂ છે.

(૧૧૯) મનને માર્યાથી શુદ્ધિનો સ્વરૂપ મળી જાય છે. શુદ્ધિનો

મરણથી વિપયલાલસાનો અંત આવવાથી રાગદ્વેષરૂપ કષાયનો પણ અંત આવે છે, રાગદ્વેષ રૂપ કષાયનો ક્ષય થવાથી ઘાતિ કર્મનો ક્ષય થાય છે અને અનંત જ્ઞાનાદિક સદ્ગુણ અનંત ચતુષ્ટયી પ્રગટ થાય છે. યાવત્ અવશિષ્ટ અઘાતિ કર્મનો પણ અંત થતાં જ અજ અવિનાશી મોક્ષ પદવી પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૨૦) મન અને ઇન્દ્રિયોને વશ કરીને વિપયલાલસા તજવાથી આવો અનુપમ લાભ થતો જાણીને કોણ હતમાગ્ય કામભોગની વાંછા કરીને આવા શ્રેષ્ઠ લાભ થકી ચૂકશે ? મુમુક્ષુ જનોને તો વિપયવાંછા હાલાહલ ક્ષેર જેવી છે.

(૧૨૧) વિપયલાલસા હાલાહલ ક્ષેરથી પણ આકરી છે કેમકે ક્ષેરતો સ્વાધા વાદજ જીવનું જોશ્વમ કરે છે અને વિપયનું ચિંતનન કરવા માત્રથી ચારિત્ર-પ્રાણનું જોશ્વમ થાય છે. અથવા વિપ સ્વાર્થુ છતું એકજ વ્યવત મારે છે પણ વિપયવાંછા તો જીવને મનોભવ મન-ટકાવે છે.

(૧૨૨) વિપયમુક્તને વૈરાગ્ય યોગે તજીને કરી વાંછનાર વપ-ન-મણી શ્વાનની ઉપમાને લાયક છે.

(૧૨૩) યોગમાર્ગથી પતિત થતા મુમુક્ષુને યોગ્ય આલંબન આપીને પાછો માર્ગમાં સ્થાપવામાં અનર્ગલ લાભ રહેલો છે.

(૧૨૪) જેમ રાજીપતિયે રથનેભિને તથા નાગિલાઈ ભવદેવ-

પુનિને તથા ફોજાણ સિંદ ગુફાવાસી સાધુને પ્રતિજ્ઞા આપીને સંયમ માર્ગમાં પુનઃ સ્થાપ્યા તેમ નિઃસ્વાર્થ શુદ્ધિથી મોક્ષાર્થી જીવને અવગર ઉચિત આનંદન આપનાર મોટો નામ હાંસન કરી શકે છે.

(૧૨૫) મોક્ષાર્થી જનોણ હમેશાં ચઢતાના દાલલા લેવા યોગ્ય છે પણ પડતાના દાલલા લેવા યોગ્ય નથી. ચઢતાના દાલલાથી આત્મામાં શૂરાતન આવે છે, અને પડતાના દાલલાથી કાયરતા આવે છે.

(૧૨૬) પદ્માય તો પુરુષ હોય કે સ્ત્રી હોય પણ સ્ત્રી પુરુષાર્થ નેવવાથીજ તે સદ્ગતિ સાધી શકે છે. પુરુષ છતાં પુરુષાર્થહીન હોય તો તે પુંગવમાં નથી અને સ્ત્રી છતાં પુરુષાર્થયોગે પુંગવનામાં ગણવા યોગ્યજ છે. પૂર્વે અનેક ઉત્તમ સ્ત્રીઓએ પુરુષાર્થના પક્ષે પરમપદનો અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે. મોક્ષાર્થી જનોણ પણ ચઢતાના દાલલા લેવા યોગ્ય છે. તેથી સ્વપુરુષાર્થ જાગૃત થાય છે.

(૧૨૭) કેવલ પુરુષજ પરમપદનો અધિકારી છે, સ્ત્રીને તેનો અધિકાર નથી એમ યોલનારા પક્ષપાતી યા મિધ્યાભાષી છે સ્ત્રી વાન તો જ છે કે જે સ્ત્રી પુરુષાર્થ સેવે છે તે પદ્માય તો પુરુષ હોય ચાતો સ્ત્રી હોય પણ અવશ્ય પરમપદનો અધિકારી હોવાથી પરમ-પદ મોક્ષમુલને સાધી શકે છે. પુરુષની પેરે અનેક સ્ત્રીઓ પૂર્વે પરમપદ સાધેલું છે.

(૧૨૮) સમ્યગ્ જ્ઞાનદર્શન અને ચારિત્રનું વિધિવત્ પાલન કરવું તે સ્વરો પુરુષાર્થ છે. પુરુષાર્થહીન કાચર માણસો તેમ કરી શકતાં નથી.

(૧૨૯) અહિંસાદિક પાંચ મહાવ્રત તથા રાત્રીભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવારૂપી છતું વ્રત વિવેકબુદ્ધિથી સમર્જાને ગ્રહણ કરી સિંહની પેરે શૂરવીરપણે તે સર્વ વ્રતોનું યથાવિધિ પાલન કરવું તથા અન્ય યોગ્ય-અધિકારી સ્ત્રીપુરુષોને શુદ્ધ માર્ગ સમજાવી સન્માર્ગમાં સ્થાપી તેમને યથોચિત સહાય આપવી તે સ્વરો કલ્યાણનો માર્ગ છે.

(૧૩૦) સર્વ જીવોને આત્મ સમાન લેલીને કોદને કોઈ રીતે મનથી, વચનથી કે કાયાથી હણવો નહિં, હણાવવો નહિં કે હણનારને સંમત થવું નહિં એ પ્રથમ મહાવ્રતનું સ્વરૂપ છે. એમ સર્વત્ર સમજી લેવાનું છે.

(૧૩૧) ક્રોધાદિક કપાયથી, ભયથી કે હાસ્યથી જૂઠ ઘોલવું નહિં, જૂઠ ઘોલાવવું નહિં તેમજ જૂઠ ઘોલનારને સંમત થવું નહિં એ બીજું મહાવ્રત છે. પવિત્ર શાસ્ત્રના માર્ગને મૂકીને સ્વચ્છંદે ઘોલનાર મૃપાવાદીજ છે.

(૧૩૨) પવિત્ર શાસ્ત્રની આજ્ઞા વિરુદ્ધ કોઈપણ चीज સ્વામીની રજા વિના લેવી નહિં, લેવડાવવી નહિં, તેમજ લેનારને સંમત થવું

નહિ. સંયમના નિર્વાહ માટે જે કાંઈ અન્નન વસનાદિક જરૂર હોય તે પણ શાસ્ત્ર આજ્ઞા મુજબ સદ્ગુરુની સંમતિ સ્થાને અર્પણપણે ગવે-યણા કરતાં નિર્દોષ મળે તોજ ગ્રહણ કરવું એ શ્રીશું મહાવ્રત કર્યું છે.

(૧૧૩) દેવ, મનુષ્ય કે તિર્યંચ સર્વથી વિષયભોગ મન, યચન, કે કાયાથી સેવવા નહિ થીમાને સેવવાવવા નહિ અને સેવનારને સંમત થવું નહિ એ ચોથું મહાવ્રત જાણવું.

(૧૧૪) કાંઈ પણ અલ્પ મૂલ્યવાળી કે ઘટ્ટ મૂલ્યવાળી વસ્તુ ઉપર મુર્છા રાતરવી નહિ, સંયમને વાપકભૂત કોઈ પણ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવો નહિ, કરાવવો નહિ, તેમજ કરનારને સંમત થવું નહિ. એ પાંચમું મહાવ્રત છે.

(૧૧૫) અન્ન, પાણી, રાશ્મિ કે ગ્યાદિય રાશી રાખે (મૃગ અસ્ત્ર પછી અને મૃગ ઉદય પહેલાં) સર્વથા વાપરવા નહિ વપરાવવા નહિ તેમજ વાપરનારને સંમત થવું નહિ એ છઠું વ્રત છે.

(૧૧૬) પૂર્વોક્ત સર્વ મહાવ્રતોનું યથાવિધ પાલન કરતાં જેમ રાગદ્વેષની શાની થાય તેમ સાવધાનપણે પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ માર્ગ સ્વી-કારી તેનો વ્યર્થ નિર્વાહ કરવો, અને અન્ય આત્માથી મનોને વ-યાગતિક યથાવકાશ સહાય કરવી તે સ્થળ મહારનો પુરસ્કાર છે.

(૧૧૭) મહાગુરુનું ઘરણ સહી તેમની પવિત્ર આજ્ઞાનુસારે વર્ત-નાર મહાજપોનો સતત પુરસ્કાર સપાળ થાય છે.

(૧૩૮) સદ્ગુરુની કૃપાથી માત્ર થયેલા સદ્વ્યોવવડે, સંયમ માર્ગમાં આવતા અપાયો સહેલાઈથી દૂર કરો શકાય છે.

(૧૩૯) મુમુક્ષુજનોએ ચંદ્રની પેરે શીતલ સ્વભાવી, સાયરની જેવા ગંધીર, ખારંડ પંક્ષીની જેવા પ્રમાદ રહીત, અને કમલની પેરે નિર્લેપ થયું જોઈએ. યાવન મેઠુ પર્વતની પેરે નિશ્ચલતા ધારીને સિંહની જેમ શૂર્વીર થઈને દ્વપમની પેરે નિર્મલ ધર્મની ધુમ મુનિજનોએ અવશ્ય ધારવી જોઈએ.

(૧૪૦) મુમુક્ષુજનોએ કંચન અને કામર્નાને દૂર્ધીજ તજવાં જોઈએ.

(૧૪૧) મુમુક્ષુજનોએ રાય અને રંકને સરમ્વા ભેલવા જોઈએ. તથા સમભાવથી તેમને ધર્મ ઉપદેશ આપવો જોઈએ.

(૧૪૨) મુમુક્ષુજનોએ નારીને નાગળી સમાન ભેગી તેળીનો મંગ મર્ચ્યા તજવો જોઈએ. નારીના સંગથી નિશ્ચે કલંક થઈ છે.

(૧૪૩) મુમુક્ષુજનોએ સમરસ ભાવમાં શીલનાં ધર્મનાં ગાય મ-યગાદન કર્યાં કરવું જોઈએ.

(૧૪૪) મુમુક્ષુજનોએ અધિકારીની દિનગિતા હૃદયમાં ધારીને મ્મ ગતિને મોત્યા વિના તેનું યત્રથી પાલન કરવું જોઈએ. કોઈ

રીને અધિકારીની દિતશિષ્ઠાનો અનાદર નમ કરવો જોઈએ.

(૧૪૫) સુમુધુ જનોઈ ધુપાદિકનો ઉદય થયે છે તે ગુર્વાદિકની સંપત્તી લઈને નિર્દોષ આહાર પાળીની ગંવપણા કરી તેવો નિર્દોષ આહાર પ્રમુલ્લ મળે તો તે અદીનપણે લઈને ગુર્વાદિકની સમીપે આવીને તેની આનોચના કરી ગુર્વાદિકની રજાથી અન્ય સુમુધુ જનની યથાયોગ્ય ભક્તિ કરીને લોભુપના રહિત લાવેલો આહાર સંપમના નિર્વાહ માટે વાપરતાં મનમાં સમભાવ રાસી તેને ચત્વાપ્યા કે વ-લોદપાચિના પવિત્ર યોજના માર્ગમાં પુનઃ કટિ વદ્ધ થઈને વિશેષે ઉચમ કરવો જોઈએ.

(૧૪૬) સુમુધુ જનોની શાસ્ત્ર આજ્ઞા મુમવ વર્તીને કરવામાં આવતી યાત્રુકરી મિશ્ઠાને જ્ઞાની પુરુષો 'સર્વ સંપન્ન કરી' કહે છે.

(૧૪૭) સુમુધુ જનોની શાસ્ત્ર આજ્ઞા વિરુદ્ધ વર્તીને કરવામાં આવતી મિશ્ઠાને જ્ઞાની પુરુષો 'ચલ્હરણી' કહીને ધોળાવે છે.

(૧૪૮) કેવલ અનાથ અન્નરણ એવા આંખડાં પાંગડાં વિગેરે દીનમનોની મિશ્ઠાને જ્ઞાની પુરુષો 'દત્તિ મિશ્ઠા' કહીને ધોળાવે છે.

(૧૪૯) સુમુધુ જનોઈ શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ માર્ગે વર્તતાં થતી 'ચલ-હરણી' મિશ્ઠાને સર્વથા તર્જીને શાસ્ત્ર વિરિત માર્ગે વર્તીને 'સર્વ સં-પત્તરી' મિશ્ઠાનોન સ્વપ કરવો યુક્ત છે.

(૧૫૦) મુમુક્ષુ જનોણ અકૃત, અકારિત અને અસંકલ્પિત આહાર ગવેષીને ગ્રહણ કરવો જોઈએ. પોતે નહિ કરેલો નહિ કરતાં તેમજ પોતાને માટે સ્વાસ સંકલ્પીને ગૃહસ્થાદિકે નહિ કરેલો કે રાવેલોજ આહાર મુમુક્ષુ જનોને કલ્પે છે. તેવો પણ આહાર ગવે કરતાં મળી શકે છે.

(૧૫૧) યતિ ધર્મ યાને મુમુક્ષુ માર્ગ અતિ દુષ્કર કથો છે કે તેમાં એવા નિર્દોષ આદ્યાર્થીજ સંપન્ન નિર્વાહ કરવાનો કથો છે.

(૧૫૨) ગૃહસ્થ જનો પોતાને માટે અથવા પોતાના કુટુંબ માટે અન્ન પાનાદિક નીવળાવતા હોય તેમાં એવો શુભ વિચાર કરે આપણે માટે કરવામાં આવતા આ અન્ન પાણીમાંથી કદાચ માંસ યોગે કોઈ મદાન્યાના પાત્રમાં થોડું પણ અપાશે સો મોટો ભાગ આરો શુભ વિચાર ગૃહસ્થ જનોને દિનકારીજ છે.

(૧૫૩) જરા ગૃહ વિના ગૃહ ગૃહસ્થોણ પોતાને માટે કે પોતાના કુટુંબને માટે નીવળાવેલા અન્ન પાણી વિગેરે મુમુક્ષુ મુનીને લેવામાં શાસ્ત્ર નથી.

(૧૫૪) નિર્દોષ આદ્યાર્થીજો વિનિષ્કૃત ને ચાતુર્યનાર મુનિ મોક્ષમર્ત્યો મૃદ્ધિ કરી શકે તે તેની કલ્પી રીતે રહેતાં સંપન્નની રીતે થતા થાય છે.

(૧૫૫) મુમુક્ષુજનોએ શબ્દ, રુપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ સંવંધી સર્વ વિષયભાસત્તિની સાવધયને દૂર રહેવું યુક્ત છે.

(૧૫૬) મુમુક્ષુજનોએ વિષય યાસનનેજ દઢાવવા યત્ન કરવો જોઈએ.

(૧૫૭) મુમુક્ષુજનોએ શ્વેતસ્થોનો પરિચય તર્જાને પ્રાપ્તચર્યની રૂઢ પુષ્ટિ થાય તેવ પવિત્ર જ્ઞાન ધ્યાયનો સતત અભ્યાસ કરવો જોઈએ.

(૧૫૮) મુમુક્ષુજનોએ શ્વી, પશુ, પંદગ ચિનાનું સંયમને અનુકૂલ સ્થાનજ રહેવાને પસંદ કરવું જોઈએ.

(૧૫૯) મુમુક્ષુજનોએ કામચિકાર પેદા થાય એવી કોઈ પણ ષેષ્ટા કરવી ન જોઈએ. શ્વી કથા, શ્વી શય્યા, શ્વીનાં અંગોપાંગતું ની-રીક્ષણ, શ્વી સર્માપે સ્થિતિ, પૂર્વે કરેલી કામચીકારનું સ્મરણ, મિત્રમ્હ ભોજન તથા પ્રમાણાતિરક્ત ભોજન, તથા શરીર વિભૂષાદિક સર્વે તનવાં જોઈએ.

(૧૬૦) મુમુક્ષુજનોએ પૂર્વે થયેલા મહા પુરુષોના પવિત્ર ચારિ-ત્રને જાળીને તેમનું યત્ન અનુકરણ કરવાને સદા સાવધાન ર-હેવું જોઈએ.

(૧૬૧) મુમુક્ષુજનોએ ગમે તેવા સંયોગોમાં સંયમથી ચલાવમાન થવું ન જોઈએ. દેવ, મનુષ્ય કે તિર્યંચે કરેલા સર્વ અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ પરીપહોને અદીનપણે આત્મ કલ્યાણાર્થે સહન કરવા જોઈએ.

(૧૬૨) મુમુક્ષુજનોએ માર્ગમાં ચાલતાં ધુંસરા પ્રમાણ શ્રુતિને આગલ જોતાં કોઈ પણ ન્હાના કે મોટા જીવને જોશ્વમ ન પડાવે તેમ કરુણા નજરથી તપાસીને ચાલવું જોઈએ.

(૧૬૩) મુમુક્ષુ જનોએ જરૂર પડતું બોલતા કોઈને અપ્રીતિ ન ઉપજે એવું હિત મિત મિષ્ટ અને સત્ય ધર્મને વાધક ન થાય તેવું માનવું જોઈએ.

(૧૬૪) મુમુક્ષુ જનોએ સંયમના નિર્વાહ માટે જરૂર પડે છે ૪૨ દોષ રહીત આદાર પાળી વિગેરે ગુર્વાદિકની સંમતિથી લાગીને વિધિવત્ વાપરવાં જોઈએ.

(૧૬૫) મુમુક્ષુ જનોએ કોઈપણ વસ્તુ લેતાં યા મૂકતાં કોઈ પણ જીવની વિરાધના થઈ ન જાય તેમ સંખાલીને તે વસ્તુ લેવી મૂકવી જોઈએ.

(૧૬૬) મુમુક્ષુ જનોએ લઘુનીતિ વડીનીતિ વિગેરે શરીરના સર્વ મલ્લનો ત્યાગ નિર્જીવ સ્થાનમાં ગઈને વિધિવત્ કરવો જોઈએ.

(१६७) सुमुमुक्षुजनोऽसुमुख्यपणे मनने गोपरीने धर्म ध्यानमां जोड
वुं जोइए. जेम बने तेम तेने विविध विवत्त्य जाळ्यी मुक्त रागगुं जोइए.

(१६८) सुमुमुक्षुजनोऽसुमुख्यपणे तथामकारना कारणावेना
मौनज धारण फरी रदेवुंज जोइए. जर जणानां सत्य निर्दापन
भाषण करवुं जोइए.

(१६९) सुमुमुक्षुजनोऽसुमुख्यपणे संयमार्थे जवा भाववाभी ज-
र न होय तो कायाने काचवानी पेरे गोपरी रागरी जोइए गिर
आसन करीने एविज ज्ञान ध्याननोज अभ्यास करवो जोइए.

(१७०) सुमुमुक्षुजनोऽसुमुख्यपणी, रेगवानी, उटवानी, गुपानी,
खावानी, पीवानी के बोळवानी जे जे क्रिया करवी पडे ते ते बांइ
जीवने इजा न भाष तेमज संभाळपीज करवी जोइए.

(१७१) सुमुमुक्षुजनोऽसुमुख्यपणे नदि धर्मा पणिदिनभोर्ती
धरुं जोइए.

(१७२) सुमुमुक्षुजनोऽसुमुख्यपणे संयम अनुष्ठानने समस्तद्वैत. मगद
रहित सोपाने अन्य सुमुमुक्षुजनोने यथार्थजि संयमदां गहरपधुन धई
जोइए. एक सण मास पण बन्ध्याणार्थाए मगद करवो न जोइए.

(१७३) प्रीय मनोहर अने वयार्थीन भोगने जे जाणी जोइने
तजे ते, तेम ररो रयार्थी करेबाय छे.

(૧૭૪) વચ્ચ, મંચ, માલ્ય અલંકાર તથા સ્ત્રી શર્યાદિક નહિ મલ્લયા માત્રર્થી ભોગવતો નથી. પણ મનથી તો નેચા વિષયમાં સાર મારીને મગ્ન રહે છે તે ત્યાગી કહેવાય નહીં.

(૧૭૫) જો જલ્મમા મચ્છનો પદ પંક્તિ માસૂમ પડે કે આકાશમાં પંચીની પદ પંક્તિ જણાય, તોજ સ્ત્રીના ગદન ચરિત્રની સમજ પડી શકે, તાત્પર્ય કે સ્ત્રીના ચરિત્રનો પાર પામવો અશક્ય છે.

(૧૭૬) પ્રિયાલાપથી કોઈની સાથ વાત કરતી કામની કદાચ વહે કોઈ અન્યને સ્નાનમાં સમજાવતી હોય તેમ વહી હૃદયથી તો કોઈ ચીજાનું ધ્યાન [ચિંતન] કરતી હોય, એવી સ્ત્રીની વંચલતાને ધિક્કાર પડો. સ્ત્રીઓ પ્રાયઃ કપટનીજ પેટી હોય છે.

(૧૭૭) જો મન વૈરાગ્યના રંગથી રંગાયલું ન હોય તો દાન, શીલ, અને તપ કેવલ કષ્ટરૂપજ થાય છે. વૈરાગ્ય યુક્ત કરેલી સર્વ ધર્મ કરણી કલ્યાણકારી થાય છે. માટે જેમ વને તેમ વૈરાગ્ય ભાવની વૃદ્ધિ કરવી યુક્ત છે. તે વિના અલુણા ધાન્યની પેરે ધર્મ કરણીમાં વ્હેજત આવતી નથી, વૈરાગ્ય યોગે તેમાં ભારે મીઠાસ આવે છે.

(૧૭૮) અભિનવ અધ્યાત્મિક શાસ્ત્રો વાંચવાથી સદૃજે વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ થાય છે.

(૧૭૯) મંત્રી, મુદિતા, કલ્પના અને મધ્યસ્થ એવી ચાર ભાવનાઓનું સંયમના કામીપ્ અવશ્ય સેવન કરવું જોઈએ.

(૧૮૦) જગતના સર્વ જંતુઓ આપણા વિગ છે, કોઈ પણ આપણા શત્રુ નથી, તે સર્વ છુટ્કી થાઓ, કોઈ દુઃસ્ત્રી ન થાઓ, સર્વ શુભના માર્ગે ચાલો એવી મતિને મેઘીમાલના કહે છે.

(૧૮૧) સદ્ગુણીના સદ્ગુણો જોઈને ચિત્તમાં રાત્રી પવું. જેમ ચંદ્રને દેસીને ચકોર રાત્રી યાય છે, મધરા મેઘનો ગર્જાવ સાંધ-લીને મોર રાત્રી થાય છે; તેમ ગુણીને દેસી મમુદિત થવું, અંતઃકર-ણમાં આનંદના ઉર્મીઓ ડોઢે તેનું નામ મુદિતા ભાવના કહેવાય છે.

(૧૮૨) કોઈ પણ દુઃસ્ત્રીને દેસી દપાદિ દીલધી શક્તિ અનુ-સારે તેને સહાય કરવી તેમજ ધર્મ કાર્યમાં સીદાતા સાધર્મી ભારને યોગ્ય આલેશન આપવું તેનું નામ કરુણા ભાવના કહેવાય છે.

(૧૮૩) જેને કોઈપણ મરુતે હિતોપદેશ અસર કરી શકે નહિ એવા અત્યંત કઠોર મનવાળા જીવ ઉપર પણ દ્રેષ નહિ કરતાં તેવા-થી દૂર રહેવું તેનું નામ મધ્યસ્થ ભાવના કહેવાય છે.

(૧૮૪) યીજી પણ અનિત્ય, અગરણ, સંસાર, એકત્વ, અન્ય-ત્વ, અયુચિત્વ, આશ્ચર્ય, સંસાર, નિર્ગત, ત્યોક સ્વભાવ, ધોષી દુર્લભ અને સ્વ તત્ત્વનું ચિત્તનશ્ચ દ્વાદશ અનુવેશા, -ભાવના કહી છે.

(૧૮૫) ભાવનાભવનાશિની અર્ધાન્ આવી ઉત્તમ ભાવનાથી ભવ સંતતિનો ક્ષય થઈ જાય છે. -અને જ્ઞાનરસની હૃદિધી ચિત્તનો

શાંતિ-પ્રસન્નતા થાય છે. માટે મોક્ષાર્થી જનોણ અવશ્ય ઉક્ત ભાવના-ઓનો અભ્યાસ કર્યા કરવો યુક્ત છે.

(૧૮૬) ગમે તેટલી કલ્હા પ્રાપ્ત થાય, ગમે તેવો આકરો તપ તપાય, અથવા નિર્મલ કિર્તિ પ્રસરે પરંતુ અંતરમાં વિવેક કલ્હા જો ન પ્રગટી તો તે સર્વ નિષ્ફલજ છે. વિવેક કલ્હાથી તે સર્વની સફલતા છે.

(૧૮૭) વિવેક એ એક અભિનવ મૂર્ચ્યા અથવા અભિનવ નેત્ર છે. જેથી અંતરમાં વસ્તુ તત્ત્વનું યથાર્થ દર્શન થાય એવું અજવાલું થાય છે માટે ધીજી ધધી જંજાલ તર્જાને કેવલ વિવેકકલ્હા માટે ઉદયમ કરવો યુક્ત છે.

(૧૮૮) સત્ સમાગમ યોગે હિતોપદેશ સાંભળવાથી યા તો આપ્ત પ્રણીત શાસ્ત્રના ચિર પરિચયથી વિવેક પ્રગટે છે.

(૧૮૯) વિવેકવડે સત્યામત્યનો નિર્ણય કરી શકાય છે. તે વિના દિતાહિત કૃત્યાકૃત્ય ભક્ષ્યાભક્ષ્ય પેપાપેય, ઉચિતાનુચિત કે ગુણદોષની સ્વાત્રી થઈ જાકની નથી. વિવેક વડેજ અસત્ વસ્તુનો ત્યાગ કરીને સત્ વસ્તુનો સ્વીકાર કરી શકાય છે.

(૧૯૦) જેમ નિર્મલ આરિસામાં સામી વસ્તુનું ચરાચર માતિદિવ પડી રહે છે, તેમ નિર્મલ વિવેકયુક્ત હૃદયમાં વસ્તુનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે. જેમ મુક્ષ્ય દર્શક યંત્રથી મુક્ષ્ય વસ્તુ સહેલાઈથી દેખી શ-

ચાય છે. દેશ વિવેકના અધિકાધિક અભ્યાસથી દુઃખમાં દુઃખને દુઃખમાં દુર રહેલો પદાર્થનું ચર્ચાર્થ થાન થઈ શકે છે માટેજ જ્ઞાની પુરુષો વિવેક રહીતને યથુ માને છે.

(૧૯૧) વિવેકી પુરુષ આ મનુષ્ય થવના સજ્જને પણ ત્યાગેળો (તાત મુલ્ય અથવા અમુલ્ય) ભેજે છે.

(૧૯૨) જેમ રાજાસ પક્ષી સ્ત્રી નીરને હુદા કરીને સ્ત્રી માત્ર ગ્રહે છે. તેમ વિવેકી પુરુષ દોષ માત્રને તર્જી ગુણ માત્રને મહુણ કરેછે.

(૧૯૩) મનની સુદ્રતા (પારકાં છિદ્ર જોવાની શુદ્ધિ) મદવા-થીજ ગુણ પ્રારકતા આવે છે. ગુણ ગુણિનો યોગ્ય આદરસત્કાર કરવારણ વિનયગુણથી ગુણ પ્રારકતા વધતી જાય છે.

(૧૯૪) વિનય સર્વ ગુણોનું વર્ગીકરણ છે. ભક્તિ યા માત્રભેવા, હૃદય પ્રેમ યા વહુમાન સદ્ગુણની સ્તુતિ અવગુણને ઠાંકવા અને અપદ્ધા, આજ્ઞાનના, હેલના, નિંદા, કે સ્તિતાથી દુર રહેવું થવા વિનયના મુખ્ય પાંચ પ્રકાર છે.

(૧૯૫) જેમ અજાણેલા મેળા વણ ઉપર મેલ પડી શકતો નથી. અથવા વિષમ મુખિમાં ચિત્ર પડી શકતું નથી. તેમ વિનયાદિ ગુણ દિનને સત્ય ધર્મની માણી થઈ શકતી નથી.

(૧૯૬) વિનયાદિ સદ્ગુણ સંપન્નને સદેજે ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે.

(૧૯૭) વિનયાદિ શૂન્યને વિન્યાદિક ઉલટી અનર્થકારી થાય છે. માટે પ્રથમ વિનયાદિકનો જ અભ્યાસ કરવો યોગ્ય છે.

(૧૯૮) ધર્મની યોગ્યતા-પાપના પ્રાપ્ત કરવી એ પ્રથમ અવશ્ય-નું છે. છુટ થઈ ગયેને દુઃખ થાય છે અને દુઃખ થઈ સર્પને ફેર થાય છે. એ ઉપરથી જ પાપાપાપનો વિવેક ધારવો પ્રગટ સમજાય છે.

(૧૯૯) ધર્મની યોગ્યતા મેળવવા માટે નીચેના ૨૧ ગુણોના સ્વૂચ અભ્યાસ કરવો સ્વાસ્થ જરૂરનો છે.

૧ અસુદ્રતા-ગંધીરતા-ગુણ શ્રાદ્ધકતા. ૨ સોમ્પતા-વસન્નતા. ૩ નિરોગતા-અંગ સૌષ્ઠ્ય-મુંદરાકૃતિ. ૪ જનમિય-લોકમિય. ૫ અ-કુરતા-મનની કોમલતા-નરમાશ. ૬ મીરુતા પાપ યા અપવાદ્યી યીવાપણું. ૭ અશ્વઠતા-નિષ્કવટીપણું-સરલતા. ૮ દાક્ષિણ્યતા મોટાની અનુજા પાલ્લી તં. ૯ લજાલુતા-મર્યાદા શીલપણું-માજા. ૧૦ દ-યાલુતા-કરુણા. ૧૧ સમદાષ્ટિ-મધ્યસ્થતા-નિષ્પક્ષપાતપણું. ૧૨ ગુણ રાગીપણું. ૧૩ સત્યવાદીપણું-સત્યમિયતા. ૧૪ સુપક્ષ-ધર્મીકુટુંબ હોવાપણું. ૧૫ દીર્ઘ દર્શિતા-લાંબી નજર પહોંચાડવાપણું. ૧૬ વિ-શેષજ્ઞતા-લાંબી સમજ. ૧૭ વૃદ્ધાનુસારીપણું બિદ્ધાનુસારિતા. ૧૮ વિનોતતા-નમ્રતા. ૧૯ કૃતજ્ઞતા-કર્યા ગુણનું જાણપણું. ૨૦ પરોપ-

કારતા-ચરદિને પિતા. ૨૧ મધ્યમસતા-કાર્યદસતા-ગુણિગુણતા,
વલ્લાકૌતલ્ય.

(૨૦૦) પુર્વોક્ત ગુણના અભ્યાસ રહિત યોગ્યતા વિનાન ધર્મની
પ્રાપ્તિ ધર્મી સંખ્યાપુત્ર અથવા શુદ્ધગુણની પરે અશક્ય છે.

(૨૦૧) યોગ્ય જીવને પણ સત્ય ધર્મની પ્રાપ્તિ મુશ્કેલી થયે
નિર્મિત્તપદ્ધતિ દિતોપદેશ સાંબળવાર્ધીન થાય છે. માટે યોગ્ય જીવને
પણ સત્ સમાગમની સલાહ એવેલા રહેછે.

(૨૦૨) દુર્જનો પ્રંથ સંબંધવાળી સાર ન મળે પરો સત્ય સાર
શળ માત્રમાં સત્સમાગમમાં પ્રાપ્ત યોગે મળી શકે છે.

(૨૦૩) દુર્જનો છત્રે યોગે તેવા લાભથી કમનસીબ રહેછે.

(૨૦૪) સત્જનોને તો દુર્જનોની દેશાનીથી અભિનય જાણી
રહે છે.

(૨૦૫) દુર્જનો સત્જનોના નિષ્કારણ શત્રુ છે. પણ સત્જનો
તો સમસ્ત જગતના નિષ્કારણ વિષ છે.

(૨૦૬) દુર્જનોનું દુર્ગતિનું ગર્વ જેવા કથા છે તે સંપાર્જન છે.
પ્રેમથી તે દુર્ગતિ દિતકારી સત્જનોને પણ કાટે છે.

(૨૦૭) સત્જનો તો એવા સ્વામીના-શ્રેષ્ઠના દુર્જનોને પણ દુઃ-
ખના દુઃખતા નથી પણ તેમનું હાર અનુભવનું મૂલ્ય છે.

(૨૦૮) કાગડાને કે કોયલાને ગમે તેટલો ઘોયો હોય તોપણ તે તેની કાઢાશ તજેજ નહિ તેમ દુર્જનને પણ ગમે તેટલું જ્ઞાન આપો પણ તે કદાપિ કુટિલતા તજવાનો નહિ.

(૨૦૯) સજ્જનને તો ગમે તેટલું સંતાપશો તોપણ તે તેમની સજ્જનતા કદાપિ તજશેજ નહિ.

(૨૧૦) સજ્જનજ સત્ય ધર્મને લાયક છે. માટે વીજી ધમાલ તજી દેને કેવલ સજ્જનતાજ આદરવા પ્રયત્ન કરો.

(૨૧૧) ઘીતરાગ સમાન કોઈ મોક્ષદાતા દેવ નથી.

(૨૧૨) નિર્ગ્રંથ સાધુ સમાન કોઈ સન્માર્ગ દર્શક સાથી નથી.

(૨૧૩) શુદ્ધ અહિંસા સમાન કોઈ ભવદુઃખવારક ઔષધ નથી.

(૨૧૪) આત્માના સહજ ગુણોનો લોપ કરે એવા રાગદ્વેષ અને મોહાદિક દોષોને સેવવા સમાન કોઈ પ્રવ્રલ હિંસા નથી.

(૨૧૫) આત્માના જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રાદિક સદ્ગુણોને સાચી રાખવા અથવા તે સહજ ગુણોનું સંરક્ષણ કરવું તેના સમાન કોઈ શુદ્ધ અહિંસા નથી.

(૨૧૬) આત્મ હિંમા તજ્યા વિના કદાપિ આત્મ દયા પાછી શકવાના નથી. રાગદ્વેષ અને મોહ-મમતાદિક દુષ્ટ દોષોને તજીને

મદન-આત્મ ગુણર્થે મદ રહેવું પણ સ્વરો આત્મ દયા છે, કોનો ઔપચારિક મીરદયા પાલ્લવાનો પણ પરમાર્થ સમાદિ દુષ્ટ દોષોને માલના કારવાનો અને જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રાદિક મદગુણોને ઔપચારોને છે.

(૨૨૭) મત્સ્યાદિક મહાયનો પાલ્લવાનો પણ પણ મદાન વ્ર-
દેશ છે, ચાત્ર સદાક્રિયાનુષ્ઠાનનો ડંદો રેતુ શુદ્ધ અહિંસા મતની
રક્ષા કરવાનો છે.

(૨૨૮) પર્વ શુદ્ધ સમજ દીલ્માં પારો સંવધક્રિયામાં સાવ-
ધાન રહેનારા પોર્ગાખરો અવધ્ય માત્મહિત સાધી શકે છે.

(૨૨૯) પર્વ શુદ્ધ સમજ દીલ્માં પાર્યા વિના કેવલ અંધ-
ધારી ક્રિયાકાંદને કરનારા સાધુઓ શીઘ્ર સ્વહિત સાધી શક-
ના નથી.

(૨૩૦) શુદ્ધ સમજગાળા ગ્રાનો પુરુષોનો પૂર્ણ ધર્માર્થી આ-
શ્રય મદી મંવમ પાલ્લવાના મમાદ રહિત સાધુઓ પણ અવધ્ય માત્મ-
હિત સાધી શકે છે, કેમકે તેમના નિયામક (નિયેતા-નાયક)
શ્રેષ્ઠ છે.

(૨૩૧) મુવિહિત સાધુઓ મોક્ષમાર્ગના સ્વરા સારથી છે
પર્વ શુદ્ધ ધર્માર્થી મોક્ષાર્થી મન્વ જનોએ, તેમનું દદ આત્મવન કરવું
અને તેમની મ્ગારે પણ અવજા કરવી નદિ.

(૨૩૨) ગ્રહણ કરેલાં વ્રત યા મહાવ્રતને અસ્વંદ પાઠનાર સમાન કોડ ભાગ્યશાળી નથી, તેનુંજ જીવિત સફળ છે.

(૨૩૩) ઘટ્ટણ કરેલાં વ્રત કે મહાવ્રતને સ્વંદીને જે જોવે છે તેની સમાન કોઈ મંદભાગ્ય નથી. કેમકે તેણી જીવિત કરતાં તો ગ્રહણ કરેલા વ્રત કે મહાવ્રતને અસ્વંદ રાહીને મરવુંજ સારું છે.

(૨૩૪) જૈને હિતકારી વચનો કહેવામાં આવતાં છતાં વિલ-કુલ કાને ધારતો નથી અને નહિ સાંભળ્યા જેવું કરે છે તેને છતાં કાને ઘેરોજ લેખ્યો યુક્ત છે. કેમકે તે શ્રોત્રને સફળ કરી શકતો નથી.

(૨૩૫) જે ગાળી જોડેને સ્વરો રસ્તો તજીને રોડે માગેં ચાલે છે, તે છતાં ખોલે આંધળો છે એમ સમજવું.

(૨૩૬) જે અમર ઉચિત પ્રિય વચન થોડી સામાનું સમાધાન કરતો નથી તે છતાં મુઠે મૂંગો છે, એમ જ્ઞાના માણમે સમજવું.

(૨૩૭) મોક્ષાર્થી જનોઈ પ્રથમપદે આદરણ યોગ્ય સદ્ગુણ વચન છે.

(૨૩૮) જન્મ મરણના દુઃખનો ઈર્ષ થાય જ્યો ઉપાય વિન-શન પુર્યે રીઝ કર્યો યુક્ત છે કેમકે તે વિના કદાપિ નશ્વરથી રીઝી થતી નથી.

(૨૩૯) તત્ત્વજ્ઞાન પૂર્વક સંપમાનુષ્ઠાન સેવવાથીજ મરનો અંત થાય છે.

(૨૪૦) પરથવ જતાં સંવલ માત્ર ધર્મનુંજ છે માટે તેનો વિશેષ સ્વપ કરવો તે વિનાજ જીવ દુઃખની પરંપરાને પામે છે.

(૨૪૧) જેનું મન શુદ્ધ-નિર્મલ છે તેજ સ્વરો પવિત્ર છે એમ જ્ઞાનીઓ માને છે.

(૨૪૨) જેના અંતર-ઘટમાં વિવેક પ્રગટ્યો છે, તેજ સ્વરો પારંગ છે એમ માન્યું.

(૨૪૩) સદ્ગુણની ઘુસરારો સેવાને થતેલે અવજ્ઞા કરવી એજ સ્વરૂં વિપ છે.

(૨૪૪) સદા સ્વપરહિત સાધવા રત્નમાલ રહેવું એજ મનુષ્ય જન્મનું સ્વરૂં ફલ છે.

(૨૪૫) જીવને લેખાન કરી દેનાર સ્નેહ રાગજ સરી થઈરા છે એમ સમજવું.

(૨૪૬) ધોળે દશાદે ધાદ પાદીને ધર્મપનને ભૂંટનારા વિપરોગ સ્વરા ધોર છે.

(૨૪૭) જન્મ મરણનાં અત્યંત કડુક ફાલને દેનારી હુણાજ સરી મથથેલી છે.

(૨૪૮) અનેક પ્રકારની આપત્તિને આપનાર પ્રમાદ સમાન કોઈ શત્રુ નથી.

(૨૪૯) ઘરણ સમાન કોઈ ભય નથી અને તેથી મુક્ત કરનાર ધૈરાગ્ય સમાન કોઈ મીત્ર નથી, વિષયવાસના જેથી નાચુદ ધાય તેમ સ્વરો ધૈરાગ્ય જાણશે.

(૨૫૦) વિષયચંપટ-જ્ઞાપાંચસમાન કોઈ અંધ નથી કેમકે તે વિવેક મૂન્ય હોય છે.

(૨૫૧) છીના નેત્ર કટાણી જે ન હોય તેમ સ્વરો શૂરવીર છે.

(૨૫૨) સંત પુરુષોના સદુપદેશ સમાન ધીનું અમૃત નથી. કેમકે તેથી મર તાપ ઉગ્રાંત ઘરાધી મન્ય મરણનાં અનંત દુઃખોનો ખંત ખાવે છે.

(૨૫૩) દીનતાનો ત્યાગ કરવા સમાન ધીનો મૂઢતાનો સીધો મરતો નથી.

(૨૫૪) છીનાં મદન ચારિત્રી ન છેતાગ્ય તેના તેઓ કોઈ શત્રુ નથી.

(૨૫૫) અગંતોનો સમાન કોઈ દુઃખી નથી કેમકે તે મંથન મેટની જેવો દુઃખો રહે છે.

(૨૫૬) પારકી યાચના કરવા વપરાંત કોઈ મોટું લઘુતાનું કારણ નથી.

(૨૫૭) નિર્દોષ-નિષ્પાપ હૃદયિસમાન થીતું સારું જીવિતનું ફલ નથી.

(૨૫૮) પુદ્ગિલ છતાં વિદ્યાભ્યાસ નહિ કરવા સમાન થીતી કોઈ જટલા નથી.

(૨૫૯) વિવેકસમાન જાણિ અને ધૂંટતાસમાન નિદ્રા નથી.

(૨૬૦) પંડની પેરે ખવ્વ સોફને સરી પીતલતા ફરનાર આ કલિકાલમાં ફક્ત સજ્જનોજ છે.

(૨૬૧) પરચરતા ચર્કની પેરે પ્રાણીઓને પીડાકારી છે.

(૨૬૨) સંયમ યા નિઠ્ઠિસમાન કોઈ મુસ નથી.

(૨૬૩) જેવી આત્માને દિત થાય તેવુંજ ચચન વદવું તે સત્ય છે પણ જેવી અહિત થાય તેવું ચચન વિચાર્યો વિના વદવું તે સત્ય હોય તો પણ અસુન્યજ સમજવું. આપોજ બંધને પણ અંધ ક-
દેવાનો શાસ્ત્રમાં નિષેધ કરેલો છે.

અધ્યાત્મ-ગીતા.

મળર્મણે રિષ દિત^૧ ઝેનગણી, મહાનંદ તરુ સંનિરા અનૂત પાણી;
મયા મોરપુર ખેરના વત્ત પાણિ^૨, ગદન મરહંદ છેદન કૃતાણિ^૩. ૧

દ્વય અનંત મહાગત્ર આતરુ તરુ સ્વરૂપ,
આતમ તરુ રિગોષક સોષક સત્ નિર્ રૂપ;
નય નિરોષ મમાણે જાણે વધુ સમ્પન્ન,
રિકાળ જાણે વળમું જૈનાતમ મુખશન્ન^૪. ૨

જેણે આતમા મુદ્દતણ વિઝાણ્યો, તેણે ભોગ અભોગનો ધાર તાણ્યો,
આત્મા સ્વર્ગી મુનિ મગધિરજા, અગિરજી તેણે ખ.વાત્મ ગીતા. ૩

દ્વય મરેનાં મારનાં જાણત વાળત પદ,
જ્ઞાતા જના બાકા સ્વતા પરિગ્યાન મેર;
જ્ઞાતક જ્ઞાતક જ્ઞાતક જ્ઞાતક ખર્ચે મપૂર,
જ્ઞાત જ્ઞાત બોગ અખોગ તળો જે મપૂર. ૪

સંશ્ચર વદ આતમા વગાળ્યો, નેમણે ખંતરી જે મવાળ્યો;
દુરિદ આતમા નય વધુ વહેતે, અદુર વડી શુદ્ધ આતમા જાણે. ૫

૧ મરેને રિષદર્શી, ૨ દંડ, ૩ મહાત્મ, ૪ ખર્ચે મૂલ.

એમ નવ ભંગ સંગે સનૂરો, સાધના સિદ્ધતા રૂપ પૂરો;
સાધક થાવ ત્યાં લગે અધૂરો, સાધ્ય સિદ્ધે નહિ દેતુ મૂરો. ૧૧

કાઠ અનાદિ અતીત અનંતે જે પર રક્ત,
સંગાંગી પરિણામે વર્તે મોહાસક્ત;
પુદ્ગલ ભોગે રીફ્યો ધારે પુદ્ગલ સ્વંધ,
પર કર્તા પારિણામે યાધે કર્મનો વંધ. ૧૨

યંધક વીર્ય કરણે ઉદીરે, વિપાકી પ્રકૃતિ ભોગવે દલ્લ વિસ્થેરે;
કર્મ ઉદયાગતા સ્વગુણ રોકે^૧, ગુણ વિના બીવ ભવોભવે ઢોકે.^૨ ૧૩

આતમગુણ આવરણે ન ગ્રહે આતમ ધર્મ,
પ્રાહર શક્તિ પ્રયોગે જોડે પુદ્ગલ શર્મ;^૩
પરલાભે પરભોગને યોગે થાયે પર કીરતાર,
જ બનાદિ પ્રવર્તે યાધે પર વિગ્તાર. ૧૪

એમ ઉપયોગ વીર્યાદિ લક્ષ્ય, પરભાવ રંગી કરે કર્મ છદ્ધિ;
પરદયાદિક યદા મુદ્ધ વિકરણે, તદા પુણ્ય કર્મ તળે વંચ કળે. ૧૫

નેદ્રન દિમાદિક દ્રવ્યાશ્રય કરતો ધંમલ વિન,
કટુક મિત્રાકે ચેતન મેઝે,^૪ કર્મ વિવિન;^૫

^૧ પ્રત્યાયે. ^૨ ગમ્હે. ^૩ ગુણ. ^૪ પશ્ચાત્ કરે, તથા.

^૫ વિવિન.

આતમ સર્વ સમાન નિશાન મહા સુલ્લકંદ,
 સિદ્ધતણા સાધર્મ ? સત્તાણ ગુણ દ્વંદ;
 જેહસજાનિં તેહથી કોણ કરે વધ વંધ,
 મગડ્યો ખાર અહિંસક જાણે શુદ્ધ મરંધ.

૨૨

જ્ઞાનની તીક્ષ્ણતા ચરણ તેહ, જ્ઞાન ઇકત્યતા ધ્યાન મેહ;
 આત્મ તાદાત્મ્યતા^૧ પૂર્ણ ખાતે, તદા નિર્મજ્જાનંદ સંપૂર્ણ પાતે.

૨૩

બેતન અમ્મિ સ્વભાવમાં જેહને ખાતે ખાર,
 તેહથી મિજા અરોચક રોચક આત્મ સ્વભાવ;
 તામકિત ખાતે ખાતે આતમ શક્તિ અનંત,
 કર્મ નામનો નિતન નાણે ધિતે તે મનિર્મત.

૨૪

જગુણ નિતન રમે શુદ્ધિ પાતે, આત્મ તાતા ધર્મી જે નિહાલે;
 શુદ્ધ વ્યાગ્રાદ્યદ મે મંમાલે^૨, વર્મરે^૩ તેહ મનિ કેવ પાતે.

૨૫

પુન્ય પાપ ય શુદ્ધગત દુલ્લ મામે વર્માર,
 વર્મારે વર્મગત પાપ દુષ્ટ વિમાર;
 ને માટે નિત્ર યોગી યોગીરમ મુનમત્ર,
 દેવ નરક મૃગ મનિ મમ^૪ મામે જેહને મત્ર.

૨૬

૧ જન્મવત્તા, અનંદતા-પૂરતા. ૨ વર્માર કાઠગીરી (વીળા-
 તરી) બાજાન પાતે, ૩ નરખી વદ્યૂપી. ૪ મુનારિતતા રહિત.

तेह समता रस तत्त्व साधे, निश्चलानन्द अनुभव आराधे,
नीत्र घनयाति^१ निज कर्म मोदे, संधि^२ पटिलेष्टिने^३ ते विठोदे. २७

सम्पत् रत्नत्रयी रस साधो चैनन राध,
ज्ञानक्रिया चक्रे चक्रचूरे सर्व अपाय,^४
कारक^५ चक्र स्वभावे साधे पूरण साध्य,
कर्ता कारण कारज एक थया निरबाध. २८

स्वगुण आयुध थकी कर्म चूरे, असंख्याव गुण निर्मरा मेह पूरे,
टळे आवरणथी गुण विक्रांते, साधना शक्ति नेम नेम प्रकांते. २९

प्रगटयो आत्म धर्म भया रावि साधन रीत,
बाधकमात्र ग्रहणना भागी जाली नीत;
उद्दय उद्दीरण ते पण पूरण निर्मग काज,
अनभिर्गंधि बंधकता नीत्सना^६ आनपरान. ३०

देवपति जर थयो निम्न रंगी. तदा कोण थाय कुनय चाव रंगी;
सदा आत्मा आत्मभावे रमाव्यो, नदा बाधक भाव दुरंगमाव्यो. ३१

१ ज्ञानावरणी, दर्शनावरणी, मोक्षना अने अंगार पद.
२ त्याग. ३ जोडने. ४ विघ्न. ५ कर्ता, कार्य, कारण, संवदान,
अपादान, अने अधिारण्य पद. ६ अनादपयोगी बंधना
कर्मनी मोक्षान.

सहज क्षमा गुण शक्तियी छेयो क्रोध मुभट,
 मार्दव^१ भाव प्रमावथी भेद्यो मान मरद;
 माया आर्जव^२ योगे लोभ ते निःस्पृह भाव,
 मोह महाभट^३ ध्वंसे ध्वंस्यो^४ सर्व विभाव.

३२

एम स्वभाविक थयो आत्म वीर, भोगवे आत्म संपदा सुधीर;
 जे उदयागता प्रकृति बळगी, अध्यापक थयो खेरवे तेह अळगी. ३३

धर्म ध्यान एक तानमे ध्यावे अरिहा सिद्ध,
 ते परिणतिथी प्रगटी तार्विक सहज समृद्ध;^५
 स्व स्वरूप एकत्वे तन्मय गुण पर्याय,
 ध्याने ध्याता निरमोहीने विकल्प जाय.

३४

यदा निर्विकल्पी थयो शुद्ध द्रव्य, तदा अनुभवे शुद्ध आनंद धर्म;
 भेद रत्नप्रयी तीक्ष्णताण, अभेद रत्नप्रयी में समाण.

३५

दर्शन ज्ञान चरण गुण सम्यग एक एकना हेतु,
 स्व स्व हेतु थया समहाले तेह अभेद भाषेतु;
 पूर्ण स्वजाति समाधि धनघाति दल छिन,
 सायिक भावे प्रगटे आत्म धर्म विभिन्न.

३६

१ नम्रता, लघुता-विनय. २ मादृता. ३ मुभट-वीर.

४ विनाश्यो. ५ समष्टि-अनर्गल धन.

પછી ધોગ^૧ રૂપી થયો તે અયોગી, માવ રૂંભે સિતાપ^૨ અમંગી;
 રંધ સપ્ત અસરે કાર્યકારી, મલોપપદી^૩ કર્મ સંતતિ વિદારી. ૩૭

સમથેણે એક સમયે પહોંત્યા જે છોડાંત,
 અપ્રસમાન^૪ ગતિ નિર્મલ ચેતન માવ મહાંત;
 ધરમ વિભાગ વિહીન^૫ પ્રમાણે રૂ.સુ અવગાહ,
 આતમ મેદ અરુપ અસ્વંહા નંદાચાહ. ૩૮

જીર્ણ એક સિદ્ધાત્મ તિર્થ છે અનંતા, અવભા અગંધા નદિ પાસમંતા;^૬
 આતમયુગ પૂર્ણતાવંત સંતા, નિરાપાપ અત્યંત સુસ્વાસ્વાદ વંતા. ૩૯

કર્તા કારણ કારણ નિજ પરિણામિક માવ,
 જ્ઞાતા જ્ઞાપક ભોગ્ય ભોગ્યતા શુદ્ધ સ્વમાવ;
 માહક રસક વ્યાપક તન્મયતાપ સ્ત્રીન,
 પૂરણ આનમ ધર્મ પ્રકાસ રસે સ્વલોન. ૪૦

દય્યથી જીવ ચેતન અલેક્ષી, શેષથી જે અસંલેપ પ્રદેક્ષી;
 ત્યાદ વહી નાસ દુઃખ કાલધર્મ, શુદ્ધ વપયોગ યુગ માવ ધર્મ. ૪૧

સ્વાદ્યાદ આતમ સત્તા રત્નિ સમક્તિ તેહ,
 આતમ ધર્મનો ભાસન નિર્મલ જ્ઞાની જેહ;

૧ મન, વચન અને ક્રિયા. ૨ મેરુપર્વતની જેવી નિશ્ચલતા,
 ચિત્તરણ. ૩ અપાતિ. ૪ અસ્પર્શમાન. ૫ રૂ. ૬ વર્ણ ગંધ
 ૧૧

आत्म रमणी चरणी घ्यानी आत्म लीन,
धाम धर्म रमो तेने^१ मय्य सदा सुख पीन.^२ ४२

अहो मय्य तमे ओळखो जैन धर्म, जेणे पामीये शुद्ध अध्यात्ममर्म;
अल्पकाळे टळे दुष्ट कर्म, पामीये सोय आनंद शर्म. ४३

नय निक्षेप प्रमाणे जाणे जीवा जीव,
स्व पर विवेचन करतां याये लाभ सदैव;
निश्चयने व्यवहारे विचरे जे मुनिराज,
भवसागरना तारण निर्भय तेव्हा जहाज. ४४

तस्तु-तत्त्वे रम्या ते निग्रंथ, तत्त्व अभ्यास तिहां साद्यु पंथ;
तेणे गीतार्थ चरणे रहीजे, शुद्ध सिद्धान्त रस तो लहीजे. ४५

श्रुत अभ्यासी चोभासी वासी लीमडी ठाम,
आसन रागी सोभागी धावकनां बहु धाम;
स्वरतर गळ पाठक श्री दीपचंद सु पसाय,
देवचंद निम हरखे गावो आत्म राय. ४६

आत्म रमण करवा अभ्यासे, शुद्ध सत्ता रसीने उह्यासे;
देवचंदे रची आत्म गीता, आत्म रमणी मुनि सुप्रतीता.^३ ४७
इति अध्यात्म गीता.

સમા છત્રીશી.

- આદર જીવ સમા ગુણ આદર, ય કરીશ રાગને દેવજી;
સમતાયે શીવમુલ્ય પામીજે, ક્રોધે કુગતિ વિશેષજી. આ° ૧
- સમતા સંજમ સાર મુળીજે, કલ્પમુખની શાસ્ત્રજી;
ત્રોષ પૂર્વ કોટિ ચારિત્ર બાળે, મગર્વન વળીપેરે માલજી. આ° ૨
- કુળ કોણ જીવ તર્કો ઉપદ્રવથી, સાંચલ તું દર્શાવજી;
કુળ કોણ જીવ ભ્રમ્યા ભવમાદિ, ક્રોધ તર્કે ચિરતંત્રજી. આ° ૩
- સોમલ સસરે શીશ મજાલ્યો, ચાંપો માટીની પાલજી;
ગમ દુઃખમાલ સમા મન થતો, મુક્તિ ગયો તનકાલજી. આ° ૪
- કુલ બાલુઓ સાધુ કહાતો, કાંપો ક્રોધ અપારજી;
કોણિકની ગણિકા થત પડિયો, રદવડિયો સંસારજી. આ° ૫
- સોવનકાર કરી અનિ વેદન, શાધતું વીંટળું જીવજી;
મેતારજ મુનિ મુગતિ પહોત્યો, વપશ્વમ પર જગીશજી. આ° ૬
- કુરુદ અકુરુદ જે સાધુ કહાતા, રથા કુળાસા શાલજી;
ત્રોષ કરી કુગતે તે પહોત્યા, જનમ ગમાયો આલજી. આ° ૭
- કર્મ રવપાવી મુગતે પહોતા, સ્વેષક સુરિના ચિપ્પજી;
પાલક પાપીયે પાપી પીન્યા, માપી મનમાં રીધજી. આ° ૮
- અપ્પંચારી નારિ અપંચી, તોટ્યો વિપુશું મેદજી;
શરર કુલ સમો દુઃસ પહોઝો, ક્રોધ વળી વલ વદજી. આ° ૯ ;

- वाघणे सर्व शरीर बन्धु, तत्क्षण छोडयां प्राणजी;
 साधु मुकोशळ शिवमुख पाम्या, एह समागुण जाणजी. आ० १०
 कुण चंडाळ कहिजे बिहुमें, निरती नहि करे देवजी;
 रुपी चंडाळ फहीजे बढतो, टाळे वेदनी टेवजी. आ० ११
 सातमी नरके गयो ते ब्रह्मदत्त, काढी ब्राह्मण आंखजी;
 क्रोध तणां फळ कडवां जाणी, रागद्वेष द्यो नांखजी. आ० १२
 खंभक रुपीनी खाल उतारी, सप्तो परीसह जेणजी;
 गरभावासना दुःखयी छुटयो, सबळ समागुण तेणजी. आ० १३
 क्रोध करी खंभक आचारज, हुआ अभि कुमारजी;
 दंडक नृपनो देश मजाळ्यो, भपने भवह मझारजी. आ० १४
 चंद्रहृद् आचारज चळतां, मस्तक दीध महारजी;
 शमा करतां केवळ पाम्यो, नर दिशीत अणगारजी. आ० १५
 पांचवार रुपीने संताप्यो, आणी मनमां द्वेषजी;
 पंचभव सीमदयो नंदनादिक, क्रोधतणां फळ देखजी. आ० १६
 सागरचंदनूं गीन मजाळी, निशि नभमेन नारंदजी;
 समता याव परी गुरलोकें, शुद्धतो परमानंदजी. आ० १७
 चंदना गुण्याये घणुं निभ्रंछी, विग् विग् तुज आचारजी;
 मृगारजी केवळ मिरि पामी, एह समा अभिहारजी. आ० १८
 सांव मधुमन कुमारे संताप्यो, कृष्ण द्वेषापन साठजी;
 क्रोध करी तपनुं फळ हाणों, वीथो द्वारिका दाहजी. आ० १९

- ખરતને ધારણ ઘૂઠિ ઉપાદી, ઘાઘુવલ્લ ઘલ્લવતની;
 દપસપ રસ ધનપાંદિ આળી, સંજય જે ઘતિધંતની. આ૦ ૨૦
 કાઝસગમાં ઘટિયો અતિ ક્રોધે, ઘસનચંદ્ર રુપિરાયની;
 માનપી નરકતળાં દલ મેઝ્યાં, કહુઆ તેણે કપાપની. આ૦ ૨૧
 આદારમાંહે ક્રોધે રુપિ ધૂંચ્યો, આળ્યો અમૃત ભાવની;
 કૂર્ગદુષ્ કૈવલ પામ્યું, ક્ષમાતળે પરમાવની. આ૦ ૨૨
 પાર્શ્વનાયને ઉપસર્ગ કીધા, કમઠ ભવાંતર ધીઠની;
 નરક તિર્યંચનળાં દુઃસ્વ લાધાં, ક્રોધનળાં ફલ દીઠની. આ૦ ૨૩
 ક્ષમાવંત દમદંત મુનિશ્વર, વનમાં રયો કાઝસ્સગની;
 કૌરવ ફટક દપ્યો ફંટાઝે, ઘોડયા ફર્પના વર્ગની. આ૦ ૨૪
 સડ્યા પાઝક કાને તળઓ, નામ્યો ક્રોધ ઉદીરની;
 ધિદું કાને સ્ત્રીઆ ઠોઠાળા, નથિ છૂટા મહારીરની. આ૦ ૨૫
 ચાર દસ્યાનો કારક હુંતો, દટ મહારિ અતિરેકની;
 ક્ષમા કરીને મુક્તિ પહોત્યો, ઉપસર્ગ સદી અનેકની. આ૦ ૨૬
 પોહોરમાંદે ઉપનંતો દાયો, ક્રોધે કૈવલ નાળની;
 દેવો શ્રીદમસાર મુનીશ્વર, મૂચ ગુણ્યો ઠહાળની. આ૦ ૨૭
 મિદ ગુલાયાતી રુપિ કીધો, શૂઝિધદ્ર ઉપર કોપની;
 વેડ્યા વચને ગયો નેપાઝે, કીધો સંજય સોપની. આ૦ ૨૮
 ચંદાવતંસક કાઝસગ રહિયો, ક્ષમાતળો મંદારની;
 દાસી તેલ મયોં નિશિ દીવો, મુરં પંદરી નહીં સારની. આ૦ ૨૯

एम अनेक तर्या त्रिभुवनमे, क्षमा गुणें भवि जीवजी;	
क्रोध करी कुगते ते पहोल्या, पाहंता मुख रीवजी.	आ० ३०
त्रिप हलाहल कहीये त्रिरुओ, ते मारे एकवारजी;	
पण कपाय अनंती बेळा, आपे मरण अपारजी.	आ० ३१
क्रोध करंता तप जप कीर्थां, न पडे कांड ठामजी;	
आप तपे परने संतापे, क्रोध शुं केडो कामजी.	आ० ३२
क्षमा करंतां गरज न लागे, भगिं कोट कलेसजी;	
अहिंसे देव आराधक थावे, व्यापे सुवश प्रदेशजी.	आ० ३३
नगमांहे नागोर नगीनो, ज्यां तिनवर शगादर्जी;	
भारक लांक वगें अति गुरीया, धर्मतणे मसादर्जी.	आ० ३४
क्षमा छरीशीं त्याने कीर्ती, आत्म पर उपकारजी;	
सांभळतां श्रावक पण समज्या, उपशम धर्मी अपारजी.	आ० ३५
तुम प्रवान जिजनेंद गुरुश्वर, सकलनेंद तगु शिष्यजी;	
समय गुड्ड तगु शिष्य भणे एम, चातुर्विंश रीव जर्गामजी.	आ० ३६
इति क्षमा छरीशीं संपूर्ण.	

यति धर्म व्रत्तिशी.

दोहा.

याच यति नेने कष्टो, ज्यां दयाद्विच यति धर्म;
 वृद्ध त्रिपायां मान्यता, मदीयां वरि धर्म.

- લોકિક લોકોચર સમા, દુરિય પરી મગર્વન;
તેરમા લોકોચર સમા, પ્રથમ ધર્મ છે તન. ૨
- યજ્ઞન ધર્મ નામે કમો, તેહના પળ વહુ ભેદ;
આગમ વચણે જે સમા, તેહ પ્રથમ અપસેદ. ૩
- ધર્મ સયા નિન સદનથી, સંદન ગંધ મકાર;
નિરતિચાર તે જાણીયે, પ્રથમ મુદ્ધમ અનિગાર. ૪
- ઉપકારે અપકારથી, લૌકિક વલી રિવાગ;
વહુ અતિચાર ખરી સમા, નદિ સંદમને ત્યાગ. ૫
- પાર કષાયે સય વરી, જે મુનિ ધર્મ ત્યાપ;
યજ્ઞન ધર્મ નામે સમા, જે વહુ નિર્હા કહાય. ૬
- મદવ અગ્નવ મુતિ મવ, વંધ ભેદ એમ માણ;
ત્યા પળ ભાવ નિર્ગઠને, ચરમ ભેદ પ્રમાણ. ૭
- દ્વિ લોકાદિક કામના, વિન અજાણ મુત્ર જોગ;
શુદ્ધ નિર્જરા વાળ વચો, નવ શિવમુખ સયોગ. ૮
- આધવ દ્વારને રંધિયે, દ્રોણિય દંદ વચાય;
જાણ ભેદ સંયમ વચો, પદ્મિન ગોત્ર ઉપાય. ૯
- શત્રુ મુખ અવિરદ્ધ જે, વચન વિવેક વિશુદ્ધ;
આભોયણ મઝ શુદ્ધતા, શીવ ધર્મ અવિરદ્ધ. ૧૦
- દમ ઉપાય મનમે પોરે, ધર્મોપગાળ જેટ;
વરનિત ઉપધિ ન આદરે, ભાવ અંતિ જન જેટ. ૧૧
- શાંતિ રિપય ધન હાસિ જે, દમ્ય તેહ મુપરિત;
દોષ અનુષ્ઠા દેવને, રિપય ત્યાગનો ચિત્ત. ૧૨

एम अनेक तर्या त्रिभुवनमे, क्षमा गुणें भवि जीवजी;
 क्रोध करी कुगते ते पहोल्या, पाडंता मुख रीवजी. आ० ३०
 विष हलाहल कहीये विरुओ, ते मारे एकवारजी;
 पण कपाय अनंती बेळा, आपे मद्रण अपारजी. आ० ३१
 क्रोध करंता तप जप कीधां, न पडे कांड ठामजी;
 आप तपे परने संतापे, क्रोध शुं केहो कामजी. आ० ३२
 क्षमा करंतां स्वरच न लागे, भांगे क्रोड कलेशजी;
 अरिहंत देव आराधक थावे, व्यापे मुयश भद्रेशजी. आ० ३३
 नगरमाहे नागौर नगीनो, ज्यां जिनवर प्रसादजी;
 श्रावक लोक वसे अति सुर्वाया, धर्मतणे प्रसादजी. आ० ३४
 क्षमा छत्रीशी स्वांति कीधी, आनम पर उपकारजी;
 सांभळतां श्रावक पण समज्या, उपशम धर्यो अपारजी. आ० ३५
 जुग प्रधान जिणचंद गुरिश्वर, सकळचंद तमु शिष्यजी;
 समय सुंदर तमु शिष्य भणे एम, चतुर्विध संय जगीसजी. आ० ३६
 इति क्षमा छत्रीशी संपूर्ण.

यति धर्म वत्रिशी.

दोहा.

भाव यति तेने कहे, ज्यां दशविध यति धर्म;
 कपट क्रियामां मालहता, महीयां बांधे कर्म.

?

લોકિક લોકોત્તર સમા, દુવિધ કહી મગવંત;	
તેહમાં લોકોત્તર સમા, પ્રથમ ધર્મ છે તંત.	૨
ઘચન ધર્મ નામે વચો, તેહના પણ વધુ ભેદ;	
આગમ વચને જે સમા, તેહ પ્રથમ અપરહેદ.	૩
ધર્મ સમા નિન સહજથી, ચંદન ગંધ પ્રકાર;	
નિરતિચાર તે જાણીયે, પ્રથમ મુદ્ધ અતિચાર.	૪
હપકારે અપકારથી, લૌકિક વહી વિવાગ;	
વધુ અતિચાર ભરી સમા, નહિ સંયમને ભાગ.	૫
ધાર કપાયે સય કરી, જે મુનિ ધર્મ ભટાય;	
વચન ધર્મ નામે સમા, જે વધુ નિહાં કહાય.	૬
મહવ અઝગવ મુતિ તવ, પંચ ભેદ એમ જાણ;	
ત્યાં પણ ભાવ નિયંત્રે, ધરમ ભેદ પ્રમાણ.	૭
દ્વલ્લ લોકાદિક કામના, વિજ અણસણ મુગ્ય જોગ;	
શુદ્ધ નિર્જરા વાળ વગો, તપ શિવમુગ્ય સંપોગ.	૮
આત્મ્ય દ્વારને રૂંધિયે, રૂંધિય દંદ કપાય;	
સત્તર ભેદ સંયમ વગો, પાંદજ યોગ ઉપાય.	૯
સત્ય મૂઘ અવિરુદ્ધ જે, વચન ચિત્તે વિશુદ્ધ;	
આલોચણ જલ શુદ્ધતા, સીંચ ધર્મ અવિરુદ્ધ.	૧૦
સ્વગ ઉપાય મનમે ધો, ધર્મોપગરણ જેહ;	
ચરિત ઉપધિ ન આદરે, ભાવ અર્થિચન તેહ.	૧૧
છીલ વિષય મન હસિ જે, દ્રવ્ય તેહ મુપરિત;	
દ્રોષ અનુષર દેવને, વિષય ત્યાગનો ચિત્ત.	૧૨

ए दसविध यति धर्म जे, आराधे नित्य मेव;	
मूळ उत्तर गुण यतनयी, तेहनी कीजे सेव.	१३
अंतर जतना विण किश्यो, वाध क्रियानो लाग;	
केवल कंचुकि परिहरे, निर्विषं हुए न नाग.	१४
दोपरहित आहार ल्ये, मनमां गारव राखि;	
ते केवल आजीविका, मृगगहांगनी साखि.	१५
नाम धरावे चरणानुं, विगर चरण गुण स्वाण;	
पाप श्रमण ते जाणीये, उत्तराध्ययन प्रमाण.	१६
शुद्ध क्रिया न करी शके, सो तुं शुद्धि भाप;	
शुद्ध प्ररूपक होइ करी, जिनशासन स्थिति राख.	१७
उसलो पण करम रज, टाळे पाळे बोध;	
चरण करण अनुमोदता, गच्छाचारे सोध.	१८
हीणो पण ज्ञाने अधिक, सुंदर सुरुचि विशाल;	
अल्पागम मुनि नहि भलो, बोले उपदेश माल.	१९
ज्ञानवतने केवळी, द्रव्यादिक अहि नाण;	
वृहत् कल्प भापे वळी, सरसा भाप्या जाण.	२०
ज्ञानादिक गुण मच्छरी, कष्ट करे ते फोक;	
ग्रंथि भेद पण तस नही, मूले भोज्य लोक.	२१
ज्यां जोहार जवेहरी, ज्ञाने ज्ञानी तेम;	
हीणाधिक जाणे चतुर, मूर्ख जाणे केम.	२२
आदर कीधे तेहने, उन्मारग थीर होय;	

पाय क्रिया मत राचजो, पंचाशक अवलोच.	२३
जेहथी मारग पापीयो, तेहने सामो पाय;	
मत्पनीक ते पापीयो निशयें नरके जाय.	२४
सुंदर युद्धि पणे कर्यो, सुंदर सरव न पाय;	
ज्ञानादिक घचने करी, मारग चाल्यो जाय.	२५
ज्ञानादिक घचने रया, साधे जे जीव पंथ;	
आत्म ज्ञाने ठजळो, तेहु भाव निग्रंथ.	२६
निंदक निधें नारकी, पाय रुचि मति अंध;	
आत्म ज्ञाने जे रमे, तेहने तो नहि रंध.	२७
आत्म साले धर्म जे, त्यां जननुं शुं काम; ?	
जन मन रंजन धर्मनुं, मूल न एक बदाम.	२८
जगमां जन छे बहु सुखी, रुचि नही को एक;	
निज हित होय तिम कीजीये, ग्रही प्रतिज्ञा टेक.	२९
दूर रही जे विषयधी, कीजे धुत अभ्यास;	
संगति कीजे संतनी, हुइये तेहना दास.	३०
समनासें लय लाइये, घरि अध्यात्म रंग;	
निद्रा तर्जीये परतणी, भजीये संयम पंग.	३१
वाचक पद्य विजयें करी, ए मुनिने हित बात;	
एह भाव जे मुनि धरे, ते पावे जीव सात.	३२
इति संयम बप्तीसी संपूर्ण.	

“જૈન કોમના હિતની શાતર શાસ નિર્માણ કરેલી સમયાનુસારી વહુ ઉપયોગી સૂચનાઓ.”

૧. વિદેશી ઘટ વસ્તુઓથી આપણે સદંતર દૂર રહેવું અને સ્વદેશી પવિત્ર વસ્તુઓનો જ ઉપયોગ નિશ્ચયપૂર્વક કરવો અને કરાવવો.

૨. આપણા પવિત્ર તીર્થોની રક્ષા માટે આપણે વિશેષે સાવધાન રહેવું.

૩. કોઈ પણ પ્રકારના સોગ્ર વ્યસનથી સાવધાનપણે દૂર રહેવું, અને અન્ય માફ જેનોને દૂર રહેવા પ્રેરણા કર્યા કરવી.

૪. શાંત રસથી ભરપૂર જિન-પ્રતિમાને જિનવત્ લેખી તેથી શાંત દશા પ્રગટાવવા પ્રતિદિન પૂજા અર્ચાદિક કરવા કરાવવા પૂરતું લક્ષ રાખવું તથા ર-સાવડું.

૫. પરમ સુખ શાંતિને આપવાવાળી શ્રી જિન વાણીનો સ્વાદ મેળવવા દિવસ રાત્રીમાં થોડો વસત પણ જરૂર શ્રમ લેવો, અભ્યાસ રાખવો.

૬. જૈન તરીકે આપણું શું શું કર્તવ્ય છે તે પૂરા તોરથી જાણી લેવા અને જાણીને તે પ્રમાણે વર્તવા પૂરા સ્થાલ રાખવો.

૭. શરીર સાકં હોય તો ધર્મ સાધન સારી રીતે સાધી શકાય છે. એવી બુદ્ધિથી શરુઆતથીજ શરીરની સંભાળ રાખવા સાવચેત રહેવું. વઢી વાઢલમ, ઘટ્ટવિવાહ, પરસ્ત્રી તથા વેશ્યાગમન, કુપથ્ય ભોજન અને કુદરત વિરુદ્ધ વર્તનથી નાહક વિર્યનો નાશ થવા સાથે શરીર કમજોર થાયજ છે, એમ સમજી ઉક્ત અનાચારોથી સદંતર દૂર રહેવા સાસ લક્ષ રાખતાં રહેવું.

૮. આવકના પ્રમાણમાંજ સર્વ કરવા તેમજ નકામા ઉઢાડ સર્વો વંધ કરી વચેલા નાણાંનો સદુપયોગ કરવા કરાવવા પૂરતું લક્ષ રાખવું અને સ્થાવરું.

૯. ધર્મદા સાતે જે સ્કમ સર્વવા ધારી હોય તે વિલંબ કર્યા વિના વિચેકર્યા સર્વો દેવી. કારણકે સદા કાઢે સરસા પરિણામ સહી શકતા નથી. વઢી લક્ષ્મી પણ આજ છે, અને કાલે નથી.

૧૦. જ્ઞાન દાન સમાન કોઈ દાન નથી, એમ સમજી સહુએ તેમાં યથાશક્તિ સહાય કરવી, તત્ત્વ જ્ઞાનનો ફેલાવો થવા પામે તેવો પ્રવંધ કરવો, કેમકે શાસનની ઉન્નતિનો સ્વરો આધાર તત્ત્વજ્ઞાન ઉપરજ છે.

૧૧. જૈની માફ વ્હેનોમાં પળ કેટલાક ભાગે કઢા કૌશલ્યની સ્વામીથી, પ્રમાદથી તથા અગમચેતીપણાના અભાવથી વહુધા નાત વરા વિગેરે નકામા સ્વર્ગો કરવાથી દુઃખી હાલત થવા પામેલ છે. તે દૂર થાય તેવી દેશકાઝને અનુસારે ઉછરતી પ્રજાને તારીમ (કેઢવણી) આપવી દરેક સ્થળે શરૂ કરવાની પૂરી જરૂર છે.

૧૨. વીતરાગ પ્રભુનો ઉપદેશ સારી આલમને ઉપગારી થઈ શકે એવો હોવાથી તેનો જેમ પ્રસાર થવા પામે તેમ પ્રયત્ન કર્યા કરવો. જિનેશ્વર ભગવાને આપેલી શિલામણોનું માર એ છે કે.

ક. સર્વ જીવનું મહું કરવા કરાવવા ચનતી કાઢજી રાખવી.

સ. સાદાઈ અને નરમાશ રાખવી.

ગ. સમજુ અને સરલ (વિવેકી) બનવું.

ઘ. નિર્લોભી થઈ સંતોષ શ્રુતિમાંજ સુખ માનવું.

ઙ. આઠસ તજી ચીવટ રાખી યયાશક્તિ આત્મસાધન કરવું.

ચ. મન, વચન અને કાયાને કાબુમાં રાખવા તત્પર રહેવું.

છ. સત્યનું સ્વરૂપ સમજીને સત્યજ વોલવું, હિતમિત ભાષણ કરવું.

જ. અંતઃકરણ સાફ રાખી શુદ્ધ વ્યવહાર સેવો કોઈ રીતે મલીનતા આદરવી નહિ.

ઝ. ઉદાર દિલથી આત્માર્પણ કરવું, સ્વાર્થતા તજી પરમાર્થ પ્રતિ પ્રેમ લગાડવો, પરાર્થ પરાયણ રહેવું.

ઞ. ઉત્તમ પ્રકારનું મદ્વર્તન (આદરવું) સેવવું.

૧૩. કાઠ મુલ કુમંપને જેમ તેમ દાટી દઈ સુખદાયી સંપને વધારવા શામન રસિક જનોએ ભગીરથ પ્રયત્ન સેવવા તત્પર થવું.

૧૪. હાનિકારક રીત ગિવાજોને દૂર કરવા કરાવવા પ્રયત્ન મથન કરવું.

जैन हितोपदेश भाग ३ जो.

पृष्ठ.	लींटी.	अशुद्ध.	शुद्ध.
१६	२	अस्थिर	स्थिर
२३	२	समुद्भोतं	समुद्भोतं
२९	७	दुःख	दुष्ख
२९	१५	मिनेम	मीनेम
७०	१२	संज्ञिकं	संज्ञकं
७०	१४	शरीररूप	शरीररूप
७३	१६	नीरूपे	नीरूपे
७३	१६	रूपिणी	रूपिणी
९१	१३	लोकसंज्ञाभे	लोकसंज्ञा ए
९२	२	एवी	एवा
१०७	३	परेश्वोपि	परेश्वपि
१०७	५	भेदा	भेदाः
१०८	७	पाछली	पाछला
१०८	१५	योग	योग.
१०८	१९	करवानां	करवानां
१२९	१२	खड्ग	धद
१३३	२	माद्रीकृतं	माद्रीकृतं
१३६	८	तद	तज
१३८	५	पूर्णानन्दघने	पूर्णानन्दघने
१४४	१०	मोटा	मोटो
१८१	०	धारो	धारी

